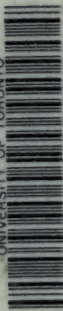
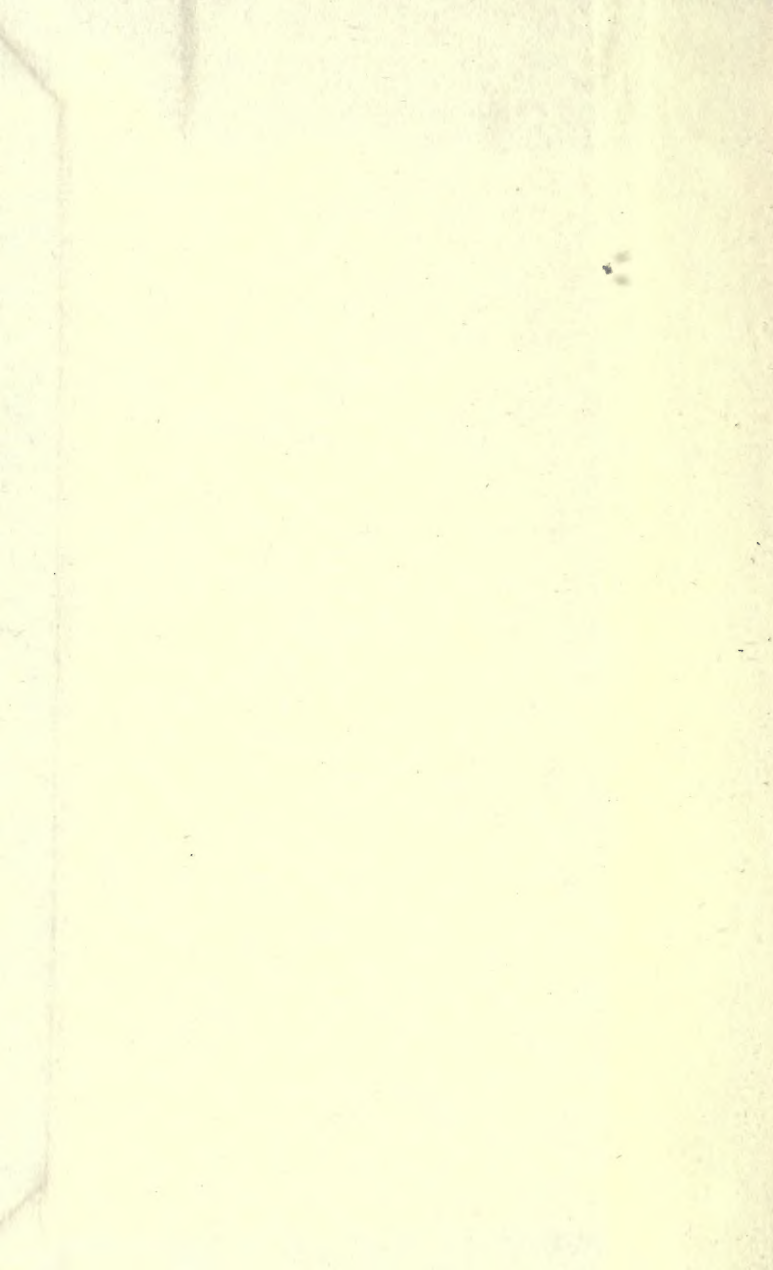

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00596739 3

Digitized by the Internet Archive
in 2007 with funding from
Microsoft Corporation

ROMAN LIFE READER

BY THE SAME AUTHOR

THE VIRGIL POCKET BOOK

Arranged by S. E. WINBOLT, with an Introduction by ARTHUR SIDGWICK. Pocket size. Cloth, 2s. net; leather, 2s. 6d. net.

"Gives in miniature Virgil's philosophy of consolation, with the author's own graceful renderings into English. It is a *vade mecum* in the truest sense; for it is little and light enough for the pocket, and Mr. Winbolt writes as one who has often walked with Virgil on the Sussex Downs."—*Athenæum*.

"Mr. Winbolt's English version of the text reveals a faculty of delicate, supple, and not untuneful prose. . . . The tiny book should go far and wide among all lovers of the Mantuan, and make new converts to his charm."—*Pall Mall Gazette*.

THE HORACE POCKET BOOK

Arranged by S. E. WINBOLT, with an Introduction by T. E. PAGE. Pocket size. Cloth, 2s. net; leather, 2s. 6d. net.

"The book will appeal with success, not only to scholars who wish to revive old memories, but to all who enjoy good literature even in translations."—*Oxford Magazine*.

"This excellent little book of extracts has been put together by an enthusiast. . . . We hope it will find its way to many who will appreciate it."—*Daily Mail*.

L. Gr
585r

(89)

ROMAN LIFE READER

*ILLUSTRATING ROMAN CHARACTER,
MANNERS, HISTORY, AND SOCIETY*

FOR FIFTH FORMS

BY

S. E. WINBOLT, M.A.

AND

F. H. MERK, M.A.

ASSISTANT MASTERS AT CHRIST'S HOSPITAL

1865'93.

15. 1. 24

LONDON
CONSTABLE & CO. LTD.

1910

RICHARD CLAY & SONS, LIMITED,
BREAD STREET HILL, E.C., AND
BUNGAY, SUFFOLK.

PREFACE

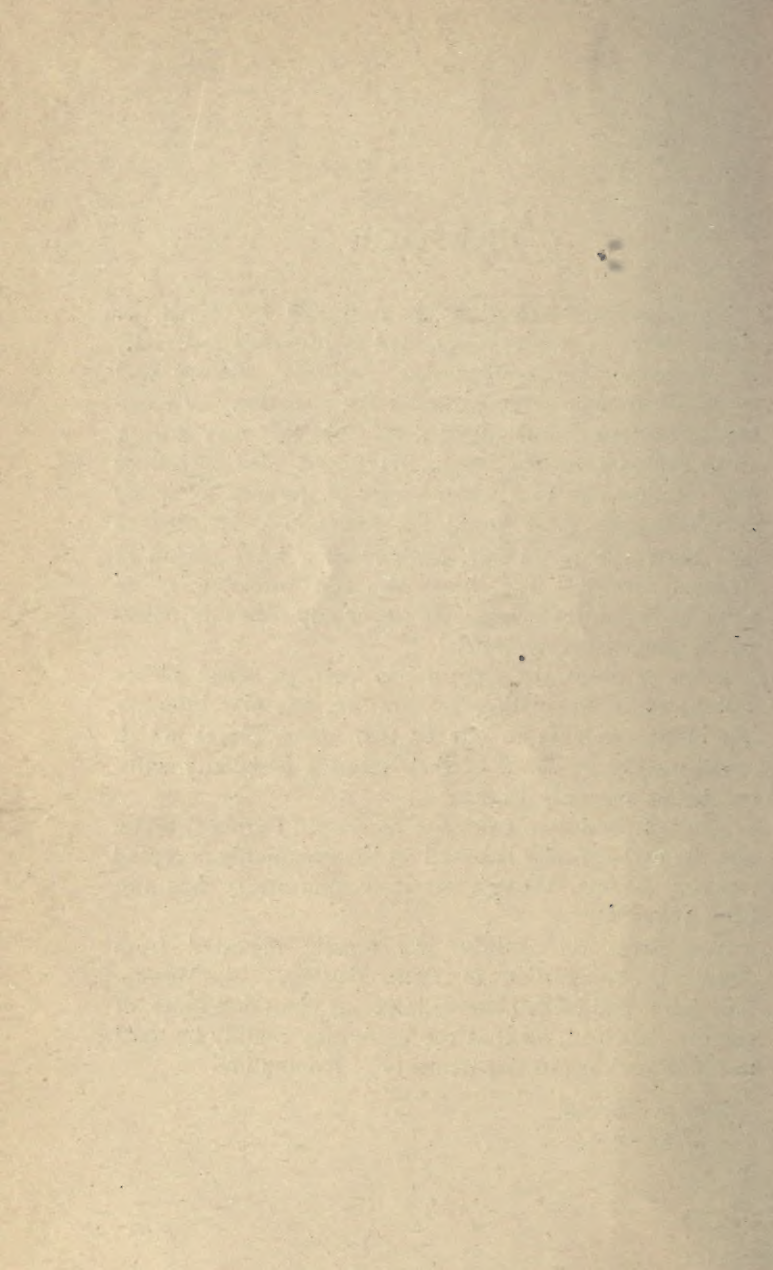
THIS book of selections is designed for Fifth, or Upper Fifth Form reading, and is intended especially to illustrate Roman character, manners, history and society. It may serve to break the monotony of reading set authors, and afford a relief in this way during an occasional term's work. It might also introduce boys of that age to a wider range of authors, of many of whom they have heard but have no knowledge at first hand; in particular, authors of a later period of Roman history. The notes are not intended to be exhaustive, but to help readers over any difficulty, without helping them too much.

In most cases the design has been to select pieces which, while illustrating Roman life, are also interesting in themselves; in one or two cases, pieces which stand merely by virtue of their interest or beauty without being specially Roman.

The text is drawn from the received [Teubner] texts, and the orthography is based on the commonly accepted modern canons, though accurate uniformity has not been aimed at.

The notes on authors are mostly digested from *Student's Companion to Latin Authors*, by Messrs. Middleton and Mills (Macmillan). A classified index of subjects is given, so that the book may readily be used to illustrate various departments of Roman life.

*Christ's Hospital,
July 1910.*

INDEX OF CLASSIFIED SUBJECTS

RELIGION

CULTS AND FEASTS

PAGE

Hercules	132
Iupiter Feretrius	66
Serapis	172
Sibyl	198
Feriae Sementivae	165

RELIGIOUS SPIRIT

Cicero de Morte	231
Horace de Morte	232
Seneca de Morte	89

ROMAN CONSTITUTION AND POLITICS

CONSTITUTION

'Civis Romanus Sum'	38
A Second Chamber	26
The Roman Empire	43
The Provinces : a Tourist in Egypt	229
Vespasian in Egypt	172

POLITICS GENERALLY

Civil War	29
An Election Petition	135
Political Ambition	33
'Altera iam teritur'	III
'Quoquo Scelesti'	88

PARTY POLITICS

	PAGE
Parties at Rome	135
Catiline's Fellow-Conspirators	108

MILITARY LIFE

CAMPAIGNING

Aduatuca	76
Africa	211
Alesia	23
Siege Works	97
Vercingetorix	143

GENERAL

The Life of the Soldier	208, 225
The New Model	159
A Mutiny at Ostia	190
A General's Triumph	152
Rivalry of Two Centurions	47

PHILOSOPHY, LITERATURE, AND ART

PHILOSOPHY

The Harshness of Stoicism	93
Old Roman Life	154
Cicero de Morte	231
Horace de Morte	233
Seneca de Morte	89
The Tyrant	181
Ghost Stories	20

LITERATURE

The Value of Literature	81
A Critic	222

ART	PAGE
Painting at Rome	48
Bronze Statuary at Rome	126
Córinthian Bronze	187
The Art Connoisseur	37

SOCIAL RELATIONS—DOMESTIC AND PRIVATE LIFE

SOCIAL RELATIONS

Old-Time Manners	57
How to Grow Rich	223
The Snobbish Host (Pliny)	35
The Caravaners	54
The Happy Life—"Live while you may"	105, 106
Women's Rights	177
The Murder	215

SCENES FROM DAILY LIFE

The Elder Pliny's Manner of Life	69
A Shabby Host	36
An Allotment Gardener	99
Street Noises	118
Roses to Rome	181

EDUCATION

Advantages of School and Home Training	100
The Schoolmaster	100

HOUSES

Pliny's Winter Home	69
Villa and Baths of Scipio Africanus (Seneca)	204

TOWN LIFE

The Roman Day	169
Life in Town (Martial)	214
Collapse of an Amphitheatre	46
Shopping Cheaply	116
A Roman Barber	185
The Connoisseur of Art	37
Dining Out	169
Street Noises	118
Street Encroachments	213

COUNTRY LIFE

Life in the Country (Martial)	74
Life in the Country (Pliny)	167
Pliny's Winter House in the Country	69
An Allotment Gardener	99
The Villa (Martial)	210

NATURE

The Charm of Italy	53
The River Clitumnus	51
Roses (Ausonius)	179
Roses (Martial)	181
Lake Vadimonis	218

HISTORICAL

HISTORICAL SKETCHES AND EVENTS

The Ancient Roman Spirit	57
Decline of the Roman Republic	15
The Gauls in Rome	64
The New Model	159

INDEX OF CLASSIFIED SUBJECTS xi

	PAGE
The Latin War	154
Scipio Africanus	I 9, 204
Cato and Caesar	59
Hymn to Diana to guard Rome	19
'Altēra iam teritur'	III
'Quoquo Scelesti'	88
Aduatuca	76
Vercingetorix	143
Alesia	23
Campaigning in Africa under the Empire	211
Troops at Ostia march against Rome	190

ROMAN CHARACTER IN HISTORY

Cato of Utica	93
Cato and Caesar	59
The News of the Metaurus	114
Manlius Dictator	156
Speech of Marius	121
Atticus	145
Scipio Africanus	199
Arria	188
Silius Italicus	219
The Elder Pliny	128, 167

ROMAN LIFE READER

BRIEF NOTES ON AUTHORS

T. MACCIUS PLAUTUS

Life.—Born about B.C. 254, and died B.C. 184. Having lost his money in foreign trade, he worked for his living in a flour mill at Rome, and wrote plays meanwhile.

Works.—There are some twenty plays extant out of a great number. Among these are the *Captivi*, *Miles gloriosus*, *Pseudolus*, *Rudens*, *Trinummus*, and *Truculentus*. The characters are mostly un-Roman, and exhibit Greek traits belonging to Athens of the time of the New Comedy. The language represents the conversational language of the time of Plautus. While many references to Greek life are retained from the Greek originals, there is a wealth of reference to Roman public manners and customs.

M. TULLIUS CICERO

Life.—M. Tullius Cicero, born B.C. 106. Gained a reputation at the bar by his defence of Quinctius and of Roscius of Ameria. Studied at Athens and Rhodes. Returned to Rome, 77. Married Terentia. Quaestor in Sicily, 75. Aedile, 69. Praetor, 66. Consul, 63,

with C. Antonius as colleague : crushed the Catilinarian conspiracy. Banished through hostility of Clodius, 58. Recalled, 57. Proconsul of Cilicia, 51. Returned to Italy at a time of crisis, Nov. 50. Left Rome, and embarked to join Pompey in Epirus, June 49. Returned to Brundisium, and allowed by Caesar to return to Rome, 47. Absorbed in literary work. Divorced Terentia, 46. Lost his only daughter, Tullia, 45. Most of his philosophical works produced. Appeared in Rome after Caesar's death, 44. Started for Athens, but returned. Series of Philippics against Antony (44-43). Proscribed by the triumvirs. Assassinated by Antony's soldiers, Dec. 7, 43.

Works (a selection).—*Speeches*: Pro Quinctio, 81; In Verrem, 70; Pro Lege Manilia and Pro Cluentio, 66; In Catilinam and Pro Murena, 63; Pro Sestio, 56; In Pisonem, 55; Pro Milone, 52; Pro Marcello, 46; Pro Rege Deiotaro, 45; Philippics (against Antony), 44-43. *Philosophical works*: De Re Publica, 52 (c.); De Legibus, 52 (c.); De Finibus Bonorum et Malorum, 45; Tusculanae Disputationes, 44; De Natura Deorum, 44; De Senectute and De Amicitia, 44 (c.); De Officiis, 44. *Rhetorical Treatises*: De Oratore, 55; Orator, 46. *Letters*: Epistulae ad Atticum, 68-43; Ad Quintum Fratrem, 60-54; Ad Familiares, 62-43.

C. JULIUS CAESAR

Life.—Born, B.C. 102. Connected with leaders of democratic party. First military service on staff of propraetor of Asia; returns to Rome after Sulla's death in 78. Studied in Rhodes. Returned to Rome, 74. Quaestor in Farther Spain, 68. Supports Gabinian and Manilian laws (giving Pompey extensive military powers), 67 and 66. Aedile, 65. Suspected of com-

plicity with Catiline's conspiracy. Praetor, 62. Propraetor of Farther Spain, 61. As Consul, 59, passes *Leges Juliae*. *Lex Vatinia* confers on him government of Cisalpine Gaul and Illyricum for five years, and command of three legions: the Senate adds Transalpine Gaul and another legion. Subjugation of Gaul and two invasions of Britain, 58-50. Crosses Rubicon against Italy early in 49. Italy submits. Defeated Pompey at Pharsalus, 48. Victories in the East. Returned to Rome, 45. Assassinated, 44.

Works.—*De Bello Gallico*, seven books (his campaigns in Gaul, Germany and Britain, B.C. 58-52), published as a whole between 51 and 46. *De Bello Civili*, three books, published after 44.

CORNELIUS NEPOS

Life.—Born not long before B.C. 100, probably at Ticinum. Held no office, but in association with Atticus devoted himself to literature. He was on intimate terms with Catullus, and had slight regard for philosophy.

Works.—(*Lost works*)—*Chronica*, three books, embracing universal history. *Exempla*, five books, on Roman manners. Life of elder Cato, and Life of Cicero (written B.C. 43). (*Extant*)—*De viris illustribus*, dedicated to Atticus, published c. B.C. 34. Of the sixteen books, we possess one, and fragments of others.

T. LUCRETIUS CARUS

Life.—Born about B.C. 100, and died B.C. 55. From his work it may be inferred that he was a man of great earnestness and sincerity, of wide reading, and an admirer of the heroes of the past.

Work.—*De rerum natura*, in six books, five and six unfinished. The poem is an explanation of Epicurean-

ism, especially on the physical side; the motive is to deliver men from the fear of death and of the gods (this is the theme of Book III). His work influenced most succeeding poets, but especially Virgil.

C. SALLUSTIUS CRISPUS

Life.—C. Sallustius Crispus was born B.C. 86 at Amiternum in the Sabine country, of a plebeian family. Was *tribunus plebis*, 52; *legatus pro quaestore*, 50; expelled from the senate by the censors; restored by Caesar, 49. Commanded a legion in Illyria, 48; Caesar's agent with the insurgent legions in Campania, 47. Proconsul of Numidia, end of 46. With the plunder of the provinces he bought the *horti Sallustiani*, afterwards the property of the emperors. After Caesar's death he retired from public life and wrote history.

Works.—*De Catilinae Coniuratione*, written after Caesar's death, a pro-democratic pamphlet. *Bellum Jugurthinum*, to glorify Marius. *Historiae*: events from B.C. 78–67. Sallust tried to imitate the style of Thucydides.

C. VALERIUS CATULLUS

Life.—Born probably about B.C. 87. Of good family. He went to Rome early, and wrote love poetry. The chief fact that we know about his life is his love for Lesbia, whose real name was Clodia. The two separated about 58. In 57 Catullus went to Bithynia on the staff of the propraetor C. Memmius, and in 55 and 54 wrote poems against Caesar's party. He died about B.C. 53.

Works.—He wrote (i) lyric poems in various metres; (ii) poems in elegiacs; (iii) longer poems, mostly under Alexandrian influence; hence he is called *doctus*.

VIRGIL

Life.—Born at Andes (near Mantua), B.C. 70 (Oct. 15). Went to Mediolanum (Milan) for education, 55. Thence to Neapolis (Naples). Thence to Rome. *Eclogues* written, 43–39. Dispossessed of his farm and reinstated, 41. Again dispossessed and perhaps reinstated, 40. Introduced to Octavian at Rome. Lived at Nola or Naples (quiet life and regular work). Introduced Horace to Maecenas, 39. Travelled with Horace to Brundisium (Brindisi), 37. Composed *Georgics*, 37–30. *Georgics* read to Augustus, 29. Worked at *Aeneid*, 29–19. Started on a voyage to Greece and Asia, 19. Returned from Athens, and died at Brundisium, 19 (Sept. 21).

Works.—*Minor and Juvenile Poems*—(In Balistam): Catalecta, a collection, probably including Priapea—three poems: (Dirae, Ciris): Culex: (Copa): (Moretum). Those in brackets are probably spurious. *Eclogues* (or Bucolica, *i.e.* Pastoral Poems)—ten poems written separately and not in the order in which they are now arranged; but all written between B.C. 43 and 39. *Georgics*, in four books—a treatise on husbandry, written between B.C. 37 and 30, at the suggestion of Maecenas, in praise of a country life.

“Haec super arborum cultu pecorumque canebar.”

Aeneid, in twelve books—written between B.C. 29 and 19. It is an epic poem on the Aeneas legend in honour of Augustus. Its political motive is the ideas of the Roman Empire and of the unity of Italy with Rome. It is impossible to decide in what order the books were written, but the poem was unfinished at Virgil's death. His friends Varius and Tucca acted as his literary executors.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS

Life.—Born B.C. 65, at Venusia in Apulia, on the borders of Lucania. The son of a freedman who was a collector of debts. Educated at Rome and Athens. In the civil war he joined Brutus and took part in the battle of Philippi, B.C. 42. After the war he became a clerk in the quaestor's office. Introduced (B.C. 38) to Maecenas, who gave him an estate in the Sabine country. Died B.C. 8.

Works.—*Satires* (sermones); Book I, c. B.C. 39; Book II, 30. *Epodes*, 30. *Odes*, I–III, published 23; Book IV, published 13. *Epistles*, Book I, published 20; Book II, written 14. *Carmen saeculare*, composed for the *Ludi saeculares*, 17.

TIBULLUS

Life.—Albius Tibullus, born near Pedum in Latium, probably c. B.C. 54. He was of equestrian rank, and at one time rich. He was attached to M. Valerius Messalla Corvinus, and set out with him to the East, but was obliged by ill health to remain at Corcyra. In the campaign in Aquitania, Tibullus was Messalla's *contubernalis*. The only other known facts of his life are his love for his mistresses Delia and Nemesis, and his intimacy with Horace and Ovid.

Work.—Four books of elegiac poems are attributed to him. Quintilian places him first among Roman elegists. Book I, published B.C. 31–27. Book II was left unfinished. Book III is the work of Lygdamus. Book IV is possibly by some young member of the Messalla coterie.

SEXTUS PROPERTIUS

Life.—Born about B.C. 49, a native of the district of Umbria, probably at Asisium (Assisi). His father died early in the poet's life, and his estate was confiscated in B.C. 41. Going to Rome he studied law, but gave it up for poetry. In B.C. 29 he became acquainted with Cynthia, whose real name was Hostia. After five years his passion for her cooled, and he cast her off. He lived chiefly in Rome, and was alive in B.C. 16. He was introduced to Maecenas after the publication of his first book. He was a warm admirer of Virgil.

Work.—*Elegies*, in four books (or five). Book I, most of the elegies are amatory. Book II, Cynthia mostly the theme. Book III, more general subjects. Book IV probably appeared after his death.

P. OVIDIUS NASO

Life.—Born in Sulmo in the Paelignian country, B.C. 43, of an equestrian family. Educated at Rome and Athens. He gave up public life for poetry and pleasure. He made a tour in Asia and Sicily. Banished (8 A.D.) by imperial edict to Tomi on the Black Sea, the alleged reason being the publication of the *Ars amatoria*; but Ovid hints at another reason, namely, that he had been privy to a guilty intrigue in the imperial family. He spent the rest of his life at Tomi, and died 18 A.D.

Works (a selection).—*Amores*, five books (reduced to three in second edition); mostly on Corinna. *Heroides* (Epistulae): love poetry in epistolary form, showing the influence of Ovid's rhetorical training. *Ars amatoria*, a didactic poem in three books, on love intrigues. *Remedia amoris*. *Metamorphoses*, fifteen books in hexameter verse. *Fasti*, six books, a poetical calendar

of the Roman year. The poem is a medley of religion, history and astrology. *Tristia*: five books of letters to Augustus and friends in Rome. *Epistulae ex Ponto*, four books, written 12-16 A.D.

LIVY

Life.—Born at Patavium, B.C. 59. An intimate of Augustus. Died A.D. 17.

Work.—History (*ab urbe condita libri*), probably published in sections between B.C. 27 and A.D. 17. Out of 142 books only 35 are extant, e. g. books 1-10, from the foundation of Rome to B.C. 294; 21-30, B.C. 219-201; 31-40, B.C. 201-179; 41-45, B.C. 179-167. The whole history ended at B.C. 9. He is a rhetorician rather than a scientific historian. His point of view is that of an aristocrat, and a believer in the "good old times." History to him is mainly a store-house of moral and political lessons. He is a skilful describer of character.

C. VELLEIUS PATERCULUS

Life.—Born c. B.C. 19, of a Campanian family. He accompanied C. Caesar, grandson of Augustus, on a mission to the East, 1 A.D., as a *tribunus militum*. Went with Tiberius to Germany, 4, and as *legatus* to Pannonia, 6. Served in Dalmatia, 9; praetor-elect, 14.

Work.—Published *Historia Romana*, 30 A.D., in two books. Book I largely deals with chief events in history of the world before the foundation of Rome. Book II ends with the death of Livia, 29 A.D. The motive is to glorify Tiberius.

SENECA THE YOUNGER

Life.—L. Annaeus Seneca, born (at Corduba in Spain) probably A.D. 1. Educated at Rome. Quaestor, between A.D. 32 and 37. Incurring the jealousy of Caligula, narrowly escaped death in 39. Banished to Corsica, 41, where he devoted himself to literature and science. Recalled, 49, and became Nero's tutor, and praetor, and gained great wealth and power: he had wide financial interests. From 62 he wished to retire into private life, but was not allowed to do so. In 65, being implicated in the conspiracy of Piso, he was forced to commit suicide.

Works (a selection).—Dialogorum libri XII; De Beneficiis, seven books; Apocolocyntosis (a political satire on Claudius), after 54; Naturales Quaestiones, seven books, probably 57–64; Epistulae Morales (124 letters in twenty books are extant). *Tragedies*: Hercules Furens, Hecuba, Medea, Agamemnon, and other imitations of the great Greek dramatists.

C. PETRONIUS

Life.—C. Petronius, Proconsul of Bithynia, and afterwards Consul. For long a member of Nero's inner circle. Accused by Tigellinus, committed suicide, A.D. 66.

Work.—*Satirae*, a novel. The extant parts are from Books XV and XVI. In form it is a Satira Menippea, alternately in prose and verse. The *Cena Trimalchionis* is one of the longer episodes, and gives an account of provincial life in S. Italy. The diction of Trimalchio and his fellow-freedman is the S. Italian popular speech.

PLINY THE ELDER

Life.—C. Plinius Secundus, born A.D. 23 (died 79) at Comum. Went to Rome not later than 35, and was trained in rhetoric, etc. He embarked on a military career, and fought in 50 against the Chatti. Under Vespasian he was procurator in Italy and in several provinces. He was in command of the fleet at Misenum in 79, when his scientific interest in the eruption of Vesuvius led him to approach too near the volcano, so that he was suffocated (this is described in a letter by his nephew Pliny the younger).

Works.—De iaculatione equestri (a manual on the javelin as a cavalry weapon); *Bella Germaniae* (twenty books); *A fine Aufidii Bassi* (a continuation of the history of Bassus), completed 77, but not published till after the author's death; *Naturae Historiae* (thirty-seven books), his only extant work; an encyclopaedic book of reference, presented to Titus, A.D. 77.

SILIUS ITALICUS

Life.—Born A.D. 25. Acted as a *delator* under Nero, who made him Consul, 68. As Proconsul, governed Asia with success under Vespasian, and afterwards enjoyed great social influence. At the close of his life he retired to a life of study in Campania. The facts of his life are known from Pliny the Younger and Martial.

Works.—The *Punica* is an epic in seventeen books, treating of the Second Punic War, down to the battle of Zama, B.C. 202. The style is modelled on Homer and Virgil, whom he imitates freely. His reverence for Virgil colours both his life and work.

P. PAPINIUS STATIUS

Life.—Born probably about 60 A.D., at Naples. Derived his impulse towards poetry from a learned

father. In 94 A.D. removed from Rome to Naples, where he lived out his life. The latest event mentioned in his works is Domitian's seventeenth consulship (95 A.D.). He enjoyed Domitian's favour, and had a deep regard for Lucan, but his chief admiration was reserved for Virgil.

Works.—*Thebaïs*, epic poem in twelve books, written between 79 and 91 A.D. It is dedicated to Domitian, and narrates the strife between Eteocles and Polynices. *Achilleïs* (also dedicated to Domitian), an incomplete epic on the career of Achilles. *Silvae*, occasional poems on miscellaneous subjects, in five books; Book V probably posthumous.

MARTIAL

Life.—M. Valerius Martialis, born at Bilbilis in Spain, c. 40 A.D., where he received the usual education. He went to Rome A.D. 64, and stayed there 34 years, becoming at first the client of the house of the Senecas. The failure of Piso's conspiracy, A.D. 65, involved the downfall of the Senecas, and consequently adversely affected Martial. He continued to live as a client of great houses. When Titus opened the Flavian amphitheatre (A.D. 80), Martial commemorated the event by a collection of poems sent to the emperor. Later he indulged in flattery of Domitian. In 98 he left Rome and went to a small estate in Spain which had been presented to him. He died at the age of about 65.

Works.—*Liber Spectaculorum*, referred to above, A.D. 80. There are 12 books of epigrams, an edition of all not being published till after Martial's death.

QUINTILIAN

Life.—M. Fabius Quintilianus, born at Calagurris in Spain, c. 35 A.D. Went to Rome as a boy, his father

being a rhetorician there. Quintilian became a pleader, and afterwards was the first person to receive an imperial grant as teacher of oratory, his appointment being made about 79. He taught for some twenty years, c. 70 to 90, and grew rich by his profession. After his retirement he was appointed tutor to Domitian's grandnephews. He obtained the consulship, and married late in life. He probably died soon after Domitian.

Works.—The *Institutio Oratoria* was published about 92. It deals with the whole education of the future orator; and among other points insists on the necessity of the good orator being a good man. He bases his remarks on Cicero, whom he appreciates very highly. Book X contains literary criticisms of Greek and Latin authors.

PLINY THE YOUNGER

Life.—C. Plinius Caecilius Secundus, born at Comum, A.D. 61. Removed to Rome, 72. His uncle perished in the eruption of Vesuvius, 79, having adopted him by will. Appeared as an advocate, 80. Quaestor, 89–90. Praetor, 93. Praefectus aerarii militaris, 94–96. Consul, 100. Augur, 103. Governor of Pontus and Bithynia, 111–112. Died, probably, 114.

Works.—Speeches in criminal trials. Nine books of letters published successively, between 97–109, and extant correspondence with Trajan independent of the other letters, 111–113. He had intimate relations with Tacitus, Martial and Silius. Pliny, without being a great man, is a more favourable specimen of character, feeling and gentlemanly tone than almost any other Roman author.

TACITUS

Life.—Cornelius (?) Tacitus, born A.D. 55 or 56. Received the regular rhetorical training, and gained a great reputation as a speaker. Betrothed to daughter of Agricola (consul), and married, 78. Quaestor (appointed by Titus), 80–81, aedile 84, praetor 88. Absent from Rome 90–93; consul suffectus (under Trajan), 98. Died probably soon after 117. On intimate terms with Pliny the younger, eleven of whose letters are addressed to him.

Works.—*Dialogus de Oratoribus*, A.D. 81 or after; *De vita et moribus Iulii Agricolae*, probably 98; *Germania*, 98; *Historiae* (covering the ground from Galba to Domitian, 69–96); books 1 to 4 and part of 5 only are extant (dealing with 69 and 70); written under Trajan, and probably published in instalments. *Annales* (events recorded by years): this work deals with the time from the death of Augustus to that of Nero, *i. e.* A.D. 14–68; extant, books 1–4, part of 5 and 6, and books 11–16, except beginning of 11 and end of 16; published between 115 and 117. He is essentially a conservative, and refers with pride to republican times and manners. His problem is to reconcile the empire with freedom.

D. MAGNUS AUSONIUS

Life.—Born about 320 A.D. at Bordeaux. Educated at Toulouse, and practised rhetoric at Bordeaux and Trêves. He was in the favour of Valentinian I, his successor Gratian (to whom he had been tutor), and Theodosius. He held many state offices, culminating in the consulship (379). Died about 400.

Works.—He wrote much miscellaneous poetry: Chris-

tian hymns, elegies on deceased relations, translations from the Greek anthology, and centos from Virgil. His *Idyllia* is his chief work, containing the poem on the Moselle, written about 370. He represents the "new romantic sense of the beauties of nature."

THE DECLINE OF THE ROMAN REPUBLIC

“Jusque datum sceleri canimus”

POTENTIAE Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriae posterior aperuit; quippe remoto Carthaginis metu sublataque imperi aemula non gradu sed praecipiti cursu a virtute descitum, ad vitia transcursum; vetus disciplina deserta, nova inducta; in somnum a vigiliis, ab armis ad voluptates, a negotiis in otium conversa civitas. Tum Scipio Nasica in Capitolio ¹ porticus, tum quas praediximus Metellus, tum in ² Circo Cn. Octavius multo amoenissimam moliti sunt, publicamque magnificentiam secuta privata luxuria est. Triste deinde et contumeliosum bellum in Hispania duce latronum ³ Viriatho secutum est, quod ita varia fortuna gestum est, ut saepius Romanorum gereretur adversa. Sed interempto Viriatho fraude magis quam virtute Servili Caepionis, ⁴ Numantinum gravius exarsit. Haec urbs nunquam plura quam decem milia propriae iuventutis armavit, sed vel ferocia ingeni vel inscitia nostrorum ducum vel fortunae indulgentia cum alios duces, tum Pompeium, magni nominis virum, ad turpissima deduxit foedera (hic primus e Pompeiis consul fuit), nec minus turpia ac detestabilia Mancinum Hostilium consulem. Sed Pompeium ⁵ gratia impunitum habuit; Mancinum ⁶ verecundia, quippe non recusando, perduxit huc, ut per feialis nudus ac post tergum religatis manibus dederetur hostibus. Quem illi recipere se negaverunt, sicut quondam ⁷ Caudini fecerunt, dicentes

publicam violationem fidei non debere unius lui sanguine.

Immanem deditio Mancini civitatis movit dissensionem; quippe Tiberius Gracchus, Tiberi Gracchi, clarissimi atque eminentissimi viri filius, P. Africani ex ⁸ filia nepos, quo quaestore et auctore id foedus ictum erat, nunc graviter ferens aliquid a se pactum infirmari, nunc similis vel iudici vel poenae metuens discrimen, ⁹ tribunus plebis creatus, vir alioqui vita innocentissimus, ingenio florentissimus, proposito sanctissimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta et natura et industria mortalis condicio ¹⁰ recipit, P. Mucio Scaevola, L. Calpurnio consulibus, abhinc annos centum sexaginta duos descivit a bonis: pollicitusque toti Italiae civitatem, simul etiam promulgatis agrariis legibus, omnium statum concutientibus, summa imis miscuit et in praeruptum atque anceps periculum adduxit rem publicam; Octavioque collegae pro bono publico stanti ¹¹ imperium abrogavit; triumviros agris dividendis colonisque deducendis creavit se socerumque suum, consularem Appium, et Gaium fratrem admodum iuvenem.

Tum P. Scipio Nasica, ¹² eius qui optimus vir a senatu iudicatus erat, nepos, eius qui censor porticus in Capitolio fecerat, filius, pronepos autem Cn. Scipionis, celeberrimi viri P. Africani ¹³ patruī, privatusque et togatus, cum esset consobrinus Ti. Gracchi, patriam cognationi praeferens et quicquid publice salutare non esset, privatim ¹⁴ alienum existimans (ob eas virtutes primus omnium absens pontifex maximus factus est), circumdata laevo brachio togae lacinia ex superiore parte Capitoli summis gradibus insistens hortatus est, qui salvam vellent rem publicam, se sequerentur. Tum optimates, senatus atque equestris ordinis pars melior et maior et intacta perniciosis consiliis plebs intruere in

Gracchum stantem in area cum catervis suis et concientem paene totius Italiae frequentiam: is fugiens decurrensque clivo Capitolino, fragmine subselli ictus vitam, quam gloriosissime degere potuerat, immatura morte finivit. Hoc initium in urbe Roma civilis sanguinis gladiatorumque impunitatis fuit: inde ius vi obrutum ¹⁵ potentiorque habitus prior discordiaeque civium antea condicionibus sanari solitae ferro diudicatae bellaque non causis inita sed prout ¹⁶ eorum merces fuit. Quod haud mirum est; non enim ibi consistunt exempla, unde coeperunt, sed quamlibet in tenuem recepta tramitem latissime evagandi sibi viam faciunt et ubi semel recto deerratam est, in praeceptis pervenitur nec quisquam sibi putat turpe, quod alii ¹⁷ fuit fructuosum.

Interim dum haec in Italia geruntur, Aristonicus, qui mortuo rege Attalo, a quo ¹⁸ Asia populo Romano hereditate relicta erat, sicut relicta postea est a Nicomede Bithynia, mentitus regiae stirpis originem, armis eam occupaverat, is victus a ¹⁹ M. Perperna ductusque in triumpho, sed a M. Aquilio, capite poenas dedit, cum initio belli Crassum Mucianum, virum iuris scientissimum, decedentem ex Asia proconsulem interemisset. Et P. Scipio Africanus Aemilianus, qui Carthaginem deleverat, post tot acceptas circa Numantiam cladis creatus iterum consul missusque in Hispaniam fortunae virtutisque expertae in Africa ²⁰ respondit in Hispania, et intra annum ac tris mensis, quam eo venerat, circumdatam operibus Numantiam excisamque aequavit solo. Nec quisquam ullius gentis hominum ante eum clariore urbium excidio nomen suum perpetuae commendavit memoriae; quippe excisa Carthagine ac Numantia ab alterius nos metu, alterius vindicavit contumeliis. Hic, eum interrogante tribuno Carbone quid de Ti. Gracchi caede sentiret,

respondit, si is occupandae rei publicae animum habuisset, iure caesum; et cum omnis contio acclamasset: hostium, inquit, armatorum totiens clamore non territus ²¹ qui possum vestro moveri, quorum noverca est Italia? Reversus in urbem intra breve tempus, M. Aquilio, C. Sempronio consulibus, post duos consulates duosque triumphos et bis excisos terrores rei publicae mane in lectulo repertus est mortuus, ita ut quaedam elisarum faucium in cervice reperirentur notae. De tanti viri morte nulla habita est quaestio, eiusque corpus velato capite elatum est, cuius opera super totum terrarum orbem Roma extulerat caput. Seu ²² fatalem, ut plures, seu conflatam insidiis, ut aliqui prodidere memoriae, mortem obiit, vitam certe dignissimam egit, quae nullius ad id temporis praeterquam ²³ avito fulgore vinceretur.—(Vell. Pat. *Hist. Rom.*, 1-4.)

¹ The Greek βασιλική, public covered colonnades: Sc. Nasica, consul B.C. 155.

² In the Circus Maximus, south of the Palatine.

³ A Lusitanian (in West Spain), B.C. 150-140.

⁴ Numantia, between the Douro and Ebro, besieged for ten years, taken by Scipio Aemilianus, B.C. 133.

⁵ 'favour' or 'interest.'

⁶ 'shame': Pompeius later on disowned the treaty he had made as being *ultra vires*; while Mancinus was delivered up bound by the Senate to the enemy (by the *fetiāles*, whose department included the making of treaties) as being responsible for the peace he had made, and which he did not disown (*non recusando*) as Pompeius had done.

⁷ At the Caudine Forks, B.C. 332.

⁸ Cornelia, the famous mother of the Gracchi, was daughter of Scipio Africanus; and Tib. Gracchus (the tribune) had been quaestor with Mancinus, and his reputation had alone made the treaty possible.

⁹ B.C. 133.

¹⁰ 'is capable of . . .' (*natura, industria* ablative). ¹¹ 'deposed.'

¹² His grandfather had been selected by the Senate in B.C. 204 to receive the statue of Cybele from Phrygia at Rome, because of the sanctity of his life.

¹⁸ 'who was uncle of the famous Africanus.' *privatus*, out of office: *togatus*, i. e. not enjoying any military command (as proconsul).

¹⁴ As opposed to *cognatio*, 'had no connection with himself.'

¹⁵ 'the more powerful was counted the superior.'

¹⁶ 'as men were paid'; or, 'as the wars promised profit.'

¹⁷ 'has proved profitable to others.'

¹⁸ Attalus of Pergamus in B.C. 133 left all his possessions to Rome, and the country became the Roman province of Asia.

¹⁹ *i. e.* Perperna captured him, but Aquilo crucified him (B.C. 129).

²⁰ Literally 'answered to,' exhibited again.

²¹ *qui*, ablative, 'in what way.'

²² 'natural.'

²³ *i. e.* of the elder Africanus: the younger, Aemilianus, was son of L. Aemilius Paullus, conqueror of Perseus, and had been adopted into the gens Cornelia, hence was cousin (by adoption) of the Gracchi: *vinceretur*, subjunctive of cause, 'seeing that . . .'

1 HYMN TO DIANA

DIANAЕ sumus in fide
Puellae et pueri integri:
Dianam pueri integri
Puellaeque canamus.

O Latonia, maximi
Magna progenies Iovis,
Quam mater prope Deliam
Deposivit olivam,
Montium domina ut fores
Silvarumque virentium
Saltuumque reconditorum
Amniumque sonantum.

Tu ² Lucina dolentibus
Iuno dicta puerperis,
Tu potens Trivia et ³ notho's
Dicta lumine Luna.

Tu cursu, dea, menstruo
Metiens iter annuom
Rustica agricolae bonis
Tecta frugibus explēs.

Sis quocumque tibi placet
 Sancta nomine, Romulique,
 Antique ut solita's, bona
 Sospites ope gentem.

—(Catullus, 34.)

¹ Sung by a chorus of boys and girls, perhaps on some public occasion, cp. Horace's *Carmen Saeculare*.

² Diana, the huntress, *ἰοχέαιρα*, is also invoked as the goddess of childbirth, and as Hecate, worshipped at the crossways, *trivia*, goddess of the night.

³ 'borrowed.' The metre of the poem is glyconic.

GHOST STORIES

ET mihi discendi et tibi docendi facultatem otium praebet. Igitur perquam velim scire, esse phantasmata et habere propriam figuram numenque aliquod putes, an ¹ inania et vana ex metu nostro imaginem accipere.

Ego ut esse credam in primis eo ducor quod audio accidisse ² Curtio Rufo. Tenuis adhuc et obscurus ³ obtinenti Africam comes haeserat: ⁴ inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura ⁵ humana grandior pulchriorque: perterrito Africam se, futurorum praenuntiam, dixit; iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversurum, ibique moriturum. Facta sunt omnia. Praeterea accedenti Carthaginem egredientique nave eadem figura in litore occurrisse narratur. Ipse certe implicitus morbo, futura praeteritis, adversa secundis auguratus, spem salutis nullo suorum desperante proiecit.

Iam illud nonne et magis terribile et non minus mirum est, quod exponam ut accepi? ⁶ Erat Athenis spatiosa et capax domus, sed infamis et pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, et si ⁷ attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde e proximo

reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie et squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo: cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes diraeque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus et crescente formidine mors sequebatur. Nam interdiu quoque, quamquam abscesserat imago, memoria imaginis oculis inerrabat, longiorque causis timoris timor erat. Deserta inde et damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta; proscribatur tamen, seu quis emere, seu quis conducere ignarus tanti mali vellet.

Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit titulum, auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur ac nihilo minus, immo tanto magis conducit. Ubi coepit advesperascere, iubet sterni sibi in prima domus parte, poscit pugillares, stilum, lumen: suos omnes in interiora dimittit, ipse ad scribendum animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra et inanes sibi metus fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis; dein concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere stilum, sed offirmare animum auribusque⁸ praetendere: tum crebrescere fragor, adventare, ac iam ut in limine, iam ut intra limen audiri: respicit; videt agnoscitque narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque digito, similis vocanti: hic contra ut paulum exspectaret manu significat, rursusque ceris et stilo incumbit: illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus idem quod prius innuentem, nec moratus tollit lumen et sequitur. Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis: postquam deflexit in aream domus, repente dilapsa deserit comitem: desertus herbas et folia concerpta signum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet ut illum locum effodi iubeant. Inveniuntur ossa inserta catenis et implicita, quae corpus aevo terraque putrefactum nuda et exesa

extulit. Interim ii, qui ad alteram partem oppidi, ut supra demonstravimus, munitionis causa convenerant, primo exaudito clamore, ²inde etiam crebris nuntiis incitati, oppidum a Romanis teneri, praemissis equitibus magno concursu eo contenderunt. Eorum ut quisque primus venerat, sub muro consistebat suorumque pugnantium numerum augebat. Quorum cum magna multitudo convenisset, matresfamiliae, quae paulo ante Romanis de muro manus tendebant, suos obtestari et more Gallico passum capillum ostentare liberosque in conspectum proferre coeperunt. Erat Romanis nec loco nec numero aequa contentio; simul et cursu et spatio pugnae defatigati non facile recentes atque integros sustinebant. Caesar cum iniquo loco pugnari hostiumque augeri copias videret, praemetuens suis ad T. Sextium legatum, quem minoribus castris praesidio reliquerat, misit, ut cohortes ex castris celeriter educeret et sub infimo colle ab dextro latere hostium constitueret, ut, si nostros loco depulsos vidisset, quo minus libere hostes insequerentur, terreret. Ipse paulum ex eo loco cum legione progressus, ubi constiterat, eventum pugnae exspectabat. Cum acerrime comminus pugnaretur, hostes loco et numero, nostri virtute confiderent, subito sunt Aedui visi ab latere nostris aperto, quos Caesar ab dextra parte alio ascensu manus distinendae causa miserat. Hi similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt, ac tametsi dextris humeris exsertis animadvertentur, quod insigne pacatorum esse consuerat, tamen id ipsum sui fallendi causa milites ab hostibus factum existimabant. X Eodem tempore L. Fabius centurio quique una murum ascenderant circumventi atque interfecti muro praecipitabantur. M. Petronius, eiusdem legionis centurio, cum portas excidere conatus esset, a multitudine oppressus ac sibi desperans multis iam vulneribus

acceptis manipularibus suis, qui illum secuti erant: "Quoniam," inquit, "me una vobiscum servare non possum, vestrae quidem certe vitae prospiciam, quos cupiditate gloriae adductus in periculum deduxi. Vos data facultate vobis consulite." Simul in medios hostes irrupit duobusque interfectis reliquos a porta paulum submovit. Conantibus auxiliari suis: "Frustra," inquit, "meae vitae subvenire conamini, quem iam sanguis viresque deficiunt. Proinde abite, dum est facultas, vosque ad legionem recipite." Ita pugnans post paulum concidit ac suis saluti fuit. Nostri, cum undique premerentur, xlvi centurionibus amissis deiecti sunt loco. Sed intolerantius Gallos insequentes legio decima tardavit, quae pro subsidio paulo aequiore loco constiterat. Hanc rursus xiii legionis cohortes exceperunt, quae ex castris minoribus eductae cum T. Sextio legato ceperant locum superiorem. Legiones, ubi primum planitiem attigerunt, infestis contra hostes signis constiterunt. Vercingetorix ab radicibus collis suos intra munitiones reduxit. Eo die milites sunt paulo minus septingenti desiderati.

Postero die Caesar contione advocata temeritatem cupiditatemque militum reprehendit, quod sibi ipsi iudicavissent, quo procedendum aut quid agendum videretur, neque signo recipiendi dato constitissent neque ab tribunis militum legatisque retineri potuissent. Exposuit, quid iniquitas loci posset, quod ipse ad Avaricum sensisset, cum sine duce et sine equitatu deprehensis hostibus ³ exploratam victoriam dimisisset, ne parvum modo detrimentum in contentione propter iniquitatem loci accideret. Quanto opere eorum animi magnitudinem admiraretur, quos non castrorum munitiones, non altitudo montis, non murus oppidi tardare potuisset, tanto opere licentiam arrogantiamque reprehendere, quod plus se quam imperatorem de victoria

atque exitu rerum sentire existimarent; nec minus se ab milite modestiam et continentiam quam virtutem atque animi magnitudinem desiderare.—(Caesar: *De Bell. Gall.*, VII. 47-52.)

¹ The supine is here loosely used to express a purpose, though not following a verb of motion.

² = *deinde*.

³ 'An assured triumph.'

A SECOND CHAMBER AT ROME AND ITS SUPPORTERS

Duo genera semper in hac civitate fuerunt eorum, qui versari in re publica atque in ea se excellentius gerere studuerunt; quibus ex generibus alteri se populares, alteri optumates et haberi et esse voluerunt. Qui ea, quae faciebant quaeque dicebant, multitudini iucunda volebant esse, populares, qui autem ita se gerebant, ut sua consilia optumo cuique probarent, optumates habebantur. Quis ergo iste optumus quisque? Numero, si quaeris, innumerabiles (neque enim aliter stare possemus); sunt principes ¹ consilii publici, sunt, qui eorum sectam sequuntur, sunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia, sunt municipales rusticique Romani, sunt ² negotii gerentes, sunt etiam libertini optumates. Numerus, ut dixi, huius generis late et varie diffusus est; sed genus universum, ut tollatur error, brevi circumscribi et definiri potest. Omnes optumates sunt, qui neque nocentes sunt nec natura improbi nec furiosi nec malis domesticis inpediti. ³ Est igitur, ut ii sint, quam tu "nationem" appellasti, qui et integri sunt et sani et bene de rebus domesticis constituti. Horum qui voluntati, commodis, opibus in gubernanda re publica serviunt, defensores optumatium ipsique optumates gravissimi et clarissimi cives

numerantur et principes civitatis. Quid est igitur propositum his rei publicae gubernatoribus, quod intueri et quo cursum suum derigere debeant? Id quod est praestantissimum maximeque optabile omnibus sanis et bonis et ⁴ beatis, cum dignitate otium. Hoc qui volunt, omnes optumates, qui efficiunt, summi viri et conservatores civitatis putantur. Neque enim rerum gerendarum dignitate homines ecferri ita convenit, ut otio non prospiciant, neque ullum amplexari otium, quod abhorreat a dignitate. Huius autem otiosae dignitatis haec fundamenta sunt, haec membra, quae tuenda principibus et vel capitis periculo defendenda sunt, religiones, auspicia, potestates magistratum, senatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iuris dictio, ⁵ fides, provinciae, socii, imperii laus, res militaris, aerarium. Harum rerum tot atque tantarum esse defensorem et patronum magni animi est, magni ingenii magna^{que} constantiae. Etenim in tanto civium numero magna multitudo est eorum, qui aut propter metum poenae peccatorum suorum conscii novos motus conversionesque rei publicae quaerant, aut qui propter insitum quendam animi furorem discordiis civium ac seditione pascantur, aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint quam suo deflagrare. Qui cum tutores sunt et duces suorum studiorum vitiorumque nacti, in re publica fluctus excitantur, ut vigilandum sit iis, qui sibi gubernacula patriae ⁶ depoposcerunt, enitendumque omni scientia ac diligentia, ut conservatis iis, quae ego paulo ante fundamenta ac membra esse dixi, tenere cursum possint et capere otii illum portum et dignitatis. Hanc ego viam, iudices, si aut asperam atque arduam aut plenam esse periculorum aut insidiarum negem, mentiar, praesertim cum id non modo intellexerim semper, sed etiam ⁷ praeter ceteros senserim.

Maioribus praesidiis et copiis oppugnatur res publica quam defenditur, propterea quod audaces homines et perditī nutu impelluntur et ipsi etiam sponte sua contra rem publicam incitantur; boni nescio quo modo tardiores sunt et principiis rerum neglectis ad extremum ipsa denique necessitate excitantur, ita ut non numquam cunctatione ac tarditate, dum otium volunt etiam sine dignitate retinere, ipsi utrumque amittant. Propugnatores autem rei publicae qui esse voluerunt, si leviores sunt, desciscunt, si timidiores, desunt; permanent illi soli atque omnia rei publicae causa perferunt, qui sunt tales, qualis pater tuus, ⁸ M. Scaure, fuit, qui a C. Graccho usque ad ⁹ Q. Variū seditiosis omnibus restitit, quem numquam ulla vis, ullae minae, ulla invidia labefecit, aut qualis ¹⁰ Q. Metellus, patruus matris tuae, qui cum florentem hominem in populari ratione, L. Saturninum, censor notasset cumque ¹¹ insitivum Gracchum contra vim multitudinis incitatae censu prohibuisset cumque in eam legem, quam non iure rogatam iudicaret, iurare unus noluisset, de civitate maluit quam de sententia demoveri, aut, ut vetera exempla, quorum est copia digna huius imperii gloria, relinquam neve eorum aliquem, qui vivunt, nominem, qualis nuper ¹² Q. Catulus fuit, quem neque periculi tempestas neque honoris aura potuit umquam de suo cursu aut spe aut metu demovere.

Haec imitamini, per deos immortalis, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quaeritis! Haec ampla sunt, haec divina, haec immortalia; haec fama celebrantur, monumentis annalium mandantur, posteritati propagantur.—(Cicero: *Pro Sest.*, 45, 46, 47.)

¹ The Senate is sometimes known as *consilium publicum*.

² *gerens*, participle used as adjective, cp. *appetens*, *sitiens*, etc.

³ 'it is a fact that there are the men whom you call a caste,' *quam* for *quos* by attraction to *nationem*.

⁴ *beati*, prosperous, ὀλβιοί, opposed to *tenues*.

⁵ ‘the public credit’ or ‘good name.’

⁶ ‘claim as their right.’

⁷ He had been driven out of Rome because of his action in the conspiracy of Catiline.

⁸ Scaurus, consul B.C. 115, censor B.C. 109, *princeps senatus*.

⁹ Varius, author of the *quaestio* (court of enquiry) constituted against the Senatorial party in B.C. 91, after the death of Livius Drusus the tribune.

¹⁰ Q. Metellus Numidicus, consul B.C. 109, had punished (*notare*) Saturninus, who as tribune forced Metellus into exile by the oath attached to his agrarian law (B.C. 100).

¹¹ ‘the pseudo-Gracchus’ (B.C. 99).

¹² Catulus, consul B.C. 78, last *princeps senatus*.

“PUBLICA BELLI SEMINA ”

(B.C. 63)

AT Catilina ex itinere plerisque consularibus, praeterea optumo cuique litteras mittit: se falsis criminibus circumventum, quoniam factioni inimicorum resistere nequiverit, fortunae cedere, ¹ Massiliam in exilium proficisci, non quo sibi tanti sceleris conscius esset, sed uti res publica quieta foret neve ex sua contentione seditio oreretur. Ab his longe divorsas litteras ² Q. Catulus in senatu recitavit, quas sibi nomine Catilinae redditas dicebat. Earum ³ exemplum infra scriptum est.

“L. Catilina Q. Catulo. Egregia tua fides, re cognita, grata mihi magnis in meis periculis, fiduciam commendationi meae tribuit. Quam ob rem defensionem in novo consilio non statui parare: ⁴ satisfactionem ex nulla conscientia de culpa proponere decrevi, quam me dius fidius veram licet cognoscas. Iniuriis contumeliisque concitatus, quod fructu laboris industriaeque meae privatus statum dignitatis non optinebam, publicam miserorum causam pro mea consuetudine suscepi, non ⁵ qui aes alienum ⁶ meis nominibus ex possessionibus

solvere non possem (et alienis nominibus liberalitas Orestillae suis filiaeque copiis persolveret), sed quod non dignos homines honore honestatos videbam meque falsa suspicione alienatum esse sentiebam. Hoc nomine satis honestas pro meo casu spes reliquae dignitatis conservandae sum secutus. Plura cum scribere vellem, nuntiatum est vim mihi parari. Nunc Orestillam commendo tuaeque fidei trado; eam ab iniuria defendas per liberos tuos rogatus. Haveto."

Sed ipse paucos dies conmoratus apud C. Flaminium in ⁷ agro Arretino, dum vicinitatem antea sollicitatam ⁸ armis exornat, ⁹ cum fascibus atque aliis imperi insignibus in castra ad Manlium contendit. Haec ubi Romae conperta sunt, senatus Catilinam et Manlium ¹⁰ hostis iudicat, ceterae multitudini diem statuit, ante quam ¹¹ sine fraude liceret ab armis discedere praeter rerum capitalium condemnatis. Praeterea decernit, uti consules dilectum habeant, Antonius cum exercitu Catilinam persequi maturet, Cicero urbi praesidio sit.

¹² Ea tempestate mihi imperium populi Romani multo maxime miserabile visum est. Cui cum ad occasum ab ortu solis omnia domita armis parerent, domi otium atque divitiae, quae prima mortales putant, adfluerent, fuere tamen cives, qui seque remque publicam opstinatis animis perditum irent. Namque duobus ¹³ senati decretis ex tanta multitudine neque praemio inductus coniurationem patefecerat neque ex castris Catilinae quisquam omnium discesserat: tanta vis morbi atque uti tabes plerosque civium animos invaserat. Neque solum illis aliena mens erat, qui conscii coniurationis fuerant, sed omnino cuncta plebes novarum rerum studio Catilinae incepta probabat. ¹⁴ Id adeo more suo videbatur facere. Nam semper in civitate quibus opes nullae sunt, bonis invident, malos extollunt, vetera odere, nova exoptant, odio

suarum rerum mutari omnia student, turba atque seditionibus sine cura aluntur, quoniam ¹⁵ egestas facile habetur sine damno. Sed urbana plebes ea vero praeceps erat de multis causis. Primum omnium qui ubique probro atque petulantia maxime praestabant, item alii, qui per dedecora alebantur patrimoniis amissis, postremo omnes, quos flagitium aut facinus domo expulerat, ei ¹⁶ Romam sicut in sentinam confluxerant. Deinde multi memores ¹⁷ Sullanae victoriae, quod ex gregariis militibus alios senatores videbant, alios ita divites, ut regio victu atque cultu aetatem agerent, sibi quisque, si in armis foret, ex victoria talia sperabat. Praeterea iuventus, quae in agris manuum mercede inopiam toleraverat, privatis atque publicis largitionibus excita urbanum otium ingrato labori praetulerat. Eos atque alios omnis malum publicum alebat. Quo minus mirandum est homines egentis malis moribus maxuma spe rei publicae iuxta ac sibi consuluisse. ¹⁸ Praeterea quorum victoria Sullae parentes proscripti, bona erepta, ius libertatis inminutum erat, ¹⁹ haud sane alio animo belli eventum expectabant. Ad hoc quicumque aliarum atque senatus partium erant, conturbari rem publicam quam minus valere ipsi malebant. Id adeo malum multos post annos in civitatem revorterat. Nam postquam Cn. ²⁰ Pompeio et M. Crasso consulibus tribunicia potestas restituta est, homines adulescentes summam potestatem nacti, quibus aetas animusque ferox erat, coepere senatum criminando plebem exagitare, dein largiundo atque pollicitando magis incendere, ita ipsi clari potentesque fieri. Contra eos summa ope nitebatur pleraque nobilitas senatus specie pro sua magnitudine. Namque, uti paucis verum absolvam, post illa tempora quicumque rem publicam agitavere, honestis nominibus, alii sicuti populi iura defenderent, pars quo senatus

auctoritas maxuma foret, ²¹ bonum publicum simulantes pro sua quisque potentia certabant. Neque illis modestia neque modus contentionis erat: utrique victoriam crudeliter exercebant. Sed ²² postquam Cn. Pompeius ad bellum maritimum atque Mithridaticum missus est, plebis opes inminutae, paucorum potentia crevit. Ei magistratus provincias aliaque omnia tenere, ipsi innoxii florentes sine metu aetatem agere ceterosque iudiciis terrere, quo plebem in magistratu placidius tractarent. Sed ubi primum dubiis rebus novandi spes oblata est, vetus certamen animos eorum adrexit. Quod si primo proelio Catilina superior aut aequa manu discessisset, profecto magna clades atque calamitas rem publicam obpressisset, neque illis, qui victoriam adepti forent, diutius ea uti licuisset, ²³ quin defessis et exsanguibus, qui plus posset, imperium atque libertatem extorqueret. Fuere tamen extra coniurationem complures, qui ad Catilinam initio profecti sunt. In eis erat Fulvius, senatoris filius, ²⁴ quem retractum ex itinere parens necari iussit.—(Sall. : *Cat.*, XXXIV–XL.)

¹ Because it was a *civitas socia*, and there was *ius exilii* with Rome, *i. e.* Romans might retire there in exile, as Milo when outlawed in B.C. 52.

² Last *princeps senatus*, consul 78 B.C., an honoured senator.

³ 'a copy.'

⁴ 'an explanation, founded on innocence from guilt . . .'

⁵ Subjunctive, false reason.

⁶ Literally 'by my own accounts' (*nomen*, a business term = 'an account'), hence = 'property' here.

⁷ Arretium, in E. Etruria.

⁸ 'equipped with arms': so *ornare navem, provinciam*.

⁹ This was treason: he claimed *imperium*, without being elected magistrate.

¹⁰ 'enemies of state.'

¹¹ *i. e.* with an offer of pardon (*fraus* properly = 'a wrong').

¹² This is in B.C. 63: *tempestas* for *tempus*, not in Caesar or Cicero.

¹³ Archaic form.

¹⁴ *id adeo, τούτο δὴ* : 'and this indeed the common people naturally would do.'

¹⁵ The poor man has little to lose by revolution.

¹⁶ Elsewhere the Romans are called *colluvies omnium gentium*.

¹⁷ After the Civil War, B.C. 84-82.

¹⁸ The children of the *Mariani* were disfranchised till Caesar's time.

¹⁹ = *intento animo*, 'earnestly.'

²⁰ B.C. 70, when the veto was restored to tribunes.

²¹ Imitated from Thucyd. III. 82, 17, τὰ κοινὰ λόγῳ θεραπεύοντες ἄθλα ἐποιούντο.

²² By the *leges Gabinia* and *Manilia* B.C. 67, 66.

²³ 'without some stronger conqueror wresting power from their exhausted hands.'

²⁴ By the exercise of *patria potestas*, which included *vitae necisque potestas*.

POLITICAL AMBITION

POSTERIUS res inventast aurumque repertum,
 Quod facile et validis et pulchris dempsit honorem :
¹ Divitioris enim sectam plerumque secuntur
 Quamlubet et fortes et pulchro corpore creti.
 Quod siquis vera vitam ratione gubernet,
 Divitiae grandes homini sunt vivere parce
 Aequo animo : ² neque enimst umquam penuria parvi.
 At claros homines voluerunt se atque potentes,
 Ut fundamento stabili fortuna maneret
 Et placidam possent opulenti degere vitam :
 Nequiquam, quoniam ad summum succedere honorem
 Certantes iter infestum fecere viai,
 Et tamen e summo, quasi fulmen, deicit ictos
 Invidia interdum contēptim in Tartara taetra ;
 Invidia quoniam, ceu fulmine, summa vaporant
 Plerumque et ³ quae sunt aliis magis edita cumque :
 Ut satius multo iam sit parere quietum
 Quam ⁴ regere imperio res velle et regna tenere.
 Proinde ⁵ sine in cassum defessi sanguine sudent,
 Angustum per iter luctantes ambitionis :

Quandoquidem ⁶ sapiunt alieno ex ore petuntque
 Res ex auditis potius quam sensibus ipsis;
 Nec magis id nunc est neque erit mox quam fuit ante.

Ergo regibus occisis subversa iacebat
 Pristina maiestas soliorum et scepra superba,
 Et capitis summi praeclarum insigne cruentum
 Sub pedibus vulgi magnum lugebat honorem:
 Nam cupide conculcatur nimis ante metutum.
 Res itaque ad summam faecem turbasque ⁷ redibat,
 Imperium sibi cum ac summatum quisque petebat.
 Inde magistratum partim docuere creare,
 Iuraque constituere, ut vellent legibus uti.
 Nam genus humanum, defessum vi colere aevom,
 Ex inimicitiis languebat; quo magis ipsum
 Sponte sua cecidit sub leges artaque iura.
 Acrius ex ira quod enim se quisque parabat
 Ulcisci quam nunc concessumst legibus aequis,
 Hanc ob remst homines pertaesum vi colere aevom.
 Inde metus maculat poenarum praemia vitae.
 Circumretit enim vis atque iniuria quemque,
 Atque unde exortast, ad eum plerumque revertit,
 Nec facilest placidam ac pacatam degere vitam
 Qui violat factis communia foedera pacis.
 Etsi fallit enim divom genus humanumque,
 Perpetuo tamen id ⁸ fore clam diffidere debet;
⁹ Quippe ubi se multi per somnia saepe loquentes
 Aut morbo delirantes protraxe ferantur
 Et celata diu in medium peccata dedisse.—(Lucr., V.

1113-1160.)

¹ 'men follow the faction of the richer, however brave they are and beautiful' (*cretus* from *crescere*): *divitioris* explains *res* (property) above.

² 'there is never wanting some small sufficiency.'

³ *quae* with *cunque*: *magis edita*, 'loftier.'

⁴ Imitated by Virg., *Aen.*, IV. 851, *tu regere imperio populos Romane memento*.

⁵ 'so let men toil and wade through blood in vain.'

⁶ *i. e.* 'fame is only what other men think of us and things.'

⁷ As in the phrases, *res ad triarios, ad interregnum, ad servos redit: turbas*, i. 'crowds' (many in number) = *δημοι*. ii. 'tumult,' 'disorder.'

⁸ *fore-clam*, 'be concealed.'

⁹ 'seeing that many are said . . .': *protraxe* for *protraxisse*.

A SNOB

LONGUM est altius repetere, nec refert, quemadmodum acciderit, ut homo minime familiaris cenarem apud quendam, ut sibi videbatur, lautum et diligentem, ut mihi, sordidum simul et sumptuosum. Nam sibi et paucis opima quaedam, ceteris vilia et minuta ponebat. Vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera descriperat, non ut potestas eligendi, sed ne ius esset recusandi, aliud sibi et nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet), aliud suis nostrisque libertis. Animadvertit, qui mihi proximus recumbebat, et, an probarem, interrogavit. Negavi. "Tu ergo" inquit "quam consuetudinem sequeris?" "Eadem omnibus pono; ad cenam enim, non ad ¹notam invito cunctisque rebus exaequo, quos mensa et toro aequavi." "Etiamne libertos?" "Etiam; convictores enim tunc, non libertos puto." Et ille: "Magno tibi constat." "Minime." ²"Qui fieri potest?" "Quia scilicet liberti mei non idem quod ego bibunt, sed idem ego quod liberti." Et hercule, si gulae temperes, non est onerosum, quo utaris, ³ipse communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa ⁴quasi in ordinem redigenda est, si sumptibus parcas, ⁵quibus aliquanto rectius tua continentia quam aliena contumelia consulas.

Quorsus haec? ne tibi, optimae indolis iuveni, quorundam in mensa luxuria specie frugalitatis ⁶imponat. Convenit autem amori in te meo, quotiens tale aliquid inciderit, sub exemplo praemonere, quid debeas fugere.

⁷ Igitur memento nihil magis esse vitandum quam istam

luxuriae et sordium novam societatem; quae cum sint turpissima discreta ac separata, turpius iunguntur. Vale.—(Pliny: *Ep.*, II. 6.)

¹ *notam*, 'to degrading comparisons,' cp. *nota censoria*.

² *qui*, 'how?' (ablative). ³ *ipse*, for *ipsum* grammatically.

⁴ '*in ordinem redigere*' = 'restrained,' literally 'reduced to the ranks.'

⁵ 'expenses which one should meet by restraint on one's own part rather than by insulting others.'

⁶ *imponat*, later Latin, 'deceive you,' 'take you in.'

⁷ 'this strange union of extravagance and meanness.'

A SHABBY HOST

¹ CUM vocer ad cenam non iam venalis ut ante,

Cur mihi non eadem quae tibi cena datur?

Ostrea tu sumis stagno saturata ² Lucrino,

Sugitur ³ inciso mitulus ore mihi:

Sunt tibi boleti, fungos ego sumo ⁴ suillos:

Res tibi cum rhombo est, at mihi cum ⁵ sparulo.

⁶ Aureus inmodicis turtur te clunibus implet,

Ponitur in cavea mortua pica mihi.

Cur sine te ceno cum tecum, Pontice, cenem?

⁷ Sportula quod non est prosit: edamus idem.

—(Mart., III. 60.)

¹ Domitian substituted a dinner (*cena recta*) for the *sportula*, or doles, given by the patron to his retainers, twenty-five asses in value, cp. Mart., II. 7, *centum miselli jam valet quadrantes (quadrans = 1/4 as)*: *venalis*, Martial considers that the client gives as well as gets, hence is to be treated on fair terms, is not a hireling merely.

² The lagoon, near Baiae, built up by Agrippa as a naval port: famous for its oyster-beds, Juv., IV. 140, *ostrea . . . Circeiis nata forent, an | Lucrinum ad saxum*.

³ 'I cut my mouth over mussels.'

⁴ 'fit for pigs.'

⁵ Bream, or brill.

⁶ 'a pigeon, choice and plump.'

⁷ 'let something be gained by the abolition of the doles, let us dine on equal terms.'

A CONNOISSEUR OF ART, BUT A POOR
HOST

¹ ARCHETYPIS vetuli nihil est odiosius Aucti

—Ficta ² Saguntino cymbia malo luto—;

Argenti ³ furiosa sui cum stemmata narrat

Garrulus et verbis mucida vina facit :

“Laomedontae fuerant haec pocula mensae :

Ferret ut haec muros struxit Apollo lyra.

Hoc cratere ferox commisit proelia ⁴ Rhoetus

Cum Lapithis : pugna debile cernis opus.

Hi duo longaevo censentur Nestore ⁵ fundi :

Pollice de Pylio trita columba nitet.

Hic scyphus est in quo misceri iussit amicis

Largius ⁶ Aeacides vividiusque merum.

Hac propinavit ⁷ Bitiae pulcherrima Dido

In patera, Phrygio cum data cena viro est.”

Miratus fueris cum prisca toreumata multum,

In Priami ⁸ calathis Astyanacta bibes.

—(Mart., VIII. 6.)

¹ ‘original works of art.’

² Saguntum (Murviedro), East of Spain : its clays were famous.

³ *furiosa*, ‘mad,’ hardly makes sense ; read *fumosa*, ‘dusty with age’ : *stemmata*, ‘pedigree.’ Juv., VIII. 1, *stemmata quid faciunt?*

⁴ A centaur.

⁵ *fundi* : properly ‘the bottoms of the cups’ = cups : *censentur*, ‘are valued’ or ‘rated’ because they belonged to aged Nestor : *columba*, the dove chased on the cup, cp. Juv., I. 76, *stantem extra pocula caprum* : *Pylio*, Nestor was King of Pylos in Messenia. For the whole allusion-cp. *Iliad*, XI. 632.

⁶ Achilles.

⁷ ‘pledged Bitias’ (*προπίπειν*), Virg., *Aen.*, I. 738.

⁸ *calathi*, ‘cups’ : ‘after giving you antique plate to admire, you will drink new, cheap wine’ (Astyanax is a new generation compared to Priam).

luxuriae et sordium novam societatem; quae cum sint turpissima discreta ac separata, turpius iunguntur. Vale.—(Pliny: *Ep.*, II. 6.)

¹ *notam*, 'to degrading comparisons,' cp. *nota censoria*.

² *qui*, 'how?' (ablative). ³ *ipse*, for *ipsum* grammatically.

⁴ '*in ordinem redigere*' = 'restrained,' literally 'reduced to the ranks.'

⁵ 'expenses which one should meet by restraint on one's own part rather than by insulting others.'

⁶ *imponat*, later Latin, 'deceive you,' 'take you in.'

⁷ 'this strange union of extravagance and meanness.'

A SHABBY HOST

¹ CUM vocer ad cenam non iam venalis ut ante,
 Cur mihi non eadem quae tibi cena datur?
 Ostrea tu sumis stagno saturata ² Lucrino,
 Sugitur ³ inciso mitulus ore mihi:
 Sunt tibi boleti, fungos ego sumo ⁴ suillos:
 Res tibi cum rhombo est, at mihi cum ⁵ sparulo.
⁶ Aureus inmodicis turtur te clunibus implet,
 Ponitur in cavea mortua pica mihi.
 Cur sine te ceno cum tecum, Pontice, cenem?
⁷ Sportula quod non est prosit: edamus idem.
 —(Mart., III. 60.)

¹ Domitian substituted a dinner (*cena recta*) for the *sportula*, or doles, given by the patron to his retainers, twenty-five asses in value, cp. Mart., II. 7, *centum miselli jam valete quadrantes (quadrans = 1/4 as)*: *venalis*, Martial considers that the client gives as well as gets, hence is to be treated on fair terms, is not a hireling merely.

² The lagoon, near Baiae, built up by Agrippa as a naval port: famous for its oyster-beds, Juv., IV. 140, *ostrea . . . Circeiis nata forent, an | Lucrinum ad saxum*.

³ 'I cut my mouth over mussels.'

⁴ 'fit for pigs.' ⁵ Bream, or brill.

⁶ 'a pigeon, choice and plump.'

⁷ 'let something be gained by the abolition of the doles, let us dine on equal terms.'

A CONNOISSEUR OF ART, BUT A POOR
HOST

¹ ARCHETYPIS vetuli nihil est odiosius Aucti
—Ficta ² Saguntino cymbia malo luto—;
Argenti ³ furiosa sui cum stemmata narrat
Garrulus et verbis mucida vina facit :
“Laomedontea fuerant haec pocula mensae :
Ferret ut haec muros struxit Apollo Iyra.
Hoc cratere ferox commisit proelia ⁴ Rhoetus
Cum Lapithis : pugna debile cernis opus.
Hi duo longaevo censentur Nestore ⁵ fundi :
Pollice de Pylio trita columba nitet.
Hic scyphus est in quo misceri iussit amicis
Largius ⁶ Aeacides vividiusque merum.
Hac propinavit ⁷ Bitiae pulcherrima Dido
In patera, Phrygio cum data cena viro est.”
Miratus fueris cum prisca toreumata multum,
In Priami ⁸ calathis Astyanacta bibes.

—(Mart., VIII. 6.)

¹ ‘original works of art.’

² Saguntum (Murviedro), East of Spain : its clays were famous.

³ *furiosa*, ‘mad,’ hardly makes sense ; read *fumosa*, ‘dusty with age’ : *stemmata*, ‘pedigree.’ Juv., VIII. 1, *stemmata quid faciunt* ?

⁴ A centaur.

⁵ *fundi* : properly ‘the bottoms of the cups’ = cups : *censentur*, ‘are valued’ or ‘rated’ because they belonged to aged Nestor : *columba*, the dove chased on the cup, cp. Juv., I. 76, *stantem extra pocula caprum* : *Pylio*, Nestor was King of Py’os in Messenia. For the whole allusion cp. *Iliad*, XI. 632.

⁶ Achilles.

⁷ ‘pledged Bitias’ (*προπίπειν*), Virg., *Aen.*, I. 738.

⁸ *calathi*, ‘cups’ : ‘after giving you antique plate to admire, you will drink new, cheap wine’ (Astyanax is a new generation compared to Priam).

AN UNWELCOME GUEST

HORAS quinque puer nondum tibi nuntiat et tu

¹ Iam conviva mihi, Caeciliane, venis,

² Cum modo distulerint raucae vadimonia quartae

³ Et Floralicias lasset harena feras.

⁴ Curre, age, et inlotos revoca, Calliste, ministros;

Sternantur lecti: Caeciliane, sede.

Caldam poscis aquam: nondum mihi frigida venit;

Alget adhuc nudo clusa culina foco.

Mane veni potius; nam cur te quinta moretur?

Ut ⁵ iantes, sero, Caeciliane, venis.

—(Mart., VIII. 67.)

¹ The usual dinner-hour was three o'clock, *imperat exstructos frangere nona toros* (IV. 8, 6).

² 'the noisy fourth hour' means the close of law-work (*vadimonia* properly = 'bail').

³ Referring to the exhibitions of wild-beast games at the festival of Flora (April 28).

⁴ Ironical, 'sit down by all means and bathe, but the slaves are not bathed, nor is there water, the kitchen fires are not yet lit.'

⁵ Or *ientes* (*ientare*), to breakfast (*ientaculum*): his unwelcome guest is too early for dinner, and too late for breakfast.

"CIVIS ROMANUS SUM"

QUID nunc agam? cum iam tot horas de uno genere ac de istius nefaria crudelitate dicam, cum prope omnem vim verborum eius modi, quae scelere istius digna sint, aliis in rebus consumpserim, neque hoc providerim, ut varietate criminum vos attentos tenerem, quem ad modum de tanta re dicam? Opinor, unus modus atque una ratio est. Rem in medio ponam; quae tantum habet ipsa gravitatis, ut neque mea, quae nulla est, neque cuiusquam ad inflammandos vestros animos eloquentia requiratur. Gavius hic, quem dico,

¹ Consanus, cum in illo numero civium Romanorum ab isto in vincla coniectus esset et nescio qua ratione clam e ² lautumiis profugisset Messanamque venisset, qui tam prope iam Italiam et moenia Reginorum civium Romanorum videret et ex illo metu mortis ac tenebris quasi luce libertatis et odore aliquo legum recreatus revixisset, loqui Messanae et queri coepit, se civem Romanum in vincla esse coniectum, sibi recta iter esse Romam, Verri se ³ praesto adveniendi futurum. Non intellegebat miser nihil interesse, utrum haec Messanae an apud istum in praetorio loqueretur; nam, ut ante vos docui, hanc sibi iste urbem delegerat, quam haberet adiutricem scelerum, furtorum receptricem, flagitiorum omnium consciam. Itaque ad magistratum Mamertinum statim deducitur Gavius; eoque ipso die casu Messanam Verres venit. Res ad eum defertur: esse civem Romanum, qui se Syracusis in lautumiis fuisse quereretur, quem iam ingredientem in navem et Verri nimis atrociter minitantem ab ⁴ se retractum esse et adservatum, ut ipse in eum statueret quod videretur. Agit hominibus gratias et eorum benevolentiam erga se diligentiamque conlaudat. Ipse inflammatus scelere et furore in forum venit. Ardebant oculi; toto ex ore crudelitas eminebat. Exspectabant omnes quo tandem progressurus aut quidnam acturus esset, cum repente hominem proripi atque in foro medio nudari ac deligari et virgas expediri iubet. Clamabat ille miser se civem esse Romanum, municipem Consanum; ⁵ meruisse cum L. Raecio, splendidissimo equite Romano, qui ⁶ Panhormi negotiaretur, ex quo haec Verres scire posset. Tum iste, se comperisse eum speculandi causa in Siciliam a ducibus ⁷ fugitivorum esse missum; cuius rei neque index neque vestigium aliquod neque suspicio cuiquam esset ulla; deinde iubet undique hominem vehementissime verberari. Caedebatur virgis in medio

foro Messanae civis Romanus, iudices, cum interea nullus gemitus, nulla vox alia illius miseri inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, nisi haec: "civis Romanus sum." Hac se commemoratione civitatis omnia verbera depulsurum cruciatumque a corpore deiecturum arbitrabatur. Is non modo hoc non perfecit, ut virgarum vim deprecaretur, sed, cum imploraret saepius usurparetque nomen civitatis, crux, crux, inquam, infelici et aerumnoso, qui numquam istam pestem viderat, comparabatur.

O nomen dulce libertatis! O ius eximium nostrae civitatis! ⁸ O lex Porcia legesque Semproniae! O graviter desiderata et aliquando ⁹ reddita plebi Romanae tribunicia potestas! Hucine tandem omnia reciderunt, ut civis Romanus in provincia populi Romani, in oppido foederatorum, ab eo, qui beneficio populi Romani fasces et secures haberet, deligatus in foro virgis caederetur? Quid? cum ignes ardentisque laminae ceterique cruciatus admovebantur, si te illius acerba imploratio et vox miserabilis non inhibebat, ne civium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu et gemitu maximo commovebare? In crucem tu agere ausus es quemquam, qui se civem Romanum esse diceret? Nolui tam vehementer agere hoc prima actione, iudices; nolui. Vidistis enim, ut animi multitudinis in istum dolore et odio et communis periculi metu concitarentur. Statui egomet mihi tum modum et orationi meae et C. Numitorio, equiti Romano, primo homini, testi meo; et ¹⁰ Glabrio-nem, id quod sapientissime fecit, facere laetatus sum, ut repente consilium in medio testimonio dimitteret; etenim verebatur ne populus Romanus ab isto eas poenas vi repetisse videretur, quas veritus esset ne iste legibus ac vestro iudicio non esset persoluturus. Nunc quoniam exploratum est omnibus, quo loco causa tua sit et quid de te futurum sit, sic tecum agam. Gavium

istum, quem ¹¹ repentinum speculatorem fuisse dicis, ostendam in lautumias Syracusis abs te esse coniectum; neque id solum ex litteris ostendam Syracusanorum, ne possis dicere me, quia sit aliquis in litteris Gavius, hoc fingere et eligere nomen, ut hunc illum esse possim dicere; sed ad arbitrium tuum testes dabo, qui istum ipsum Syracusis abs te in lautumias coniectum esse dicant. Producam etiam Consanos, municipes illius ac necessarios, qui te nunc sero doceant, iudices non sero, illum P. Gavius, quem tu in crucem egisti, civem Romanum et municipem Consanum, non speculatorem fugitivorum fuisse.

Cum haec omnia, quae polliceor, cumulate tuis patronis plana fecero, tum istuc ipsum tenebo, ¹² quod abs te mihi datur: eo contentum me esse dicam. Quid enim nuper tu ipse, cum populi Romani clamore atque impetu perturbatus exsiluisti, quid, inquam, locutus es? Illum, quod moram supplicio quaereret, ideo clamitasse, se esse civem Romanum; sed speculatorem fuisse. Iam mei testes veri sunt. Quid enim dicit aliud C. Numitorius? quid M. et P. Cottii, nobilissimi homines, ex agro Tauromenitano? quid Q. Luceius, qui ¹³ argentariam Regii maximam fecit? quid ceteri? Adhuc enim testes ex eo genere a me sunt dati, non qui novisse Gavius, sed se vidisse dicerent, cum is, qui se civem Romanum esse clamaret, in crucem ageretur. Hoc tu, Verres, idem dicis; hoc tu confiteris illum clamitasse, se civem esse Romanum; apud te nomen civitatis ne tantum quidem valuisse, ut ¹⁴ dubitationem aliquam crucis, ut crudelissimi taeterrimique supplicii aliquam parvam moram saltem posset adferre. Hoc teneo, hic haereo, iudices, hoc sum contentus uno; omitto ac neglego cetera; sua confessione ¹⁵ induatur ac iuguletur necesse est. Qui esset ignorabas; speculatorem esse suspicabare; non quaero qua suspicione; tua

te accuso oratione; civem Romanum se esse dicebat. Si tu apud Persas aut in extrema India deprehensus, Verres, ad supplicium ducerere, quid aliud clamitares, nisi te civem esse Romanum? et, si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atque ultimis gentibus positos nobile et inlustre apud omnes nomen civitatis tuae profuisset, ille, quisquis erat, quem tu in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum civem se Romanum esse diceret, apud te praetorem, si non effugium, ne moram quidem mortis mentione atque ¹⁶usurpatione civitatis adsequi potuit? Homines tenues, obscuro loco nati, navigant, adeunt ad ea loca quae numquam antea viderunt, ubi neque noti esse eis, quo venerunt, neque semper cum cognitoribus esse possunt. Hac una tamen fiducia civitatis non modo apud nostros magistratus, qui et legum et existimationis periculo continentur, neque apud cives solum Romanos, qui et sermonis et iuris et multarum rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur, sed, quocumque venerint, hanc sibi rem praesidio sperant futuram. Tolle hanc spem, tolle hoc praesidium civibus Romanis; constitue nihil esse opis in hac voce "civis Romanus sum"; posse impune praetorem aut alium quemlibet supplicium quod velit in eum constituere, qui se civem Romanum esse dicat, quod eum quis ignoret; iam omnes provincias, iam omnia regna, iam omnes liberas civitates, iam omnem orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maxime patuit, civibus Romanis ista defensione praecluseris. Quid, si L. Raecium, equitem Romanum, qui tum in Sicilia erat, nominabat? Etiamne id magnum fuit, ¹⁷Panhormum litteras mittere? Adservasses hominem, custodiis Mamertinorum tuorum vinctum, clausum habuisses, dum Panhormo Raecius veniret; ¹⁸cognosceret hominem, aliquid de summo supplicio remitteres; si ignoraret, tum, si ita tibi videretur, hoc

juris in omnes constitueres, ut, qui neque tibi notus esset neque cognitorem locupletem daret, quamvis civis Romanus esset, in crucem tolleretur.—(*In Verrem*, II. v. 61–5.)

¹ Probably 'of Cosa (Cossa),' a sea-coast town of Etruria.

² Stone quarries at Syracuse, used as a prison by the tyrant Dionysius.

³ 'Ready for,' prepared to be one of his accusers.

⁴ The people of Messana.

⁵ 'Had served in the army': Raecius could witness to his identity and character.

⁶ Town on the modern bay of Palermo.

⁷ Those who had escaped from the armies of Sertorius.

⁸ Lex Porcia gave a Roman citizen in provinces right of appeal from the sentence of a governor. One of the *leges Semproniae* of Gaius Gracchus enacted that no Roman citizen could be tried for his life without the consent of the Roman people.

⁹ The tribune's power, curtailed by Sulla, was restored in B.C. 70.

¹⁰ Acilius Glabrio, praetor urbanus, and presiding judge on this occasion.

¹¹ *i. e.* pronounced a spy on the spur of the moment.

¹² Verres had admitted that Gavius represented himself as a Roman citizen.

¹³ Business as a banker.

¹⁴ 'Hesitation in ordering the man to be crucified.'

¹⁵ 'Entangled.'

¹⁶ 'The repeated use of the word.'

¹⁷ To test Gavius' references.

¹⁸ Supply *si*.

ROME—HER HEROES AND WORLD-EMPIRE

Huc geminas nunc ¹ flecte acies, hanc aspice gentem
 Romanosque tuos. Hic Caesar et omnis Iuli
 Progenies, magnum caeli ventura sub axem.
 Hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius audis,
 Augustus Caesar, Divi genus, aurea condet
 Saecula qui rursus Latio ² regnata per arva
 Saturno quondam, super et Garamantas et Indos
 Proferet imperium; ³ iacet extra sidera tellus,

Extra anni solisque vias, ubi caelifer Atlas
 Axem umero torquet stellis ardentibus aptum.
 Huius in adventum iam nunc et Caspia regna
 Responsis horrent divum et Maeotia tellus,
 Et septemgemi ⁴ turbant trepida ostia Nili.
 Nec vero Alcides tantum telluris ⁵ obivit,
 Fixerit acripedem cervam licet, aut Erymanthi
 Pacarit nemora, et Lernam tremefecerit arcu,
 Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis
 Liber, agens celso Nysae de vertice tigres.

⁶ Et dubitamus adhuc virtute extendere vires,
 Aut metus Ausonia prohibet consistere terra?
 Quis procul ⁷ ille autem ramis insignis olivae
 Sacra ferens? Nosco crines incanaque menta
 Regis Romani, primam qui legibus urbem
 Fundabit, Curibus parvis et paupere terra
 Missus in imperium magnum. Cui deinde subibit
 Otia qui rumpet patriae, residesque movebit
 Tullus in arma viros et iam desueta triumphis
 Agmina. Quem iuxta sequitur iactantior Ancus,
⁸ Nunc quoque iam nimium gaudens ⁹ popularibus auris.
 Vis et Tarquinius reges animamque superbam
 Ultoris Bruti fascisque videre receptos?
 Consulis imperium hic primus saevasque secures
 Accipiet, natosque pater nova bella moventes
 Ad poenam pulchra pro libertate vocabit,
 Infelix. ¹⁰ Utcumque ferent ea facta minores,
 Vincet amor patriae laudumque immensa cupido.
 Quin Decios Drusosque procul saevumque securi
 Aspice Torquatum et referentem signa Camillum.
¹¹ Illae autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
 Concordes animae nunc et dum nocte premuntur,
 Heu quantum inter se bellum, si lumina vitae
 Attigerint, quantas acies stragemque ciebunt,
 Aggeribus socer Alpinis atque arce Monoeci

Descendens, gener adversis instructus Eois !
 Ne, pueri, ne tanta ¹² animis assuescite bella,
 Neu patriae validas in viscera vertite vires ;
 Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo ;
 Proiice tela manu, sanguis meus.
¹³ Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
 Victor aget currum, caesis insignis Achivis.
 Eruet ¹⁴ ille Argos Agamemnoniasque Mycenae
 Ipsumque Aëaciden, genus armipotentis Achilli,
 Ultus avos Troiae templa et temerata Minervae.
 Quis te, magne Cato, tacitum aut te, Cosse, relinquat ?
 Quis Gracchi genus aut geminos, duo fulmina belli,
 Scipiadas, cladem Libyae, parvoque potentem
 Fabricium vel te sulco, ¹⁵ Serrane, serentem ?
 Quo fessum rapitis, Fabii ? Tu Maximus ille es,
¹⁶ Unus qui nobis cunctando restituis rem.
 Excudent alii spirantia mollius aëra,
 Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus,
¹⁷ Orabunt causas melius, caelique ¹⁸ meatus
 Describent radio et surgentia sidera dicent :
 Tu regere imperio populos, Romane, memento—
 Hæc tibi erunt artes—¹⁹ pacisque imponere morem,
 Parcere subiectis et debellare superbos."

—(Virgil : *Aen.*, VI. 788–853.)

¹ Anchises is addressing Aeneas in the nether world.

² An intransitive verb extended in use to a passive participle.

³ The rhetorical exaggeration of this passage is in keeping with the spirit of Roman poetry.

⁴ Here intransitive.

⁵ 'Traversed,' literally, went round (ob).

⁶ 'And yet.'

⁷ Numa.

⁸ Even in the lower world, before birth.

⁹ 'the breath of vulgar favour': for the metaphor cp. Horace's *arbitrio popularis aërae*.

¹⁰ 'Yet howsoever posterity shall judge the deed.'

¹¹ Caesar and Pompey, the *socer* and *gener* respectively.

¹² A characteristic Virgilian inversion of the phrase *animos assuescite bellis*.

veritus existimationem subsequitur. Mediocri spatio relicto Pulio pilum in hostes immittit atque unum ex multitudine procurrentem traicit; quo percusso et exanimato hunc scutis protegunt, in hostem tela universi coniciunt neque dant regrediendi facultatem. Transfigitur scutum Pulioni et verutum in balteo defigitur. Avertit hic casus vaginam, et gladium educere conanti dextram moratur manum, impeditumque hostes circumstant. Succurrit ³ inimicus illi Voreus et laboranti subvenit. Ad hunc se confestim a Pulione omnis multitudo convertit; illum veruto arbitrantur occisum. Gladio comminus rem gerit Voreus atque uno interfecto reliquos paulum propellit; dum cupidius instat, in locum deiectus inferiorem concidit. Huic rursus circumvento fert subsidium Pulio, atque ambo incolumes compluribus interfectis summa cum laude sese intra munitiones recipiunt. Sic fortuna in contentione et certamine utrumque versavit, ut alter alteri inimicus auxilio salutique esset, neque diiudicari posset, uter utri virtute anteferendus videretur.—(Caesar: *De Bell. Gall.*, V. 44.)

¹ 'Promotion.'   ² 'Of course Voreus . . . not.'   ³ 'Rival.'

THE ART OF PAINTING AT ROME

APUD Romanos quoque honos mature huic arti contigit, siquidem cognomina ex ea Pictorum traxerunt Fabii clarissimae gentis, princepsque eius cognominis ipse aedem Salutis pinxit anno urbis conditae ¹ CCCCL, quae pictura duravit ad nostram memoriam aede ea Claudi principatu exusta. Proxime celebrata est ² in foro boario aede Herculis Pacuvi poetae pictura. Enni sorore genitus hic fuit, clarioremque artem eam Romae fecit gloria ³ scaenae. Postea non est spectata

⁴ honestis manibus, nisi forte quis Turpilius equitem Romanum e Venetia nostrae aetatis velit referre pulchris eius operibus hodieque Veronae exstantibus. Laeva is manu pinxit, quod de nullo ante memoratur. Parvis gloriabatur tabellis extinctus nuper in longa senecta Titedius Labeo praetorius, etiam proconsulatu provinciae Narbonensis functus, sed ⁵ ea re in risu etiam contumeliae erat. Fuit et principum virorum non omittendum de pictura celebre consilium. Cum Q. Pedius nepos Q. Pedii consularis triumphalisque et a Caesare dictatore coheredis Augusto dati ⁶ natura mutus esset, in eo Messala orator, ex cuius familia pueri avia fuerat, picturam docendum censuit, idque etiam divus Augustus comprobavit, puer ⁷ magni profectus in ea arte obiit. Dignatio autem praecipua Romae increvit, ut existimo, a M. Valerio Maximo Messala, qui princeps tabulam pictam proelii quo Carthaginenses et Hieronem in Sicilia vicerat, proposuit in latere curiae Hostiliae anno ab urbe condita ⁸ CCCCLXXX. Fecit hoc idem et L. Scipio, tabulamque victoriae suae Asiaticae in Capitolio posuit, idque aegre tulisse fratrem Africanum tradunt haut inmerito, quando filius eius illo proelio captus fuerat. Non dissimilem offensionem et Aemiliani subiit L. Hostilius Mancinus, qui primus Carthaginem inruperat, situm eius oppugnationesque depictas proponendo in foro et ipse adstans populo spectanti singula enarrando, qua comitate proximis comitiis consulatum adeptus est. Habuit et scaena ludis Claudii Pulchri magnam admirationem picturae, cum ad tegularum similitudinem corvi decepti imaginem advolarent.

Tabulis autem externis auctoritatem Romae publice fecit primus omnium L. Mummius cui cognomen Achaici victoria dedit. Namque cum in praeda vendenda rex Attalus ⁹ X [VI] emisset tabulam Aristidis,

veritus existimationem subsequitur. Mediocri spatio relicto Pulio pilum in hostes immittit atque unum ex multitudine procurrentem traicit; quo percusso et exanimato hunc scutis protegunt, in hostem tela universi coniciunt neque dant regrediendi facultatem. Transfigitur scutum Pulioni et verutum in balteo defigitur. Avertit hic casus vaginam, et gladium educere conanti dextram moratur manum, impeditumque hostes circumstant. Succurrit ³ inimicus illi Voreus et laboranti subvenit. Ad hunc se confestim a Pulione omnis multitudo convertit; illum veruto arbitrantur occisum. Gladio comminus rem gerit Voreus atque uno interfecto reliquos paulum propellit; dum cupidius instat, in locum deiectus inferiorem concidit. Huic rursus circumvento fert subsidium Pulio, atque ambo incolumes compluribus interfectis summa cum laude sese intra munitiones recipiunt. Sic fortuna in contentione et certamine utrumque versavit, ut alter alteri inimicus auxilio salutique esset, neque diiudicari posset, uter utri virtute anteferendus videretur.—(Caesar: *De Bell. Gall.*, V. 44.)

¹ 'Promotion.'   ² 'Of course Voreus . . . not.'   ³ 'Rival.'

THE ART OF PAINTING AT ROME

APUD Romanos quoque honos mature huic arti contigit, siquidem cognomina ex ea Pictorum traxerunt Fabii clarissimae gentis, princepsque eius cognominis ipse aedem Salutis pinxit anno urbis conditae ¹ CCCCL, quae pictura duravit ad nostram memoriam aede ea Claudii principatu exusta. Proxime celebrata est ² in foro boario aede Herculis Pacuvi poetae pictura. Enni sorore genitus hic fuit, clarioremque artem eam Romae fecit gloria ³ scaenae. Postea non est spectata

⁴ honestis manibus, nisi forte quis Turpilius equitem Romanum e Venetia nostrae aetatis velit referre pulchris eius operibus hodieque Veronae exstantibus. Laeva is manu pinxit, quod de nullo ante memoratur. Parvis gloriabatur tabellis extinctus nuper in longa senecta Titedius Labeo praetorius, etiam proconsulatu provinciae Narbonensis functus, sed ⁵ ea re in risu etiam contumeliae erat. Fuit et principum virorum non omittendum de pictura celebre consilium. Cum Q. Pedius nepos Q. Pedii consularis triumphalisque et a Caesare dictatore coheredis Augusto dati ⁶ natura mutus esset, in eo Messala orator, ex cuius familia pueri avia fuerat, picturam docendum censuit, idque etiam divus Augustus comprobavit, puer ⁷ magni profectus in ea arte obiit. Dignatio autem praecipua Romae increvit, ut existimo, a M. Valerio Maximo Messala, qui princeps tabulam pictam proelii quo Carthaginenses et Hieronem in Sicilia vicerat, proposuit in latere curiae Hostiliae anno ab urbe condita ⁸ CCCCLXXX. Fecit hoc idem et L. Scipio, tabulamque victoriae suae Asiaticae in Capitolio posuit, idque aegre tulisse fratrem Africanum tradunt haut inmerito, quando filius eius illo proelio captus fuerat. Non dissimilem offensionem et Aemiliani subiit L. Hostilius Mancinus, qui primus Carthaginem inruperat, situm eius oppugnationesque depictas proponendo in foro et ipse adstans populo spectanti singula enarrando, qua comitate proximis comitiis consulatum adeptus est. Habuit et scaena ludis Claudii Pulchri magnam admirationem picturae, cum ad tegularum similitudinem corvi decepti imaginem advolarent.

Tabulis autem externis auctoritatem Romae publice fecit primus omnium L. Mummius cui cognomen Achaici victoria dedit. Namque cum in praeda vendenda rex Attalus ⁹ X [VI] emisset tabulam Aristidis,

Liberum patrem, pretium miratus suspicatusque aliquid in ea virtutis quod ipse nesciret, revocavit tabulam Attalo multum querente et in Cereris delubro ¹⁰ posuit, quam primam arbitror picturam externam Romae ¹¹ publicatam. Deinde video et in foro positas volgo. Hinc enim ille Crassi oratoris lepos ¹² agentis sub Veteribus, cum testis compellatus instaret: "dic ergo, Crasse, qualem me noris?" "Talem," inquit, ostendens in tabula pictum ¹³ inficetissime Gallum exserentem linguam. In foro fuit et illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus respondit interrogatus, quantine eum aestimaret, donari sibi nolle talem vivum verumque.

Sed praecipuam auctoritatem publice tabulis fecit Caesar dictator Aiace et Media ante Veneris Genetricis aedem dicatis, post eum M. Agrippa vir rusticitati propior quam deliciis. Exstat certe eius oratio magna et maximo civium digna de tabulis omnibus signisque ¹⁴ publicandis, quod fieri satius fuisset quam in villarum exilia pelli. Verum ¹⁵ eadem illa torvitas tabulas duas Aiace et Veneris mercata est a Cyzicenis ¹⁶ HS. [XII]. In thermarum quoque calidissima parte marmoribus incluserat parvas tabellas ¹⁷ paulo ante, cum reficerentur, sublatas.

Super omnes divus Augustus in foro suo celeberrima in parte posuit tabulas duas quae Belli faciem pictam habent et Triumphum, item ¹⁸ Castores ac Victoriā. Posuit et quas dicemus sub artificum mentione in templo Caesaris patris. Idem in curia quoque quam in comitio consecrabat duas tabulas ¹⁹ impressit parieti. Nemean sedentem supra leonem palmigeram ipsam adstante cum baculo sene cuius supra caput tabella bigae dependet, Nicias scripsit se inussisse, tali enim usus est ²⁰ verbo. Alterius tabulae admiratio est puberem filium seni patri similem esse aetatis salva

differentia, supervolante aquila draconem complexa. Philochares hoc suum opus esse testatus est. Inmensam, vel unam si tantum hanc tabulam aliquis aestimet, potentiam artis, cum propter Philocharen ignobilissimos alioqui Glaucionem filiumque eius Aristippum senatus populi Romani tot saeculis spectet. Posuit et Tiberius Caesar minime comis imperator in templo ipsius Augusti quas mox indicabimus.—(The Elder Pliny: *Nat. Hist.*, XXXV. 19–28.)

¹ B.C. 304.

² 'in the temple of Hercules in the Cattle Market.'

³ 'of the drama.'

⁴ 'at the hands of men of good birth.'

⁵ 'because of his art.'

⁶ 'dumb from his birth.'

⁷ 'having made great progress.'

⁸ B.C. 264.

⁹ 600,000 denarii, about £21,000.

¹⁰ 'dedicated.'

¹¹ 'publicly dedicated.'

¹² 'when pleading a case close to the Old Shops.'

¹³ 'very coarsely.'

¹⁴ 'making public property of.'

¹⁵ An abstraction in the Greek manner; 'the rude Agrippa.'

¹⁶ 1,200,000 sesterces, about £10,500.

¹⁷ 'not long ago.'

¹⁸ 'Castor and his twin.'

¹⁹ 'let into.'

²⁰ *i. e. ἐνέκαεν.*

THE SOURCE OF THE RIVER CLITUMNUS ¹

VIDISTINE aliquando Clitumnum fontem? si nondum (et puto nondum; alioqui narrasses mihi), vide, quem ego (paenitet tarditatis) proxime vidi.

Modicus collis adsurgit, antiqua cupresso nemorosus et opacus. Hunc subter fons exit, et ² exprimitur pluribus venis sed imparibus, eluctatusque facit ³ gurgitem qui lato gremio patescit purus et vitreus, ut numerare iactas stipes et relucens calculos possis. Inde non loci devexitate sed ipsa sui copia et quasi pondere impellitur. Fons adhuc et iam amplissimum

flumen atque etiam navium patiens, quas ⁴obvias quoque et contrario nisu in diversa tendentes transmittit et perfert, adeo validus ut illa qua properat ipse, quamquam per solum planum, remis non adiuvetur, idem aegerrime remis contisque superetur adversus. Iucundum utrumque per iocum ludumque fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem otio, otium labore variare.

Ripae fraxino multa, multa populo vestiuntur, quas perspicuus amnis velut mersas viridi imagine adnumerat. Rigor aquae ⁵certaverit nivibus, nec color cedit. Adiacet ⁶templum priscum et religiosum: stat Clitumnus ipse amictus ornatusque ⁷praetexta: praesens numen atque etiam fatidicum indicant sortes. Sparsa sunt circa sacella complura totidemque dii. Sua cuique veneratio, suum nomen, quibusdam vero etiam fontes; nam praeter illum quasi parentem ceterorum sunt minores capite discreti; sed flumini miscentur, quod ponte ⁸transmittitur. Is terminus sacri profanique: in superiore parte navigare tantum, infra etiam natare concessum. Balineum ⁹Hispellates, quibus illum locum divus Augustus dono dedit, ¹⁰publice praebent, praebent et hospitium. Nec desunt villae, quae secutae fluminis amoenitatem margini insistent.

In summa, nihil erit ex quo non capias voluptatem. Nam studebis quoque; leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, non nulla ridebis; quanquam tu vero, quae tua humanitas, nulla ridebis. Vale.—(*Pliny's Letters*, VIII. 8.)

¹ The river was famous for the big white cattle which pastured on its banks. See Virgil: *Georg.*, II. 146.

² 'gushes out with force.'

³ 'pool.'

⁴ Supply *sibi*, 'meeting it': *i. e.* going up-stream.

⁵ The perfect subjunctive here = a more modest present indicative.

⁶ River-heads were regarded as holy. Cf. Seneca: '*Magnorum fluminum capita reveremur.*'

⁷ The toga with a crimson border, worn by the higher magistrates at Rome.

⁸ 'is spanned.'

⁹ People of Hispellum, a town of Umbria.

¹⁰ 'as a corporation.'

THE CHARM OF ITALY

SED neque Medorum silvae ditissima terra,
 Nec pulcher Ganges atque auro turbidus ¹ Hermus
 Laudibus Italiae certent, non Bactra, neque Indi,
 Totaque turiferis ² Panchaia pinguis harenis.
 Haec loca non tauri spirantes naribus ignem
 Invertere ³ satis immanis dentibus hydri,
 Nec galeis densusque virum seges horruit ⁴ hastis:
 Sed gravidae fruges et Bacchi Massicus umor
 Implevere; tenent oleae armentaque laeta.
 Hinc bellator equos campo sese arduus infert,
 Hinc albi, ⁵ Clitumne, greges et maxima taurus
 Victima, saepe tuo perfusi flumine sacro,
 Romanos ad templa deum duxere triumphos.
 Hic ver adsiduom atque ⁶ alienis mensibus aestas;
 Bis gravidae pecudes, bis pomis utilis arbos.
 At rabidae tigres absunt et saeva leonum
⁷ Semina, nec miseros fallunt aconita legentes,
 Nec rapit immensos orbes per humum, neque tanto
 Squameus in spiram tractu se colligit anguis.
⁸ Adde tot egregias urbes operumque laborem,
 Tot congesta manu praeruptis oppida saxis
 Fluminaque antiquos subterlabentia muros.
 An mare, ⁹ quod supra, memorem, quodque adluit
¹⁰ infra?
 Anne lacus tantos? te, ¹¹ Lari maxime, teque
 Fluctibus et fremitu adsurgens ¹² Benace marino?
¹³ An memorem portus Lucrinoque addita claustra
 Atque indignatum magnis stridoribus aequor,
 Iulia qua ponto longe sonat unda refuso

Tyrrhenusque ¹⁴ fretis immittitur aestus Avernis?
 Haec eadem argenti rivos aerisque metalla
 Ostendit venis, atque auro plurima fluxit.
 Haec genus acre virum, Marsos pubemque Sabellam,
 Adsuetumque malo Ligurem Volcosque verutos
 Extulit, haec ¹⁵ Decios, Marios, magnosque Camillos,
 Scipiadas duros bello, et te, maxime ¹⁶ Caesar,
 Qui nunc extremis Asiae iam victor in oris
 Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.
 Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus,
 Magna virum; tibi res antiquae laudis et artis
 Ingredior, sanctos ausus recludere fontes,
¹⁷ Ascraeumque cano Romana per oppida carmen.

—(Virgil: *Georgics*, II. 136-176.)

¹ A river of Lydia.

² The Eldorado of Virgil's day, supposed to be a happy island near Arabia.

³ The ablative absolute here does not refer to strictly past time: 'at the sowing of the teeth.'

⁴ With *seges*: Virgil uses this ablative almost = genitive.

⁵ See the passage of Pliny the Younger, p. 51.

⁶ 'that are not summer's.'

⁷ The phrase is a loan from Lucretius: *triste leonum seminium*.

⁸ 'Think too of.'

⁹ The Adriatic.

¹⁰ The Tuscan Sea.

¹¹ Como.

¹² Garda.

¹³ The reference is to a harbour made by Agrippa (B.C. 37) out of two lakes, the Lucrine and the Avernus; it was called *Portus Iulius*.

¹⁴ The channel connecting the two lakes.

¹⁵ General plurals.

¹⁶ Octavianus, afterwards Augustus.

¹⁷ Hesiod was born at Ascra.

THE CARAVANERS

CUM paucissimis servis, quos unum capere vehiculum potuit, sine ullis rebus, nisi quae corpore nostro continebantur, ego et Maximus meus biduum iam beatissi-

mum agimus. Culcita in terra iacet, ego in culcita. Ex duabus paenulis altera stragulum, altera opertorium facta est. De prandio nihil detrahi potuit: paratum fuit non magis hora, nusquam sine caricis, numquam sine pugillaribus: illae, si panem habeo, pro pulmentario sunt, si non habeo, pro pane. Cotidie mihi annum novum faciunt, quem ego faustum et felicem reddo bonis cogitationibus et animi magnitudine, qui numquam maior est, quam ubi aliena seposuit et fecit sibi pacem nihil timendo, fecit sibi divitias nihil concupiscendo. Vehiculum, in quod inpositus sum, rusticum est; mulae vivere se ambulando testantur; mulio excalceatus, non propter aestatem. Vix a me obtineo, ut hoc vehiculum velim videri meum. Durat adhuc ¹ perversa recti verecundia, et quotiens in aliquem comitatum lautiolem incidimus, invitus erubesco, quod argumentum est ista, quae probo, quae laudo, nondum habere certam sedem et immobilem. Qui sordido vehiculo erubescit, pretioso gloriabitur. Parum adhuc profeci. Nondum audeo frugalitatem palam ferre. Etiamnunc curo opiniones viatorum. Contra totius generis humani opiniones mittenda vox erat: "insanitis, erratis, stupetis ad supervacua, neminem aestimatis ² suo. Cum ad patrimonium ventum est, diligentissimi computatores sic rationem ponitis singulorum, quibus aut pecuniam credituri estis aut beneficia, nam ³ haec quoque iam expensa fertis: late possidet, sed multum debet; habet domum formosam, sed alienis nummis paratam; familiam nemo cito speciosioreni producet, sed ⁴ nominibus non respondet; si creditoribus solverit, nihil illi supererit. Idem in reliquis quoque facere debebitis, excutere quantum proprii quisque habeat." Divitem illum putas, quia aurea supellex etiam in via sequitur, quia in omnibus provinciis ⁵ arat, quia magnus kalendari liber volvitur, quia tantum suburbani agri

possidet, quantum invidiose in ⁸ desertis Apuliae possideret : cum omnia dixeris, pauper est. Quare? Quia debet. "Quantum?" Inquis. Omnia. Nisi forte iudicas interesse, utrum aliquis ab homine an a fortuna mutuum sumpserit. Quid ad rem pertinent mulae saginatae unius omnes coloris? Quid ista vehicula caelata? * "Instratos ostro alipedes pictisque tapetis, aurea pectoribus demissa monilia pendent, tecti auro fulvom mandunt sub dentibus aurum." Ista nec dominum meliorem possunt facere nec mulam. M. Cato Censorius, quem tam ⁷ e re publica fuit nasci quam Scipionem, alter enim cum hostibus nostris bellum, alter cum moribus gessit, cantherio vehebatur et hippoperis quidem inpositis, ut secum utilia portaret. O quam cuperem illi nunc occurrere aliquem ex his ⁸ trossulis in via cursores et Numidas et multum ante se pulveris agentem! Hic sine dubio cultior comitatorque quam M. Cato videretur, hic, qui inter illos apparatus delicatos ⁹ cum maxime dubitat, utrum se ad gladium locet an ad cultrum. ¹⁰ O quantum erat saeculi decus, imperatorem triumphalem, censorium, quod super omnia haec est Catonem uno caballo esse contentum et ne toto quidem! Partem enim sarcinae ab utroque latere dependentes occupabant : ita non omnibus ¹¹ obesis mannis et asturconibus et toluariis praeferres unicum illum equum ab ipso Catone defrictum? Video non futurum finem in ista materia ullum, nisi quem ipse mihi fecero. Hic itaque conticescam, ¹² quantum ad ista, quae sine dubio talia divinavit futura, qualia nunc sunt, qui primus appellavit "impedimenta."—(Pliny the Younger : II. 17.)

* Virg., *Aen.*, VII. 277.

¹ 'false shame of what is right.'

² 'at his real worth.'

³ 'nowadays you count even services as expenditure.'

⁴ *nomen*, an account, hence debt.

⁵ 'has domains.'

⁶ Desolate since the time of Sulla.

⁷ 'to the interests of his country,' *hippoperai* (below), Gk. word *ἵπποπῆραι*, saddle-bags. Cato the censor was a contemporary of Scipio Africanus.

⁸ Properly = *equites equo publico*, here 'these exquisites,' archaic term. *Numidas*: mounted African attendants.

⁹ *cum maxime* = 'especially.'

¹⁰ 'what a glorious time it was, when a victor, a censor, nay, a Cato was content.'

¹¹ Like *saginatae mulae* above.

¹² 'as far as concerns these things.'

THE ANCIENT ROMAN SPIRIT

SED ex tota hac laude Reguli unum illud est admiratione dignum, quod captivos retinendos censuit. Nam quod rediit, nobis nunc mirabile videtur, illis quidem temporibus aliter facere non potuit; itaque ista laus non est hominis, sed temporum. Nullum enim vinculum ad astrigendam fidem iure iurando maiores artius esse voluerunt. Id indicant leges in duodecim tabulis, indicant ¹ sacratae, indicant foedera, quibus etiam cum hoste devincitur fides, indicant ² notiones animadversionesque censorum, qui nulla de re diligentius quam de iure iurando iudicabant. L. Manlio A. f., cum dictator fuisset, M. Pomponius tr. pl. ³ diem dixit, quod is paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset; criminabatur etiam, quod Titum filium, qui postea est Torquatus appellatus, ab hominibus ⁴ relegasset et ruri habitare iussisset. Quod cum audivisset adulescens filius, negotium exhiberi patri, accurrisse Romam et ⁵ cum primo luci Pomponi domum venisse dicitur. Cui cum esset nuntiatum, ⁶ qui illum iratum allaturum ad se aliquid contra patrem arbitraretur, surrexit e lectulo ⁷ remotisque arbitris ad se adulescentem iussit venire. At ille, ut ingressus est, confestim gladium destrinxit iuravitque se illum statim interfecturum, nisi ius iurandum ⁸ sibi dedisset se

patrem missum esse facturum. Iuravit hoc terrore coactus Pomponius; rem ad populum detulit, docuit, cur sibi causa desistere necesse esset, Manlium missum fecit. Tantum temporibus illis ius iurandum valebat. Atque hic ⁹T. Manlius is est, qui ad Anienem Galli, quem ab eo provocatus occiderat, torque detracto cognomen invenit, cuius tertio consulatu Latini ad Vesperim fusi et fugati, magnus vir in primis et, qui perindulgens in patrem, idem acerbè severus in filium.

Sed, ut laudandus Regulus in conservando iure iurando, sic decem illi, quos post Cannensem pugnam iuratos ad senatum misit Hannibal se in castra redituros ea, quorum erant potiti Poeni, nisi de redimendis captivis impetravissent, ¹⁰ si non redierunt, vituperandi. De quibus non omnes uno modo; nam Polybius, bonus auctor in primis, ex decem nobilissimis, qui tum erant missi, novem revertisse dicit re a senatu non impetrata; unum ex decem, qui paulo post, quam erat egressus e castris, redisset, quasi aliquid esset oblitus, Romae remansisse; reditu enim in castra liberatum se esse iure iurando interpretabatur, non recte; fraus enim astringit, non dissolvit periurium. Fuit igitur stulta calliditas perverse imitata prudentiam. Itaque decrevit senatus, ut ille veterator et callidus vinctus ad Hannibalem duceretur. Sed illud maximum: Octo hominum milia tenebat Hannibal, non ¹¹ quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent, sed qui relictì in castris fuissent a Paulo et a Varrone consulibus. Eos senatus non censuit redimendos, cum id parva pecunia fieri posset, ut esset insitum militibus nostris aut vincere aut emori. Qua quidem re audita fractum animum Hannibalis scribit idem, quod senatus populusque Romanus rebus afflictis tam excelso animo fuisset. Sic honestatis comparatione ea, quae videntur utilia, vincuntur. C. Acilius autem,

qui Graece scripsit historiam, plures ait fuisse, qui in castra revertissent eadem fraude, ut iure iurando liberarentur, eosque a censoribus omnibus ignominiis notatos.—(Cicero : *De Off.*, § III–III4.)

¹ *leges sacratae*, laws which were enforced (*sancire*) by a curse for the breach of them.

² *nōtio censoria* (= *cognitio*), *i. e.* an investigation, followed by censure : *devincitur fides*, 'faith with an enemy is made obligatory.'

³ 'impeached,' confined to action by magistrates, before the *concilium plebis*, or *comitia tributa*.

⁴ 'banished,' but no loss of civil rights is involved in the word.

⁵ Archaic form, masculine : sometimes *luci* alone.

⁶ *qui arbitraretur*, causal.

⁷ 'all witnesses being removed,' old use of the word.

⁸ *sibi . . . se*, note change of persons.

⁹ Known both as *Torquatus* and *Imperiosus* : defeated the Latins at Veseris, B.C. 340.

¹⁰ *si* must = *si quidem*, 'if as a fact.'

¹¹ *cepisset . . . diffugissent*, 'not such as he had . . .'

TWO GREAT ROMANS

"Sed ego haec omitto. Coniuravere nobilissimi cives patriam incendere; ¹ Gallorum gentem infestissimam nomini Romano ad bellum arcessunt; dux hostium cum exercitu supra caput est: vos cunctamini etiam nunc et dubitatis, quid intra moenia deprensus hostibus faciatis? Misereamini censeo (deliquere homines adulescentuli per ambitionem) atque etiam armatos dimittatis: ne ista vobis mansuetudo et misericordia, si illi arma ceperint, in miseriam ² convortat. ³ Scilicet res ipsa aspera est, sed vos non timetis eam. Immo vero maxume. Sed inertia et mollitia animi alius alium expectantes cunctamini, videlicet dis immortalibus confisi, qui hanc rem publicam saepe in maxumis periculis servavere. Non votis neque suppliciis

muliebribus auxilia deorum parantur : vigilando agundo bene consulundo prospera omnia cedunt. Ubi socordiae te atque ignaviae tradideris, nequiquam deos inplures : irati infestique sunt. Apud maiores nostros ⁴ A. Manlius Torquatus bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverit, necari iussit, atque ille egregius adulescens inmoderatae fortitudinis morte poenas dedit : vos de crudelissimis parricidis quid statuatis, cunctamini? ⁵ Videlicet cetera vita eorum huic sceleri obstat. Verum parcite dignitati Lentuli, si ipse pudicitiae, si famae suae, si dis aut hominibus umquam ullis pepercit. Ignoscite Cethegi adulescentiae, nisi iterum patriae bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio Statilio Caeparo loquar? Quibus si quicquam umquam ⁶ pensi fuisset, non ea consilia de re publica habuissent. Postremo, patres conscripti, si mehercule peccato locus esset, facile paterer vos ipsa re corrigi, quoniam verba contemnitis. Sed undique circumventi sumus. Catilina cum exercitu ⁷ faucibus urget; alii intra moenia atque in sinu urbis sunt hostes; neque parari neque consuli quicquam potest occulte: quo magis properandum est.

Qua re ego ita censeo, cum nefario consilio sceleratorum civium res publica in maxuma pericula venerit, eique indicio T. Volturci et legatorum Allobrogum convicti confessique sint caedem incendia aliaque se foeda atque crudelia facinora in civis patriamque paravisse, ⁸ de confessis sicuti de manifestis rerum capitalium more maiorum supplicium sumundum."

Postquam Cato adsedit, consulares omnes itemque senatus magna pars sententiam eius laudant, virtutem animi ad caelum ferunt, alii alios increpantes timidos vocant. Cato clarus atque magnus habetur: ⁹ senati decretum fit, sicuti ille censuerat.

Sed mihi multa legenti multa audienti, quae populus

Romanus domi militiaeque mari atque terra praeclara facinora fecit, forte lubuit attendere, quae res maxime tanta negotia sustinisset. Sciebam saepe numero ¹⁰ parva manu cum magnis legionibus hostium contendisse; cognoveram parvis copiis bella gesta cum opulentis regibus, ad hoc saepe fortunae violentiam toleravisse, ¹¹ facundia Graecos, gloria belli Gallos ante Romanos fuisse. Ac mihi multa agitati constabat paucorum civium egregiam virtutem cuncta patravisse, eoque factum, uti divitias paupertas, multitudinem paucitas superaret. Sed postquam luxu atque desidia civitas corrupta est, rursus res publica magnitudine sua imperatorum atque magistratum vitia sustentabat ac, sicuti effeta parente, multis ¹² tempestatibus haud sane quisquam Romae virtute magnus fuit. Sed memoria mea ingenti virtute, divorsis moribus fuere viri duo, M. Cato et C. Caesar. Quos quoniam res obtulerat, silentio praeterire non fuit consilium, quin utriusque naturam et mores, quantum ingenio possum, aperirem. Igitur eis genus aetas eloquentia prope aequalia fuere, magnitudo animi par, item gloria, sed alia alii. Caesar beneficiis ac munificentia magnus habebatur, integritate vitae Cato. Ille mansuetudine et misericordia clarus factus, huic severitas dignitatem addiderat. ¹³ Caesar dando sublevando ignoscendo, Cato nihil largiundo gloriam adeptus est. In altero miseris perfugium erat, in altero malis perniciēs. Illius ¹⁴ facilitas, huius constantia laudabatur. ¹⁵ Postremo Caesar in animum induxerat laborare vigilare; negotiis amicorum intentus sua neglegere, nihil denegare, quod dono dignum esset; sibi magnum imperium exercitum bellum novum exoptabat, ubi virtus enitescere posset. At Catoni studium modestiae decoris sed maxime severitatis erat; non divitiis cum divite neque factione cum factioso, sed cum strenuo virtute, cum modesto

pudore, cum innocente abstinentia certabat; ¹⁶ esse quam videri bonus malebat: ita, quo minus petebat gloriam, eo magis illum adsequebatur.

Postquam, ut dixi, senatus ¹⁷ in Catonis sententiam discessit, consul optimum factu ratus noctem quae instabat antecapere, ne quid eo spatio novaretur, ¹⁸ triumviros quae supplicium postulabat, parare iubet. Ipse praesidiis dispositis Lentulum in carcerem deducit; idem fit ceteris per praetores. Est in ¹⁹ carcere locus, quod Tullianum appellatur, ubi paululum ascenderis ad laevam, circiter duodecim pedes humi depressus; eum muniunt undique parietes atque insuper camera lapideis fornicibus iuncta; sed incultu tenebris odore foeda atque terribilis eius facies est. In eum locum postquam demissus est Lentulus, vindices rerum capitalium, quibus praeceptum erat, laqueo gulam fregere. Ita ille patricius ex gente clarissima Corneliorum, qui consulare imperium Romae habuerat, dignum moribus factisque suis exitium vitae invenit. De Cethego Statilio Gabinio Caeparo eodem modo supplicium sumptum est. —(Sall. : *Cat.*, LII. 24–55.)

¹ The Allobroges, conquered by Fabius in B.C. 121.

² Intransitive. ³ ‘but perhaps . . .’

⁴ This occurred in the Latin war, B.C. 340, not the Gaulish war. A. Manlius Torquatus Imperiosus, consul six times, defeated the Latins at Veseris.

⁵ Ironical, ‘but perhaps the rest of their lives—by their virtues—oppose . . .’ *verum, ἀλλὰ*: ‘yes . . .’

⁶ Partitive genitive, ‘set store by anything’: cp. *nihil moderati neque pensi facere*, Sall., *Cat.*, XII. 7.

⁷ ‘is at our throats,’ perhaps locative or modal.

⁸ Capital punishment at Rome was legally permissible only after a fair trial before the people (*legg. Valeria, Plautia, Sempronia de provocatione ad populum*): *rerum capitalium*, genitive of charge, as if after *reus* or *damnatus*.

⁹ Old-fashioned form, affected by Sallust.

¹⁰ As at Magnesia B.C. 190, Tigranocerta B.C. 69.

¹¹ Cp. Virg., *Aen.*, VI. 849, *alii . . . orabunt causas melius*.

¹² For *temporibus* (*tempestas* not in this sense in Cicero or Caesar).

¹³ Caesar received the name *clemens*.

¹⁴ 'good-nature,' 'kindness.'

¹⁵ Cp. Lucan's sketch of Caesar, *nescia virtus / stare loco . . . successus urgere suos, instare favori / numinis*, etc. (I. 143).

¹⁶ Cp. Aeschylus' line ὅς οὐ δοκεῖν δίκαιος ἀλλ' εἶναι θέλει.

¹⁷ *discessio in sententiam* or *pedibus ire in sententiam*, 'to vote for a motion' in the senate.

¹⁸ *tresviri capitales*, police magistrates with summary powers in certain cases, supervising executions.

¹⁹ *carcer Mamertinus*, part of which (built by Servius Tullius) was called the *Tullianum* or *robur*, where prisoners were strangled: the jail of Rome.

AD SOMNUM

“ ἔνδουσιν ὄρέων κορυφαί . . .

φύλλα θ' ἔρπετὰ θ' ὄσσα τρέφει μελαινα γαῖα.”

CRIMINE quo merui iuvenis, placidissime divûm,
 Quo ve errore miser, donis ut solus egerem,
 Somne, tuis? tacet omne pecus, volucresque, feraeque,
 Et simulant fessos curvata cacumina somnos:
 Nec trucibus fluviis idem sonus; occidit ¹ horror
 Aequoris, et terris maria acclinata quiescunt.
 Septima iam rediens Phoebe mihi respicit aegras
 Stare genas, totidem ² Oetaeae Paphiaeque revisunt
 Lampades, et toties nostros ³ Tithonia questus
 Praeterit, et gelido tangit miserata flagello.
 Unde ego sufficiam? non si mihi lumina mille
 Quae sacer alterna tantum statione tenebat
⁴ Argus, et haud unquam vigilabat corpore toto.
⁵ Inde veni: nec te totas infundere pennas
 Luminibus ⁶ compello meis: hoc turba precetur
 Laetior: extremo me tange cacumine virgae,
 (Sufficit), aut leviter ⁷ suspenso poplite transi.

—(Statius: *Silv.*, V. 4.)

¹ *i. e.* the ruffled surface of the sea, Greek φρίξ.

² *i. e.* the evening and morning star, Hesperus and Venus: cp. Virg., *Aen.*, VIII. 30, *deserit Hesperus Oeten*.

³ The dawn.

⁴ Argus, who watched Io, while only half his eyes were closed at a time.

⁵ 'come from others.'

⁶ *Compello*, = *appello*, 'ask': notice shortening of final *o* in later Latin.

⁷ 'bending,' or 'staying.'

For the whole piece, cp. Wordsworth's two sonnets to Sleep—

' Shall I alone,
I surely not a man ungently made,
Call thee worst Tyrant by which Flesh is crost?' etc.

THE GAULS IN ROME

HAEC inter seniores morti ¹ destinatos iactata solacia. Versae inde adhortationes ad agmen iuvenum, quos in Capitolium atque in arcem prosequebantur, commendantes virtuti eorum iuventaeque urbis per trecentos sexaginta annos omnibus bellis victricis, quaecumque reliqua esset fortuna. Digredientibus, qui spem omnem atque opem secum ferebant, ab iis, qui captae urbis non superesse statuerant exitio, cum ipsa res speciesque miserabilis erat, tum muliebris fletus et concursatio incerta nunc hos nunc illos sequentium rogitantiumque viros natosque, cui se fato darent, nihil, ² quod humani superesset mali, relinquebant. Magna pars tamen earum in arcem subs persecutae sunt nec prohibente ullo nec vocante, quia, quod utile obsessis ad minuendam inbellem multitudinem, id parum humanum erat. Alia maxime plebis turba, quam nec capere tam exiguus collis nec alere in tanta inopia frumenti poterat, ex urbe effusa velut agmine iam uno petiit Ianiculum. Inde pars per agros dilapsi, pars urbes petunt finitimas sine ullo duce aut consensu suam quisque spem, sua consilia communibus deploratis sequentes.

Flamen interim Quirinalis virginesque Vestales omisa rerum suarum cura, quae sacrorum secum ferenda, quae, quia vires ad omnia ferenda deerant, relinquenda essent, consultantes, quisve ea locus fideli adservaturus custodia esset, optimum ducunt condita in doliolis sacello proximo aedibus flaminis Quirinalis, ubi nunc ³despui religio est, defodere; cetera inter se onere partito ferunt via, quae sublicio ponte ducit ad Ianiculum. In eo clivo eas cum L. Albinus, de plebe homo, conspexisset plastro coniugem ac liberos avehens inter ceteram turbam, quae inutilis bello urbe excedebat, salvo etiam tum discrimine divinarum humanarumque rerum, ⁴religiosum ratus sacerdotes publicas sacraque populi Romani pedibus ire ferrique ac suos in vehiculo conspici, descendere uxorem ac pueros iussit, virgines sacraque in plastrum inposuit et Caere, quo iter sacerdotibus erat, pervexit.

Romae interim satis iam omnibus ut in tali re ad tuendam arcem compositis turba seniorum domos regressi adventum hostium obstinato ad mortem animo expectabant. Qui eorum curules gesserant magistratus, ut in fortunae pristinae honorumque ac virtutis insignibus morerentur, quae augustissima vestis est ⁵tensas ducentibus triumphantibusve, ea vestiti ⁶medio aedium eburneis sellis sedere. Sunt qui M. Folio pontifice maximo ⁷praefante carmen devovisse eos se pro patria Quiritibusque Romanis tradant.

Galli et quia interposita nocte a contentione pugnae remiserant animos et quod nec in acie ancipiti usquam certaverant proelio nec tum impetu aut vi capiebant urbem, sine ira, sine ardore animorum ingressi postero die urbem patente Collina porta in forum perveniunt circumferentes oculos ad templa deum arcemque solam belli speciem tenentem. Inde modico relicto praesidio, ne quis in dissipatos ex arce aut Capitolio impetus

fieret, dilapsi ad praedam vacuis occurso hominum viis pars in proxima quaeque tectorum agmine ruunt, pars ultima, velut ea demum intacta et referta praeda, petunt. Inde rursus ipsa solitudine absterriti, ne qua fraus hostilis vagos exciperet, in forum ac propinqua foro loca conglobati redibant; ⁸ ubi eos plebis aedificiis obseratis, patentibus atriis principum maior prope cunctatio tenebat aperta quam clausa invadendi; adeo haud secus quam venerabundi intuebantur in aedium vestibulis sedentes viros praeter ornatum habitumque humano augustiorem maiestate etiam, quam vultus gravitasque oris prae se ferebat, simillimos dis. Ad eos velut ad simulacra versi cum starent, M. Papirius, unus ex iis, dicitur Gallo barbam suam, ⁹ ut tum omnibus promissa erat, permulcenti scipione eburneo in caput incusso iram movisse atque ab eo initium caedis ortum, ceteros in sedibus suis trucidatos; post principum caedem nulli deinde mortalium parci, diripi tecta, exhaustis inici ignes.—(Livy, V. 40–41.)

¹ 'resolved on death.'

² Literally 'left no further human evil for them,' filled up the cup of evil.

³ 'where it is now wrong to spit,' nearly = *nefas*.

⁴ Same meaning as *religio* above.

⁵ In the *pompa Circencis*, at the *ludi Romani*.

⁶ Explained by *aedium vestibula* below.

⁷ 'chanting the formula of self-sacrifice' (to the *di inferi*). The *carmen devotionis* is given in Livy, VIII. 9.

⁸ *ubi* = *ibi autem*.

⁹ Shaving was not introduced in Rome till B.C. 300.

IUPITER FERETRIUS

NUNC Iovis incipiam causas aperire Feretri

Armaque de ducibus trina recepta tribus.

Magnum iter ascendo, sed dat mihi ¹ gloria vires;

Non iuvat e facili lecta corona iugo.

² Imbuis exemplum primae tu, Romule, palmae
Huius, et ³ exuvio plenus ab hoste redis,
Tempore quo portas ⁴ Caeninum Acronta petentem

⁵ Victor in eversum cuspide fundis equum.

Acron Herculeus Cænina ductor ab arce,
Roma, tuis quondam finibus horror erat.

Hic spolia ex umeris ausus sperare Quirini

Ipsè dedit, sed ⁶ non sanguine sicca suo.

Hunc videt ante cavas librantem spicula turres

Romulus et votis ⁷ occupat ante ratis :

“Iupiter, haec hodie tibi victima corruet Acron.”

Voverat, et spolium corruit ille Iovi.

Urbis virtutisque parens sic vincere suevit,

⁸ Qui tulit e parvo frigida castra Lare.

Idem eques et frenis, idem fuit aptus aratris,

⁹ Et galea hirsuta compta lupina iuba.

Picta neque inducto fulgebat parma ¹⁰ pyropo :

Praebant caesi baltea lenta boves.

¹¹ Cossus at insequitur Veientis caede Tolumni,

Vincere cum Veios posse laboris erat,

Nec dum ultra Tiberim belli sonus, ultima praeda

¹² Nomentum et captae iugera terna ¹³ Corae.

Heu Vei veteras ! et vos tum regna fuistis,

Et vestro positast aurea sella foro :

Nunc intra muros pastoris bucina ¹⁴ lenti

Cantat, et in vestris ossibus arva metunt.

Forte super portae dux Veius astitit arcem

Colloquiumque sua ¹⁵ fretus ab urbe dedit :

Dumque aries murum cornu pulsabat ahenò,

¹⁶ Vineà qua ductum longa tegebat opus,

Cossus ait “forti melius concurrere campo.”

Nec mora fit, plano sistit uterque gradum.

Di Latias iuvere manus, desecta Tolumni

Cervix Romanos sanguine lavit equos.

17 Claudius Eridanum traiectos arcuit hostes,
 Belgica cui vasti parma relata ducis
 Virdomari. Genus hic Rheno iactabat ab ipso,
 18 Nobilis e rectis fundere gaesa rotis.
 Illi 19 virgatas maculanti sanguine bracas
 Torquis ab incisa decidit unca gula.
 Nunc spolia in templo tria condita: causa Feretri,
 Omine quod certo dux ferit ense ducem;
 Seu quia victa suis umeris haec arma ferebant,
 Hinc Feretri dictast ara superba Iovis.
 —(Propertius: IX. 10.)

1 = *gloriae studium*, 'ambition,' cp. Virg., *Geor.*, IV, 205, *generandi gloria mellis*.

2 'thou dost start the story of . . .': the *spolia opima* were won three times in Roman history, by Romulus, Cossus, Marcellus.

3 Rare form, for *exuviae*.

4 Acron, king of Cænina, in Latium.

5 'dost thrust him down on his fallen steed.'

6 *non—siccae* = *non carentes*, 'but wet with his own blood.'

7 = Greek *φθάνει*, 'anticipated him with prayers which Jove heard': cp. Virgil's *occupat os faciemque*.

8 *i. e.* his home was small and humble (not luxurious), so he could easily bear cold and exposure in war.

9 'his helmet was of . . .': *compta*, 'trim' or 'combed.'

10 *πυρρός*, bronze.

11 A. Cornelius Cossus, consul B.C. 428, slew Lar Tolumnius of Veii.

12 In Sabellium.

13 In Latium.

14 'lazy,' 'lying at ease,' like Virgil's *tu, Tityre, lentus in umbra*, 'the shepherd lazily winds his horn': Veii was not rebuilt.

15 *i. e.* relying on the shelter of his walls.

16 'where the Romans pushed on their siege works under shelter of hide and mantlet.'

17 M. Claudius Marcellus, conqueror of Syracuse, five times consul—*insignis spoliis Marcellus opimi*.—slew the Gaulish chief, Virdomarus, B.C. 222.

18 Some read *mobilis*, 'quick to throw,' but cp. Hor., *Car.*, I. 12, 26, *illum superare pugnis / nobilem*.
 19 'striped.'

PLINY DESCRIBES HIS WINTER HOUSE ON
THE LAURENTINE SHORE

MIRARIS cur me Laurentinum vel, si ita mavis, Laurens meum tanto opere delectet: desines mirari, cum cognoveris gratiam villae, opportunitatem loci, litoris spatium. Decem et septem milibus passuum ab urbe secessit, ut peractis quae agenda fuerint ¹ salvo iam et composito die possis ibi manere. Aditur non una via; nam et Laurentina et Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina a quarto decimo lapide, Ostiensis ab undecimo relinquenda est. Utrimque excipit iter aliqua ex parte harenosum, ² iunctis paulo gravius et longius, equo breve et molle. Varia hinc atque inde facies: nam modo occurrentibus silvis via coartatur, modo latissimis pratis diffunditur et patescit; multi greges ovium, multa ibi equorum, boum armenta, quae montibus hieme depulsa herbis et tepore verno nitescunt.

³ Villa usibus capax, non sumptuosa ⁴ tutela. Cuius in prima parte atrium frugi nec tamen sordidum, deinde porticūs in D litterae similitudinem circumactae, quibus parvula sed festiva area includitur. Egregium hae adversus tempestates receptaculum: nam ⁵ specularibus ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. Est contra ⁶ medias ⁷ cavaedium hilare, mox triclinium satis pulchrum, quod in litus excurrit, ac si quando ⁸ Africo mare impulsum est, fractis iam et ⁹ novissimis fluctibus leviter adluitur. Undique ¹⁰ valvas aut fenestras non minores valvis habet, atque ita a lateribus, a fronte quasi tria maria prospectat; a tergo cavaedium, porticum, aream, porticum rursus, mox atrium, silvas et longinquos respicit montes.

Huius a laeva retractius paulo ¹¹ cubiculum est amplum, deinde aliud minus, quod altera fenestra

admittit orientem, occidentem altera retinet, hac et subiacens mare longius quidem sed securius intuetur. Huius cubiculi et triclinii illius obiectu includitur angulus, qui purissimum solem continet et accendit. Hoc hibernaculum, hoc etiam gymnasium ¹² meorum est: ibi omnes silent venti exceptis qui nubilum inducunt et serenum ante quam usum loci eripiunt. Adnec titur angulo cubiculum in hapsida curvatum, quod ambitum solis fenestris omnibus sequitur. Parieti eius in bibliothecae speciem armarium insertum est, quod non legendos libros sed lectitandos capit. Adhaeret ¹³ dormitorium membrum transitu interiacente, qui ¹⁴ suspensus et tubulatus conceptum vaporem salubri temperamento huc illuc digerit et ministrat. Reliqua pars lateris huius servorum libertorumque usibus detinetur, ¹⁵ plerisque tam mundis ut accipere hospites possint.

Ex alio latere cubiculum est politissimum; deinde vel cubiculum grande vel modica cenatio, quae plurimo sole, plurimo mari lucet; post hanc cubiculum cum ¹⁶ procoetone, altitudine aestivum, munimentis hibernum: est enim subductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud et procoeton communi pariete iunguntur. Inde balinei cella frigidaria spatiosa et effusa, cuius in contrariis parietibus duo ¹⁷ baptisteria velut eiecta sinuantur, abunde capacia, si mare in proximo cogites. Adiacet unctorium, hypocauston, adiacet ¹⁸ propnigeon balinei, mox duae cellae magis elegantes quam sumptuosae: cohaeret calida piscina mirifica, ex qua natantes mare aspiciunt, nec procul ¹⁹ sphaeristerium, quod calidissimo soli inclinato iam die occurrit. Hic turris erigitur, sub qua ²⁰ diaetae duae, totidem in ²¹ ipsa, praeterea cenatio, quae latissimum mare, longissimum litus, amoenissimas villas prospicit. Est et alia turris: in hac cubiculum, in quo sol nascitur conditurque: lata

post ²² apotheca et horreum: sub hoc triclinium, quod turbati maris non nisi fragorem et sonum patitur, eumque iam languidum ac desinentem; hortum et ²³ gestationem videt, qua hortus includitur.

Gestatio buxo aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur: nam buxus, qua parte defenditur tectis, abunde viret; aperto caelo apertoque vento et quamquam longinqua aspergine maris inarescit. Adiacet gestationi interiore circumitu vinea tenera et umbrosa nudisque etiam pedibus mollis et cedens. Hortum morus et ficus frequens vestit, quarum arborum illa vel maxime ferax terra est, malignior ceteris. Hac non deteriore quam maris facie cenatio remota a mari fruitur: cingitur diaetis duabus a tergo, quarum fenestris subiacet ²⁴ vestibulum villae et hortus alius pinguis et rusticus.

Hinc ²⁵ cryptoporticus ²⁶ prope publici operis extenditur. Utrimque fenestrae, a mari plures, ab horto pauciores, sed alternis singulae. Hae, cum serenus dies et immotus, omnes, cum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quiescunt, sine iniuria patent. Ante cryptoporticum ²⁷ xystus violis odoratus: teporem solis infusi repercussu cryptoporticus auget, quae ut tenet solem sic ²⁸ aquilonem inhibet summovetque, quantumque caloris. ante tantum retro frigoris. Similiter Africum sistit, atque ita diversissimos ventos alium alio latere frangit et finit. Haec iucunditas eius hieme, maior aestate. Nam ante meridiem xystum, post meridiem gestationis hortique proximam partem umbra sua temperat, quae, ut dies crevit decrevitve, modo brevior modo longior hac vel illa cadit. Ipsa vero cryptoporticus tum maxime caret sole, cum ardentissimus culmini eius insistit. Ad hoc patentibus fenestris favonios accipit transmittitque, nec unquam ²⁹ aëre pigro et manente ingravescit.

In capite xysti, deinceps cryptoporticūs, horti, ³⁰ diaeta est, ³¹ amores mei : re vera amores : ipse posui. In hac ³² heliocaminus quidem ³³ alia xystum, alia mare, utraque solem, cubiculum autem valvis cryptoporticum, fenestra prospicit mare. ³⁴ Contra parietem medium ³⁵ zotheca perquam eleganter recedit, quae specularibus et velis obductis reductisve modo adicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum et duas cathedras capit : ³⁶ a pedibus mare, a tergo villae, a capite silvae : tot facies locorum totidem fenestris et distinguit et miscet. Iunctum est cubiculum noctis et somni. Non illud voces servulorum, non maris murmur, non tempestatum motus, non fulgurum lumen ac ne diem quidem sentit, nisi fenestris apertis. Tam alti abditique secreti illa ratio, quod interiagens ³⁷ andron parietem cubiuli hortique distinguit atque ita omnem sonum media inanitate consumit. Applicatum est cubiculo hypocauton perexiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Procoeton inde et cubiculum porrigitur in solem, quem orientem statim exceptum ultra meridiem obliquum quidem sed tamen servat. In hanc ego diaetam cum me recepi, abesse mihi etiam a villa mea videor, magnamque eius voluptatem praecipue ³⁸ Saturnalibus capio, cum reliqua pars tecti licentia dierum festisque clamoribus personat : nam nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis meis obstrepunt.

Haec utilitas, haec amoenitas deficitur aqua salienti, sed puteos ac potius fontes habet : sunt enim in summo. Et omnino litoris illius mira natura : quocumque loco moveris humum, obvius et paratus umor occurrit, isque sincerus ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate corruptus. Suggestunt adfatim ligna proximae silvae : ceteras copias ³⁹ Ostiensis colonia ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus quem una villa di-

scernit: in hoc balinea ⁴⁰ meritoria tria, magna comoditas, si forte balineum domi vel subitus adventus vel brevior mora calfacere dissuadeat.

Litus ornant varietate gratissima nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quae praestant multarum urbium faciem, sive mari sive ipso litore utare; quod non nunquam longa tranquillitas mollit, saepius frequens et contrarius fluctus ⁴¹ indurat. Mare non sane pretiosis piscibus abundat, soleas tamen et squillas optimas egerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias praestat, lac in primis: nam illuc e pascuis pecora conveniunt, si quando aquam umbramve sectantur.

Iustisne de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum, quem tu nimis urbanus es nisi concupiscis? Atque utinam concupiscas! ut tot tantisque dotibus ⁴² villulae nostrae maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

¹ 'using and completing.'

² Supply *equis*, 'for driving.'

³ The student should try to make a plan, but need not be discouraged if he succeeds no better than many distinguished antiquarians.

⁴ 'maintenance.'

⁵ The Romans used window glass as we do.

⁶ Supply *porticūs*.

⁷ An inward court, a larger *atrium*.

⁸ 'a south-west wind.'

⁹ 'spent.'

¹⁰ 'folding-doors.'

¹¹ 'a sitting-room.'

¹² *i. e.* slaves and freedmen.

¹³ 'a sleeping-room.'

¹⁴ 'with a hollow floor and flues in its walls.'

¹⁵ 'most of the rooms being': ablative absolute.

¹⁶ 'an ante-room.'

¹⁷ 'plunge-baths project from the wall in a curve.'

¹⁸ 'boiler-room.'

¹⁹ 'ball-ground.'

²⁰ 'apartments.'

²¹ 'second storey.'

²² 'wine-closet and larder.'

²³ 'exercise-ground.'

²⁴ Not 'entrance-hall,' but 'door-court,' 'front garden.'

²⁵ 'an enclosed passage.'

²⁶ Because of its great size.

²⁷ 'terrace.'

²⁸ N. N. E.

²⁹ 'with still and stagnant air.'

³⁰ 'a suite of apartments.'

³¹ 'my favourite.'

³² 'a sun-parlour,' Greek *ἡλιοκάμινος* (sun-furnace); ordinary Latin, *solarium*.

³³ Supply 'fenestrā.'

³⁴ 'in the middle of the wall.'

³⁵ 'a recess.'

³⁶ *i. e.* as the reader lay upon the couch.

³⁷ 'passage-way.'

³⁸ The Saturnalia, a festival in honour of Saturn, was held in December, and was characterized by general joy and licence: the slaves were allowed the privileges of free men. Our Christmas and Yuletide retain many of its customs.

³⁹ The ancient port of Rome at the mouth of the Tiber.

⁴⁰ 'open to the public.'

⁴¹ Hardens to a pleasant walking-surface.

⁴² The diminutive obviously implies affection rather than smallness.

COUNTRY LIFE WITH NATURE'S OWN WILD SELF

BAIANA nostri villa, Basse, Faustini

Non ¹ otiosis ordinata myrtetis

Viduaque platano tonsilique buxeto

² Ingrata lati spatia detinet campi,

Sed rure vero barbaroque laetatur.

Hic farta premitur angulo Ceres omni

Et multa fragrat testa senibus autumnis;

Hic post Novembres imminente iam bruma

Seras putator horridus refert uvas.

Truces in alta valle mugiant tauri

Vitulusque inermi fronte prurit in pugnam.

Vagatur omnis turba sordidae ³ chortis,

Argutus anser gemmeique pavones

⁴ Nomenque debet quae rubentibus pinnis

Et picta perdix ⁵ Numidicaeque guttatae

Et impiorum phasiana Colchorum;

Rhodias superbi feminas premunt galli;

Sonantque turres plausibus columbarum,

Gemit hinc palumbus, inde ⁶ cereus turtur.

Avidi secuntur vilicae sinum porci

Matremque plenam mollis agnus expectat.
 Cingunt ⁷ serenum lactei focum vernae
 Et larga festos lucet ad lares ⁸ silva.
 Non segnis albo pallet otio caupo,
 Nec perdit oleum lubricus palaestrata,
 Sed tendit avidis rete subdolum turdis
 Tremulave captum linea trahit pisces
 Aut inpeditam cassibus refert dammam.
⁹ Exercet hilares facilis hortus urbanos,
 Et ¹⁰ paedagogo non iubente lascivi
 Parere gaudent vilico ¹¹ capillati,
 Et delicatus opere fruitur eunuchus.
 Nec venit ¹² inanis rusticus saluator :
 Fert ille ceris cana cum suis mella
¹³ Metamque lactis Sassinate de silva ;
¹⁴ Somniculosos ille porrigit glires,
 Hic vagientem matris hispidae fetum,
 Alius coactos ¹⁵ non amare capones.
 Et dona matrum vimine offerunt texto
 Grandes proborum virgines colonorum.
 Facto ¹⁶ vocatur laetus opere vicinus ;
 Nec avara servat ¹⁷ crastinas dapes mensa,
 Vescuntur omnes ebrioque non novit
 Satur minister invidere convivae.
 At tu sub urbe possides ¹⁸ famem mundam
 Et turre ab alta prospicis meras laurus,
 Furem Priapo non timente securus ;
 Et vinitorem farre pascis urbano
¹⁹ Pictamque portas otiosus ad villam
 Holus, ova, pullos, poma, caseum, mustum.
 Rus hoc vocari debet, an ²⁰ domus longe?

—(Martial, III. 58.)

¹ 'useless.'

² 'yielding no return.'

³ = *cohortis*, 'poultry-yard.'

⁴ *i. e.* flamingo, φοινικόπτερος.

⁵ 'pied guinea-fowls.'

⁶ 'wax-hued.'

7 'beneath the clear sky.'   8 'logs.'

9 'provides work for.'

10 'ganger,' *i. e.* slave-superintendent.

11 *i. e.* 'long-haired town slaves.'

12 'empty-handed.'

13 'cones of cheese.'

14 dormice, which are fatter when hibernating, were eaten as a delicacy.

15 'to be bachelors.'

16 'is asked in.'

17 'till the morrow.'

18 'a prim wilderness.'

19 'pictam . . . villam,' 'your smart place.'

20 'a town house in the country.' Martial uses adverbs with nouns: cf. *et propius Baias*, 'and Baiae hard by.'

ROMAN DISASTER AT ADUATUCA

ARPINEIUS et Iunius, ¹ quae audierunt, ad legatos deferunt. Illi repentina re perturbati, etsi ab hoste ea dicebantur, tamen non neglegenda existimabant maximeque hac re permovebantur, quod civitatem ignobilem atque humilem Eburonum sua sponte populo Romano bellum facere ausam vix erat credendum. Itaque ad ² consilium rem deferunt, magnaue inter eos exsistit controversia. Lucius Aurunculeius compluresque tribuni militum et primorum ordinum centuriones "nihil temere agendum neque ex hibernis iniussu Caesaris discedendum" existimabant; "quantasvis copias etiam Germanorum sustineri posse munitis hibernis" docebant "rem esse testimonio, quod primum hostium impetum ³ multis ultro vulneribus illatis fortissime sustinuerint; re frumentaria non premi; interea et ex proximis hibernis et a Caesare conventura subsidia; postremo quid esse levius aut turpius, quam auctore hoste de summis rebus capere consilium?"

Contra ea Titurius "sero facturos" clamitabat, "cum maiores manus hostium adiunctis Germanis convenissent, aut cum aliquid calamitatis in proximis hibernis esset acceptum. Brevem consulendi esse occasionem.

Caesarem arbitrari profectum in Italiam; neque aliter Carnutes interficiendi Tasgetii consilium ⁴ fuisse capturos, neque Eburones, si ille adesset, tanta contemp-tione nostri ad castra venturos esse. Non hostem auctorem, sed rem spectare: subesse Rhenum; magno esse Germanis dolori Ariovisti mortem et superiores nostras victorias; ardere Galliam tot contumeliis acceptis sub populi Romani imperium redactam, superiore gloria rei militaris extincta. Postremo quis hoc sibi ⁵ persuaderet, sine certa re Ambiorigem ad eiusmodi consilium descendisse? Suam sententiam in utramque partem esse tutam: si nihil esset durius, nullo cum periculo ad proximam legionem perventuros; si Gallia omnis cum Germanis consentiret, unam esse in celeritate positam salutem. Cottae quidem atque eorum, qui dissentirent, consilium quem haberet exitum? in quo si non praesens periculum, at certe longinqua obsidione fames esset timenda."

Hac in utramque partem disputatione habita, cum a Cotta primisque ordinibus acriter resisteretur: ⁶ "vincite," inquit, "si ita vultis," Sabinus, et id clariore voce, ut magna pars militum exaudiret; "neque is sum," inquit, "qui gravissime ex vobis mortis periculo terrear: hi sapient; si gravius quid acciderit, abs te rationem reposcent; qui, si per te liceat, ⁷ perendino die cum proximis hibernis coniuncti communem cum reliquis belli casum sustineant, non reiecti et relegati longe ab ceteris aut ferro aut fame intereant."

Consurgitur ex consilio; comprehendunt utrumque et orant, "ne sua dissensione et pertinacia rem in summum periculum deducant: facilem esse rem, seu maneat, seu proficiscantur, si modo unum omnes sentiant ac probent; contra in dissensione nullam se salutem perspicere." Res disputatione ad mediam noctem perducitur. Omnia excogitantur, quare nec sine periculo

maneatur, et languore militum ex vigiliis periculum augeatur. Tandem dat Cotta permotus manus: superat sententia ⁸ Sabini. Pronuntiatur prima luce ituros. Consumitur vigiliis reliqua pars noctis, cum sua quisque miles circumspiceret, quid secum portare posset, quid ex ⁹ instrumento hibernorum relinquere cogeretur. Prima luce sic ex castris proficiscuntur, ut quibus esset persuasum non ab hoste, sed ab homine amicissimo Ambiorige consilium datum, longissimo agmine maximisque impedimentis.

At hostes, posteaquam ex nocturno fremitu vigiliisque de profectione eorum senserunt, collocatis insidiis bipertito in silvis opportuno atque occulto loco a milibus passuum circiter duobus Romanorum adventum expectabant, et cum se maior pars agminis in magnam convallem demisset, ex utraque parte eius vallis subito se ostenderunt novissimosque premere et primos prohibere ascensu atque iniquissimo nostris loco proelium committere coeperunt.

Tum demum ¹⁰ Titurius, qui nihil ante providisset, trepidare et concursare cohortesque disponere, haec tamen ipsa timide atque ut eum omnia ¹¹ deficere viderentur; quod plerumque iis accidere consuevit, qui in ipso negotio consilium capere coguntur. At Cotta, qui cogitasset haec posse in itinere accidere atque ob eam causam profectionis auctor non fuisset, nulla in re communi saluti deerat et in appellandis cohortandisque militibus imperatoris et in pugna militis officia praestabat. Cum propter longitudinem agminis minus facile omnia per se obire et, quid quoque loco faciendum esset, providere possent, iusserunt pronuntiare, ut impedimenta relinquerent atque in ¹² orbem consisterent. Quod consilium etsi in eiusmodi casu reprehendendum non est, tamen incommode accidit; nam et nostris militibus spem minuit et hostes ad pugnam alacriores

effecit, quod non sine summo timore et desperatione id factum videbatur. Praeterea accidit, quod fieri necesse erat, ut vulgo milites ab signis discederent, ¹³ quae quisque eorum carissima haberet, ab impedimentis petere atque arripere properaret, clamore et fletu omnia complerentur.

At barbaris consilium non defuit. Nam duces eorum tota acie pronuntiare iusserunt, "ne quis ab loco discederet: illorum esse praedam atque illis reservari, quaecumque Romani reliquissent; proinde omnia in victoria posita existimarent." Erant et virtute et numero et studio pugnandi pares nostris; hi tametsi ab duce et a fortuna deserebantur, tamen omnem spem salutis in virtute ponebant, et quotiens quaeque cohors procurrerat, ab ea parte magnus numerus hostium cadebat. Qua re animadversa Ambiorix ¹⁴ pronuntiare iubet, ut "procul tela coniciant neu propius accedant et, quam in partem Romani impetum fecerint, cedant (levitate armorum et cotidiana exercitatione nihil iis noceri posse,) rursus se ad signa recipientes insequantur."

Quo praecepto ab iis diligentissime observato, cum quaequam cohors ex orbe excesserat atque impetum fecerat, hostes velocissime refugiebant. Interim eam partem nudari necesse erat et ab latere aperto tela recipi. Rursus, cum in eum locum, unde erant egressi, reverti coeperant, et ab iis, qui cesserant, et ab iis, qui proximi steterant, circumveniebantur; sin autem locum tenere vellent, nec virtuti locus relinquebatur, neque ab tanta multitudine coniecta tela conferti vitare poterant. Tamen tot incommodis ¹⁵ conflictati, multis vulneribus acceptis resistebant et magna parte diei consumpta, cum a prima luce ad horam octavam pugnaretur, nihil, quod ipsis esset indignum, committebant. Tum Tito Balventio, qui superiore anno primum pilum duxerat,

viro forti et magnae auctoritatis, utrumque femur tragula traicitur; Quintus Lucanius, eiusdem ordinis, fortissime pugnans, dum circumvento filio subvenit, interficitur; Lucius Cotta legatus omnes cohortes ordinesque adhortans in adversum os funda vulneratur.

His rebus permotus Quintus Titurius, cum procul Ambiorigem suos cohortantem conspexisset, interpretem suum Gnaeum Pompeium ad eum mittit rogatum, ut sibi militibusque parcat. Ille appellatus respondit: "si velit secum colloqui, licere; sperare a multitudine impetrari posse, quod ad militum salutem pertineat; ipsi vero nihil nocitum iri, inque eam rem se suam fidem interponere." Ille cum Cotta saucio communicat, si videatur, pugna ut excedant et cum Ambiorige una colloquantur; sperare ab eo de sua ac militum salute impetrari posse. Cotta se ad armatum hostem iturum negat atque in eo perseverat.

Sabinus quos in praesentia tribunos militum circum se habebat et primorum ordinum centuriones se sequi iubet et, cum propius Ambiorigem accessisset, iussus arma abicere imperatum facit suisque, ut idem faciant, imperat. Interim, dum de condicionibus inter se agunt longiorque consulto ab Ambiorige instituitur sermo, paulatim circumventus interficitur. Tum vero suo more victoriam conclamant atque ululatum tollunt impetumque in nostros facto ordines perturbant. Ibi Lucius Cotta pugnans interficitur cum maxima parte militum. Reliqui se in castra recipiunt, unde erant egressi. Ex quibus Lucius Petrosidius aquilifer, cum magna multitudine hostium premeretur, aquilam intra vallum proiecit, ipse pro castris fortissime pugnans occiditur. Illi aegre ad noctem oppugnationem sustinent; noctu ad unum omnes desperata salute se ipsi interficiunt. Pauci ex proelio elapsi incertis itineribus per silvas ad Titum Labienum legatum in hiberna perveniunt atque

eum de rebus gestis certiores faciunt. (Caesar: *De Bell. Gall.*, V. 28-37.)

¹ *i. e.* the speech of Ambiorix.

² 'A council of war.'

³ 'Inflicting heavy loss upon him into the bargain.'

⁴ In direct speech 'fuisse capturos' would be *cepissent*, and 'venturo esse' *venirent*.

⁵ = *persuadeat* direct.

⁶ 'Have your own way.'

⁷ A synonym for *tertio die*.

⁸ Sabinus was the senior officer.

⁹ 'Winter's kit.'

¹⁰ Titurius Sabinus.

¹¹ Used transitively: cf. *B. G.*, II. x. 4, *ipsos res frumentaria deficere cepit*.

¹² A formation corresponding to the modern hollow square.

¹³ Object. of *petere* and *arripere*.

¹⁴ But *pronuntiare iusserunt* above.

¹⁵ 'Beset by.'

THE VALUE OF LITERATURE

NAM si quis minorem gloriae fructum putat ex Graecis versibus percipi quam ex Latinis, vehementer errat: propterea quod Graeca leguntur in omnibus fere gentibus, Latina suis finibus, exiguis sane, continentur. Qua re si res eae quas gessimus orbis terrae regionibus definiuntur, cupere debemus, quo manuum nostrarum tela pervenerint, eodem gloriam famamque penetrare: quod cum ipsis populis de quorum rebus scribitur, haec ampla sunt, tum ¹ eis certe, qui de vita gloriae causa dimicant, hoc maximum et periculorum incitamentum est et laborum. Quam multos scriptores rerum suarum magnus ille Alexander secum habuisse dicitur! Atque is tamen, cum in Sigeo ad Achillis tumulum astitisset: "O fortunate" inquit "adulescens, qui tuae virtutis Homerum praeconem inveneris!" Et vere. Nam nisi Ilias illa exstitisset, idem tumulus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruisset. Quid? noster hic ² Magnus, qui cum virtute fortunam adaequavit, nonne Theophanem Mytilenaeum, scriptorem rerum suarum, in contione militum civitate donavit; et nostri

illi fortes viri, sed rustici ac milites, dulcedine quadam gloriae commoti, quasi participes eiusdem laudis, magno illud clamore approbaverunt?

Itaque, credo, si civis Romanus Archias legibus non esset, ut ab aliquo imperatore civitate donaretur perficere non potuit. Sulla cum Hispanos ³ donaret et Gallos, credo hunc petentem repudiasset: quem nos in contione vidimus, cum ei libellum malus poeta de ⁴ populo subiecisset, quod epigramma in eum fecisset, tantummodo alternis versibus longiusculis, statim ex ⁵ eis rebus quas tunc vendebat iubere ei praemium tribui, sed ea condicione, ne quid postea scriberet. Qui sedulitatem mali poetae duxerit aliquo tamen praemio dignam, huius ingenium et virtutem in scribendo et copiam non expetisset? Quid? a Q. Metello Pio, familiarissimo suo, qui civitate multos donavit, neque per se neque per Lucullos impetravisset? qui praesertim usque eo de suis rebus scribi cuperet, ut etiam Cordubae natis poetis, pingue quiddam sonantibus atque peregrinum, tamen auris suas dederet.

Neque enim est hoc dissimulandum (quod obscurari non potest) sed prae nobis ferendum: trahimur omnes studio laudis, et optimus quisque maxime gloria ducitur. [Ipsi illi philosophi, etiam in eis libellis quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt: in eo ipso, in quo praedicationem nobilitatemque despiciunt, ⁶ praedicari de se ac nominari volunt. ⁷ Decimus quidem Brutus, summus vir et imperator, ⁸ Acci, amicissimi sui, carminibus templorum ac monumentorum aditus exornavit suorum. Iam vero ille, qui cum Aetolis Ennio comite bellavit, ⁹ Fulvius, non dubitavit Martis manubias Musis consecrare.] Qua re] in qua urbe imperatores ¹⁰ prope armati poetarum nomen et Musarum delubra coluerunt, in eo non debent togati iudices a Musarum honore et a poetarum salute abhorrere.

Atque ut id libentius faciatis, iam me vobis, iudices, indicabo, et de meo quodam amore gloriae, nimis acri fortasse verum tamen honesto, vobis confitebor. Nam¹¹ quas res nos in consulatu nostro vobiscum simul pro salute huiusce imperi et pro vita civium proque universa re publica gessimus, attigit hic versibus atque inchoavit: quibus auditis, quod mihi magna res et iucunda visa est, hunc ad perficiendum adornavi. Nullam enim virtus aliam mercedem laborum periculorumque desiderat, praeter hanc laudis et gloriae: qua quidem detracta, iudices, quid est quod in hoc tam exiguo vitae curriculo [et tam brevi] tantis nos in laboribus exerceamus? - Certe si nihil animus praesentiret in posterum, et si quibus regionibus vitae spatium circumscriptum est, eisdem omnis cogitationes terminaret suas; nec tantis se laboribus frangeret, neque tot curis vigiliisque angeretur, nec totiens de ipsa vita dimicaret. / Nunc insidet quaedam in optimo quoque virtus, quae noctis ac dies animum gloriae stimulis concitat, atque admonet non cum vitae tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adaequandam.

An vero tam parvi animi videamur esse omnes, qui in re publica atque in his vitae periculis laboribusque versamur, ut, cum usque ad extremum spatium nullum tranquillum atque otiosum spiritum duxerimus, nobiscum simul moritura omnia arbitremur? An statuas et¹² imagines, non animorum simulacra sed corporum, studiose multi summi homines reliquerunt; consiliorum relinquere ac virtutum nostrarum effigiem nonne multo malle debemus, summis ingeniis expressam et politam? Ego vero omnia quae gerebam, iam tum in gerendo spargere me ac disseminare arbitrabar in orbis terrae memoriam sempiternam. Haec vero sive a meo sensu post mortem afutura est, sive—ut sapientissimi homines

putaverunt—ad aliquam mei partem pertinebit, nunc quidem certe cogitatione quadam speque delector.— (Cicero: *Pro Archia*, §§ 23–30.)

- ¹ The individuals as contrasted with the nations to which they belong.
² Pompey.   ³ Supply *civitate*.   ⁴ Here equals *plebe*.
⁵ Confiscated goods.   ⁶ Impersonal.
⁷ Consul B.C. 138; conquered the Lusitanians.
⁸ L. Accius, tragic poet, born B.C. 170.
⁹ Consul B.C. 189; a friend of Greek literature.
¹⁰ 'Their arms scarce laid aside.'
¹¹ The quashing of Catiline's conspiracy.
¹² The *ius imaginum* was the right to place in one's home the wax mask of any ancestor who had held curule office, and therefore a mark of the Roman nobility.

THE ORATOR CRASSUS AND THE MISFORTUNES OF ROME

¹ DEPLORAVIT enim casum atque orbitatem senatus, quouis ordinis a consule, qui quasi parens bonus aut tutor fidelis esse deberet, tanquam ab aliquo nefario praedone diriperetur patrimonium dignitatis; neque vero esse mirandum, si, cum suis consiliis rem publicam profligasset, consilium senatus a re publica repudiaret. Hic cum homini et vehementi et diserto et in primis forti ad resistendum Philippo quasi quasdam verborum faces admovisset, non tulit ille et graviter exarsit ² pigneribusque ablatis Crassum instituit coercere. Quo quidem in ipso loco multa a Crasso divinitus dicta esse ferebantur, cum sibi illum consulem esse negaret, qui senator ipse non esset. An tu, ² cum omnem auctoritatem universi ordinis pro pignore putaris eamque in conspectu populi Romani concideris, me his existumas pignoribus terreri? Non tibi illa sunt caedenda, si L. Crassum vis coercere; haec

tibi est incidenda lingua, qua vel evolsa spiritu ipso libidinem tuam libertas mea refutabit. Per multa tum vehementissima contentione animi ingenii virium ab eo dicta esse constabat sententiamque eam, quam senatus frequens secutus est, ornatissimis et gravissimis verbis, ut populo Romano satis fieret nunquam ⁴ senatus neque consilium rei publicae nec fidem defuisse, ab eo dictam et eundem, id quod in auctoritatibus perscriptis extat, ⁵ scribendo adfuisse. Illa tanquam cycnea fuit divini hominis vox et oratio, quam quasi expectantes post eius interitum veniebamus in curiam, ut vestigium illud ipsum, in quo postremum institisset, contueremur. Namque tum latus ei doluisse sudoremque multum consecutum esse audiebamus; ex quo cum cohorrisset, cum febris domum rediit dieque septimo est lateris dolore consumptus. O fallacem hominum spem fragilemque fortunam et inanis nostras contentiones! quae mediocri in spatio saepe franguntur et corruunt aut ante in ipso cursu obruuntur, quam portum conspicerere potuerunt. Nam quamdiu Crassi fuit ⁶ ambitionis labore vita districta, tamdiu privatis magis officiis et ingenii laude floruit quam fructu amplitudinis aut rei publicae dignitate. Qui autem annus ei primus ab honorum perfunctione aditum omnium concessu ad summam auctoritatem dabat, is eius omnem spem atque omnia vitae consilia morte pervortit. Fuit hoc luctuosum suis, acerbum patriae, grave bonis omnibus; sed ii tamen rem publicam casus secuti sunt, ut mihi non erepta L. Crasso a dis immortalibus vita, sed donata mors esse videatur. Non ⁷ vidit flagrantem Italiam bello, non ardentem invidia senatum, non ⁸ sceleris nefarii principes civitatis reos, non luctum filiae, non exilium generi, non acerbissimam C. Mari fugam, non illam post reditum eius caedem omnium crudelissimam, non denique in omni genere

deformatam eam civitatem, in qua ipse florentissima multum omnibus praestitisset.

Et quoniam attigi cogitatione vim varietatemque fortunae, non vagabitur oratio mea longius atque eis fere ipsis definietur viris, qui hoc sermone, quem referre suscepimus, continentur. Quis enim non iure beatam L. Crassi mortem illam, quae est a multis saepe defleta, dixerit, cum horum ipsorum sit, qui tum cum illo postremum fere conlocuti sunt, eventum recordatus? Tenemus enim memoria ⁹ Q. Catulum virum omni laude praestantem, cum sibi non incolumem fortunam sed ¹⁰ exitum et fugam deprecaretur, esse coactum, ut vita se ipse privaret. Iam M. Antoni in eis ipsis Rostris, in quibus ille rem publicam constantissime consul defenderrat quaeque censor imperatoriis manubiis ornarat, positum caput illud fuit, a quo erant multorum capita servata. Neque vero longe ab eo C. Iuli caput hospitis Etrusci scelere proditum cum L. Iuli fratris capite iacuit, ut ille, qui haec non vidit, et vixisse cum re publica pariter et cum illa simul extinctus esse videatur. Neque enim propincum suum maximi animi virum P. Crassum suapte interfectum manu neque collegae sui pontificis maximi sanguine simulacrum Vestae respersum esse vidit; quoi maerori, ¹¹ qua mente ille in patriam fuit, etiam C. Carbonis inimicissimi hominis eodem illo die mors fuisset nefaria. Non vidit eorum ipsorum, qui tum adulescentes Crasso se dicarant, horribilis miserosque casus. Ex quibus ¹² Cotta, quem ille florentem reliquerat, paucis diebus post mortem Crassi depulsus per invidiam tribunatu non multis ab eo tempore mensibus eiectus est e civitate; Sulpicius autem, ¹³ qui in eadem invidiae flamma fuisset, quibuscum privatus coniunctissime vixerat, hos in tribunatu spoliare instituit omni dignitate; cui quidem ad summam gloriam eloquentiae florescenti ferro erepta

vitast et poena temeritatis non sine magno rei publicae malo constituta. Ego vero te, Crasse, cum vitae florem mortis oportunitate divino consilio et ornatum et extinctum esse arbitror. Nam tibi aut pro virtute animi constantiaque tua civilis ferri subeunda fuit crudelitas aut, si qua te fortuna ab atrocitate mortis vindicasset, eadem esse te funerum patriae spectatorem coegisset; neque solum tibi ¹⁴ improborum dominatus, sed etiam propter admixtam civium caedem bonorum victoria maerori fuisset. Mihi quidem, Quinte frater, et eorum casus, de quibus ante dixi, et ea, quae nosmet ipsi ob amorem in rem publicam incredibilem et singularem pertulimus ac sensimus, cogitanti sententia saepe tua vera ac sapiens videri solet, qui propter tot tantos tam praecipitisque casus clarissimorum hominum atque optimorum virorum me semper ab omni contentione ac dimicatione revocasti. Sed quoniam haec iam neque in integro nobis esse possunt et summi labores nostri magna compensati gloria mitigantur, pergamus ad ea solacia, quae non modo sedatis molestiis iucunda sed etiam ¹⁵ haerentibus salutaria nobis esse possint.— (Cicero: *De Or.*, § 3-14.)

¹ The period is B.C. 91, when the Senate, led by Crassus and Scaurus, supported the proposals of Drusus against the Consul Philippus.

² 'began to bring pressure on Crassus by distraining on his property' (*pignoris capio* = levy of distraint on a senator, properly for non-attendance).

³ 'consider the authority of the Senate as property to distrain on, and have distrained on it' (*concederis*).

⁴ 'neither the counsels nor loyalty of the Senate had ever failed the State.'

⁵ 'was present at the entering of the resolution in the records of the House.'

⁶ 'was immersed in the toils of attaining office': *privata officia*, services or duties to individuals (his clients in the courts).

⁷ 'live to see' (*ἐπιθεῖν*): *bellum*, the Social War, B.C. 90, followed by the massacres of Marius, B.C. 87, and proscriptions of Sulla, B.C. 82,

⁸ The *quaestio Variiana*, B.C. 91, tried and condemned the supporters of Drusus the tribune.

⁹ Q. Catulus, colleague of Marius in B.C. 101, in his victory over the Cimbri, but executed by Marius's orders. Antonius, a famous orator, grandfather of the triumvir.

¹⁰ 'prayed merely to be allowed to go into exile.'

¹¹ 'considering his patriotism.'

¹² Cotta, exiled, recalled by Sulla B.C. 82, consul B.C. 75. Sulpicius: a famous orator and democrat, slain by Sulla in B.C. 88 when tribune.

¹³ *qui . . . fuisset*, concessive.

¹⁴ The Marian party or democrats.

¹⁵ Cicero writes at the period of Caesar's supremacy, when the senatorial party was broken, and he himself was in retirement.

UNHAPPY ROME

¹ QUO, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?

Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis,
Non ut superbas invidae Karthaginis
Romanus arces ureret,

² Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via,

Sed ut secundum vota Parthorum ³ sua
Urbs haec periret dextera?

Neque hic lupis mos nec fuit leonibus
⁴ Umquam nisi in dispar feris.

Furorne caecos an rapit vis acrior
An culpa? Responsum date.

Tacent et albus ora pallor inficit
Mentesque percussae stupent.

Sic est: acerba fata Romanos agunt
Scelusque fraternae necis,

⁵ Ut inmerentis fluxit in terram Remi

⁶ Sacer nepotibus cruor.—(Horace: *Epod.*, 7.)

¹ Probably written at the outbreak of the war between Octavian and Antony, and Brutus and Cassius, B. C. 42.

² The ‘unconquered’ Briton led in triumph.

³ *sua . . . dextera*, ‘by its own hand.’

⁴ *feris*, proleptic, ‘to be fierce except against other breeds.’

⁵ *ut*, temporal, ‘when,’ hence ‘since’ = *ex quo*.

⁶ ‘to bring a curse on.’

“NIL IGITUR MORS EST AD NOS NEQUE
PERTINET HILUM”

Si vis omnem sollicitudinem exuere, quicquid vereris ne eveniat, eventurum utique propone, et quodcumque est illud malum, tecum ipse metire ac timorem tuum ¹ taxa: intelleges profecto aut non magnum aut non longum esse, quod metuis. Nec diu exempla, quibus confirmeris, colligenda sunt: omnis illa aetas tulit. In quamcumque partem rerum vel civilium vel externarum memoriam miseris, occurrent tibi ² ingenia aut profectus aut impetus magni. Numquid accidere tibi, si damnaris, potest durius quam ut mittaris in exilium, ut ducaris in carcerem? Numquid ultra quicquam ulli timendum est quam ut uratur, quam ut pereat? Singula ista constitue et contemptores eorum cita, qui ³ non quaerendi, sed eligendi sunt. Damnationem suam ⁴ Rutilius sic tulit, tamquam nihil illi molestum aliud esset quam quod male iudicaretur. Exilium Metellus fortiter tulit, Rutilius etiam libenter: alter, ut rediret, rei publicae ⁵ praestitit, alter reditum suum Sullae negavit, cui nihil tunc negabatur. In carcere Socrates disputavit et exire, cum essent qui promitterent fugam, noluit remansitque, ut duarum rerum gravissimarum hominibus metum demeret, mortis et carceris. Mucius ignibus manum inposuit. Acerbum est uri: quanto acerbius, si id te faciente

patiaris! vides hominem non eruditum nec ullis praeceptis contra mortem aut dolorem subornatum, militari tantum robore instructum, poenas a se inriti conatus exigentem: spectator destillantis in hostili foculo dexterae stetit nec ante removit nudis ossibus fluentem manum, quam ignis illi ab hoste subductus est. Facere aliquid in illis castris felicius potuit, nihil fortius. Vide quanto acrior sit ad ⁶ occupanda pericula virtus quam crudelitas ad inroganda: facilius Porsenna Mucio ignovit, quod voluerat occidere, quam sibi Mucius, quod non occiderat. ⁷ "Decantatae" inquis "in omnibus scholis fabulae istae sunt; iam mihi, cum ad contemnendam mortem ventum fuerit, ⁸ Catonem narrabis." Quidni ego narrem ultima illa nocte Platonis librum legentem posito ad caput gladio? Duo haec in rebus extremis ⁹ instrumenta prospexerat, alterum ut vellet mori, alterum, ut posset. Compositis ergo rebus, utcumque componi fractae atque ultimae poterant, id agendum existimavit, ne cui Catonem aut occidere liceret aut servare contingeret. Et stricto gladio, quem usque in illum diem ab omni caede purum servaverat: "nihil" inquit "egisti, fortuna, omnibus conatibus meis obstando. Non pro mea adhuc sed pro patriae libertate pugnavi, nec agebam tanta pertinacia, ut liber, sed ut inter liberos viverem: nunc quoniam deploratae sunt res generis humani; Cato ¹⁰ deducatur in tutum." Inpressit deinde mortiferum corpori vulnus. Quo obligato a medicis cum minus sanguinis haberet, minus virium, animi idem, iam non tantum Caesari sed sibi iratus nudas in vulnus manus egit et generosum illum contemptoremque omnis potentiae ¹¹ spiritum non emisit, sed eiecit. Non in hoc exempla nunc congero, ut ingenium exerceam, sed ut te adversus id, quod maxime terribile videtur, exhorter. Facilius autem exhortabor, si ostendero non fortes tantum viros hoc

momentum efflandae animae contempsisse, sed quosdam ad alia ignavos in hac re aequasse animum fortissimorum, sicut illum Cn. Pompei socerum¹² Scipionem, qui contrario in Africam vento relatus cum teneri navem suam vidisset ab hostibus, ferro se transverberavit et quaerentibus, ubi imperator esset, “imperator” inquit “se bene habet.” Vox haec illum parem maioribus fecit et¹³ fatalem Scipionibus in Africa gloriam non est interrumpi passa. Multum fuit Carthaginem vincere, sed amplius mortem. “Imperator” inquit “se bene habet.” An aliter debebat imperator,¹⁴ et quidem Catonis, mori? Non revoco te ad historias nec ex omnibus saeculis contemptores mortis, qui sunt plurimi, colligo; respice ad haec nostra tempora, de quorum languore ac deliciis querimur: omnis ordinis homines¹⁵ suggerent, omnis fortunae, omnis aetatis, qui mala sua morte praeciderint. Mihi crede, Lucili, adeo mors timenda non est, ut¹⁶ beneficio eius nihil timendum sit. Securus itaque inimici minas audi. Et quamvis conscientia tibi tua fiduciam faciat, tamen quia multa extra causam valent, et quod aequissimum est, spera et ad id¹⁷ te, quod est iniquissimum, compara. Illud autem ante omnia memento, demere rebus¹⁸ tumultum ac videre, quid in quaque re sit: scies nihil esse in istis terribile nisi ipsum timorem. Quod vides accidere pueris, hoc nobis quoque maiusculis pueris evenit: illi quos amant, quibus adsueverunt, cum quibus ludunt, si¹⁹ personatos vident, expavescunt: non hominibus tantum, sed rebus persona demenda est et²⁰ reddenda facies sua. Quid mihi gladios et ignes ostendis et turbam carnificum circa te frementem? Tolle istam pompam, sub qua lates et stultos territas: ²¹mors es, quam nuper servus meus, quam ancilla contempsit. Quid tu rursus mihi flagella et eculeos magno apparatu explicas? Quid

singulis articulis singula machinamenta, quibus extorqueantur, aptata et mille alia instrumenta excarnificandi particulatim hominis? ²² Pone ista, quae nos obstupefaciunt. Iube contiscere gemitus et exclamations et vocum inter lacerationem elisarum acerbitatem: nempe dolor es, quem podagricus ille contemnit, quem stomachicus ille in ipsis deliciis perfert, quem in puerperio puella perpetitur. Levis es, si ferre possum, brevis es, si ferre non possum. Haec in animo voluta, quae saepe audisti, saepe dixisti.—(Seneca: *Ep. Mor.*, 24.)

¹ 'estimate your fears accurately.'

² 'instances of characters of successful perseverance or lofty passion,' *i. e.* men who have shown steady resolution or great ardour and spirit.

³ Because so numerous.

⁴ Rutilius Rufus, consul B.C. 105, legatus in Asia B.C. 95 and unjustly condemned. Metellus (Numidicus) refused to take an oath to obey the *lex agraria* of Saturninus in B.C. 100 and went into exile.

⁵ *praestitit*, literally 'made good to the state,' *i. e.* agreed to return (next year).

⁶ 'to anticipate . . . than to inflict.'

⁷ 'stale': cp. *cantilena*.

⁸ Cato of Utica, committed suicide B.C. 46.

⁹ ~~'courses of action.'~~

¹⁰ As a bride to her home, or a colony to its new abode, or a ship let down to sea.

¹¹ *spiritum*, i. breath, ii. high spirit (generally in plural).

¹² Scipio, consul B.C. 52, commanded the Pompeians at Thapsus B.C. 46.

¹³ 'decreed by fate': cp. Aeneas' remark '*fatalia quaerimus arva*.'

¹⁴ 'and that too, Cato's commander.'

¹⁵ 'these times will furnish instances of men of . . .'

¹⁶ 'so little is death to be feared that thanks to it we need fear nothing.'

¹⁷ Take *te—compara*, 'prepare yourself for the worst.'

¹⁸ 'confusion.'

¹⁹ 'wearing masks.'

²⁰ 'give them their real appearance.'

²¹ The writer addresses first Death, then Pain (*dolor*): 'Thou art but Death . . . thou art but Pain . . .'

²² 'have done with . . .'

CATO OF UTICA: THE HARSHNESS OF
STOICISM

VENIO nunc ad M. Catonem, quod est firmamentum ac robur totius accusationis; qui tamen ¹ ita gravis est accusator et vehemens, ut multo magis eius auctoritatem quam criminationem pertimescam. In quo ego accusatore, iudices, primum illud deprecor, ne quid L. Murenæ dignitas illius, ne quid ² exspectatio tribunatus, ne quid totius vitæ splendor et gravitas noceat, denique ne ea soli huic obsint bona M. Catonis, quæ ille adeptus est, ut multis prodesse possit. Bis consul fuerat ³ P. Africanus, et duos terrores huius imperii, Karthaginem Numantiamque, deleverat, cum accusavit L. Cottam. Erat in eo summa eloquentia, summa fides, summa integritas, auctoritas tanta quanta in imperio populi Romani, quod illius opera tenebatur. Sæpe hoc majores natu dicere audivi, hanc accusatoris eximiam vim plurimum L. Cottæ profuisse. Noluerunt sapientissimi homines, qui tum rem illam iudicabant, ita quemquam cadere in iudicio, ut nimiis adversarii viribus abiectus videretur. Quid, ⁴ Ser. Galbam—nam traditum memoriae est—nonne proavo tuo, fortissimo atque florentissimo viro, M. Catoni incumbenti ad eius perniciem populus Romanus eripuit? Semper in hac civitate nimis magnis accusatorum opibus et populus universus et sapientes ac multum in posterum prospicientes iudices restiterunt. Nolo accusator in iudicium potentiam adferat, non vim ⁵ maiorem aliquam, non auctoritatem excellentem, non nimiam gratiam. Valeant hæc omnia ad salutem innocentium, ad opem impotentium, ad auxilium calamitosorum; in periculo vero et in perniciæ civium repudientur. Nam si quis hoc forte dicet, Catonem descensurum ad accusandum

non fuisse, nisi prius de causa iudicasset, iniquam legem, iudices, et miseram condicionem instituet periculis hominum, si existimabit iudicium accusatoris in reum pro aliquo praeiudicio valere oportere. Ego tuum ⁶ consilium, Cato, propter singulare animi mei de tua virtute iudicium, vituperare non possum: non nulla forsitan in re conformare et leviter emendare possim. "Non multa peccas," inquit ille fortissimo viro senior magister "sed peccas: te regere possum." At ego non te: verissime dixerim peccare te nihil, neque ulla in re te esse huius modi, ut corrigendus potius quam leviter inflectendus esse videare. Finxit enim te ipsa natura ad honestatem, gravitatem, temperantiam, magnitudinem animi, iustitiam, ad omnes denique virtutes magnum hominem et excelsum. Accessit ⁷ istuc doctrina non moderata nec mitis, sed, ut mihi videtur, paulo asperior et durior quam aut veritas aut natura patitur. Et quoniam non est nobis haec oratio habenda aut apud imperitam multitudinem aut in aliquo conventu agrestium, audacius paulo de ⁸ studiis humanitatis, quae et mihi et vobis nota et iucunda sunt, disputabo. In M. Catone, iudices, haec bona quae videmus divina et egregia, ipsius scitote esse propria. Quae non numquam ⁹ requirimus, ea sunt omnia non a natura, verum a magistro. Fuit enim quidam summo ingenio vir, ¹⁰ Zeno, cuius inventorum aemuli Stoici nominantur. Huius sententiae sunt et praecepta huius modi: sapientem gratia numquam moveri, numquam cuiusquam delicto ignoscere; neminem misericordem esse nisi stultum et levem; viri non esse neque exorari neque placari; solos sapientes esse, si distortissimi sint, formosos; si mendicissimi, divites; si servitatem serviant, reges; nos autem, qui sapientes non sumus, fugitivos, exsules, hostes, insanos denique esse dicunt; omnia peccata esse paria; omne delictum scelus esse nefarium,

nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cum opus non fuerit, quam eum, qui patrem suffocaverit; sapientem nihil opinari, nullius rei paenitere, nulla in re falli, sententiam, mutare numquam. Haec homo ingeniosissimus, M. Cato, auctoribus eruditissimis inductus, adripuit; neque disputandi causa, ut magna pars, sed ita vivendi. Petunt aliquid publicani: cave quicquam habeat momenti ¹¹ gratia. Supplices aliqui veniunt, miseri et calamitosi: sceleratus et nefarius fueris, si quicquam misericordia adductus feceris. Fatetur aliquis se peccasse, et eius delicti veniam petit: nefarium est facinus ignoscere. At leve delictum est; omnia peccata sunt paria. Dixisti quippiam: fixum et statutum est. Non re ductus es, sed opinione: sapiens ¹² nihil opinatur. Errasti aliqua in re: maledici putat. Hac ex disciplina nobis illa sunt: "dixi in senatu me nomen consularis candidati delaturum." "Iratu dixisti." "Numquam," inquit, "sapiens irascitur." "At ¹³ temporis causa." "Improbi," inquit, "hominis est mendacio fallere; mutare sententiam turpe est; exorari scelus; misereri flagitium." Nostri autem illi—fateor enim, Cato, me quoque in adulescentia diffisum ingenio meo quaesisse adiumenta doctrinae—nostri, inquam, illi a Platone et Aristotele, moderati homines et temperati, aiunt apud sapientem valere aliquando gratiam; viri boni esse misereri; distincta genera esse delictorum et dispares poenas; esse apud hominem constantem ignoscendi locum; ipsum sapientem saepe aliquid opinari quod nesciat; irasci non numquam; exorari eundem et placari; quod dixerit, interdum, si ita rectius sit, mutare; de sententia decedere aliquando; omnes virtutes ¹⁴ mediocritate quadam esse moderatas. Hos ad magistros si qua te fortuna, Cato, cum ista natura detulisset, non tu quidem vir melior esses, nec fortior, nec temperantior, nec iustior—neque enim esse potes

—sed paulo ad lenitatem propensior. Non accusares nullis adductus inimicitiiis, nulla lacesitus iniuria, pudentissimum hominem, summa dignitate atque honestate praeditum; putares, cum in eiusdem anni custodia te atque L. Murenam fortuna posuisset, aliquo te cum hoc rei publicae vinculo esse coniunctum; quod atrociter in senatu dixisti, aut non dixisses, aut seposuisses, aut mitiorem in partem interpretarere. Ac te ipsum, quantum ego opinione auguror, nunc et animi quodam impetu concitatum, et vi naturae atque ingenii elatum, et recentibus ¹⁵ praeceptorum studiis flagrantem iam usus flectet, dies leniet, aetas mitigabit. Etenim isti ipsi mihi videntur vestri praeceptores et virtutis magistri fines officiorum paulo longius quam natura vellet protulisse; ut, cum ad ultimum animo contendissemus, ibi tamen, ubi oporteret, consisteremus. ¹⁶ “Nihil ignoveris.” Immo aliquid, non omnia. “Nihil omnino gratiae concesseris.” Immo insistito, cum officium et fides postulabit. “Misericordia commotus ne sis.” ¹⁷ Etiam, dissolvenda severitate, sed tamen est laus aliqua humanitatis. “In sententia permaneto.” Vero, nisi sententiam sententia alia vicerit melior. Huiusce modi Scipio ille fuit, quem non paenitebat facere idem, quod tu, habere eruditissimum hominem Panaetium domi; cuius oratione et praeceptis, quamquam erant eadem ista, quae te delectant, tamen asperior non est factus, sed, ut accepi a senibus, lenissimus. Quis vero C. Laelio comior? quis iucundior eodem ex studio isto? quis illo gravior, sapientior? Possum de L. Philo, de C. Gallo dicere haec eadem, sed te domum iam deducam tuam. Quemquamne existimas Catone proavo tuo commodiorem, ¹⁸ communiorem, moderatiorem fuisse ad omnem rationem humanitatis? De cuius praestanti virtute cum vere graviterque diceres, domesticum te habere dixisti

exemplum ad imitandum. Est illud quidem exemplum tibi propositum domi; sed tamen naturae similitudo illius ad te magis, qui ab illo ortus es, quam ad unum quemque nostrum pervenire potuit; ad imitandum vero tam mihi propositum exemplar illud est quam tibi. Sed si illius comitatem et facilitatem tuae gravitati severitatisque asperseris, non ista quidem erunt meliora, quae nunc sunt optima, sed certe ¹⁹ condita iucundius.— (Cicero : *Pro Murena*, xxviii—xxxii.)

¹ *Ita...ut*, 'though...yet.'

² Cato was at the time tribune-elect.

³ Scipio the Younger took Carthage B.C. 146 and Numantia 133.

⁴ Galba treacherously broke faith with the Lusitani who had surrendered, putting some to death, and selling others as slaves.

⁵ 'Exceptional.'

⁶ 'Purpose' (of accusing Murena).

⁷ 'To all your virtues.'

⁸ 'Cultured pursuits.'

⁹ 'We do not quite like,' an unusual sense of the word.

¹⁰ Zeno, the founder of the Stoic philosophy, lectured at Athens in the fourth century B.C.

¹¹ 'The wish to please.'

¹² 'Has nothing to do with *opinion*': he knows for certain.

¹³ 'To suit the occasion.'

¹⁴ That virtue is a mean between two extremes is a part of Aristotle's definition of virtue: cf. Horace, *aurca mediocritas*, Odes, II. 10. 5.

¹⁵ Stoic teachers.

¹⁶ Cicero rejoins to some of the Stoic maxims.

¹⁷ 'True: not to the extent of relaxing proper severity.'

¹⁸ 'Affable.'

¹⁹ Part. from *condio*.

SIEGE WORKS--' GRAVE-STONES,' 'LILIES,' AND 'SPURS'

QUIBUS rebus cognitis ex perfugis et captivis Caesar haec genera munitionis instituit. Fossam pedum viginti ¹ directis lateribus duxit, ut eius fossae solum tantundem pateret, quantum summae fossae labra distarent; reliquas omnes munitiones ab ea fossa pedes

cccc reduxit, id hoc consilio, quoniam tantum esset necessario spatium complexus, nec facile totum ² corpus corona militum cingeretur, ne de improvise aut noctu ad munitiones hostium multitudo advolaret, aut interdiu tela in nostros operi destinatos conicere possent. Hoc intermisso spatio duas fossas xv pedes latas, ³ eadem altitudine perduxit, quarum anteriorem campestribus ac demissis locis aqua ex flumine derivata complevit. Post eas aggerem ac vallum xii pedum extruxit. Huic lorica pinnasque adiecit, grandibus ⁴ cervis eminentibus ad commissuras pluteorum atque aggeris, qui ascensum hostium tardarent, et turres toto opere circumdedit, quae pedes lxxx inter se distarent. Erat eodem tempore et ⁵ materiari et frumentari et tantas munitiones ⁶ fieri necesse deminutis nostris copiis, quae longius ab castris progrediebantur; ac nonnumquam opera nostra Galli tentare atque eruptionem ex oppido pluribus portis summa vi facere conabantur. Quare ad haec rursus opera addendum Caesar putavit, quo minore numero militum munitiones defendi possent. Itaque ⁷ truncis arborum admodum ⁷ firmis ramis abscisis atque horum delibratis ac praeacutis cacuminibus perpetuae fossae quinos pedes altae ducebantur. Huc illi stipites demissi et ab infimo revincti, ne revelli possent, ab ramis eminebant. Quini erant ordines coniuncti inter se atque implicati; quo qui intraverant, se ipsi acutissimis vallis induebant. Hos ⁸ cippos appellabant. Ante quos obliquis ordinibus in quincuncem dispositis scrobes tres in altitudinem pedes fodiebantur paulatim angustiore ad infimum fastigio. Huc teretes stipites feminis crassitudine ab summo praeacuti et praeusti demittebantur ita, ut non amplius digitis quatuor ex terra emerent; simul confirmandi et stabiliendi causa singuli ab infimo solo pedes terra exculcabantur, reliqua pars scrobis ad occultandas

insidias viminibus ac virgultis integebatur. Huius generis octoni ordines ducti ternos inter se pedes distabant. Id ex similitudine floris liliū appellabant. Ante haec ⁹ taleae pedem longae ferreis hamis infixis totae in terram infodiebantur mediocribusque intermissis spatiis omnibus locis disserebantur; quos ¹⁰ stimulos nominabant. His rebus perfectis regiones secutus quam potuit aequissimas pro loci natura xiv millia passuum complexus pares eiusdem generis munitiones, ¹¹ diversas ab his, contra exteriorem hostem perfecit, ut ne magna quidem multitudine, si ita accidat, munitionum praesidia circumfundi possent; ac ne cum periculo ex castris egredi cogatur, dierum xxx pabulum frumentumque habere omnes confectum iubet.— (Caesar: *De Bell. Gall.*, VII. 72–74.)

¹ 'Vertical.'² 'System.'³ *i. e.* as the other, the depth of which is not given.⁴ A sort of chevaux-de-frise.⁵ 'Fetch timber.'⁶ Note change from active infinitive to passive.⁷ Ablative of description.⁸ 'Grave-stones.'⁹ 'Blocks of wood.'¹⁰ 'Spurs.'¹¹ 'Facing the opposite way.'

AN ALLOTMENT GARDENER

NAMQUE sub ¹ Oebaliae memini me turribus arcis,
 Qua niger umectat flaventia culta Galaesus,
 Corycium vidisse senem, cui pauca ² relictī
 Iugera ruris erant, nec fertilis illa iuvenctis
 Nec pecori opportuna seges nec commoda baccho.
 Hic rarum tamen in dumis holus albaque circum
 Lilia verbenasque premens ³ vescumque papaver,
 Regum aequabat opes ⁴ animis, seraque revertens
 Nocte domum dapibus mensas onerabat inemptis.
 Primus vere rosam atque autumnō carpere poma,

Et cum tristis hiemps etiamnum frigore saxa
 Rumperet et glacie cursus frenaret aquarum,
 Ille comam mollis iam tondebat hyacinthi,
 Aestatem increpitans seram zephyrosque morantes.
 Ergo apibus fetis idem atque examine multo
 Primus abundare et spumantia cogere pressis
 Mella favis; illi tiliae atque uberrima pinus,
 Quotque in flore novo pomis se fertilis arbos
 Induerat, totidem autumnno matura tenebat.
 Ille etiam seras in versum distulit ulmos
 Eduramque pirum et ⁵ spinos iam pruna ferentes
 Iamque ministrantem platanum potantibus umbras.
 —(Virgil: *Geor.*, IV. 125–46.)

¹ Tarentum.

'waste.'

³ 'meagre,' or, perhaps, 'fragile.'

'in his contentment.'

⁵ 'sloe stocks.'

SCHOOL AND HOME TRAINING

SED nobis iam paullatim accrescere puer, et exire de gremio, ac discere serio incipiat. Hoc igitur potissimum loco tractanda quaestio est, utiliusne sit domi atque intra privatos parietes studentem continere, an frequentiae scholarum et velut publicis praeceptoribus tradere. Quod quidem cum iis, a quibus clarissimarum civitatum mores sunt instituti, tum eminentissimis auctoribus video placuisse. Non est tamen dissimulandum, esse nonnullos, qui ab hoc prope publico more privata quadam persuasione dissentiant. Hi duas praecipue rationes sequi videntur: unam, quod moribus magis consulant; fugiendo turbam hominum eius aetatis, quae sit ad vitia maxime prona; unde causas turpium factorum saepe exstitisse utinam falso iactaretur: alteram, quod, quisquis futurus est ille prae-

ceptor, liberalius tempora sua impensurus uni videtur, quam si eadem in plures partiatur. Prior causa prorsus gravis. Nam si studiis quidem scholas prodesse, moribus autem nocere constaret, potior mihi ratio vivendi honeste, quam vel optime dicendi videretur. Sed mea quidem sententia iuncta ista atque indiscreta sunt. Neque enim esse oratorem, nisi bonum virum, iudico; et fieri, etiamsi posset, nolo. De hac re igitur prius.

Corrumpi mores in scholis putant: nam et corrumpuntur interim; sed domi quoque. Assunt multa eius rei exempla, tam laesae hercle, quam conservatae sanctissime utrobique opinionis. Natura cuiusque totum curaque distat. Da mentem ad peiora facilem, da negligentiam formandi custodiendique in aetate prima pudoris: non minorem flagitiis occasionem secreta praebuerint. Nam et esse potest turpis domesticus ille praeceptor; nec tutior inter servos malos, quam ingenuos parum modestos¹ conversatio est. At si bona ipsius indoles, si non caeca ac sopita parentum socordia est: et praeceptorem eligere sanctissimum quemque, (cuius rei praecipua prudentibus cura est) et disciplinam, quae maxime severa fuerit licet; et nihilominus amicum gravem virum, aut fidelem liberum, lateri filii sui adiungere, cuius assiduus comitatus etiam illos meliores faciat, qui timebuntur. Facile erat huius metus remedium. Utinam liberorum nostrorum mores non ipsi perderemus. Infantiam statim deliciis solvimus. Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, nervos omnes et mentis et corporis frangit. Quid non adultus concupiscet, qui in purpuris repit? Nondum prima verba exprimit, et iam² coccum intelligit, iam³ conchylium poscit. Ante palatum eorum, quam os, instituimus. In lecticis crescunt: si terram attigerint, e manibus utrinque sustinentium pendent.

Gaudemus, si quid licentius dixerint. Verba, ne Alexandrinis quidem permittenda deliciis, risu et osculo excipimus. Nec mirum: nos docuimus, ex nobis audierunt. Nostras amicas, nostros concubinos vident; omne convivium obscenis canticis strepit: pudenda dictu spectantur. Fit ex his consuetudo, deinde natura. Discunt haec miseri antequam sciant vitia esse: inde soluti ac fluentes non accipiunt e scholis mala ista, sed in scholas afferunt.

Verum in studiis magis vacabit unus uni. Ante omnia nihil prohibet esse istum, nescio quem, unum etiam cum eo, qui in scholis eruditur. Sed etiamsi iungi utrumque non posset, lumen tamen illud conventus honestissimi, tenebris ac solitudini praetulissem. Nam optimus quisque praeceptor frequentia gaudet ac maiore se theatro dignum putat. At fere minores ex conscientia suae infirmitatis haerere singulis, et officio fungi quodam, modo paedagogorum non indignantur. Sed praestet alicui vel gratia, vel amicitia, vel pecunia, ut doctissimum atque incomparabilem magistrum domi habeat: num tamen ille totum in uno diem consumpturus est? aut potest esse ulla tam perpetua discentis intentio, quae non, ut visus oculorum obtutu continuo, fatigetur? cum praesertim multo plus secreti studia desiderent. Neque enim scribenti, ediscenti et cogitanti praeceptor assistit: quorum aliquid agentibus cuiuscunque interventus impedimento est. Lectio quoque non omnis, nec semper, praeunte vel interpretante eget. Quando enim tot auctorum notitia contingeret? Ergo modicum tempus est, quo in totum diem velut opus ordinetur. Ideoque per plures ire possunt etiam quae singulis tradenda sunt. Pleraque vero hanc conditionem habent, ut eadem voce ad omnes simul perferantur. Taceo de partitionibus et declamationibus rhetorum: quibus certe quantuscunque

numerus adhibeatur, tamen unusquisque totum feret. Non enim vox illa praeceptoris, ut coena, minus pluribus sufficit; sed ut sol, universis idem lucis calorisque largitur. Grammaticus quoque de ratione loquendi si disserat, quaestiones explicet, historias exponat, poemata enarret: tot illa discent, quot audient. At enim emendationi praelectionique numerus obstat. Sit incommodum, (nam quid fere undique placet?) mox illud comparabimus commodis. Nec ego tamen eo mitti puerum volo, ubi negligatur. Sed neque praeceptor bonus maiore se turba, quam ut sustinere eam possit, oneraverit: et in primis ea habenda cura est, ut is omni modo fiat nobis familiariter amicus, nec officium in docendo spectet, sed affectum. Ita nunquam erimus in turba. Nec sane quisquam, literis saltem leviter imbutus, eum, in quo studium ingeniumque perspexerit, non in suam quoque gloriam peculiariter fovebit. Sed ut fugiendae sint magnae scholae (cui ne ipsi quidem rei assentior, si ad aliquem merito concurrerit), non tamen hoc eò valet, ut fugiendae sint omnino scholae. Aliud est enim vitare eas, aliud eligere.

Et si refutavimus quae contra dicuntur, iam explicemus, quid ipsi sequamur. Ante omnia, futurus orator, cui in maxima celebritate et in media reipublicae luce vivendum est, assuescat iam a tenero non reformidare homines, neque illa solitaria et velut umbratili vita pallescere. Excitanda mens et attollenda semper est, quae in huiusmodi secretis aut languescit, et quendam velut in opaco situm ducit, aut contra tumescit inani persuasionem: necesse est enim sibi nimium tribuat, qui se nemini comparat. Deinde cum proferenda sunt studia, caligat in sole, et omnia nova offendit, ut qui solus didicerit, quod inter multos faciendum est. Mitto amicitias quae ad senectutem usque firmissimae durant, religiosa quadam necessitudine imbutae. Neque enim

est sanctius, sacris iisdem, quam studiis initiari. Sensus ipsum, qui communis dicitur, ubi discet, cum se a congressu, qui non hominibus solum sed multis quoque animalibus naturalis est, segregarit? Adde, quod domi ea sola discere potest, quae ipsi praecipentur; in schola, etiam quae aliis. Audiet multa quotidie probari, multa corrigi: proderit alicuius obiurgata desidia: proderit laudata industria: excitabitur laude aemulatio: turpe ducet cedere pari, pulchrum superasse maiores. Accendunt omnia haec animos; et licet ipsa vitium sit ambitio, frequenter tamen causa virtutum est. Non inutilem scio servatum esse a praeceptoribus meis morem, qui, cum pueros in classes distribuerant, ordinem dicendi secundum vires ingenii dabant; et ita superiore loco quisque declamabat, ut praecedere profectu videbatur. Huius rei iudicia praebebantur: ea nobis ingens palmae contentio: ducere vero classem, multo pulcherrimum. Nec de hoc semel decretum erat: tricesimus dies reddebat victo certaminis potestatem. Ita nec superior successu curam remittebat, et dolor victum ad depellendam ignominiam concitabat. Id nobis acriores ad studia dicendi faces subdidisse, quam exhortationes docentium, paedagogorum custodiam, vota parentum, quantum animi mei coniectura colligere possum, contenderim. Sed sicut firmiores in literis profectus alit aemulatio: ita incipientibus atque adhuc teneris condiscipulorum quam praeceptoris iucundior, hoc ipso quod facilior, imitatio est.

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

Tradito sibi puero, docendi peritus ingenium eius in primis naturamque perspiciat. Ingenii signum in parvis

praecipuum memoria est. Eius duplex virtus, facile percipere, et fideliter continere. Proximum imitatio : nam id quoque est docilis naturae, sic tamen, ut ea, quae discit, effingat, non habitum forte et incessum, et si quid in peius notabile est. Non dabit mihi spem bonae indolis, qui hoc imitandi studio petet, ut rideatur. Nam probus quoque in primis erit ille vere ingeniosus ; alioqui non peius duxerim tardi esse ingenii, quam mali. Probus autem ab illo segni et iacente plurimum aberit. Hic meus, quae tradentur, non difficulter accipiet ; quaedam etiam interrogabit ; sequetur tamen magis, quam praecurret. Illud ingeniorum velut praecox genus non temere unquam pervenit ad frugem. Hi sunt, qui parva facile faciunt ; et audacia proveci, quicquid illic possunt, statim ostendunt. Possunt autem id demum, quod in proximo est : verba continuant ; haec vultu interrito, nulla tardati verecundia, proferunt. Non multum praestant, sed cito. Non subest vera vis, nec penitus immissis radicibus nititur : ut, quae summo solo sparsa sunt semina, celerius se effundunt ; et imitatae spicas herbulae, inanibus aristis ante messem flavescunt. Placent haec annis comparata ; deinde stat profectus, admiratio decrescit.— (Quintilianus : *Inst. Orator*, I. ii. 1—iii. 5.)

¹ ‘intercourse.’

² ‘scarlet colour.’

³ ‘purple garments’—literally ‘purple shell-fish.’

“LIVE WHILE YOU MAY”

¹ QUINTILIANE, vagae moderator summe iuventae,
 Gloria Romanae, Quintiliane, togae,
 Vivere quod propero pauper nec inutilis annis,
 Da veniam : properat vivere nemo satis.

² Differat hoc patrios optat qui vincere census

Atrique inmodicis artat imaginibus.
 Me focus et nigros non indignantia fumos
 Tecta iuvant et fons vivus et herba rudis.
 Sit mihi verna satur, sit non doctissima coniunx,
 Sit nox cum somno, sit sine lite dies.

—(Mart., II. 90.)

¹ The famous scholar and teacher of eloquence, Juv., VII. 185 foll., who became prosperous in his profession.

² 'let him put it off (*i. e.* put off 'living') who is ambitious of wealth and fame': *imagines*, either the wax busts (*ceræe*), or medallions which had taken their place.

"LIVE WHILE YOU MAY"

CRAS te victurum, cras dicis, Postume, semper.

Dic mihi, cras istud, Postume, quando venit?

Quam longe cras istud, ubi est? aut unde petendum?

Numquid apud Parthos Armeniosque latet?

Iam cras istud habet Priami vel Nestoris annos.

Cras istud quanti, dic mihi, posset emi?

Cras vives? hodie iam vivere, Postume, ¹ serum est:

Ille sapit quisquis, Postume, vixit heri.

—(Mart., V. 58.)

¹ 'too late.'

"MAN NEVER IS, BUT ALWAYS TO BE BLEST"

SI tecum mihi, care Martialis,

Securis ¹ liceat frui diebus,

Si disponere tempus otiosum

Et verae pariter vacare vitae:

Nec nos atria nec domos potentum

Nec litis tetricas forumque triste

Nossemus nec ² imagines superbas ;
 Sed ³ gestatio, fabulae, libelli,
 Campus, porticus, umbra, ⁴ Virgo, thermae,
 Haec essent loca semper, hi labores.
 Nunc vivit necuter sibi, bonosque
 Soles effugere atque abire sentit,
 Qui nobis pereunt et ⁵ inputantur.
 Quisquam vivere cum sciat, moratur?

—(Mart., V. 20.)

¹ *liceat* for *liceret*, as Virg., *Aen.*, V. 325, *spatia et si plura supersint, transeat clapsus prior.*

² The busts (*cerae*) of noble families.

³ 'drives, conversation, recitations.'

⁴ *aqua Virgo*, water brought in an aqueduct to Rome by M. Agrippa : cp. Mart., VI. 42, 18, *potes/cruda Virgine Marciave mergi* ('you may bathe in the cold water of the Virgo, or that brought in by Marcius Rex').

⁵ 'put down to our account,' a later Latin use : cp. Tac., *Agr.*, 27, *adversa uni imputantur.*

"GOD MADE THE COUNTRY"

VOTA tui breviter si vis cognoscere Marci,
 Clarum militiae, Fronto, togaeque decus,
 Hoc petit, esse sui nec magni ruris arator,
 Sordidaque in parvis otia rebus amat.
 Quisquam ¹ picta colit Spartani frigora saxi
 Et ² matutinum portat ineptus Have,
 Cui licet exuviis nemoris rurisque beato
 Ante focum plenas explicuisse ³ plagas
 Et piscem tremula salientem ducere saeta
 Flavaque de rubro promere mella cado?
 Pinguis ⁴ inaequales onerat cui vilica mensas
 Et sua non emptus praeparat ova cinis?
 Non amet hanc vitam quisquis me non amat, opto,

Vivat et urbanis albus in officiis.

—(Mart., I. 55.)

¹ 'the cold tessellated Spartan marbles': cp. Mart., VI. 42, 11, *illic Taygeti virent metalla* (Mount Taygetus, near Sparta).

² *i. e.* pay the morning call on his patron (*salutatio*).

³ After the hunt.

⁴ 'uneven,' or 'which cannot bear the weight.'

VITA BEATA

VITAM quae faciant beatiorem,
 Iucundissime Martialis, haec sunt:
 Res non parta labore sed relicta;
 Non ingratus ager, ¹ focus perennis;
 Lis numquam, ² toga rara, mens quieta;
 Vires ingenuae, salubre corpus;
 Prudens simplicitas, pares amici;
 Convictus facilis, sine arte mensa;
 Nox non ebria sed soluta curis;
 Non tristis torus et tamen pudicus;
 Somnus qui faciat breves tenebras:
³ Quod sis esse velis nihilque malis;
 Summum nec metuas diem nec optes.

—(Mart., X. 47.)

¹ *i. e.* a kitchen fire always alight (no empty larder).

² The *toga* must be worn at the *salutatio*, etc.: it was the top-hat and black coat of Rome (Mart., IX. 100). Juv. III. 171, *pars magna Italiae est in qua | nemo togam sumit nisi mortuus*.

³ *velis, malis*, take up the list of requirements, 'to be content and wish for nothing better.'

THE FIVE ELEMENTS OF CATILINE'S FELLOW-CONSPIRATORS

EXPONAM vobis, Quirites, ex quibus generibus
 hominum istae copiae comparentur; deinde singulis

medicinam consilii atque orationis meae, si quam potero, adferam. Unum genus est eorum, qui magno in aere alieno ¹maiores etiam possessiones habent, quarum amore adducti ²dissolvi nullo modo possunt. Horum hominum species est honestissima: sunt enim locupletes; voluntas vero et causa impudentissima. Tu agris, tu aedificiis, tu argento, tu familia, tu rebus omnibus ornatus et copiosus sis, et dubites ³de possessione detrahere, acquirere ad fidem? Quid enim exspectas? Bellum? Quid ergo? In vastatione omnium tuas possessiones sacrosanctas futuras putas? An ⁴tabulas novas? Errant qui istas a Catilina exspectant. Meo beneficio tabulae novae proferentur, verum ⁵auctionariae. Neque enim isti, qui possessiones habent, alia ratione ulla salvi esse possunt. Quod si maturius facere voluissent, neque, id quod stultissimum est, certare cum usuris fructibus praediorum, et locupletioribus his et melioribus civibus uteremur. Sed hosce homines minime puto pertimescendos, quod aut deduci de sententia possunt, aut, si permanebunt, magis mihi videntur vota facturi contra rem publicam quam arma laturo. Alterum genus est eorum, qui, quamquam premuntur aere alieno, dominationem tamen exspectant, rerum potiri volunt, honores, quos quieta re publica desperant, perturbata se consequi posse arbitrantur. Quibus hoc praecipendum videtur, unum scilicet et idem quod reliquis omnibus, ut desperent id, quod conantur, se consequi posse; primum omnium me ipsum vigilare, adesse, providere rei publicae; deinde magnos animos esse in bonis viris, magnam concordiam in maxima multitudine, magnas praeterea copias militum; deos denique immortales huic invicto populo, clarissimo imperio, pulcherrimae urbi contra tantam vim sceleris praesentes auxilium esse laturos. Quod si iam sint id, quod cum summo furore cupiunt, adepti,

num illi in cinere urbis et in sanguine civium, quae mente conscelerata ac nefaria concupiverunt, se consules ac dictatores aut etiam reges sperant futuros? Non vident id se cupere, quod si adepti sint, fugitivo alicui aut gladiatori concedi sit necesse? ⁶ Tertium genus est aetate iam adfectum, sed tamen exercitatione robustum, quo ex genere iste est Manlius, cui nunc Catilina succedit: sunt homines ex eis coloniis, quas Sulla constituit; quas ego universas civium esse optimorum et fortissimorum virorum sentio, sed tamen ei sunt coloni, qui se in insperatis ac repentinis pecuniis sumptuosius insolentiusque iactarunt. Hi dum aedificant tamquam beati, dum praediis lectis, familiis magnis, conviviis apparatis delectantur, in tantum aes alienum inciderunt, ut, si salvi esse velint, Sulla sit ab inferis excitandus: qui etiam non nullos agrestes, homines tenues atque egentes, in eandem illam spem rapinarum veterum impulerunt, quos ego utrosque in eodem genere praedatorum direptorumque pono; sed eos hoc moneo: desinant furere ac proscriptiones et dictaturas cogitare: tantus enim ⁷ illorum temporum dolor inustus est civitati, ut iam ista non modo homines, sed ne ⁸ pecudes quidem mihi passurae esse videantur. Quartum genus est sane varium et mixtum et turbulentum, qui iam pridem premuntur, qui numquam emergunt, qui partim inertia, partim male gerendo negotio, partim etiam sumptibus in vetere aere alieno vacillant; qui ⁹ vadimoniis, iudiciis, proscriptione bonorum defatigati, permulti et ex urbe et ex agris se in illa castra conferre dicuntur. Hosce ego non tam milites acres quam ¹⁰ infitiores lentos esse arbitror; qui homines primum, si stare non possunt, conruant, sed ita ut non modo civitas, sed ne vicini quidem proximi sentiant. Nam illud non intellego, quam ob rem, si vivere honeste non possunt, perire turpiter

velint, aut cur minore dolore perituros se cum multis, quam si soli pereant, arbitrentur. Quintum genus est parricidarum, sicariorum, denique omnium facinorosorum; quos ego a Catilina non revoco; nam neque ab eo divelli possunt et pereant sane in latrocinio, quoniam sunt ita multi, ut eos ¹¹ carcer capere non possit.— (Cicero: *In Cat.*, II. 8–10.)

¹ i. e. than their debts.

² Middle: 'free themselves' (from their debts).

³ 'Sacrifice part of your property, gain something towards establishing your credit.'

⁴ 'A cancelling of old debts' (lit. new account books).

⁵ Placards advertising the forced sale of their estates.

⁶ 120,000 of Sulla's old soldiers had been distributed throughout Etruria and other parts of Italy.

⁷ The times of Sulla's proscriptions.

⁸ 'Brutes.'

⁹ Three stages of bankruptcy: the summons to appear before the court, the sentence, and the public sale of the bankrupt's goods.

¹⁰ 'Ingenious shirkers of liabilities' (lit. slow deniers).

¹¹ The one prison at Rome had a room, the Tullianum, where criminals were executed.

μακάρων νῆσοι

¹ ALTERA iam teritur bellis civilibus aetas,
Suis et ipsa Roma viribus ruit.

² Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi
Minacis aut Etrusca Porsenae manus,

³ Aemula nec virtus Capuae nec ⁴ Spartacus acer
⁵ Novisque rebus infidelis Allobrox

⁶ Nec fera caerulea domuit Germania pube
Parentibusque abominatus Hannibal:

Impia perdemus ⁷ devoti sanguinis aetas
Ferisque rursus occupabitur solum:

Barbarus heu cineres insistet victor et Urbem
Eques sonante verberabit ungula,

Quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini,
(Nefas videre) dissipabit insolens.

⁸ Forte quid expediat communiter aut melior pars
Malis carere quaeritis laboribus;

* Nulla sit hac potior sententia: ⁹ Phocaeorum
Velut profugit exsecrata civitas

Agros atque lares patrios habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis,

Ire, pedes quocumque ferent, quocumque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.

Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda
Ratem occupare quid moramur alite?

Sed iuremus in haec: ¹⁰ "simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas;

Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus ¹¹ Matina laverit cacumina."

Haec et quae poterunt reditus abscindere dulcis
Eamus omnis exsecrata civitas

Aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
Inominata perpremat cubilia.

Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Etrusca praeter et volate litora.

¹² Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva divites et insulas,

Reddit ubi cererem tellus inarata quotannis
Et inputata floret usque vinea,

¹³ Germinat et numquam fallentis termes olivae
¹⁴ Suamque pulla ficus ornat arborem,

Mella cava manant ex ilice, montibus altis
Levis crepante lympa desilit pede.

¹⁵ Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae
Refertque tenta grex amicus ubera,

Nec vespertinus circumgemit ursus ovile
Nec intumescit alta viperis humus;

Pluraque felices mirabimur, ¹⁶ ut neque largis

Aquosus Eurus arva radat imbribus,
 Pinguia nec siccis urantur semina glaebis,
 17 Utrumque rege temperante caelitum.
 Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
 Gregem aestuosa torret 18 inpotentia.
 Non huc Argoo contendit remige pinus
 Neque inpudica Colchis intulit pedem,
 Non huc Sidonii torserunt 19 cornua nautae,
 Laboriosa nec cohors Ulixei.
 Iuppiter illa piae secrevit litora genti,
 20 Ut inquinavit aere tempus aureum,
 Aere, dehinc ferro duravit saecula, quorum
 Piis secunda vate me datur fuga.

—(Horace : *Epod.*, 16.)

¹ Between Octavian and Antony, and Brutus and Cassius, ending at Philippi, B.C. 42.

² In the Social or Marsian War, B.C. 90-88.

³ As in the Second Punic War, B.C. 211.

⁴ Leader in the Servile War, B.C. 73-71; cp. Hor., *Carm.*, III. 14, 17, *et cadum Marsi memorem duelli, | Spartacum si qua potuit vagantem | fallere testa.*

⁵ 'faithless to the revolutionaries': the Allobroges betrayed Catiline's plot to Cicero.

⁶ 'blue-eyed Germans': allusion to the repulse of the Teutones and Cimbri by Marius, B.C. 102, 101.

⁷ Genitive of description, 'accursed age.'

⁸ 'perhaps all' (literally, 'jointly') 'or the better part are asking what can help you to be done with toil.' *melior pars*, cp. *bona pars* (prose); *carere*, nearly of purpose, 'so as to . . .'

⁹ The Phocaeans, on being attacked by the Persians of Cyrus, sank an iron bar and bound themselves by an oath (*exsecrata*) 'to leave their land and not to return till the iron floated.'

¹⁰ 'let it be no sin to return, once the stones . . .'

¹¹ A cape in Apulia.

¹² Sertorius designed, it was said, to leave Spain and sail to the islands of the blest (*circa* B.C. 80).

¹³ Much of this passage is modelled on the 4th Eclogue of Virgil.

¹⁴ *sua*, i. e. natural, ungrafted.

¹⁵ Cp. Virg., *Ecl.*, IV. 21, *ipsae lacte domum referent distenta capellae/ubera, nec magnos metuent armenta leones.*

¹⁶ *ut* = 'how.'

¹⁷ 'tempers each extreme.'

¹⁸ 'fury,' cp. Hor., *Carm.*, III. 30, 3, *Aquilo impotens*.

¹⁹ *cornua*, the hooked ends of the yard-arms (*antennae*). Virg., *Aen.*, II. 549, *cornua velatarum obvertimus antennarum*. ²⁰ *ut* = 'when.'

THE BATTLE ON THE METAURUS

"Pulcer fugatis

Ille dies Latio tenebris,

Qui primus alma risit adorea."

NERO ea nocte, quae secuta est pugnam, profectus citatiore quam inde venerat agmine die sexto ad stativa sua atque ad hostem pervenit. Iter eius frequentia minore, quia nemo praecesserat nuntius, laetitia vero tanta, vix ut compotes mentium prae gaudio essent, celebratum est. Nam Romae neuter animi habitus satis dici enarrarique potest, nec quo incerta expectatione eventus civitas fuerat, nec quo victoriae famam accepit. Numquam per omnis dies, ex quo Claudium consulem profectum fama attulit, ab orto sole ad occidentem aut senator quisquam a curia atque ab magistratibus abscessit aut populus e foro. Matronae, quia nihil in ipsi operis erat, in preces obtestationesque versae, per omnia delubra vagae ¹ suppliciiis votisque fatigare deos. Tam sollicitae ac suspensae civitati fama incerta primo accidit duos ² Narnienses equites in castra, quae in faucibus Umbriae opposita erant, venisse ex proelio nuntiantes caesos hostes. Et primo magis auribus quam animis id acceptum erat ut maius laetiusque, quam quod mente capere aut satis credere possent, et ipsa celeritas fidem impediabat, quod ³ biduo ante pugnatum dicebatur. Litterae deinde ab L. Manlio Acidino missae ex castris adferuntur de Narniensium equitum adventu. Hae litterae per forum ad tribunal praetoris latae senatum curia exciverunt; tantoque cer-

tamine ac tumultu populi ad fores curiae concursum est, ut adire nuntius non posset, sed traheretur a percunctantibus vociferantibusque, ut in rostris prius quam in senatu litterae recitarentur. Tandem summoti et coerciti a magistratibus, ⁴ dispensarique laetitia inter inpotentes eius animos potuit. In senatu primum, deinde in contione litterae recitatae sunt; et pro cuiusque ingenio aliis iam certum gaudium, aliis nulla ante futura fides erat, quam legatos consulumve litteras audissent. Ipsos deinde adpropinquare legatos adlatum est. Tunc ⁵ enim vero omnis aetas currere obvii, primus quisque oculis auribusque haurire tantum gaudium cupientes. Ad Mulvium usque pontem ⁶ continens agmen pervenit. Legati—ii erant L. Veturius Philo P. Licinius Varus Q. Caecilius Metellus—circumfusi omnis generis hominum frequentia in forum pervenerunt, cum alii ipsos, alii comites eorum, quae acta essent, percunctarentur. Et ut quisque audierat exercitum hostium imperatoremque occisum, legiones Romanas incolumes, salvos consules esse, extemplo aliis porro impertiebant gaudium suum. Cum aegre in curiam perventum esset, multo aegrius summoti turba, ne patribus misceretur, litterae in senatu recitatae sunt. Inde traducti in contionem legati. L. Veturius litteris recitatis ipse planius omnia, quae acta erant, exposuit cum ingenti adsensu, postremo etiam clamore universae contionis, cum vix gaudium animis caperent. Discursum inde ab aliis circa templa deum, ut grates agerent, ab aliis domos, ut coniugibus liberisque tam laetum nuntium impertirent. Senatus, quod M. Livius et C. Claudius consules incolumi exercitu ducem hostium legionesque occidissent, supplicationem in triduum decrevit. Eam supplicationem C. Hostilius praetor pro contione edixit, celebrataque a viris feminisque est; omniaque templa per totum triduum aequalem turbam habuere, cum

matronae amplissima veste cum liberis, perinde ac si debellatum foret, omni solutae metu deis immortalibus grates agerent. Statum quoque civitatis ea victoria movit, ut iam inde haud secus quam in pace res inter se contrahere vendendo, emendo, ⁷ mutuum dando argentum creditumque solvendo auderent.

C. Claudius consul cum in castra redisset, caput Hasdrubalis, quod servatum cum cura attulerat, proici ante hostium stationes captivosque Afros vinctos, ut erant, ostendi, duos etiam ex iis solutos ire ad Hannibalem et expromere, quae acta essent, iussit. Hannibal, tanto simul publico familiarique ictus luctu, agnoscere se fortunam Carthaginiis fertur dixisse; castrisque inde motis, ut omnia auxilia, quae diffusa latius tueri non poterat, in extremum Italiae angulum Bruttios contraheret, et Metapontinos, civitatem universam, excitos sedibus suis, et Lucanorum qui ⁸ suae ditionis erant in Bruttium agrum traduxit.—(Livy, XXVII. c. 50, 51.)

¹ Old-fashioned for *supplicationibus*.

² Narnia, on the Nar, north-east of Rome.

³ The Metaurus is in North Umbria.

⁴ 'the joyful news could slowly be imparted to minds which could not control their delight.'

⁵ *enim vero*: *enim* keeps its old force of 'indeed.' Cp. for the phrase Ennius's line (in Cicero), 'tunc omnis aetas currere obvia' (in a different sense, however).

⁶ 'the unbroken line of people.'

⁷ 'lending money or paying debts': *pecunia mutua* = a loan.

⁸ 'who belonged to him,' had come over to him and owned his sway (*dicio*).

SHOPPING CHEAPLY

IN ¹ Saeptis Mamurra diu multumque vagatus,
 Hic ubi Roma suas aurea ² vexat opes,
 Inspexit molles pueros oculisque comedit,
³ Non hos quos primae prostituere casae,

Sed quos arcanæ servant tabulata catastæ
 Et quos non populus nec mea turba videt.
 Inde satur mensas et opertos exiit ⁴ orbes
 Expositumque ⁵ alte pingue poposcit ebur,
 Et testudineum mensus quater ⁶ hexaclinon
 Ingemuit citro non satis esse suo.
 Consuluit nares an olerent ⁷ aera Corinthon,
 Culpavit statuas et, ⁸ Polyclite, tuas,
 Et turbata brevi questus crystallina vitro
⁹ Murrina signavit seposuitque decem.
 Expendit veteres ¹⁰ calathos et si qua fuerunt
 Pocula ¹¹ Mentorea nobilitata manu,
 Et viridis picto gemmas numeravit in auro,
¹² Quidquid et a nivea grandius aure sonat.
 Sardonychis vero ¹³ mensa quaesivit in omni
 Et pretium magnis fecit iaspidibus.
 Undecima lassus cum iam discederet hora,
 Asse duos calices emit et ¹⁴ ipse tulit.

—(Mart., IX. 59.)

¹ Originally, the voting booths or 'pens' in the Campus Martius, then built up by Julius Caesar and Agrippa, and it became a quarter for shops.

² 'displays.'

³ *i. e.* 'not the cheaper sort shown in the outer rooms, but upstairs (*tabulata*), not for you or me to see.'

⁴ Choice slabs of wood for tables, Juv., XI. 122, *putere videntur/unguenta atque rosar, latos nisi sustinet orbes/grande ebur*: cp. *citro*, below; *exiit*: *i. e.* makes the shop-keeper strip the coverings off them.

⁵ 'exhibited for sale on high,' or 'kept in the far recesses of the shop.'

⁶ A 'sigma' (or round seat) to hold six, inlaid with tortoiseshell; *ingemuit*: 'shakes his head and says it isn't large enough for his board.'

⁷ Corinthian bronzes were famous: Virg., *Geor.*, II. 464.

⁸ A sculptor of Sicyon, *circa* B.C. 430.

⁹ Porcelain 'spoilt by a flaw, a speck of glass.'

¹⁰ Cups, Virg., *Ecl.*, V. 71.

¹¹ A great silversmith. Cp. Prop. IV. 8, 13, *argumenta* (groups of figures) *magis sunt Mentoris addita formae*.

¹² *i. e.* as ear-drops or ear-rings.

¹³ 'in every shop,' 'on every counter.'

¹⁴ 'and carried them home himself.'

STREET NOISES AT ROME

CUR saepe sicci parva rura ¹ Nomenti
 Laremque villae sordidum petam, quaeris?
 Nec cogitandi, Sparse, nec quiescendi
 In urbe locus est pauperi. ² Negant vitam
 Ludi magistri mane, nocte pistores,
 Aerariorum marculi die toto;
³ Hinc otiosus sordidam quatit mensam
 Neroniana nummularius massa,
 Illinc ⁴ palucis malleator Hispanae
 Tritum nitenti fuste verberat saxum;
 Nec ⁵ turba cessat entheata Bellonae,
⁶ Nec fasciato naufragus loquax trunco,
 A matre doctus nec rogare Iudaeus,
 Nec sulphuratae lippus institor mercis.
 Numerare pigri damna quis potest somni?
⁷ Dicet quot aera verberent manus urbis,
 Cum secta Colcho Luna vapulat rhombo.
 Tu, Sparse, nescis ista nec potes scire,
⁸ Petilianis delicatus in regnis,
 Cui plana summos despicit domus montis,
 Et rus in urbe est vinitorque Romanus
 —Nec in Falerno colle maior ⁹ autumnus—
¹⁰ Intraque limen latus essedo cursus,
 Et in profundo somnus et quies nullis
 Offensa linguis, nec ¹¹ dies nisi admissus.
 Nos transeuntis risus excitat turbae,
 Et ad cubile est Roma. Taedio fessis
 Dormire quotiens libuit, imus ad villam.

—(Mart., XII. 57.)

¹ His small estate at Nomentum, fifteen miles from Rome. $\bar{v}$

² Cp. Mart., IX. 59, 3, the school opens before dawn, *nondum cristati
rupere silentia galli.*

³ 'the money-changer indolently pours a noisy mass of change over his dirty counter': Nero had reduced the value of the *aureus* (about one guinea, Juv., VII. 122, *si contigit aureus unus*): *aerariorum marculi*, 'the coppersmiths hammering all day.'

⁴ 'one who beats out Spanish gold-leaf' (*palux*, or *balux*, *ballux*, Spanish gold dust).

⁵ *Bellona*, an oriental deity, identified with the old Italian war-goddess, worshipped by a maddened crowd (*entheata*) of *Bellonarii*. Cp. Juv., IV. 123, *ut fanaticus oestro | percussus, Bellona, tuo*.

⁶ Street-beggars, the sailor with a bit of the wreck, the Jew trained to beg (Juv., III. 16), the half-blind vendor of sulphur-matches.

⁷ 'as well tell how many clash cymbals at an eclipse when the magic spells assail the moon': *rhombus*, Prop., II. 2, *deficiunt magico torti sub carmine rhombi*, the magician's circle traced with magic spell (*carmen*) to draw down the moon, and the clashing of brass defeats the spell. *Colcho*, because of Medea of Colchis.

⁸ 'you whose spacious (*plana*) palace in the domains of Petilius (a rich Roman's mansion) is far away from city noise.'

⁹ 'vintage.'

¹⁰ *i. e.* broad grounds and drives in his gardens. Cp. Juv., VII. 178, *borticus, in qua | gestetur dominus quoties pluit*.

¹¹ *i. e.* he could rise when he liked.

A CUNNING SICILIAN

QUODSI vituperandi, qui reticuerunt, quid de iis existimandum est, qui orationis vanitatem adhibuerunt? C. Canius, eques Romanus, nec infacetus et satis litteratus, cum se Syracusas otiandi, ut ipse dicere solebat, non negotiandi causa contulisset, dictitabat se hortulos aliquos emere velle, quo invitare amicos et ubi se oblectare sine interpellatoribus posset. Quod cum percrebuisset, Pythius ei quidam, ¹ qui argentariam faceret Syracusis, venales quidem se hortos non habere, sed licere uti Canio, si vellet, ut suis, et simul ad cenam hominem in hortos invitavit in posterum diem. Cum ille promisisset, tum Pythius, ² qui esset ut argentarius apud omnes ordines graciosus, pisca-

tores ad se convocavit et ab iis petivit, ut ante suos hortulos postridie piscarentur, dixitque, quid eos facere vellet. Ad cenam tempori venit Canius; opipare a Pythio adparatum convivium, cumbarum ante oculos multitudo; pro se quisque, quod ceperat, adferebat, ante pedes Pythi pisces abiciebantur, Tum Canius: "Quaeso", inquit, "quid est hoc, Pythi? tantumne piscium? tantumne cumbarum?" Et ille: "Quid mirum?", inquit, "hoc loco est, Syracusis quicquid est piscium, hic aquatio, hac villa isti carere non possunt." Incensus Canius cupiditate contendit a Pythio, ut venderet; ³ gravate ille primo; quid multa? impetrat. Emit homo cupidus et locuples tanti, quanti Pythius voluit, et emit instructos; ⁴ nomina facit, negotium conficit. Invitat Canius postridie familiares suos, venit ipse mature; scalmum nullum videt, quaerit ex proximo vicino, num feriae quaedam piscatorum essent, quod eos nullos videret. "Nullae, quod sciam", inquit; "sed hic piscari nulli solent; itaque heri mirabar, quid accidisset." Stomachari Canius; sed quid faceret? nondum enim C. Aquilius, collega et familiaris meus, protulerat de ⁵ dolo malo formulas; in quibus ipsis, cum ex eo quaereretur, quid esset dolus malus, respondebat: cum esset aliud simulatum, aliud actum. Hoc quidem sane luculente ut ab homine perito definiendi. Ergo et Pythius et omnes aliud agentes, aliud simulantes perfidi, improbi, malitiosi. Nullum igitur eorum factum potest utile esse, cum sit tot vitiis inquinatum.—(Cicero: *De Off.*, § 58–60.)

¹ *qui faceret*, causal, or 'one who . . . '   ² *qui esset*, id.

³ 'raising objections': *quid multa?* sc. *dicam*, 'in a word.'

⁴ 'draws up the terms.'

⁵ *dolus malus*, 'fraud.'

C. MARIUS

¹ "SCIO ego, Quirites, plerosque non isdem artibus imperium a vobis petere et, postquam adepti sunt, gerere: primo industrios supplices modicos esse, dein per ignaviam et superbiam aetatem agere. Sed mihi contra ea videtur: nam, quo pluris est univorsa res publica quam consulatus aut praetura, eo maiore cura illam administrari quam haec peti debere. Neque me fallit, ² quantum cum maximo beneficio vostro negoti sustineam. Bellum parare simul et aerario parcere, cogere ad militiam eos, quos nolis offendere, domi forisque omnia curare et ea agere inter invidos occursantis factiosos opinione, Quirites, asperius est. Ad hoc, alii si deliquere, vetus nobilitas, maiorum fortia facta, cognatorum et adfinium opes, multae clientelae, omnia haec praesidio adsunt: mihi spes omnes in memet sitae, quas necesse est virtute et innocentia tutari; nam alia infirma sunt. Et illud intellego, Quirites, omnium ora in me convorsa esse, aequos bonosque favere (quippe mea bene facta rei publicae procedunt), nobilitatem locum invadundi quaerere. Quo mihi acrius adnitendum est, uti neque vos capiamini et illi frustra sint. Ita ad hoc aetatis a pueritia fui, uti omnis labores et pericula consueta habeam. Quae ante vostra ³ beneficia gratuito faciebam, ea uti accepta mercede deseram, non est consilium, Quirites. Illis difficile est in ⁴ potestatibus ⁵ temperare, qui per ⁶ ambitionem sese probos simulavere: mihi, qui omnem aetatem in optumis artibus egi, bene facere iam ex consuetudine in naturam ⁷ vortit.

Bellum me gerere cum Iugurtha iussistis, quam rem nobilitas aegerrume tulit. Quaeso, reputate cum animis vestris, num id mutare melius sit, si quem ex illo globo nobilitatis ad hoc aut aliud tale negotium mittatis,

hominem veteris ⁸ prosapiae ac multarum ⁹ imaginum et nullius ¹⁰ stipendi: scilicet ut in tanta re ignarus omnium trepidet festinet sumat aliquem ex populo monitorem officii sui. Ita plerumque evenit, ut, quem vos imperare iussistis, is imperatorem alium quaerat. Atque ego ¹¹ scio, Quirites, qui, postquam consules facti sunt, et acta maiorum et Graecorum militaria praecepta legere coeperint: praeposteri homines, ¹² nam gerere quam fieri tempore posterius, re atque usu prius est. Comparete nunc, Quirites, cum illorum superbia me hominem novom. Quae illi audire et legere solent, eorum partem vidi, alia egomet gessi; quae illi litteris, ea ego militando didici. Nunc vos existumate, facta an dicta pluris sint. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam; mihi fortuna, illis probra obiectantur. Quamquam ego naturam unam et communem omnium existumo, sed fortissimum quemque ¹³ generosissimum. Ac si iam ex patribus Albini aut Bestiae quaeri posset, mene an illos ex se gigni maluerint, quid responsuros creditis nisi sese liberos quam optimos voluisse? Quod si iure me despiciunt, faciant idem maioribus suis, quibus, uti mihi, ex virtute nobilitas coepit. Invident ¹⁴ honori meo: ergo invideant labori innocentiae, periculis etiam meis, quoniam per haec illum cepi. Verum homines corrupti superbia ita aetatem agunt, quasi vestros honores contemnant; ita hos petunt, quasi honeste vixerint. ¹⁵ Ne illi falsi sunt, qui divorsissimas res pariter expectant, ignaviae voluptatem et praemia virtutis. Atque etiam, cum apud vos aut in senatu verba faciunt, pleraque oratione maiores suos extollunt: eorum fortia facta memorando clariores sese putant. Quod contra est. Nam quanto illorum vita praeclarior, tanto horum socordia flagitiosior. Et profecto ita se res habet: maiorum gloria posteris quasi lumen est, neque bona neque mala eorum in occulto patitur.

Huiusce rei ego inopiam fateor, Quirites, verum, id quod multo praeclarius est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quam iniqui sint. Quod ex aliena virtute sibi adrogant, id mihi ex mea non concedunt, scilicet quia imagines non habeo et quia mihi nova nobilitas est, quam certe peperisse melius est quam acceptam corrupisse.

Equidem ego non ignoro, si iam mihi respondere velint, abunde illis facundam et compositam orationem fore. Sed in vostro maximo beneficio cum omnibus locis me vosque maledictis lacerent, non placuit reticere, ne quis modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ¹⁶ ex animi mei sententia nulla oratio laedere potest: ¹⁷ quippe vera necesse est bene praedicent, falsa vita moresque mei superant. Sed quoniam vostra consilia accusantur, qui mihi summum honorem et maximum negotium inposuistis, etiam atque etiam reputate, num eorum paenitendum sit. Non possum ¹⁸ fidei causa imagines neque triumphos aut consulatus maiorum meorum ostentare, at, si res postulet, hastas vexillum phaleras, ¹⁹ alia militaria dona, praeterea cicatrices, ²⁰ advorso corpore. ²¹ Hae sunt meae imagines, haec nobilitas, non hereditate relicta, ut illa illis, sed quae ego meis plurimis laboribus et periculis quaesivi. Non sunt composita verba mea: parvi id facio. Ipsa se virtus satis ostendit: illis artificio opus est, ut turpia facta oratione tegant. Neque litteras Graecas didici: parum placebat eas discere, ²² quippe quae ad virtutem doctoribus nihil profuerant. At illa multo optuma rei publicae doctus sum, hostem ferire, praesidia agitare, nihil metuere nisi turpem famam, hiemem et aestatem iuxta pati, humi requiescere, eodem tempore inopiam et laborem tolerare. His ego praecipis milites hortabor, neque illos ²³ arte colam, me opulenter, neque gloriam meam, laborem illorum

faciam. Hoc est utile, hoc ²⁴ civile imperium. Namque cum tute per mollitiem agas, exercitum supplicio cogere, id est dominum, non imperatorem esse. Haec atque talia maiores vestri faciendo seque remque publicam celebravere. Quis nobilitas freta, ipsa dissimilis moribus, nos illorum aemulos contemnit et omnis honores non ex merito sed quasi debitos a vobis repetit. Ceterum homines superbissimi procul errant. Maiores eorum omnia quae licebat illis relinquere, divitias imagines memoriam ²⁵ sui praeclaram; virtutem non relinquere, neque poterant: ea sola neque datur dono neque accipitur. Sordidum me et incultis moribus aiunt, quia parum scite convivium ²⁶ exorno neque histrionem ullum neque pluris preti cocum quam vilicum habeo. Quae mihi lubet confiteri, Quirites. Nam ex parente meo et ex aliis sanctis viris ita accepi, munditias mulieribus, laborem viris convenire, omnibusque bonis oportere plus gloriae quam divitiarum esse; arma, non suppellectilem decori esse. Quin ergo, quod iuvat, quod carum aestumant, id semper faciant ament potent; ubi adulescentiam habuere, ibi senectutem agant, in conviviis, dediti ventri et turpissimae parti corporis: sudorem pulverem et alia talia relinquunt nobis, quibus illa epulis iucundiora sunt. Verum non ita est. Nam ubi se flagitiis dedecoravere turpissimi viri, bonorum praemia ereptum eunt. Ita iniustissime luxuria et ignavia, pessumae artes, illis, qui coluere eas, nihil officiant, rei publicae innoxiae cladi sunt.

Nunc quoniam illis, quantum mei mores, non illorum flagitia poscebant, respondi, pauca de re publica loquar. Primum omnium de Numidia bonum habete animum, Quirites. Nam quae ad hoc tempus Iugurtham tutata sunt, omnia removistis, avaritiam inperitiam atque superbiam; deinde exercitus ibi est locorum sciens, sed mehercule magis strenuus quam felix, nam magna pars

eius avaritia aut temeritate ducum adtrita est. Quam ob rem ²⁷ vos, quibus militaris aetas est, adnitimini mecum et capessite rem publicam, neque quemquam ex calamitate aliorum aut imperatorum superbia metus ²⁸ ceperit. Egomet in agmine aut in proelio consultor idem et socius periculi vobiscum adero, meque vosque in omnibus rebus iuxta geram. Et profecto dis iuvantibus omnia matura sunt, victoria praeda laus. Quae si dubia aut procul essent, tamen omnis bonos rei publicae subvenire ²⁹ decebat. Etenim nemo ignavia immortalis factus est, neque quisquam parens liberis, uti aeterni forent, optavit, magis uti boni honestique vitam exigent. Plura dicerem, Quirites, si timidis virtutem verba adderent; ³⁰ nam strenuis abunde dictum puto.”—
(Sallust: *Jug.*, 85.)

¹ Marius was first consul, B.C. 107.

² Take together *quantum negoti*.

³ *beneficia*, especially of honours of state, consulship.

⁴ ‘when they possess office.’

⁵ sc. *sibi*, ‘refrain themselves, be moderate.’   ⁶ ‘to court favour.’

⁷ For *vertitur* or *conversum est*.

⁸ ‘of old lineage’ (Early Latin word).

⁹ ‘and of high ancestry’: *jus imaginum* = *nobilitas*, the right to retain waxed busts (*cerae*) of all ancestors who had held curule office (*honores*).

¹⁰ ‘but without service in the field.’

¹¹ ‘I know men who . . .’: *praeposteri*, like our ‘putting the cart before the horse.’

¹² *i. e.* a military command ought only to come after experience of war, while, as a matter of fact, the inexperienced now get commands.

¹³ ‘best-born.’

¹⁴ *i. e.* the consulate.

¹⁵ *ne* (*nae, val*), ‘truly’: *falsi*, here a participle ‘deceived.’

¹⁶ ‘on my honour,’ ‘to the best of my belief’ [not to be confused with *ex animi sententia*, ‘according to one’s wishes’].

¹⁷ *i. e.* if they tell the truth, it must be good, while his life would refute falsehoods.

¹⁸ ‘as a guarantee.’

¹⁹ As *coronā civica, muralis*, etc.

²⁰ ‘in the front of . . .’

²¹ By attraction: cp. Cic. *pro Mur.* 58, *venio nunc ad Catonem quod firmamentum accusationis est, for qui*.

²² *quippe qui*, with indicative in Early Latin.

²³ *artē (ar-c-tus)*, 'strictly.'

²⁴ 'democratic,' as befits citizens in a free state.

²⁵ *sui*, objective, 'memories of themselves.'

²⁶ 'furnish,' like *ornare navem, exercitum*, equip.

²⁷ Marius first recruited the army from the penniless class (*capite consi*) and voluntarily (*ut cujusque libido erat*), not by the regular levy (*dilectus*).

²⁸ Imperative force: cp. *viderint posteri*, 'let . . .' *neque* for *neve*.

²⁹ *decebat*, like *melius erat*: this indicative construction is more usual when the protasis is omitted.

³⁰ *nam*, hardly translatable: 'as to the brave . . .'

BRONZE STATUARY AT ROME

TOGATAE effigies antiquitus ita dicabantur. Placere et nudae tenentes hastam ab ¹ epheborum e gymnasiis exemplaribus, quas ² Achilleas vocant. Graeca ³ res nihil velare, at contra Romana ac militaris ⁴ thoraces addere. Caesar quidem dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est. Nam Lupercorum habitu tam noviciae sunt quam quae nuper ⁵ prodiere paenulis indutae. Mancinus eo habitu sibi statuit quo ⁶ deditus fuerat. Notatum ab auctoribus et L. Accium poetam in Camenarum aede maxima forma statuam sibi posuisse, cum brevis admodum fuisset. Equestres utique statuae Romanam celebrationem habent orto sine dubio a Graecis exemplo, sed illi ⁷ celetas tantum dicabant in sacris victores, postea vero et qui bigis vel quadrigis vicissent. Unde et nostri currus ⁸ nati in iis qui triumphavissent. Serum hoc, et in his non nisi a divo Augusto seiuges, aut elephanti.

Non vetus et bigarum celebratio in iis qui praetura functi curru vecti essent per circum, antiquior ⁹ columnarum, sicuti C. Maenio qui devicerat priscos Latinos, quibus ex foedere tertias praedae populus R. praesta-

bat, eodemque in consulatu ¹⁰ in suggestu rostra devictis Antiatibus fixerat ¹¹ anno urbis CCCCXVI, item C. Duillio qui primus navalem triumphum egit de Poenis, quae est etiam nunc in foro, item L. Minucio ¹² praefecto annonae extra portam Trigeminam ¹³ unciaria stipe conlata—nescio an primo honore tali a populo, antea enim a senatu erat—praeclara res, nisi frivolis coepisset initiis. Namque et Atti Navi statua fuit ante curiam—basis eius conflagravit curia incensa P. Clodii funere—fuit et Hermodori Ephesii in comitio, legum quas decemviri scribebant interpretis, ¹⁴ publice dicata. Alia causa, alia auctoritas M. Horati Coclitis statuae, quae durat hodieque, cum hostes a ponte sublicio solus arcuisset. Equidem et Sibyllae iuxta rostra esse non miror, tres sint licet: una quam Sextus Pacuvius Taurus aed. pl. restituit, duae quas M. Messalla. Primas putarem has et Atti Navi, positas aetate Tarquinii Prisci, ni regum antecedentium essent in Capitolio. Ex his Romuli et Tatii sine tunica, sicut et Camilli in rostris. Et ante aedem Castorum fuit Q. Marci Tremuli equestris togata, qui Samnites bis devicerat captaque Anagnia populum stipendio liberaverat. Inter antiquissimas sunt et Tulli Cloeli, L. Rosci, Spuri Nauti, C. Fulcini in rostris, a Fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc a re p. tribui solebat iniuria caesis, sicut aliis et P. Iunio, Ti. Coruncanio, qui ab Teuta Illyriorum regina interfecti erant. Non omittendum videtur quod annales adnotavere tripedaneas iis statuas in foro statutas. Haec videlicet mensura ¹⁵ honorata tunc erat. Non praeteribo et Cn. Octavium ob unum ¹⁶ SC. verbum. Hic regem Antiochum daturum se responsum dicentem virga quam tenebat forte circumscrispsit priusque quam egrederetur circulo illo responsum dare coegit. In qua legatione interfecto senatus statuam poni iussit ¹⁷ quam oculatissimo loco, eaque

est in rostris. Invenitur statua decreta et Taraciae Gaiae sive Fufetiae virgini Vestali, ut poneretur ubi vellet, quod adiectum non minus honoris habet quam feminae esse decretam. Meritum eius ipsis ponam annalium verbis: quod campum Tiberinum gratificata esset ea populo.—(The Elder Pliny: *Nat. Hist.*, XXXIV. 18–25.)

¹ 'of young men': Greek *ἐφηβος*, strictly a youth of eighteen years.

² Achilles was the typical hero of the epheboi.

³ *Res* here practically = *mos*.

⁴ 'breast-plates': Greek *θώραξ*.

⁵ 'have been introduced.'

⁶ Supply *hostibus*.

⁷ 'mounted.' Greek *κέλης*, a riding horse.

⁸ *nati in*, 'were introduced in the case of.'

⁹ 'of statues or columns.'

¹⁰ 'on the platform' (in the forum).

¹¹ B.C. 338.

¹² 'chief commissioner of the corn supply.'

¹³ '(for which) a rate of one-twelfth of an *as* was levied.'

¹⁴ 'at public expense.'

¹⁵ 'in vogue.'

¹⁶ i. e. *Senatus-consulti verbum*, 'clause in the decree of the Senate.'

¹⁷ 'as visible as possible.'

MANNER OF LIFE OF THE ELDER PLINY ¹

(BY HIS NEPHEW)

PERGRATUM est mihi quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas ut habere omnes velis quaerasque qui sint omnes. Fungar indicis partibus atque etiam quo sint ordine scripti notum tibi faciam: est enim haec quoque studiosis non iniucunda cognitio.

"De ² iaculatione equestri unus": hunc, cum praefectus alae militaret, pari ingenio curaque composuit. "De vita ³ Pomponi Secundi duo"; a quo singulariter amatus hoc memoriae amici quasi debitum munus exsolvit. ⁴ "Bellorum Germaniae viginti"; quibus

omnia quae cum Germanis gessimus bella collegit. Inchoavit cum in Germania militaret, somnio monitus : adstitit ei quiescenti ⁵ Drusi Neronis effigies, qui Germaniae latissime victor ibi periit, commendabat memoriam suam orabatque ut se ab iniuria oblivionis ⁶ adsereret. ⁷ "Studiosi tres," in sex volumina propter amplitudinem divisi, quibus oratorem ab incunabilis instituit et perfecit. ⁸ "Dubii sermonis octo" scripsit sub Nerone novissimis annis, cum omne studiorum genus paulo liberius et erectius periculosum servitus fecisset. "A fine Aufidi Bassi triginta unus." "Naturae historiarum triginta septem," opus diffusum, eruditum, nec minus varium quam ipsa natura.

Miraris quod tot volumina multaue in his tam scrupulosa homo occupatus absolverit? magis miraberis, si scieris illum aliquandiu causas actitasse, decessisse anno sexto et quinquagesimo, ⁹ medium tempus distentum impeditumque qua officiiis maximis qua amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa ¹⁰ vigilantia. ¹¹ Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non ¹² auspicandi causa sed studendi, ¹³ statim a nocte multa, hieme vero ab hora septima, vel cum tardissime, octava, saepe sexta. Erat sane somni paratissimi, nonnunquam etiam inter ipsa studia instantis et deserentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum imperatorem (nam ille quoque noctibus utebatur), inde ad delegatum sibi officium. Reversus domum, quod reliquum temporis studiis reddebat. Post ¹⁴ cibum saepe, quem interdiu levem et facilem veterum more sumebat, aestate, si quid otii, iacebat in sole, liber legebatur, adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit quod non exciperet : dicere etiam solebat nullum esse librum tam malum ut non aliqua parte prodesset. ¹⁵ Post solem plerumque ¹⁶ frigida lavabatur : deinde ¹⁷ gustabat ¹⁸ dormiebatque minimum : mox quasi

¹⁹ alio die studebat in cenae tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, et quidem cursim. Memini quendam ex amicis, cum lector quaedam perperam pronuntiasset, revocasse et repeti coegisse, huic avunculum meum dixisse "intellexeras nempe?" Cum ille adnuisset, "cur ergo revocabas? decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus." Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat aestate a cena luce, hieme intra primam noctis, et tanquam aliqua lege cogente.

Haec inter medios labores urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur: cum dico balinei, de interioribus loquor; nam ²⁰ dum destringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere quasi solutus ceteris curis huic uni vacabat: ad latus notarius cum libro et pugillaribus, cuius manus hieme ²¹ manicis muniebantur, ut ne caeli quidem asperitas ullum studii tempus eriperet; qua ex causa Romae quoque sella vehebatur. Repeto me correptum ab eo cur ambularem: "poteras," inquit, "has horas non perdere"; nam perire omne tempus arbitrabatur quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista volumina peregit ²² electorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit, ²³ opisthographos quidem et minutissime scriptos; qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse potuisse se, cum ²⁴ procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Larcio Licino ²⁵ quadringentis milibus nummum, et tunc aliquanto pauciores erant.

Nonne videtur tibi recordanti quantum legerit, quantum scripserit, nec in officiis ullis nec in amicitia principis fuisse; ²⁶ rursus, cum audis quid studii laboris impenderit, nec scripsisse satis nec legisse? Quid est enim quod non aut illae occupationes impedire aut haec instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere, cum me quidam studiosum vocant, qui, si

comparer illi, sum desidiosissimus. Ego autem tantum, quem partim publica partim amicorum officia dstringunt? Quis ex istis qui tota vita litteris adsident collatus illi non quasi somno et inertiae deditus erubescat?

Extendi epistulam, cum hoc solum quod requirebas scribere destinassem, quos libros reliquisset: confido tamen haec quoque tibi non minus grata quam ipsos libros futura, quae te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum possunt aemulationis stimulis excitare. Vale.—(*Pliny's Letters*, III. 5.)

¹ For the main facts of the life of the elder Pliny, see introductory notes on authors.

² 'the art of javelin-throwing on horseback'; 'javelin-throwing for cavalry.'

³ Pomponius Secundus was nearly involved in the fall of Seianus; was consul in 44; and wrote learned tragedies.

⁴ The chief source of the *Germania* of Tacitus.

⁵ Drusus Nero conquered Rhaetia and Noricum, and died at the age of 30 in B.C. 9.

⁶ Study this word in a dictionary.

⁷ 'For Scholars': *i. e.* a handbook of rhetoric.

⁸ 'Faulty Latin': *i. e.* a treatise on objectionable forms of words.

⁹ *i. e.* between his retirement and his death.

¹⁰ 'powers of working at night.'

¹¹ 'study by lamplight on August 23.'

¹² 'for the sake of the omen.'

¹³ 'while yet it was deep night.'

¹⁴ A light meal of bread and wine taken about 9 or 10 a.m.

¹⁵ Pliny bathed *before* the prandium: the usual time was *after* it.

¹⁶ *Sc. aqua.*

¹⁷ 'took lunch,' at about 12 to 1 o'clock.

¹⁸ The siesta.

¹⁹ Little business was, as a rule, transacted after lunch.

²⁰ *Dum* here would naturally have its verb in the imperfect like *audiebat*: but the tendency is to regard *dum* with a present tense as a present participle.

²¹ 'long sleeves.'

²² 'note-books of extracts.'

²³ A Greek compound word = written on the back.

²⁴ 'was procurator': *i. e.* in charge of the emperor's *fiscus*, or official purse.

²⁵ Nearly £4,500.

²⁶ 'on the other hand.'

THE LEGEND OF HERCULES AT ROME

¹ AMPHITRYONIADES qua tempestate iuvenco
 Egerat a stabulis, o ² Erythea, tuis.
 Venit ad ³ eductos pecorosa Palatia montes,
 Et statuit fessos fessus et ipse boves,
 Qua ⁴ Velabra suo stagnabant flumine quaque
 Nauta per urbanas velificabat aquas.
 Sed non infido manserunt hospite Caco
 Incolumes : furto polluit ille Iovem.
 Incola Cacus erat, metuendo raptor ab antro,
 Per tria partitos qui dabat ora sonos.⁵
 Hic, ne certa forent manifestae signa rapinae,
 Aversos cauda traxit in antra boves,
 Nec sine teste deo : furem sonuere iuveni,
 Furis et implacidas diruit ira fores.
⁶ Maenalio iacuit pulsus tria tempora ramo
 Cacus, et Alcides sic ait : "ite boves,
 Herculis ite boves, nostrae labor ultime clavae,
 Bis mihi quaesitae, bis mea praeda, boves,
 Arvaque mugitu sancite bovaria longo :
⁷ Nobile erit Romae pascua vestra forum."
 Dixerat, et sicco torret sitis ora palato,
 Terraque non ullas feta ministrat aquas.
 Sed procul inclusas audit ridere puellas,
 Lucus ubi umbroso fecerat ⁸ orbe nemus,
⁹ Femineae loca clausa deae fontesque piandos,
 Inpune et nullis sacra relecta viris.
 Devia puniceae velabant limina vittae,
¹⁰ Putris odorato luxerat igne casa,
¹¹ Populus et longis ornabat frondibus aedem,
 Multaque cantantes umbra tegebat aves.
 Huc ruit in siccam congesta pulvere barbam
 Et ¹² iacit ante fores verba minora deo :
 "Vos precor, o luci sacro quae luditis antro,

Pandite defessis hospita fana viris.
Fontis egens erro ¹³ circaque sonantia lymphis,
Et cava suscepto flumine palma sat est.
Audistisne aliquem, tergo qui sustulit orbem?
Ille ego sum: Alciden terra recepta vocat.
Quis facta Herculeae non audit fortia clavae
Et numquam ad vastas irrita tela feras,
Atque uni Stygias homini luxisse tenebras?
Accipite: haec fesso vix mihi terra patet.
¹⁴ Quid, si Iunoni sacrum faceretis amarae?
Non clausisset aquas ipsa noverca suas.
Sin aliquam voltusque meus saetaeque leonis
Terrent et Libyco sole perusta coma,
¹⁵ Idem ego Sidonia feci servilia palla
Officia et Lydo ¹⁶ pensa diurna colo,
Mollis et hirsutum cepit mihi fascia pectus,
Et ¹⁷ manibus duris apta puella fui.”
Talibus Alcides, at talibus alma sacerdos,
Puniceo canas stamine vincta comas:
¹⁸ Parce oculis, hospes, lucoque abscede verendo:
Cede agedum et tuta limina linque fuga.
Interdicta viris metuenda lege piatur,
Quae ¹⁹ se submota vindicat ara casa.
²⁰ Magno Tiresias aspexit Pallada vates,
Fortia dum posita Gorgone membra lavat.
Di tibi dent alios fontes: haec lympa puellis
Avia ²¹ secreti limitis una fluit.”
Sic anus: ille umeris postes concussit opacos,
Nec tulit iratam ianua clausa sitim.
At postquam exhausto iam flumine vicerat aestum,
Ponit vix siccis tristia iura labris.
“Angulus hic mundi nunc me mea fata trahentem
Accipit: haec fesso vix mihi terra patet.
Maxima quae gregibus ²² devotast ara repertis,
Ara per has ” inquit “maxima facta manus,

Haec nullis umquam pateat veneranda puellis,
Herculis eximii ne sit inulta sitis."

23 Sancte pater salve, cui iam favet aspera Iuno:
Sancte, velis libro dexter inesse meo.

* Huic, quoniam manibus purgatum ²⁴ sanxerat orbem,
Sic Sanctum Tatiae ²⁵ composuere Cures.

—(Propertius, VIII. 9.)

¹ This poem describes the story of Hercules at Rome (based on the legend of Cacus) and the foundation of the cult of the Ara Maxima, near the Circus Maximus, administered by the gens Potitia, and (in an inferior degree) by the gens Pinaria. The story is told fully in Livy, I. 7; Virg., *Aen.*, VIII. 185-305. The festival was confined to men. The god is identified partly with Greek Ἡρακλῆς, partly with Sabine *Semo Sancus Dius Fidius* (Liv., VIII. 20).

² Heracles' quest of oxen of Geryones in the western isle Frythea.

³ = *editos*, 'rising.'

⁴ A marshy quarter near the river, since drained, by the *Forum Boarium*: cp. Tibull., II. 5, 34.

⁵ Or *focos* (MS.), hardly translateable. Cacus, like Geryon, was *trigeminus* (Lucr., V. 28).

⁶ Maenalus, a hill in Arcadia.

⁷ The cattle-market (*forum boarium*).

⁸ 'made a shady ring of trees.'

⁹ The cult of *Bona Dea* confined to women.

¹⁰ 'crumbling.'

¹¹ The white poplar, sacred to Heracles (it grew by Acheron, where Heracles gathered its leaves): Virg., *Ec.*, VII. 61; Hor., *Car.*, I, 7, 23.

¹² 'hurls out,' hence, 'cries in language humbler than a god might use.'

¹³ 'I wander parched, and in quarters where there is a sound of streams.'

¹⁴ Hom., *Il.*, XIX. 95, foll., where the story is told in full.

¹⁵ When he served Omphale, queen of Lydia.

¹⁶ 'spun the weight of wool.'

¹⁷ Descriptive ablative, 'for all my hardness of hand.'

¹⁸ = *tempera oculis*, 'look not.'

¹⁹ 'guards itself by the remoteness of the hut in which it stands.'

²⁰ 'at heavy price.'

²¹ Descriptive genitive, 'flows for maidens only, sheltered and obscure.'

²² 'has been consecrated' = *dicata*.

²³ Some read *Sance*, i. e. the Sabine Sancus, the demi-god (*Semo*) Dius Fidius.

²⁴ 'had purged the world and ordered it aright' (or, 'hallowed it').

²⁵ 'welcomed him as the holy god': whether *Sanctus* or *Sancus* is read, the poet clearly alludes to latter cult. *Cures*, in Sabellium, whence Titus Tattius came, and the supposed origin of Roman title *Quirites* (*Curetes*).

AN ELECTION PETITION AT ROME

¹ SED ego, Laterensis, caecum me et praecipitem ferri confitear in causa, si te aut a Plancio aut ab ullo dignitate potuisse superari dixerō. Itaque discedam ab ea contentione, ad quam tu me vocas, et veniam ad illam, ad quam me causa ipsa deducit. Quid? tu magistratum dignitatis iudicem putas esse populum? Fortasse non numquam est; utinam vero semper esset! Sed est perraro et, si quando est, in ² iis magistratibus est mandandis, quibus salutem suam committi putat; his levioribus comitiis diligentia et gratia petitorum honos paritur, non iis ornamentis, quae esse in te videmus. Nam quod ad populum pertinet, semper dignitatis iniquus iudex est, qui aut invidet aut favet. ³ Quamquam nihil potes in te, Laterensis, constituere, quod sit proprium laudis tuae, quin id tibi sit commune cum Plancio. Sed hoc totum agetur alio loco; nunc tantum disputo de iure populi, qui et potest et solet non numquam dignos praeterire; nec si, a populo praeteritus est, quem non oportuit, a iudicibus condemnandus est, qui praeteritus non est. ⁴ Nam, si ita esset, quod patres apud maiores nostros tenere non potuerunt, ut reprehensores essent comitorum, id haberent iudices, vel quod multo etiam minus esset ferendum. Tum enim magistratum non gerebat is, qui ceperat, si patres auctores non erant facti; nunc postulatur a vobis, ut eius exitio, qui creatus sit, iudicium populi Romani reprehendatis. Itaque, quam-

²² *quippe qui*, with indicative in Early Latin.

²³ *artē (ar-c-tus)*, 'strictly.'

²⁴ 'democratic,' as befits citizens in a free state.

²⁵ *sui*, objective, 'memories of themselves.'

²⁶ 'furnish,' like *ornare navem, exercitum*, equip.

²⁷ Marius first recruited the army from the penniless class (*capite consi*) and voluntarily (*ut cujusque libido erat*), not by the regular levy (*dilectus*).

²⁸ Imperative force: cp. *viderint posteri*, 'let . . .' *neque* for *neve*.

²⁹ *decebat*, like *melius erat*: this indicative construction is more usual when the protasis is omitted.

³⁰ *nam*, hardly translatable: 'as to the brave . . .'

BRONZE STATUARY AT ROME

TOGATAE effigies antiquitus ita dicabantur. Placere et nudae tenentes hastam ab ¹epheborum e gymnasiis exemplaribus, quas ²Achilleas vocant. Graeca ³res nihil velare, at contra Romana ac militaris ⁴thoraces addere. Caesar quidem dictator loricate sibi dicari in foro suo passus est. Nam Lupercorum habitu tam noviciae sunt quam quae nuper ⁵prodiere paenulis indutae. Mancinus eo habitu sibi statuit quo ⁶deditus fuerat. Notatum ab auctoribus et L. Accium poetam in Camenarum aede maxima forma statuam sibi posuisse, cum brevis admodum fuisset. Equestres utique statuae Romanam celebrationem habent orto sine dubio a Graecis exemplo, sed illi ⁷celetas tantum dicabant in sacris victores, postea vero et qui bigis vel quadrigis vicissent. Unde et nostri currus ⁸nati in iis qui triumphavissent. Serum hoc, et in his non nisi a divo Augusto seiuges, aut elephantum.

Non vetus et bigarum celebratio in iis qui praetura functi curru vecti essent per circum, antiquior ⁹columnarum, sicuti C. Maenio qui devicerat priscos Latinos, quibus ex foedere tertias praedae populus R. praesta-

bat, eodemque in consulatu ¹⁰ in suggestu rostra de-
victis Antiatis fixerat ¹¹ anno urbis CCCCXVI, item
C. Duillio qui primus navalem triumphum egit de
Poenis, quae est etiam nunc in foro, item L. Minucio
¹² praefecto annonae extra portam Trigeminam ¹³ unci-
aria stipe conlata—nescio an primo honore tali a populo,
antea enim a senatu erat—praeclara res, nisi frivolis
coepisset initiis. Namque et Atti Navi statua fuit ante
curiam—basis eius conflagravit curia incensa P. Clodii
funere—fuit et Hermodori Ephesii in comitio, legum
quas decemviri scribebant interpretis, ¹⁴ publice dicata.
Alia causa, alia auctoritas M. Horati Coclitis statuae,
quae durat hodieque, cum hostes a ponte sublicio solus
arcuisset. Equidem et Sibyllae iuxta rostra esse non
miror, tres sint licet: una quam Sextus Pacuvius Taurus
aed. pl. restituit, duae quas M. Messalla. Primas
putarem has et Atti Navi, positas aetate Tarquinii
Prisci, ni regum antecedentium essent in Capitolio. Ex
his Romuli et Tatii sine tunica, sicut et Camilli in
rostris. Et ante aedem Castorum fuit Q. Marci Tre-
muli equestris togata, qui Samnites bis devicerat capta-
que Anagnia populum stipendio liberaverat. Inter
antiquissimas sunt et Tulli Cloeli, L. Rosci, Spuri
Nauti, C. Fulcini in rostris, a Fidenatibus in legatione
interfactorum. Hoc a re p. tribui solebat iniuria caesis,
sicut aliis et P. Iunio, Ti. Coruncanio, qui ab Teuta
Illyriorum regina interfecti erant. Non omittendum
videtur quod annales adnotavere tripedaneas iis statuas
in foro statutas. Haec videlicet mensura ¹⁵ honorata
tunc erat. Non praeteribo et Cn. Octavium ob unum
¹⁶ SC. verbum. Hic regem Antiochum daturum se
responsum dicentem virga quam tenebat forte circum-
scripsit priusque quam egrederetur circulo illo respo-
nsum dare coegit. In qua legatione interfecto senatus
statuam poni iussit ¹⁷ quam oculatissimo loco, eaque

tuae deseruisti ac reliquisti. Coeperas enim petere tribunatum pl. ¹⁷ temporibus iis, quae istam eloquentiam et virtutem requirebant; quam petitionem cum reliquistes, si hoc indicasti, tanta in tempestate te gubernare non posse, de virtute tua dubitavi, si nolle, de voluntate; sin, quod magis intellego, ¹⁸ temporibus te aliis reservasti, ego quoque," inquiet populus Romanus, "ad ea te tempora revocavi, ad quae tu te ipse servaras. Pete igitur eum magistratum, in quo mihi magnae utilitati esse possis; ¹⁹ aediles quicumque erunt, idem mihi sunt ludi parati; tribuni pl. permagni interest qui sint. Quare aut redde mihi, ²⁰ quod ostenderas, aut, si, quod mea minus interest, id te magis forte delectat, reddam tibi istam aedilitatem etiam negligenter petenti; sed amplissimos honores ut pro dignitate tua consequare, condiscas censeo mihi paulo diligentius supplicare."

Haec populi oratio est, mea vero, Laterensis, haec: quare victus sis, non debere iudicem quaerere, modo ne largitione sis victus. Nam si, quotienscumque praeteritus erit is, qui non debuerit praeteriri, totiens oportebit eum, qui factus erit, condemnari, ²¹ nihil est iam, quod populo supplicetur, nihil, quod ²² diribitio suffragiorum, nihil, quod renuntiatio expectetur; simul ut, qui sint ²³ professi, videro, dicam: "Hic familia consulari est, ille praetoria; reliquos video esse ex equestri loco; sunt omnes sine macula, sunt omnes aequae boni viri atque integri, sed servari necesse est gradus; cedat consulari generi praetorium, ne contendat cum praetorio nomine equester locus." Sublata sunt studia, extinctae suffragationes, nullae contentiones, nulla libertas populi in mandandis magistratibus, nulla expectatio suffragiorum; nihil, ut plerumque evenit, praeter opinionem accidit, nulla erit posthac varietas comitorum. ²⁴ Sin hoc persaepe accidit, ut et factos

aliquos et non factos esse miremur, si campus atque illae undae comitiorum ut mare profundum et immensum sic effervescunt quodam quasi aestu, ut ad alios accedant, ab aliis autem recedant, tanto nos in impetu studiorum et motu temeritatis modum aliquem et consilium et rationem requiremus? Quare noli me ad contentionem vestrum vocare, Laterensis. Etenim, si populo grata est ²⁵ tabella, quae frontes aperit hominum, mentes tegit datque eam libertatem, ut, quod velint, faciant, promittant autem, quod rogentur, cur tu, id in iudicio ut fiat, exprimis, quod non fit in campo? "Hic quam ille dignior" perquam grave est dictu. Quo modo igitur est aequius? Sic credo, quod agitur, quod satis est iudici: "Hic factus est." "Cur iste potius quam ego?" Vel nescio vel non dico vel denique, ²⁶ quod mihi gravissimum esset, si dicerem, sed impune tamen deberem dicere: "Non recte."
²⁷ Nam quid assequer, si illa extrema defensione uterer, populum, quod voluisset, fecisse, non quod debuisset?—(Cicero: *Pro. Planc.*, §§ 7–16.)

¹ A Roman noble, Laterensis, prosecutes his successful rival after an election for aedileship, for bribery, and contrasts their personal claims.

² *i. e.* the *maiores magistratus*, consulship and praetorship, possessing *imperium*, as opposed to aedileship, quaestorship.

³ *i. e.* 'Plancius has as good personal claims as you.'

⁴ Before the *Lex Publilia*, B.C. 334, all measures had to be sanctioned by the *patres* (senate or patrician senators), *patres auctores fiunt*: his argument is:—'this right of the senate was intolerable, you would confer a more intolerable right on a court of law, not only to review an election, but to punish the elected by ruining him' (*exilio eius qui creatur*).

⁵ *i. e.* so far from hurting your feelings (*offensio tua*) that I blame you or inviting disparagement for yourself (*iniquum discrimen*).

⁶ 'elects' (*creat*).

⁷ 'philosophers' (like Cato).

⁸ 'granted that . . .' *Juv. XIII. 100 ut sit magna, tamen certe lenta ira deorum est.*

⁹ 'stolen from them by flattery, not genuinely tested,' 'probed to the core (*nucleum*).'

¹⁰ 'set little store by.' The Roman democracy was very like our own, and a Roman election was not less exhilarating than one in England or Ireland.

¹¹ 'asked for it': *beneficium* often used of the popular favours (of office).

¹² *i. e.* an adverse verdict in the courts, involving partial or complete loss of civic rights.

¹³ Consul B. C. 61.

¹⁴ Consul B. C. 102 (with Marius), proconsul B. C. 101, joint-victor over the Cimbri at Vercellae, slain by Marius B. C. 87.

¹⁵ As quaestor: *socios*, i. e. the provincials.

¹⁶ Participle used adjectivally: cp. *appetens*, *cupiens*.

¹⁷ In B. C. 59, the disturbed year of Caesar's first consulate.

¹⁸ He had refused the oath required of all candidates that year to observe Caesar's *lex agraria*.

¹⁹ *i. e.* it matters little who are aediles, much, who are tribunes.

²⁰ *i. e.* the hopes you held out.

²¹ 'there will be no reason to . . .'

²² Sorting of votes, proclamation of result.

²³ *nomen profiteri*, of the candidates giving in their names for election.

²⁴ 'but if, as a matter of fact, it does happen that . . .'

²⁵ The ballot.

²⁶ 'a very difficult, awkward thing to say, but which I ought to be allowed to say freely.'

²⁷ 'what should I gain by pleading as a last resource . . .'

ODE LYRICA AD VIBIUM MAXIMUM

IAM diu lato sociata campo
 Fortis heroos, ¹ Erato, labores
 Differ atque ingens opus in minores
 Contrahe gyros,

Tuque, regnator lyricae cohortis
 Da ² novi paulum mihi iura plectri,
 Si tuas cantu Latio sacravi,
 Pindare, Thebas :

Maximo carmen tenuare tempto;
 Nunc ab intonsa capienda myrto
 Serta, nunc maior sitis et bibendus
 Castior amnis.

³ Quando te dulci Latio remittent
⁴ Dalmatae montes, ⁵ ubi Dite viso
 Pallidus fossor redit erutoque
 Concolor auro?

⁶ Ecce me natum propiore terra
 Non tamen portu retinent amoeno
 Desides Baiae liticenve notus
 Hectoris armis.

Torpor est nostris sine te Camenis,
⁷ Tardius sueto venit ipse Thymbrae
 Rector et primis meus ecce metis
 Haeret Achilles.

Quippe te fido monitore nostra
 Thebais ⁸ multa cruciata lima
 Temptat audaci ⁹ fide Mantuanæ
 Gaudia famæ.

Sed damus lento veniam, quod alma
 Prole fundasti vacuos penates.
 O diem laetum! venit ecce nobis
 Maximus alter!

¹⁰ Orbitas omni fugienda nisu,
¹¹ Quam premit votis inimicus heres,
 Optimo poscens—pudet heu!—propinquo
 Funus amice.

Orbitas nullo tumultata fletu:
 Stat domo capta cupidus superstes
¹² Imminens leti spoliis et ipsum
 Computat ignem.

Duret in longum generosus infans,
 13 Perque non multis iter expeditum
 Crescat in mores patrios avumque
 Provocet actis !

Tu tuos parvo memorabis enses,
 14 Quos ad Eoum tuleras Orontem
 Signa frenatae 15 moderatus alae
 Castore dextro ;

16 Ille ut invicti rapidum secutus
 Caesaris fulmen refugis amaram
 Sarmatis legem dederit, sub uno
 Vivere caelo.

17 Sed tuas artes puer ante discat,
 18 Omne quis mundi senium remensus
 Orsa Sallusti brevis et Timavi
 Reddis alumnum.

(Statius : *Sil.*, IV. 7.)

¹ = *Musa*.

² 'novel,' because Statius is dropping epic (his *Thebaid* and *Achilleis*) and writing lyric verse, of which Pindar is the prime master (*regnator*) : *tuas Thebas*, Pindar (the 'Theban eagle') was a native of Bœotia.

³ Shortening of final *o* in later Latin.

⁴ Perhaps an allusion to the Dacian war of Domitian against Decebalus, A.D. 89, and *Dalmatae* is used loosely.

⁵ *i. e.* the land of gold mines, where men dip into the heart of the earth (*Dite viso*) to mine the metal (*eruerere*).

⁶ *i. e.* 'Even I, though nearer home, don't linger in lazy Baiae or near Misenum (so called from the Trojan Misenus, Virg., *Aen.*, VI. 234), why then should you stay abroad?'

⁷ = *tardius solito* : 'the inspiration of Apollo (worshipped at Thymbra in the Troad, Virg., *Geor.*, IV. 323) fails, my Achilleis lingers' : *primis metis* = *in primo inceptu*.

⁸ 'polished,' 'worked up' : cp. Hor., *Ars Poet.* 291, *limac labor*.

⁹ *fides*, 'lyre' : he competes with Virgil.

¹⁰ *i. e.* childlessness : the courting (*captatio*) of *orbi* (legacy-hunting) had become a fine art in the Empire.

¹¹ *i. e.* whose death the heir sees in anticipation : *inimicus*, because the heir wants the property, and has no goodwill to the owner.

¹² 'the greedy heir counts the moments of death and burial.'

¹³ 'by a path trodden by not many.'

¹⁴ The occasion of this campaign against the Parthians (*Orontes* in Syria) is unknown.

¹⁵ *i. e.* as cavalry officer, *Castore dextro*: *κάστωρ ἰππόδαμος*, the 'ideal knight' and patron god of knights: *alae*, 'wing,' the regular name in later times for the cavalry division of the army.

¹⁶ *ille*, the grandfather: the father and grandfather of the child will tell him each their exploits: the former, in Parthia, the latter, in the train of Domitian in the Pannonian and Dacian war. *Sarmatae* (*Sauromatae*), *Stat., Sil.*, III. 3, 170, used freely for the Danubian peoples.

¹⁷ The father had epitomized Sallust and Livy: 'the arts by which you trace all history, and render the works of Sallust in abbreviation,' and of the historian born at Patavium (a town near the river *Timavus*, at the head of the Adriatic Sea, *Virg., Aen.*, I. 244-7), birth-place of Livy.

THE FINAL STRUGGLE AGAINST VERCINGETORIX—CAESAR IN ACTION

His rebus cognitis Caesar Labienum cum cohortibus sex subsidio laborantibus mittit: imperat, si sustinere non posset, deductis cohortibus eruptione pugnaret: id nisi necessario ne faciat. Ipse adit reliquos, cohortatur, ne labori succumbant; omnium superiorum dimicationum fructum in eo die atque hora docet consistere. Interiores desperatis campestribus locis propter magnitudinem munitionum loca praerupta ex ascensu tentant: huc ¹ ea, quae paraverant, conferunt. Multitudine telorum ex turribus propugnantes deturbant, aggere et cratibus fossas explent, falcibus vallum ac loricam rescindunt. Mittit primo Brutum adolescentem cum cohortibus Caesar, post cum aliis Gaium Fabium legatum; postremo ipse, cum vehementius pugnaretur, integros subsidio adducit. Restituto proelio ac repulsis hostibus eo, quo Labienum miserat, contendit; cohortes quatuor ex proximo castello deducit, equitum partem

se sequi, partem circumire exteriores munitiones et ab tergo hostes adoriri iubet. Labienus postquam neque aggeres neque fossae vim hostium sustinere poterant, coactis una xi cohortibus, quas ex proximis praesidiis deductas fors obtulit, Caesarem per nuntios facit certio-rem, quid faciendum existimet. Accelerat Caesar, ut proelio intersit. ² Eius adventu ex colore vestitus cognito, quo insigni in proeliis uti consue- rat, turmisque equitum et cohortibus visis, quas se sequi iusserat, ut de locis superioribus haec declivia et devexa cernebantur, hostes proelium committunt. Utrumque clamore sublato excipit rursus ex vallo atque omnibus munitionibus clamor. Nostri omissis pilis gladiis rem gerunt. Repente post tergum equitatus cernitur; cohortes aliae appropinquant. Hostes terga vertunt; fugientibus equites occurrunt. Fit magna caedes. Sedulius, dux et princeps Lemovicum, occiditur: Vercassivellaunus Arvernus vivus in fuga comprehenditur; signa militaria lxxiv ad Caesarem referuntur: pauci ex tanto numero se incolumes in castra recipiunt. Conspicati ex oppido caedem et fugam suorum desperata salute copias a munitionibus reducunt. Fit protinus hac re audita ex castris Gallorum fuga. Quod nisi crebris subsidiis ac totius diei labore milites essent defessi, omnes hostium copiae deleri potuissent. ³ De media nocte missus equitatus novissimum agmen consequitur: magnus numerus capitur atque interficitur; reliqui ex fuga in civitates discedunt.—(Caesar: *De Bell. Gall.*, VII. 86–88.)

¹ 'The implements.'

² Note the asyndeton, or lack of connecting particles, in the following passage. It is effective at the close of a long description.

³ 'About.'

AN HONOURABLE ROMAN

I

¹ IN re publica ita est versatus, ut semper optimarum partium et esset et existimaretur, neque tamen se civilibus fluctibus committeret, quod non magis eos in ² sua potestate existimabat esse, qui se his dedissent, quam qui maritimis iactarentur. Honores non petiit, cum ei paterent propter vel gratiam vel dignitatem: quod neque peti more maiorum neque capi possent conservatis legibus in tam effusis ambitus largitionibus neque geri ³ e re publica sine periculo corruptis civitatis moribus. ⁴ Ad hastam publicam numquam accessit. Nullius rei neque ⁵ praes neque manceps factus est. Neminem neque suo nomine neque ⁶ subscribens accusavit, in ius de sua re numquam iit, iudicium nullum habuit. Multorum consulum praetorumque ⁷ praefecturas delatas sic accepit, ut neminem in provinciam sit secutus, honore fuerit contentus, rei familiaris despexerit fructum: qui ne cum ⁸ Quinto quidem Cicerone voluerit ire in Asiam, cum apud eum legati locum obtinere posset. Non enim decere se arbitrabatur, cum praeturam gerere noluisset, ⁹ asseclam esse praetoris. Qua in re non solum dignitati serviebat, sed etiam tranquillitati, cum suspiciones quoque vitaret criminum. Quo fiebat ut ¹⁰ eius observantia omnibus esset carior, cum eam officio, non timori neque spei tribui viderent.

Incidit ¹¹ Caesianum civile bellum. Cum haberet annos circiter sexaginta, usus est aetatis vacatione neque se quoquam movit ex urbe. Quae amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit, ipsum Pompeium coniunctum non offendit. Nullum ab eo habebat ornamentum, ut ceteri, qui per eum aut honores aut divitias ceperant:

quorum partim invitissimi castra sunt secuti, partim summa cum eius offensione domi remanserunt. Caesari autem Attici quies tanto opere fuit grata, ut victor, cum privatis pecunias per epistulas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium et Q. Ciceronem ex Pompei castris concesserit. Sic vetere instituto vitae effugit nova pericula.

Secutum est illud. Occiso Caesare cum res publica penes Brutos videretur esse et Cassium ac tota civitas se ad eos convertisset, sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens ¹² aequali familiaris quam hoc sene, neque solum eum principem consilii haberet, sed etiam in convictu. Excogitatum est a quibusdam, ut privatum aerarium Caesaris interfecto ab equitibus Romanis constitueretur. Id facile effici posse arbitrati sunt, si principes eius ordinis pecunias contulissent. Itaque appellatus est a C. Flavio, Bruti familiari, Atticus, ut eius rei princeps esse vellet. At ille, qui officia amicis praestanda ¹³ sine factione existimaret semperque a talibus se consiliis removisset, respondit: si quid Brutus de suis facultatibus uti voluisset, usurum, quantum eae paterentur, se neque cum quoquam de ea re collocuturum neque coiturum. Sic ille consensionis globus huius unius dissensione disiectus est. Neque multo post superior esse coepit Antonius, ita ut Brutus et Cassius omissa cura provinciarum, quae iis ¹⁴ dicis causa datae erant a consule, desperatis rebus in exilium proficiscerentur. Atticus, qui pecuniam simul cum ceteris conferre noluerat florenti illi parti, abiecto Bruto Italiaque cedenti sestertium centum milia muneri misit. Eidem in Epiro absens trecenta iussit dari, ¹⁵ neque eo magis potenti adulatus est Antonio neque desperatos reliquit.

Secutum est bellum gestum apud ¹⁶ Mutinam. In quo si tantum eum prudentem dicam, minus quam

debeam praedicem, cum ille potius divinus fuerit, si divinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas, quae nullis casibus agitatur neque minuitur. Hostis Antonius iudicatus Italia cesserat: spes restituendi nulla erat. Non solum inimici, qui tum erant potentissimi et plurimi, sed etiam qui adversariis eius se venditabant et in eo laedendo aliquam consecuturos sperabant commoditatem, Antonii familiares insequabantur, uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare cupiebant, liberos etiam exstinguere parabant. Atticus, cum Ciceronis intima familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non modo nihil iis indulsit ad Antonium violandum, sed e contrario familiares eius ex urbe profugientes, quantum potuit, texit, quibus rebus indiguerunt, adiuvit. ¹⁷ Publio vero Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficisci non potuerint. Ipsi autem Fulviae, cum litibus distineretur magnisque terroribus vexaretur, tanta diligentia officium suum praestitit, ut nullum illa ¹⁸ stiterit vadimonium sine Attico, Atticus sponsor omnium rerum fuerit. Quin etiam, cum illa fundum secunda fortuna emisset ¹⁹ in diem neque post calamitatem ²⁰ versuram facere potuisset, ille se interposuit pecuniamque sine faenore sineque ulla ²¹ stipulatione credidit, maximum existimans quaestum, memorem gratumque cognosci, simulque aperiens se non fortunae, sed hominibus solere esse amicum. Quae cum faciebat, nemo eum temporis causa facere poterat existimare: nemini enim in opinionem veniebat Antonium rerum potiturum. Sed ²² sensus eius a nonnullis optimatibus reprehendebatur, quod parum odisse malos cives videretur. Ille autem potius quid se facere par esset intuebatur quam quid alii laudaturi forent.

Conversa subito fortuna est. Ut Antonius rediit in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum putarat propter intimam familiaritatem Ciceronis et Bruti.

Itaque ²³ ad adventum imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem, latebatque apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus, paulo ante opem tulerat (tanta varietas iis temporibus fuit fortunae, ut modo hi, modo illi in summo essent aut fastigio aut periculo), habebatque secum Q. Gellium Canum, aequalem simillimumque sui. Hoc quoque Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem puerum in ²⁴ ludo cognorat, adeo coniuncte vixit, ut ad extremam aetatem amicitia eorum creverit. Antonius autem, etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed etiam omnibus eius amicis esset inimicus eosque vellet proscribere multis hortantibus, tamen Attici memor fuit officii et ei, cum requisisset, ubinam esset, sua manu scripsit, ne timeret statimque ad se veniret: se eum et eius causa Canum de proscriptorum numero exemisse. Ac ne quod periculum incideret, quod noctu fiebat, praesidium ei misit. Sic Átticus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, praesidio fuit ²⁵ ut appareret nullam seiunctam sibi ab eo velle fortunam. Quodsi gubernator praecipua laude effertur, qui navem ex hieme marique scopuloso servat, cur non singularis eius existimetur prudentia, qui ex tot tamque gravibus procellis civilibus ad incolunitatem pervenit?

II

Neque vero ille minus bonus pater familias habitus est quam civis. Nam cum esset pecuniosus, nemo illo minus fuit emax, minus aedificator. Neque tamen non inprimis bene habitavit omnibusque optimis rebus usus est. Nam domum habuit in colle Quirinali ²⁶ Tamphilianam, ab avunculo hereditate relictam, cuius amoenitas non aedificio, sed silva constabat: ipsum enim tectum antiquitus constitutum ²⁷ plus salis

quam sumptus habebat : in quo nihil commutavit, nisi si quid vetustate coactus est. Usus est familia, si utilitate iudicandum est, optima, si forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostae optimi et plurimi librarii, ut ne pedisequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre facere posset, ²⁸ pari modo artifices ceteri, quos cultus domesticus desiderat, apprime boni. Neque tamen horum quemquam nisi domi natum domique factum habuit : quod est signum non solum continentiae, sed etiam diligentiae. Nam et non intemperanter concupiscere, quod a plurimis videas, ²⁹ continentis debet duci, et potius industria quam pretio parare non mediocris est diligentiae. Elegans, non magnificus, splendidus, non sumptuosus : omnisque diligentia munditiam, non affluentiam affectabat. Supellex modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset. Nec praeteribo, quamquam nonnullis leve visum iri putem, cum inprimis lautus esset eques Romanus et non parum liberaliter domum suam omnium ordinum homines invitaret, ³⁰ non amplius quam terna milia peraeque in singulos menses ex ephemeride eum expensum sumptui ferre solitum. Atque hoc non auditum, sed cognitum praedicamus : saepe enim propter familiaritatem domesticis rebus interfuimus.

Nemo in convivio eius aliud ³¹ acroama audivit quam anagnosten, quod nos quidem iucundissimum arbitramur ; neque umquam sine aliqua lectione apud eum cenatum est, ut non minus animo quam ventre convivae delectarentur : namque eos vocabat, quorum mores a suis non abhorrent. Cum tanta pecuniae facta esset accessio, nihil de cottidiano cultu mutavit, nihil de vitae consuetudine, tantaque usus est moderatione, ut neque in sestertio ³² viciens, quod a patre acceperat, parum se splendide gesserit neque in se-

stertio centiens affluentius vixerit, quam instituerat, ³³ parique fastigio steterit in utraque fortuna. Nullos habuit hortos, nullam suburbanam aut maritimam sumptuosam villam, neque in Italia, praeter ³⁴ Arretinum et Nomentanum, rusticum praedium, omnisque eius pecuniae reditus constabat in Epiroticis et urbanis possessionibus. Ex quo cognosci potest usum eum pecuniae non magnitudine, sed ratione metiri solitum.

Mendacium neque dicebat neque pati poterat. Itaque eius comitas non sine severitate erat neque gravitas sine facilitate, ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis vererentur an amarent. Quidquid rogabatur, ³⁵ religiose promittebat, quod non liberales, sed leves arbitrabatur polliceri quod ³⁶ praestare non possent. Idem in tenendo, quod semel annuisset, tanta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem videretur agere. Numquam suscepti negotii eum pertaesum est: suam enim existimationem in ea re agi putabat, qua nihil habebat carius. Quo fiebat ut omnia Ciceronum, ³⁷ M. Catonis, Q. Hortensii, A. Torquati, multorum praeterea equitum Romanorum negotia procuraret. Ex quo iudicari potest non inertia, sed iudicio fugisse rei publicae procurationem.

Humanitatis vero nullum afferre maius testimonium possum, quam quod adulescens idem seni Sullae fuit iucundissimus, senex adulescenti M. Bruto, cum aequalibus autem suis Q. Hortensio et M. Cicerone sic vixit, ut iudicare difficile sit, cui aetati fuerit aptissimus. ³⁸ Quamquam eum praecipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut familiarior. Ei rei sunt indicio praeter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus sunt editi, sedecim volumina epistularum, ab consulatu eius usque ad extremum tempus ad Atticum missarum: quae qui legat, non multum desideret historiam contextam eorum tempo-

rum. Sic enim omnia de studiis principum, vitiis ducum, mutationibus rei publicae perscripta sunt, ut nihil in eis non appareat et facile existimari possit, ³⁹ prudentiam quodam modo esse divinationem. Non enim Cicero ea solum, quae vivo se acciderunt, futura praedixit, sed etiam, quae nunc usu veniunt, cecinit ut vates.

De pietate autem Attici quid plura commemorem? cum hoc ipsum vere gloriantem audierim in funere matris suae, quam ⁴⁰ extulit annorum nonaginta, cum ipse esset septem et sexaginta, se numquam cum matre in gratiam redisse, numquam cum sorore fuisse in similitate, quam prope aequalem habebat. Quod est signum aut nullam umquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc ea fuisse in suos indulgentia, ut, quos amare deberet, irasci eis nefas duceret. Neque id fecit natura solum, quamquam omnes ei paremus, sed etiam doctrina: nam principum philosophorum ita percepta habuit praecepta, ut iis ad vitam agenda, non ad ostentationem uteretur.—(C. Nepos: *Attic.*, 6-10, 13-17.)

¹ T. Pomponius Atticus, a rich Roman knight, B.C. 109-32, best known as Cicero's intimate friend and correspondent.

² *i. e.* = 'their own masters.'

³ 'in the interests of the State amid the . . .'

⁴ *i. e.* to bid for confiscated (*publicata*) property, called *sectio*: or, 'bid for the public contracts,' made by the censor (*ensoria locatio*).

⁵ 'surety or contractor' (for public works): *mancipes* were especially the heads of big syndicates (*societates publicanorum*).

⁶ *subscribere*, 'joint counsel' or 'junior counsel' in a prosecution.

⁷ 'commands.'

⁸ Q. Cicero, brother-in-law of Atticus, propraetor in 'Asia,' B.C. 61; served with Caesar in Gaul.

⁹ *assecla* (*sequor*), 'a laquey.'

¹⁰ 'the court paid to him.'

¹¹ B.C. 49.

¹² 'equal in age.'

¹³ 'without distinction of party.'

¹⁴ Old legal phrase, 'for form's sake': root, *dic.* (*δίκη*), cp. *in-dic-is*.

¹⁵ 'nor did he the more court Antonius when he had the upper hand.'

¹⁶ B.C. 43—*cum cecidit futo consul uterque pari*.

- 17 An *equus Romanus* of the day.
 18 *sistere vadimonium*, 'present bail,' 'produce securities.'
 19 'to pay on a fixed day.'
 20 'raise money to pay off an old debt.'
 21 'without any (verbal) contract.'   22 'his political views.'
 23 'on the arrival of the triumvirs in Rome' (Antonius, Octavius, Lepidus), B.C. 43.
 24 'at school.'
 25 'so that it was clear that Atticus sought no good fortune for himself separately from his friend.'
 26 *i. e.* belonging to Tamphilus (a Roman).
 27 'pleasant rather than costly.'
 28 'similarly all the other skilled servants were of the best,' e. g. *medici, coqui*, and other members of the household (*familia*).
 29 'a mark of temperance.'
 30 'put down regularly in his account-book (*ἐφημερίς*) as spent each month.'
 31 'entertainment' (*ἀκρόβημα—ἀναγνωστῆς*), Gk. words Latinised.
 32 *sc. centena millia*: reckon the *sestertium* (roughly) = £10, being 1000 *sestertii*.
 33 'at an equal elevation.'
 34 Arretium, in East Etruria: Nomentum, in Sabellium, east of Rome.
 35 'carefully' or 'cautiously.'
 36 'make good': *tenendo*, 'carrying through.'
 37 Cato of Utica; Hortensius, a leading senator and orator of the day, consul B.C. 69; Manlius Torquatus, consul B.C. 65. Hor., *Car.*, III. 21, 1, *o nata mecum consule Manlio . . . pia testa*.
 38 'and yet,' 'though.'
 39 'wisdom'—or 'his wisdom'—'amounted to actual knowledge of the future.'
 40 'buried.'

THE POMP AND CIRCUMSTANCE OF A ROMAN GENERAL'S TRIUMPH

IAM fera Caesaribus Germania, totus ut orbis,
 Victa potest flexo succubuisse genu,
 Altaque velentur fortasse Palatia sertis,
 Turave in igne sonent inficiantque diem,

Candidaque adducta collum percussa securi
Victima purpureo sanguine pulset humum,
Donaque amicorum templis promissa deorum
Reddere victores Caesar uterque parent,
Et qui Caesareo iuvenes sub nomine crescunt,
Perpetuo terras ut domus illa regat,
Cumque bonis ¹ nuribus pro sospite Livia ² nato
Munera det meritis saepe datura deis,
Et pariter matres et quae sine crimine castos
Perpetua servant virginitate focos;
Plebs pia cumque pia laetetur plebe senatus,
Parvaeque cuius eram pars ego nuper eques.
Nos procul expulsos communia gaudia ³ fallunt,
Famaque tam longe non nisi parva venit.
Ergo omnis populis poterit spectare triumphos,
Cumque ducum titulis oppida capta ⁴ leget,
Vinclaque captiva reges cervice gerentes
Ante coronatos ire videbit equos,
Et cernet vultus aliis ⁵ pro tempore versos,
Terribiles aliis inmemoresque sui.
Quorum pars causas et res et nomina quaeret,
Pars referet, quamvis noverit illa parum :
“Hic, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
Dux fuerat belli, proximus ille duci.
Hic qui nunc in humo lumen miserabile fixit,
Non isto vultu, cum tulit arma, fuit.
Ille ferox et adhuc oculis hostilibus ardens
Hortator pugnae ⁶ consiliumque fuit.
Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
Squalida promissis qui tegit ora comis.
Illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro
Saepe ⁷ recusanti corpora capta deo.
Hic lacus, hi montes, haec tot castella, tot amnes
Plena ferae caedis, plena cruoris erant.
Drusus in his meruit quondam cognomina terris,

Quae bona progenies, digna parente, fuit.
 Cornibus hic fractis viridi male tectus ab ulva
 Decolor ipse suo sanguine Rhenus erat.
 Crinibus en etiam fertur Germania passis,
 Et ducis invicti sub pede maesta sedet,
 Collaque Romanae praebens animosa securi
 Vincula fert illa qua tulit arma manu."
 Hos super in curru, Caesar, victore veheris
 Purpureus populi rite per ora tui,
 Quaque ibis, manibus circum plaudere tuorum,
 Undique iactato flore tegente vias.
 Tempora Phoebæ lauro cingetur "io" que
 Miles "io" magna voce "trumphe" canet.
 Ipse sono plausuque simul fremituque canentum
 Quadriugos cernes saepe resistere equos.
 Inde petes arcem et delubra faventia votis,
 Et dabitur merito laurea vota Iovi.

—(Ovid : *Tris.*, IV. 2, 1-56.)

¹ The daughters-in-law are probably Agrippina and Livia.

² *i. e.* Tiberius, whose imaginary triumph for a victory in Germany Ovid is here describing. ³ 'fail to reach.'

⁴ In the procession were carried paintings of captured places inscribed with their names.

⁵ 'to suit.'

⁶ 'adviser,' abstract for concrete.

⁷ 'unpropitious.'

OLD ROMAN LIFE

I

THE LATIN WAR

¹ CUM consulis vocem subsecuta patrum indignatio esset, proditur memoriae adversus crebram inplorationem deum, quos testes foederum saepius invocabant consules, vocem Anni spernentis numina Iovis Romani auditam. Certe, cum commotus ira se a vestibulo templi

citato gradu proriperet, lapsus per gradus capite graviter offenso in tactus imo ita est saxo, ut sopiretur. Exanimatum ² auctores quoniam non omnes sunt, mihi quoque in incerto ³ relictum sit, sicut inter foederum ruptorum testationem ingenti fragore caeli procellam effusam; nam et vera esse et apte ad ⁴ repraesentandam iram deum ficta possunt.

Torquatus missus ab senatu ad dimittendos legatos cum iacentem Annum vidisset, exclamat, ita ut populo patribusque audita vox pariter sit: "bene habet; di pium movere bellum. Est caeleste numen; ⁵ es, magne Iuppiter; haud frustra te patrem deum hominumque hac sede sacravimus. Quid cessatis, Quirites vosque patres conscripti, arma capere deis ducibus? Sic stratas legiones Latinorum dabo, quem ad modum legatum iacentem videtis." Ad sensu populi excepta vox consulis tantum ardoris animis fecit, ut legatos proficiscentes cura magistratuum magis, qui iussu consulis prosequerentur, quam ius gentium ab ira impetuque hominum tegeret.

⁶ Consensit et senatus bellum; consulesque duobus scriptis exercitibus per Marsos Paelignosque profecti adiuncto Samnitium exercitu ad Capuam, quo iam Latini sociique convenerant, castra locant. Ibi in quiete utrique consuli eadem dicitur visa species viri maioris quam pro humano habitu augustiorisque, dicentis ex una acie imperatorem, ex altera exercitum deis Manibus matrique Terrae deberi. Utrius exercitus imperator legiones hostium superque eas se devovisset, eius populi partisque victoriam fore.

Hos ubi nocturnos visus inter se consules contulerunt, placuit ⁷ averruncandae deum irae victimas caedi, simul ut, si extis eadem, quae in somnio visa fuerant, portenderentur alteruter consulum fata inpleret. Ubi responsa haruspicum insidenti iam animo tacitae ⁸ reli-

gioni congruerunt, tum adhibitis legatis tribunisque et ⁹ imperiis deum propalam expositis, ne mors voluntaria consulis exercitum in acie terreret, comparant inter se, ut, ab utra parte cedere Romanus exercitus coepisset, inde se consul devoveret pro populo Romano Quiritibusque.

Agitatum etiam in consilio est, ut, si quando umquam severo ullum imperio bellum administratum esset, tunc utique disciplina militaris ad priscos redigeretur mores. Curam acuebat, quod adversus Latinos bellandum erat, lingua, moribus, armorum genere, institutis ante omnia militaribus congruentes: milites militibus, centurionibus centuriones, tribuni tribunis conpares collegaeque iisdem praesidiis, saepe iisdem manipulis permixti fuerant. Per haec ne quo errore milites caperentur, edicunt consules, ne quis extra ordinem in hostem pugnaret.

¹ The Latin War, B.C. 340-338.

² *auctores sunt* = 'assert.'

³ 'let me leave this undecided, as well as the statement that . . .'

⁴ 'to manifest.'

⁵ 'thou dost indeed exist.'

⁶ 'resolved on.'

Old word: *di averrunci*, like Ἀπόλλων ἀποτρόπαιος, propitiatory gods: *aver. irae*, either dat. or genit.: for latter cp. such phrases as (Liv. V. 3) *concordia ordinum quam dissolvendae tribuniciae potestatis ventur esse*.

⁸ 'belief' or 'presage.'

⁹ 'commands.'

II

"SAEVUMQUE SECURI TORQUATUM"

FORTE inter ceteros turmarum praefectos, qui exploratum in omnes partes dimissi erant, T. Manlius consulis filius super castra hostium cum suis turmalibus evasit, ita ut vix teli iactu ab statione

proxima abesset. Ibi Tusculani erant equites; praererat Geminus Maecius, vir cum genere inter suos tum factis clarus. Is ubi Romanos equites insignemque inter eos praecedentem consulis filium—nam omnes inter se, utique illustres viri, noti erant—cognovit, “unane,” ait, “turma, Romani, cum Latinis sociisque bellum gesturi estis? Quid interea consules, quid duo exercitus consulares agent?” “Aderunt in tempore,” Manlius inquit, “et cum illis aderit Iuppiter ipse, foederum a vobis violatorum testis, qui plus potest polletque. Si ¹ ad Regillum lacum ad satietatem vestram pugnavimus, hic quoque efficiemus profecto, ne nimis acies vobis et ² conlata signa nobiscum cordi sint.” Ad ea Geminus paulum ab suis equo proventus: “visne igitur, ³ dum dies ista venit, qua magno conatu exercitus moveatis, interea tu ipse congredi mecum, ut nostro duorum iam hinc eventu cernatur, quantum eques Latinus Romano praestet?”

Movet ferocem animum juvenis seu ira seu detractandi certaminis pudor seu inxsuperabilis vis fati. Oblitus itaque imperii patrii consulumque edicti praecepta ad id certamen agitur, quo vinceret an vinceretur haud multum interesset. Equitibus ceteris velut ad spectaculum summotis spatio, ⁴ quod vacui interiacebat campi, adversos concitant equos; et cum infestis cuspidibus concurrissent, Manlii cuspidis super galeam hostis, Maeci trans cervicem equi elapsa est. Circumactis deinde equis cum prior ad iterandum ictum Manlius consurrexisset, spiculum inter aures equi fixit. Ad cuius vulneris sensum cum equus prioribus pedibus erectis magna vi caput quateret, excussit equitem, quem cuspide parmaque innixum attollentem se ab gravi casu Manlius ⁵ ab iugulo, ita ut per costas ferrum emineret, terrae adfixit; spoliisque lectis ad suos re-
vectus cum ovante gaudio turma in castra atque inde

ad praetorium ad patrem tendit, ignarus fati futurique, laus an poena merita esset.

“Ut me omnes,” inquit, “pater, tuo sanguine ortum vere ⁶ ferrent, provocatus equestria haec spolia, capta ex hoste caeso porto.” Quod ubi audivit consul, extemplo filium aversatus contionem classico advocari iussit. Quae ubi frequens convenit “quandoque,” inquit, “tu, T. Manli, neque imperium consulare neque maiestatem patriam veritus adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnasti et, quantum in te fuit, disciplinam militarem, qua stetit ad hanc diem Romana res, solvisti meque in eam necessitatem adduxisti, ut aut rei publicae mihi aut mei meorumque obliviscendum sit, nos potius nostro delicto plectemur, quam res publica tanto suo damno nostra peccata luat. Triste exemplum, sed in posterum salubre iuventuti erimus. Me quidem cum ingenita caritas liberum tum specimen istud virtutis deceptum vana imagine decoris in te movet; sed cum aut morte tua ⁸ sancienda sint consulum ⁹ imperia aut in perpetuum abroganda, ne te quidem, si quid in te nostri sanguinis est, recusare censeam, quin disciplinam militarem culpa tua prolapsam poena restituas. I, lictor, deliga ad palum.”

Exanimati omnes tam atroci imperio nec aliter quam in se quisque destrictam cernentes securem, metu magis quam modestia quievit. Itaque velut demerso ¹⁰ ab admiratione animo cum silentio defixi stetissent, repente, postquam cervice caesa fusus est cruor, tam libero conquestu coortae voces sunt, ut neque lamentis neque execrationibus parceretur, spoliisque contactum iuvenis corpus, quantum militaribus studiis funus ullum concelebrari potest, structo extra vallum rogo cremaretur Manlianaque imperia non in praesentia modo horrenda, sed exempli etiam tristic in posterum essent.

¹ B.C. 498.

² 'and an engagement with us please you overmuch.'

³ 'till that day comes': *venerit* would be more usual: cp. Virg., *Ecl.*, IX. 23, *Tityre, dum redeo (brevis est via), pasce capellas.*

⁴ Take *vacui campi* with *spatio*, 'in the strip of empty land between the two lines.'

⁵ The weapon must have passed through the throat or collar-bone down across the ribs, but the phrase is difficult.

⁶ 'might tell of me as . . .'

⁷ 'this pattern of valour that you display, led astray as it has been by a false idea (*imago*) of glory.'

⁸ 'must be enforced': *legem sancire*, properly of the penalty which makes a law binding.

⁹ 'commands.'

¹⁰ *ab*, 'owing to,' 'from' (source whence): cp. Lucan, *Phars.*, 2, 86, *ingenti superum protectus ab ira*; Lucr., II. 51, *fulgorem reverentur ab auro.*

III

THE NEW MODEL

FECIT tamen atrocitas poenae oboedientiore[m] duci militem, et praeterquam quod custodiae vigiliaeque et ordo stationum intentioris ubique curae erant, in ultimo etiam certamine, cum descensum in aciem est, ea severitas profuit. Fuit autem civili maxime bello pugna similis; adeo nihil apud Latinos dissonum ab Romana re praeter animos erat.

Clipeis antea Romani usi sunt; dein, postquam ¹ stipendiarii facti sunt, ² scuta pro clipeis fecere; et quod antea phalanges similes Macedonicis, hoc postea manipulatim structa acies coepit esse: postremo in plures ³ ordines instruebantur. Ordo sexagenos milites, duos centuriones, vexillarium unum habebat.

Prima acies hastati erant, manipuli quindecim, distantes inter se modicum spatium; manipulus levis vicos milites, aliam turbam scutorum habebat; leves autem, qui hastam tantum gaesaque gerent,

vocabantur. Haec prima frons in acie florem iuvenum pubescentium ad militiam habebat. Robustior inde aetas totidem manipulorum, quibus principibus est nomen, hos sequebantur, scutati omnes, insignibus maxime armis. Hoc triginta manipulorum agmen antepilanos appellabant, quia sub signis iam alii quindecim ordines locabantur, ex quibus ordo unus quisque tres partes habebat; earum primam quamque primum pilum vocabant; tribus ex vexillis constabat; vexillum centum octoginta sex homines erant; primum vexillum triarios ducebat, veteranum militem spectatae virtutis, secundum rorarios, minus roboris aetate factisque, tertium accensos, minimae fiduciae manum; eo et in postremam aciem reiciebantur.

Ubi his ordinibus exercitus instructus esset, hastati omnium primi pugnam inibant. Si hastati profligare hostem non possent, pede presso eos retro cedentes in intervalla ordinum principes recipiebant. Tum principum pugna erat; hastati sequebantur. Triarii sub vexillis considebant sinistro crure porrecto, scuta innixa umeris, hastas ⁴ subrecta cuspide in terra fixas, haud secus quam vallo saepta inhorreret acies, tenentes. Si apud principes quoque haud satis prospere esset pugnatum, gradum a prima acie ad triarios sensim referebant. Inde rem ad triarios redisse, cum laboratur, proverbio increbuit. Triarii consurgentes, ubi in intervalla ordinum suorum principes et hastatos recepissent, extemplo compressis ordinibus velut claudebant vias ⁵ unoque continenti agmine iam nulla spe post relicta in hostem incidebant; id erat formidolosissimum hosti, cum velut victos insecuti novam repente aciem exurgentem, auctam numero, cernebant.

Scribebantur autem quattuor fere legiones quinque milibus peditum, equitibus in singulas legiones trecentis. Alterum tantum ex Latino dilectu adiciebatur, qui

⁶ ea tempestate hostes erant Romanis eodemque ordine instruxerant aciem; nec vexilla cum vexillis tantum, universi hastati cum hastatis, principes cum principibus, sed centurio quoque cum centurione, si ordines turbati non essent, concurrendum sibi esse sciebat. Duo ⁷ primi pili ex utraque acie inter triarios erant, Romanus corpore haudquaquam satis validus, ceterum strenuus vir peritusque militiae, Latinus viribus ingens bellatorque primus, notissimi inter se, quia pares semper ordines duxerant. Romano haud satis fidenti viribus iam Romae permissum erat ab consulibus, ut subcenturionem sibi, quem vellet, legeret, qui tutaretur eum ab uno destinato hoste. Isque iuvenis in acie oblatulus ex centurione Latino victoriam tulit.

Pugnatum est haud procul radicibus Vesuvii montis, qua via ad Vesperim ferebat.

¹ 'a paid force,' [regular pay was first given in the Veientine war.]

² *clipeus*, round, of bronze, *scutum*, oval or oblong, of wood, covered with hides.

³ In this passage *ordo* (rank), *vexillum* (flag), *manipulus* (generally = two companies), are synonymous terms; while *pilus* (always with *primus*) is a section of the *triarii*; and the formation is thus:

    = = = = = (i) 15 manipuli of *hastati* ($\frac{2}{3}$ *scutati*, $\frac{1}{3}$ *leves*).

    = = = = = (ii)   ,,   *principes*.

    { = = = = = } (iii) 45   ,,   *triarii*, first line of which
    { = = = = = } are the veterans, second *rorarii*, third *accensi*,
    { = = = = = } the *hastati* and *principes* being the *antepilani*.

⁴ From *surgo* (*sub-rego*), translate 'erect.'

⁵ 'in one unbroken body:' cp. such a phrase as (Liv. XXI. 8) *una pars continentibus ruinis nudaverat urbem* (of a breach in a wall).

⁶ For *id temporis*.

⁷ *Centurio primi pili* (*triariorum*) (the first centurion of the *triarii*) was abbreviated into *primi pili*; from this the phrase *primus pilus* or *primipilus* grew up: cp. *sestertium* formed from *sestertorium*.

IV

PRO PATRIA NON TIMIDUS MORI

ROMANI consules, priusquam educerent in aciem, immolaverunt. Decio caput iocineris a ¹ familiari parte caesum haruspex dicitur ostendisse; alioqui acceptam dis hostiam esse; Manlium egregie litasse. "Atqui bene habet," inquit Decius, "si ab collega litatum est." Instructis, sicut ante dictum est, ordinibus processere in aciem. Manlius dextro, Decius laevo cornu praeerat. Primo utrimque aequis viribus, eodem ardore animorum gerebatur res; deinde ab laevo cornu hastati Romani, non ferentes impressionem Latinorum, se ad principes recepere. In hac trepidatione Decius consul M. Valerium magna voce inclamat: "deorum," inquit, "ope, M. Valeri, opus est; agedum, pontifex publicus populi Romani, ² praei verba, quibus me pro legionibus devoveam."

Pontifex eum togam praetextam sumere iussit et ³ velato capite, manu subter togam ad mentum exserta, super telum subiectum pedibus stantem sic dicere: ⁴ "Iane, Iuppiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, divi Novensiles, di Indigetes, divi, quorum est potestas nostrorum hostiumque, dique Manes, vos precor, ⁵ veneror, veniam peto oroque, uti populo Romano ⁶ Quiritium vim victoriamque prosperetis hostesque populi Romani Quiritium terrore, formidine mortequae adficiatis. Sicut verbis ⁷ nuncupavi, ita pro re publica, exercitu, legionibus, auxiliis populi Romani Quiritium legiones auxiliaque hostium mecum deis Manibus Tellurique devoveo."

Haec ita precatus lictores ire ad T. Manlium iubet matureque collegae se devotum pro exercitu nuntiare. Ipse incinctus ⁸ cinctu Gabino, armatus in equum in-

silivit ac se in medios hostes inmisit, conspectus ab utraque acie. Aliquanto augustior humano visus, sicut caelo missus piaculum omnis deorum irae, qui pestem ab suis aversam in hostes ferret; ita omnis terror pavorque cum illo latus signa prima Latinorum turbavit, deinde in totam penitus aciem pervasit. Evidentissimum id fuit, quod, quacumque equo invectus est, ibi haud secus quam pestifero sidere icti pavebant; ubi vero corruit obrutus telis, inde iam haud dubie consternatae cohortes Latinorum fugam ac vastitatem late fecerunt. Simul et Romani exsolutis ⁹ religione animis velut tum primum signo dato coorti pugnam integram ediderunt; nam et ¹⁰ rorarii procurrebant inter antepilanos addiderantque vires hastatis ac principibus, et triarii genu dextro innixi nutum consulis ad consurgendum expectabant.

Procedente deinde certamine cum aliis partibus multitudo superaret Latinorum, Manlius consul audito eventu collegae cum, ut ius fasque erat, lacrumis non minus quam laudibus debitis ¹¹ prosecutus tam memorabilem mortem esset, paulisper addubitavit, an consurgendi iam triariis tempus esset; deinde melius ratus integros eos ad ultimum discrimen servari, ¹² accensos ab novissima acie ante signa procedere iubet. Qui ubi subiere, extemplo Latini, tamquam idem adversarii fecissent, triarios suos excitaverunt; qui aliquamdiu pugna atroci cum et semet ipsi fatigassent et hastas aut praefregissent aut hebetassent, pellerent vi tamen hostem, debellatum iam rati perventumque ad extremam aciem, tum consul triariis "consurgite nunc," inquit, "integri adversus fessos, memores patriae parentumque et coniugum ac liberorum, memores consulis pro vestra victoria morte occubantis."

Ubi triarii consurrexerunt, integri, refulgentibus armis, nova ex improviso exorta acies, receptis in

intervalla ordinum antepilanis, clamore sublato ¹³ principia Latinorum perturbant hastisque ora fodientes primo robore virorum caeso per alios manipulos velut inermes prope intacti evasere tantaque caede perrupere cuneos, ut vix quartam partem relinquerent hostium. Samnites quoque sub radicibus montis procul instructi praebuere terrorem Latinis. Ceterum inter omnes cives sociosque praecipua laus eius belli penes consules fuit, quorum alter omnis minas periculaque ab deis superis inferisque in se unum vertit, alter ea virtute eoque consilio in proelio fuit, ut facile convenerit inter Romanos Latinosque, qui eius pugnae memoriam posteris tradiderunt, utrius partis T. Manlius dux fuisset, eius futuram haud dubie fuisse victoriam.

Latini ex fuga se ¹⁴ Minturnas contulerunt. Castra secundum proelium capta, multique mortales ibi vivi oppressi, maxime Campani. Deci corpus ne eo die inveniretur, nox quaerentes oppressit; postero die inventum inter maximam hostium stragem coopertum telis; funusque ei par morti celebrante collega factum est.

Illud adiciendum videtur, licere consuli dictatorique et praetori, cum legiones hostium devoveat, non utique se, sed quem velit ex legione Romana scripta civem devovere. Si is homo, qui devotus est, moritur, probe factum videri; ni moritur, tum signum septem pedes altum aut maius in terram defodi et ¹⁵ piaculum hostiam caedi; ubi illud signum defossum erit, ¹⁶ eo magistratum Romanum escendere fas non esse. Sin autem sese devovere volet, sicuti Decius devovit, ni moritur, neque ¹⁷ suum neque publicum divinum pure faciet, sive hostia sive quo alio volet. Qui sese devoverit, Vulcano arma sive cui alii divo vovere volet, ius est; telo, super quod stans consul precatus est, hostem potiri fas non est; si potiatur, Marti ¹⁸ suovetaurilibus piaculum fieri. —(Livy: VIII. 6–10.)

¹ A soothsayer's term, 'in the part that concerned him,' as opposed to the *pars hostilis*.

² Cp. Liv., V. 41, *M. Fabio pont. max. praefante carmen*.

³ The Greek prayed *capite nudato*, the Roman *aperto*, Virg., *Aen.*, III. 545, *capita ante aras Phrygio velamur amictu*, and Lucr., V. 1198, *nec pietas ulla est velatum saepe videri | vertier ad lapidem*.

⁴ Livy is fond of recalling ancient formulae, as of *perduellio* (I. 26), the *fetiales* (I. 32), *ver sacrum* (XXII. 10).

⁵ *veneror* = *precor*, Virg., *Aen.*, III. 34, *nymphas venerabar agrestes*.

⁶ *Quirites*, the name originally applied to the Roman spearmen, in war formation or organisation, probably from *quiris*, a spear. In later times it lost all military signification.

⁷ *nuncupare*, old word = *nominare*: especially in phrase, *vota nuncupare* (Liv., XXII. 1, etc.): so *heredem nuncupare*.

⁸ *cinctu Gabino* (*procincti*), an old way of wearing toga, especially for activity, so worn in sacrifices and at the *Ambarvalia*, [or in making wills before the army,] cp. Liv., V. 46; Virg., *Aen.*, VII. 612, *ipse Quirinali trabea cinctuque Gabino | insignis*:—from Gabii in Latium.

⁹ 'religious terror,' 'awe.'

¹⁰ *rorarii*, forming the line behind the *triarii*, skirmishers, so called *quia rorat antequam pluit* (*ros*, the dew).

¹¹ 'attended.'

¹² The last line, inferior combatants.

¹³ 'the van.'

¹⁴ By the river Liris.

¹⁵ 'a victim is slain as an atonement.'

¹⁶ 'a Roman officer of State may not stand there.'

¹⁷ 'cannot properly perform sacrifice for himself or the State, whether with . . .': for the construction cp. Virg., *Aen.*, III. 77, *cum faciam vitula pro frugibus*.

¹⁸ The major sacrifice, especially at *lustrationes*, purifications: the bull, the ram and the boar were driven round the fields and sacrificed to Mars, the patron god of agriculture, later on identified with Mavors, the god of harm and war.

DIVINI MUNERA RURIS

¹ *Di patrii, purgamus agros, purgamus agrestes :*

Vos mala de nostris pellite limitibus,

Neu seges eludat messem fallacibus herbis,

Neu timeat celeres tardior agna lupos.

Tunc nitidus plenis confisus rusticus agris

Ingeret ardenti grandia ligna foco,

Turbaque ² vernarum, saturi bona signa coloni,
 Ludet et ex virgis extruet ante casas.
 Eventura precor : viden ut felicibus extis
 Significet placidos nuntia fibra deos?
 Nunc mihi ³ fumosos veteris proferte Falernos
 Consulis et Chio solvite vincla cado.
 Vina diem celebrent : non festa luce madere
 Est rubor, errantes et male ferre pedes.
 Sed "bene ⁴ Messallam " sua quisque ad pocula dicat,
 Nomen et absentis singula verba sonent.
 Gentis Aquitanae celebr Messalla triumphis
 Et magna ⁵ intonsis gloria victor avis,
 Huc ades aspiraue mihi, dum carmine nostro
 Redditur agricolis gratia caelitibus.
 Rura cano rurisque deos. His vita magistris
 Desuevit querna pellere glande famem :
 Illi conpositis primum docuere tigillis
 Exiguam viridi fronde operire dumum :
 Illi etiam tauros primi docuisse feruntur
 Servitium et plastro supposuisse rotam.
 Tunc victus abiere feri, tunc consita pomus,
 Tunc bibit inriguas fertilis hortus aquas :
 Aurea tunc pressos pedibus dedit uva liquores
 Mixtaque ⁶ securost sobria lympha mero.
 Rura ferunt messes, calidi cum sideris aestu
 Deponit flavas annua terra comas.
 Rure levis verno flores apis ingerit ⁷ alveo,
 Conpleat ut dulci sedula melle favos.
 Agricola ⁸ adsiduo primum satiatus aratro
 Cantavit certo rustica verba pede
 Et satur arenti primumst modulatus avena
 Carmen, ut ornatos diceret ante deos :
⁹ Agricola et minio suffusus, Bacche, rubenti
 Primus inexperta duxit ab arte choros.
 Huic datus a pleno, memorabile munus, ovili
 Dux pecoris curtas auxerat hircus opes.

Rure puer verno primum de flore coronam
Fecit et antiquis inposuit Laribus.

—(Tib., II. i. 17-60.)

¹ The piece refers to the *Ambarvalia*, the rite of purifying (*lustratio*) the land; when the victims were taken round the fields before sacrifice, a heathen festival said to be the origin of the Christian Rogation Days, and our 'beating the bounds': cp. Virg., *Georg.*, I. 338-350, held on May 29. Others refer this passage to the *Sementivae Ferae* (Postgate, *sub loc.*).

² Bred on his estate.

³ Because the jar of wine is kept where the smoke can dry it: cp. Hor., *Carm.*, III. 8, 11, *amphorae fumum bibere institutae | consule Tullo* (B.C. 66).

⁴ Messalla: consul B.C. 31, friend first of Antonius, then Octavius; patron of Tibullus, and other Augustan poets; fought in Aquitania and Illyria.

⁵ Messalla belonged to the old family Corvinus; the *cognomen* was won in the fight with a Gaul, B.C. 349; for the epithet, cp. Hor., *Carm.*, I. 12, 41, *incomptis Curium capillis*. The old Romans did not shave.

⁶ *seculo*, 'oblivious.'

⁷ Bee-hive.

⁸ *i. e.* tired of ploughing broke into verse (*certo pede* = metre): perhaps he is thinking of the old Saturnian verse, Saturn being the god of old Italy.

⁹ The story was that the countryman smeared with lees of wine sang vintage songs to Dionysus, and the prize was a goat; from this sprang the drama: cp. Hor., *Ars Poet.*, 220 and 277, 278.

A ROMAN GENTLEMAN IN HIS COUNTRY HOME

QUAERIS, quem ad modum in Tuscis diem aestate disponam. Evigilo, cum libuit, plerumque circa horam primam, saepe ante, tardius raro. Clausae fenestrae manent; mire enim silentio et tenebris ab iis, quae avocant, abductus et liber et mihi relictus non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem quae mens vident, quotiens non vident alia. Cogito, si quid in manibus, cogito ¹ ad verbum scribenti emendantique similis nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel

facile componi tenerive potuerunt. Notarium voco et die admisso, quae formaveram, dicto; abit rursusque revocatur rursusque dimittitur. Ubi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimensumque tempus), ut dies suasit, in xystum me vel cryptoporticum confero, reliqua meditor et dicto. Vehiculum ascendo. Ibi quoque idem quod ambulans aut iacens; ² durat intentio mutatione ipsa refecta. Paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Graecam Latinamve clare et intente non tam vocis causa quam ³ stomachi lego; pariter tamen et illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, labor. Cenanti mihi, si cum uxore vel paucis, liber legitur; post cenam comoedia aut lyristes; mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur, et ⁴ quamquam longissimus ⁵ dies cito conditur. Non numquam ex hoc ordine aliqua mutantur; nam, si diu iacui vel ambulavi, post somnum demum lectionemque non vehiculo, sed, quod brevius, quia velocius, equo gestor. Interveniunt amici ex proximis oppidis partemque diei ad se trahunt interdumque lasso mihi opportuna interpellatione subveniunt. Venor aliquando, sed non sine pugillaribus, ut, quamvis nihil ceperim, non nihil referam. Datur et colonis, ⁶ ut videtur ipsis, non satis temporis, quorum mihi agrestes querellae litteras nostras et haec urbana opera ⁷ commendant. Vale.
—(Pliny: *Ep.*, IX. 36.)

¹ 'like one writing or correcting word by word, less or more, according to the difficulty of inventing or remembering.'

² 'my train of thought is maintained, being refreshed by . . .'

³ 'digestion.'

⁴ for *quamvis*.

⁵ Cp. Hor., *Carm.*, IV. 5, 29, *condit quisque diem collibus in suis*.

⁶ *ut videtur ipsis* with *non satis*, 'I give the farmers an audience, not long enough as they think.'

⁷ 'serve to further,' 'give zest to': cp. Juv., *Sat.*, XI. 208, *voluptates commendat rarior usus*.

A ROMAN DAY IN TOWN

PRIMA ¹ salutantes atque altera conterit hora,
 Exercet raucos tertia causidicos,
 In quintam varios extendit Roma labores,
 Sexta quies lassis, septima finis erit,
 Sufficit in nonam ² nitidis octava palaestris,
 Imperat ³ extractos frangere nona toros :
 Hora libellorum ⁴ decuma est, Eupheme, meorum,
 Temperat ambrosias cum tua cura dapes
 Et bonus aetherio laxatur nectare Caesar
 Ingentique tenet pocula parca manu.
 Tunc admitte iocos : gressu timet ire licenti
 Ad matutinum nostra Thalia ⁵ Iovem.
 —(Mart., IV. 8.)

¹ *salutatio*, the morning levée of dependents at the house of their patron—*dominus* or *rex*—rewarded by the *sportula*, or dole of food.

² *i. e.* which makes the skin shine, by exercise, the bath, the oil.

³ 'breaking the smooth cushions' of the triclinium by reclining on them. The luxurious Roman began at two o'clock, *exul ab octava Marius bibit* (Juv., I. 49).

⁴ *i. e.* at the *secundae mensae* after the dinner is finished (*cena*), Hor., *Carm.*, IV. 5, 31, *alteris | te mensis adhibet deum*, when the wine and entertainment begins (*convivium*).

⁵ Domitian Caesar ; and Euphemus (above) is his chief carver (*structor*), or table attendant.

A DINNER WITH ATTIC SALT

¹ NUNTIAT octavam Phariae sua turba iuvencae,
² Et pilata redit iamque subitque cohors.
³ Temperat haec thermas, nimios prior hora vapores
 Halat, et inmodico sexta Nerone calet.
 Stella, Nepos, Cani, Cerialis, Flacce, venitis?
 Septem ⁴ sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

- ⁵ Exoneraturas ventrem mihi vilica malvas
 Adtulit et varias quas habet hortus opes.
 In quibus est lactuca sedens et tonsile porrum,
 Nec dest ⁶ ructatrix mentha nec herba salax ;
⁷ Secta coronabunt rutatos ova lacertos
 Et madidum ⁸ thynni de sale sumen erit.
⁹ Gustus in his ; una ponetur cenula mensa,
 Haedus inhumani raptus ab ore lupi,
 Et quae non egeant ferro structoris ¹⁰ ofellae
 Et ¹¹ faba fabrorum prototomique rudes ;
 Pullus ad haec cenisque tribus iam perna superstes
 Addetur. ¹² Saturis mitia poma dabo,
¹³ De Nomentana vinum sine faece lagona,
 Quae ¹⁴ bis Frontino consule prima fuit.
 Accedent sine felle ioci nec mane timenda
 Libertas et nil quod tacuisse velis :
¹⁵ De prasino conviva meus venetoque loquatur,
¹⁶ Nec faciunt quemquam pocula nostra reum.

—(Mart., X. 48.)

¹ 'Her votaries tell Isis that it is two o'clock.' The worship of Isis ('the cow of Egypt') had come into Rome under the Early Empire, and was now in vogue. Juv., XIII. 92, *decernat quodcunque volet de corpore nostro / Isis, et irato feriat mea lumina sistro*, and elsewhere. Her worshippers announce to her the hour, and leave her.

² If the reading stands, the line = 'the company, armed with javelins, returns to its own quarters,' perhaps the praetorians, after being on guard at the palace.

³ The eighth hour is the regular time for the baths (*thermae*): at the seventh they are still too hot, at the sixth they are boiling, it is too early for the bath. *Nerone*, i. e. *thermae Neronianae*.

⁴ The round couch, like the Greek *c* : of his friends named, Stella is a poet (masculine).

⁵ 'purging.'

⁶ 'refreshing mint and stimulating colewort' (*herba = eruca*). Hor., *Sat.*, II. 8, 51, *erucac virides*.

⁷ 'strips of egg will garnish savory roes' (or 'anchovies').

⁸ 'sow's paunch swimming in fish sauce.' *sumen*, a Roman tit-bit, generally part of the *cena* proper.

⁹ *gustus*, the *hors d'œuvres* before the meal, followed by the courses of dinner (*cenula* = *ferculum*: the dinner would be slight).

¹⁰ 'rissoles,' which need no carving.

¹¹ 'beans, the workmen's dish, with tender turnip-tops.'

¹² *i. e.* as dessert, when the wine appeared.

¹³ From the poet's little estate at Nomentum in Sabellium.

¹⁴ *Frontinus iterum cons.* 97 A. D.

¹⁵ 'the green and the blue jacket,' two of the four colours worn in the chariot-races in the circus, which divided all Rome into parties: cp. *Juv.*, XI. 197, *fragor aurem | percutit, eventum viridis quo colligo panni.*

¹⁶ *i. e.* the talk is harmless, and none will repeat it.

TAKING POT-LUCK WITH A FRIEND

CENABIS belle, Iuli Cerialis, apud me;

¹ Conditio est melior si tibi nulla, veni.

² Octavam poteris servare; lavabimur una:

Scis quam sint Stephani balnea iuncta mihi.

³ Prima tibi dabitur ⁴ ventri lactuca movendo

Utilis, et porris ⁵ fila resecta suis,

Mox vetus et ⁶ tenui maior cordyla lacerto,

Sed ⁷ quam cum rutae frondibus ova tegant;

⁸ Altera non derunt tenui versata favilla,

Et ⁹ Velabrensi massa coacta foco,

Et quae Picenum senserunt frigus olivae.

Haec satis in gustu. Cetera nosse cupis?

Mentiar, ut venias: pisces, conchylia, sumen,

¹⁰ Et chortis saturas atque paludis aves,

Quae nec ¹¹ Stella solet rara nisi ponere cena.

Plus ego polliceor: nil recitabo tibi,

¹² Ipse tuos nobis relegas licet usque Gigantas

Rura vel aeterno proxima Vergilio.

—(Mart., XI. 52.)

¹ 'an engagement.'

² *i. e.* you may come at two o'clock.

³ First comes the *gustus*, the *hors d'œuvre* of the French *déjeuner*,

consisting of herbs, fry of fish, salt fish, olives, onions, etc., then the *cena*, then the *mensae secundae*, dessert and wine and entertainment.

⁴ 'as a laxative.'

⁵ 'slips from the leeks (to which they belong, *suis*).'

⁶ 'larger than the slender *lacertus*'—an eel or other fish: *vetus* = full-sized.

⁷ 'seasoned with egg and rue.'

⁸ 'a second course of eggs'—on toast.

⁹ 'smoked cheese from the Velabrum' (near the river): cp. Ovid, *Met.*, VIII. 666, *lactis massa coacti*.

¹⁰ 'and fat capons and ducks,' literally, fattened birds of the courtyard (*cohortis*) and of the ditch.

¹¹ A poet friend of Martial.

¹² Cerialis may read aloud his *Τιτανομαχία* (Wars of the Giants), or his *Georgics* (*rura*).

VESPASIAN IN EGYPT—THE POPULAR CULT OF SERAPIS

PER eos menses, quibus Vespasianus Alexandriae ¹ statos aestivis flatibus dies et certa maris opperiebatur, multa miracula evenere, quis caelestis favor et quaedam in Vespasianum inclinatio numinum ostenderetur. E plebe Alexandrina quidam oculorum tabe notus ² genua eius advolvitur, remedium caecitatis exposcens gemitu, ³ monitu Serapidis dei, quem dedita superstitionibus gens ante alios colit; precabaturque principem, ut genas et oculorum orbes dignaretur respargere ⁴ oris excremento. Alius manum aeger eodem deo auctore, ut pede ac vestigio Caesaris calcaretur, orabat. Vespasianus primo inridere, aspernari; atque illis instantibus modo famam vanitatis metuere, modo obsecratione ipsorum et vocibus adulantium in spem induci: postremo ⁵ aestimari a medicis iubet, an talis caecitas ac debilitas ope humana superabiles forent. Medici varie disserere: huic non exeam vim luminis et redituram, si pellerentur

obstantia; illi ⁶ elapsos in pravum artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari. Id fortasse cordi deis et divino ministerio principem electum; denique patrati remedii gloriam penes Caesarem, inriti ludibrium penes miseros fore. Igitur Vespasianus cuncta fortunae suae patere ratus nec quicquam ultra incredibile, laeto ipse vultu, ⁷ erecta quae adstabat multitudine, iussa exsequitur. Statim conversa ad usum manus, at caeco reluxit dies. Utrumque qui interfuere nunc quoque memorant, postquam nullum mendacio pretium.

Altior inde Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, ut ⁸ super rebus imperii consuleret: arceri templo cunctos iubet. Atque ingressus intentusque numini respexit pone tergum e primoribus Aegyptiorum nomine Basiliden, quem procul Alexandria plurium dierum itinere et aegro corpore detineri haud ignorabat. Percontatur sacerdotes, num illo die Basilides templum inisset, percontatur obvios, num in urbe visus sit; denique missis equitibus explorat, illo temporis momento octoginta milibus passuum afuisse: tunc ⁹ divinam speciem et vim responsi ex nomine ¹⁰ Basilidis interpretatus est.

Origo dei nondum nostris auctoribus celebrata: Aegyptiorum ¹¹ antistites sic memorant, Ptolemaeo regi, qui Macedonum primus Aegypti opes firmavit, cum Alexandriae ¹² recens conditae moenia templaque et ¹³ religiones adderet, oblatum per quietem decore eximio et maiore quam humana specie iuvenem, qui moneret, ut fidissimis amicorum in Pontum missis effigiem suam acciret; laetum id regno magnamque et inclutam sedem fore, quae excepisset: simul visum eundem iuvenem in caelum igne plurimo attolli. Ptolemaeus omine et miraculo excitus sacerdotibus Aegyptiorum, quibus mos ¹⁴ talia intellegere, nocturnos visus aperit. Atque illis Ponti et externorum parum gnaris, Timotheum Athe-

niensem e gente ¹⁵ Eumolpidarum, quem ut antistitem caerimoniarum Eleusine exciverat, quaenam illa ¹⁶ superstitio, quod numen, interrogat. Timotheus quaesitis qui in Pontum meassent, cognoscit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Iovis Ditis : namque et muliebrem effigiem adsistere, quam plerique Proserpinam vocent. Sed Ptolemaeus, ut sunt ingenia regum, pronus ad formidinem, ubi securitas rediit, voluptatum ¹⁷ quam religionum adpetens ¹⁸ negligere paulatim aliasque ad curas animum vertere, donec eadem species terribilior iam et instantior exitium ipsi regnoque denuntiaret, ni iussa patrarentur. Tum legatos et dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat) expediri iubet praecipitque navigaturis, ut Pythicum Apollinem adeant. Illis mare secundum, ¹⁹ sors oraculi haud ambigua : irent simulacrumque ²⁰ patris sui reveherent, sororis relinquerent.

Ut Sinopen venere, munera preces mandata regis sui Scydrothemidi adlegant. Qui ²¹ versus animi modo numen pavescere, modo minis adversantis populi terreri ; saepe donis promissisque legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto Ptolemaeus non studium, non preces omittere : dignitatem legatorum, numerum navium, auri pondus augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne destinata ²² deo ultra moraretur : cunctantem varia pernicies morbique et manifesta caelestium ira graviorque in dies fatigabat. Advocata contione iussa numinis, suos Ptolemaei que visus, ingruentia mala exponit : vulgus ²³ aversari regem, ²⁴ invidere Aegypto, sibi metuere templumque circum sedere. ²⁵ Maior hinc fama tradidit deum ipsum adpulsas litori navis sponte conscendisse : mirum inde dictu, tertio die tantum maris emensi Alexandriam adpelluntur. Templum pro magnitudine urbis exstructum loco, cui nomen Rhacotis ; fuerat illic sacellum Serapidi atque

Isidi antiquitus sacratum. Haec de originē et advectu dei celeberrima. Nec sum ignarus esse quosdam, qui Seleucia urbe Suriae accitum regnante Ptolemaeo, quem tertia aetas tulit; alii auctorem eundem Ptolemaeum, sedem, ex qua transierit, Memphim perhibent, inclutam olim et veteris Aegypti ²⁶ columnen. Deum ipsum multi Aesculapium, quod medeatur aegris corporibus, quidam Osirin, antiquissimum illus gentibus numen, plerique Iovem ut rerum omnium potentem, plurimi Ditem patrem ²⁷ insignibus, quae in ipso manifesta, aut per ambages coniectant.—(Tacitus: *Hist.*, IV. 81–84.)

¹ 'the stated days for the summer breezes.'

² *genua . . . advolvitur*. The construction is borrowed from Sallust.

³ Causal ablative.

⁴ 'with spittle.' The elder Pliny mentions supposed cures by this means.

⁵ 'an expert opinion to be given.'

⁶ 'enfeebled and out of shape.'—W. A. Spooner.

⁷ 'all expectancy.'

⁸ = *de*, as in Virgil.

⁹ Predicative.

¹⁰ *i. e.* that he should reign (be king): from Greek βασιλεύς.

¹¹ 'temple attendants.'

¹² Adverb.

¹³ 'cults.'

¹⁴ *i. e.* interpret dreams.

¹⁵ An ancient caste of priests in Attica, who managed the worship of Demeter.

¹⁶ 'religious worship.'

¹⁷ Supply *magis*.

¹⁸ 'grows careless.'

¹⁹ 'purport.'

²⁰ *Patris*, Jupiter: *sororis*, Proserpine.

²¹ 'being apt to change his mind.' *Animi*, genitive of respect: cf. *incertus animi*. *Versus* here has the continuous sense of a present participle.

²² 'for the god,' *i. e.* Dis Pater.

²³ 'tried to dissuade.'

²⁴ The object is 'the possession of their god,' understood.

²⁵ 'more wonderful.'

²⁶ 'support.'

²⁷ "by the attributes . . . , or by a symbolical application of them."—Spooner.

INEQUALITIES IN EARLY ROME

QUANTO magis prosperis eo anno bellis tranquilla omnia foris erant, tantum in urbe vis patrum in dies miseriaeque plebis crescebant, cum eo ipso, quod necesse erat solvi, ¹ facultas solvendi inpediretur. Itaque cum iam ² ex re nihil dari posset, ³ fama et corpore, iudicati atque addicti, creditoribus satisfaciebant, poenaque ⁴ in vicem fidei cesserat. ⁵ Adeo ergo obnoxios summiserant animos non infimi solum, sed principes etiam plebis, ut non modo ad tribunatum militum inter patricos petendum, quod tanta vi ut liceret tetenderant, sed ne ad plebeios quidem magistratus capessendos petendosque ulli viro acri experientique animus esset, possessionemque honoris usurpati modo a plebe per paucos annos recuperasse in perpetuum patres viderentur. Ne id nimis laetum parti alteri esset, parva, ut plerumque solet, rem ingentem moliundi causa intervenit.

M. Fabi Ambusti, potentis viri cum inter sui corporis homines tum etiam ad plebem, quod haudquaquam inter id genus contemptor eius habebatur, filiae duae nuptae Ser. Sulpicio maior, minor C. Licinio Stoloni erat, inlustri quidem viro, tamen plebeio; ⁶ eaque ipsa adfinitas haud sprete gratiam Fabio ad vulgum quaesierat. Forte ita incidit, ut in Ser. Sulpici tribunum militum domo sorores Fabiae cum inter se, ut fit, sermonibus tempus tererent, lictor Sulpici, cum is de foro se domum reciperet, forem, ut mos est, virga percuteret. Cum ad id, moris eius insueta, expavisset minor Fabia, risui sorori fuit, miranti ignorare id sororem. Ceterum is risus stimulos parvis mobili rebus animo muliebri subdidit. ⁷ Frequentia quoque prosecutionum rogantiumque, num quid vellet, credo fortu-

natum matrimonium ei sororis visum ⁸ sui que ipsam malo arbitrio, quo a proximis quisque minime anteiri vult, paenituisse. Confusam eam ex recenti morsu animi cum pater forte vidisset, percunctatus "satin salvae?" avertentem causam doloris, quippe nec satis piam adversus sororem nec admodum in virum honorificam, elicit comiter sciscitando, ut fateretur eam esse causam doloris, quod iuncta in pari esset, nupta in domo, ⁹ quam nec honos nec gratia intrare posset. Consolans inde filiam Ambustus bonum animum habere iussit: eosdem prope diem domi visuram honores, quos apud sororem videat. Inde consilia inire cum genero coepit adhibito L. Sextio, strenuo adolescente et cuius spei nihil praeter genus patricium deesset.—(Livy, VI. 34.)

¹ 'the means of paying their debts.'

² 'from their property.'

³ 'by their good name and their bodies'—they were handed over to the creditors as their property (*addictus*).

⁴ 'took the place of payment.'

⁵ 'so utterly broken was the spirit of . . .'

⁶ 'and the fact that he had not despised this connexion.'

⁷ 'through the numbers of her sister's attendants, asking her . . .'

⁸ 'sorry for herself through the ill-advised feeling under which no one . . .'

⁹ Because at that time the consulship was closed to plebeians.

WOMEN'S RIGHTS AT ROME

"On one side arose

The women up in wild revolt, and storm'd
At the Oppian law."

INTER bellorum magnorum aut vixdum finitorum aut imminentium curas intercessit res parva dictu, sed quae ¹ studiis in magnum certamen excesserit. M. Fundanius et L. Valerius tribuni plebi ad plebem

tulerunt de Oppia lege abroganda. Tulerat eam C. Oppius tribunus plebis ² Q. Fabio Ti. Sempronio consulibus, in medio ardore Punici belli, ne qua mulier plus semunciam auri haberet neu vestimento versicolori uteretur neu iuncto vehiculo in urbe oppidove aut propius ³ inde mille passus nisi sacrorum publicorum causa veheretur. M. et P. Iunii Bruti tribuni plebis legem Oppiam tuebantur nec eam se abrogari passuros aiebant; ad suadendum dissuadendumque multi nobiles prodibant; Capitolium turba hominum faventium adversantiumque legi complebatur. Matronae nulla nec auctoritate nec verecundia nec imperio virorum contineri limine poterant, omnis vias urbis aditusque in forum obsidebant viros descendantis ad forum orantes, ut florente re publica, crescente in dies privata omnium fortuna matronis quoque pristinum ornatum reddi paterentur. Augebatur haec frequentia mulierum in dies; nam etiam ex oppidis ⁴ conciliabulisque conveniebant. Iam et consules praetoresque et alios magistratus adire et rogare audebant; ceterum minime exorabilem alterum utique consulem, M. Porcium Catonem, habebant. . . .

Haec cum contra legem proque lege dicta essent, aliquanto maior frequentia mulierum postero die sese in publicum effudit, unoque agmine omnes Brutorum ianuas obsederunt, qui collegarum rogationi intercedebant, nec ante abstiterunt, quam remissa intercessio ab tribunis est. Nulla deinde dubitatio fuit, quin omnes tribus legem abrogarent. Viginti annis post abrogata est quam ata.—(Livy, XXXIV. 1, 8.)

¹ 'by the feeling aroused.'

² B.C. 215, the year after Cannae.

³ = *propius ab urbe*.

⁴ Market-towns.

TA ΠΟΔΑ ΤΑ ΔΡΟΣΟΕΝΤΑ

“*Gather ye rosebuds while ye may*”

VER erat et blando mordenti ¹ a frigore sensu
 Spirabat croceo mane revecta dies.
² Strictior eois praecesserat aura iugales
 Aestiferum ³ suadens anticipare diem.
 Errabam riguis per ⁴ quadrua compita in hortis
⁵ Maturo cupiens me vegetare die.
 Vidi concretas per gramina flexa pruinas
 Pendere aut holerum stare cacuminibus,
 Caulibus et teretes patulis concludere guttas
 Et caelestis aquae pondere tunc gravidas.
 Vidi ⁶ Paestano gaudere rosaria cultu
 Exoriente novo roscida lucifero.
 Rara pruinosis canebat gemma fructectis
 Ad primi radios interitura die.
 Ambigeres, raperetne rosis Aurora ruborem
 An daret et flores tingueret orta dies.
 Ros unus, color unus et unum mane duorum;
⁷ Sideris et floris nam domina una Venus.
 Forsan et unus odor: sed celsior ⁸ ille per auras
 Diffluit: expirat proximus iste magis.
⁹ Communis Paphie dea sideris et dea floris
 Praecipit unius muricis esse habitum.
¹⁰ Momentum intererat, quo se nascentia florum
 Germina conparibus dividerent spatiis.
 Haec viret angusto foliorum tecta galero,
 Hanc tenui folio purpura rubra notat.
 Haec aperit primi fastigia celsa obelisci
 Mucronem ¹¹ absolvens purpurei capitis.
 Vertice collectos illa ¹² exsinuabat amictus,
 Iam meditans foliis se numerare suis:
 Nec mora: ridentis calathi patefecit honorem
¹³ Prodens inclusi semina densa croci.
 Haec modo, quae toto rutilaverat igne comarum

Pallida conlapsis deseritur foliis.
 Mirabar celerem fugitiva aetate rapinam
 Et, dum nascuntur, consenuisse rosas.
 Ecce et defluxit rutili coma punica floris,
 Dum loquor, ¹⁴ et tellus tecta rubore micat.
 Tot species tantosque ortus variosque novatus
 Una dies aperit, conficit ipsa dies.
 Conquerimur, Natura, brevis quod gratia talis :
 Ostentata oculis ¹⁵ illico dona rapis.
 Quam longa una dies, aetas tam longa rosarum :
 Cum pubescenti iuncta senecta brevis.
 Quam modo nascentem rutilus conspexit Eous,
 Hanc rediens sero vespere vidit anum.
 Sed bene, quod paucis licet interitura diebus
¹⁶ Succedens aevum prorogat ipsa suum.
 Collige, virgo, rosas, dum flos novus et nova pubes,
 Et memor esto aevum sic properare tuum.

—(Ausonius : *Idyl XIV.*)

¹ *a* = after the biting cold.

² 'cool' : *jugales*, 'the eastern team,' = the dawn.

³ Literally 'showing (warning) that it went before a sultry day,' that a hot day was coming.

⁴ = *quadrata*, 'through the garden-paths laid out in squares.'

⁵ 'to refresh myself with the full freshness of the day.'

⁶ Paestum, in Lucania (Posidonia), famous for its roses, *Virg., Geor., IV. 119, biferi rosaria Paesti*: here = 'worthy of Paestum.'

⁷ *i. e.* of the planet Venus, the morning star, *duorum* for *amborum*: 'the two have the same dews and tints and morning freshness.'

⁸ 'but the red of the former is spread on high in the skies, the red of the rose (*iste*) breathes near at hand.'

⁹ 'Venus, the common queen of both, invests both in purple tints.'

¹⁰ *i. e.* for a while the writer watches the flowers in different stages of development or decline (*spatia*, properly the courses in a race), one in green bud, another just showing colour, etc.

¹¹ 'opening.'

¹² 'threw aside.'

¹³ 'showing the heart of yellow.'

¹⁴ 'the very ground.'

¹⁵ The final *o* is shortened in later Latin: in Augustan times, only in *ego, modo*, and in *scio*, and perhaps *puto*.

¹⁶ 'it renews its life, will flower again': *succedens* best with *aevum*, 'in time to come': *licet interitura*, 'though it may fade so soon.'

ΓΛΑΥΚ' ΑΘΗΝΑΖΕ

UT nova dona tibi, Caesar, Nilotica tellus
 Miserat hibernas ¹ ambitiosa rosas.
 Navita derisit Pharios Memphiticus hortos,
 Urbis ² ut intravit limina prima tuae :
 Tantus veris honos et odoraе gratia Florae
 Tantaque ³ Paestani gloria ruris erat ;
 Sic, quacumque vagus gressumque oculosque ferebat,
 Tonsilibus sertis omne rubebat iter.
 At tu Romanae iussus iam cedere brumae
 Mitte tuas ⁴ messes, accipe, Nile, rosas.

—(Mart., VI. 80.)

¹ Literally 'to court attention,' 'make a display': cp. Tac., *Agr.*, 29, *Quem casum neque ambitiose neque muliebriter tulit.* Juv., III. 182, *hic vivimus ambitiosa paupertate omnes.*

² 'when,' 'as soon as.'

³ Paestum, in South Italy, famous for its rose-gardens: Virg., *Geor.*, IV. 119, *biferi rosaria Paesti.*

⁴ Its wheat: Egypt was one of the corn-granaries of Rome.

THE TYRANT'S UNHAPPINESS

DUODEQUADRAGINTA annos tyrannus Syracusanorum
 fuit ¹ Dionysius, cum quinque et viginti natus annos
 dominatum occupavisset. Qua pulchritudine urbem,
 quibus autem opibus praeditam servitute oppressam
 tenuit civitatem! Atqui de hoc homine a bonis aucto-
 ribus sic scriptum accepimus, summam fuisse eius in
 victu temperantiam in rebusque gerundis virum acrem
 et industrium, eundem tamen maleficum natura et
 iniustum. Ex quo omnibus bene veritatem intuentibus
 videri necesse est miserrimum. Ea enim ipsa, quae
 concupierat, ne tum quidem, cum omnia se posse cen-
 sebat, consequabatur. Qui cum esset bonis parentibus

atque honesto loco natus (etsi id quidem alius alio modo tradidit) abundaretque et aequalium familiaritatibus et consuetudine propinquorum, haberet etiam more Graeciae quosdam adolescentis amore coniunctos, credebat eorum nemini, sed iis, quos ex familiis locupletium servos delegerat, quibus nomen servitutis ipse detraxerat, et quibusdam ²convenis et feris barbaris corporis custodiam committebat. Ita propter iniustam dominatus cupiditatem in carcerem quodam modo ipse se incluserat. Quin etiam, ne tonsori collum committeret, tondere filias suas docuit. Ita sordido ancillarique artificio regiae virgines ut tonstriculae tondebant barbam et capillum patris. Et tamen ab his ipsis, cum iam essent adultae, ferrum removit instituitque, ut candentibus iuglandium ³putaminibus barbam sibi et capillum adurerent. Idemque cum in communibus ⁴suggestis consistere non auderet, contionari ex turri alta solebat. Atque is cum pila ludere vellet (studiose enim id factitabat) tunicamque poneret, adolescentulo, quem amabat, tradidisse gladium dicitur. Hic cum quidam familiaris iocans dixisset: "Huic quidem certe vitam tuam committis", adrisissetque adolescens, utrumque iussit interfici, alterum, quia viam demonstravisset interimendi sui, alterum, quia dictum id risu adprobavisset. Atque eo facto sic doluit, nihil ut tulerit gravius in vita; quem enim vehementer amat, occiderat. Sic distrahuntur in contrarias partis ⁵impotentium cupiditates. Cum huic obsecutus sis, illi est repugnandum.

Quamquam hic quidem tyrannus ipse iudicavit, quam esset beatus. Nam cum quidam ex eius adsentatoribus, Damocles, commemoraret in sermone copias eius, opes, maiestatem dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam aedium regiarum negaretque umquam beatiorem quemquam fuisse, "Visne igitur", inquit, "o

Damocle, quoniam te haec vita delectat, ipse eam degustare et fortunam experiri meam?" Cum se ille cupere dixisset, conlocari iussit hominem in aureo lecto strato pulcherrimo textili stragulo, magnificis operibus picto, ⁶ abacosque compluris ornavit argento auroque caelato. Tum ad mensam eximia forma pueros delectos iussit consistere eosque nutum illius intuentis diligenter ministrare. Aderant unguenta, coronae, incendebantur odores, mensae exquisitissimis epulis extruebantur. Fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu fulgentem gladium e lacunari saeta equina aptum demitti iussit, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pulchros illos ministratores aspiciebat nec plenum artis argentum nec manum porrigebat in mensam, iam ipsae defluebant coronae; denique exoravit tyrannum, ut abire liceret, quod iam beatus nollet esse. Satisne videtur declarasse Dionysius nihil esse ei beatum, cui semper aliqui terror impendat? Atque ei ne ⁷integrum quidem erat, ut ad iustitiam remigraret, civibus libertatem et iura redderet; iis enim se adulescens improvida aetate inretierat erratis eaque commiserat, ut salvus esse non posset, si sanus esse coepisset.

Quantopere vero amicitias desideraret, quarum infidelitatem extimescebat, declaravit in Pythagoriis duobus illis, quorum cum alterum vadem mortis accepisset, alter, ut vadem suum liberaret, praesto fuisset ad horam mortis destinatum, "Utinam ego", inquit, "tertius vobis amicus adscriberer!" Quam huic erat miserum carere consuetudine amicorum, societate victus, sermone omnino familiari, homini praesertim docto a puero et artibus ingenuis erudito! Musicorum vero perstudiosum, poëtam etiam tragicum (quam bonum, nihil ad rem; in hoc enim genere nescio quo pacto magis quam in aliis suum cuique pulchrum

est. Adhuc neminem cognovi poëtam (et mihi fuit cum Aquinio amicitia), qui sibi non optimus videretur. Sic se res habet: te tua, me delectant mea)—sed ut ad Dionysium redeamus, omni cultu et victu humano carebat; vivebat cum fugitivis, cum facinerosis, cum barbaris; neminem, qui aut libertate dignus esset aut vellet omnino liber esse, sibi amicum arbitrabatur.

Non ego iam cum huius vita, qua taetrius, miserius, detestabilius excogitare nihil possum, Platonis aut ⁸ Archytæ vitam comparabo, doctorum hominum et plane sapientium; ex eadem urbe humilem homunculum a pulvere et ⁹ radio excitabo, qui multis annis post fuit, ¹⁰ Archimedes. Cuius ego ¹¹ quaestor ignoratum ab Syracusanis, cum esse omnino negarent, saeptum undique et vestitum vepribus et dumetis indagavi sepulcrum. Tenebam enim quosdam ¹² senariolos, quos in eius monumento esse inscriptos acceperam, qui declarabant in summo sepulcro sphaeram esse positam cum cylindro. Ego autem cum omnia conlustrarem oculis (est enim ad portas ¹³ Agragentinas magna frequentia sepulcrorum), animum adverti columellam non multum e dumis eminentem, in qua inerat sphaerae figura et cylindri. Atque ego statim Syracusanis (erant autem principes mecum) dixi me illud ipsum arbitrari esse, quod quaererem. Inmissi cum falcibus multi purgarunt et aperuerunt locum. Quo cum patefactus esset aditus, ad ¹⁴ adversam basim accessimus. Apparebat epigramma exesis posterioribus partibus versiculorum dimidiatis fere. Ita nobilissima Graeciae civitas, quondam vero etiam doctissima, sui civis unius acutissimi monumentum ignorasset, nisi ab homine Arpinate didicisset. Sed redeat, unde aberravit oratio. Quis est omnium, qui modo cum Musis, id est cum humanitate et cum doctrina, habeat aliquod com-

mercium, qui se non hunc mathematicum malit quam illum tyrannum? Si vitae modum actionemque quaerimus, alterius mens ¹⁵ rationibus agitandis exquirendisque alebatur cum oblectatione sollertiae, qui est unus suavissimus pastus animorum, alterius in caede et iniuriis cum et diurno et nocturno metu.—(Cicero: *Tusc. Disp.*, V. 20–23.)

¹ Dionysius the elder, tyrant of Syracuse from B.C. 405–367.

² ‘outcasts.’

³ ‘shells,’ literally ‘scrapings,’ *putare* originally = clear, cleanse: cp. *amputare*, ‘prune.’

⁴ ‘platforms,’ *βῆμα*.

⁵ ‘passionate,’ literally ‘unable to control oneself,’ *ἀκρατής*: cp. *Catul.*, 4, 18, *tot per impotentia freta: huic . . . illi*, ‘obey one passion and you must resist another.’

⁶ ‘side-board,’ *ἄβαξ*: sometimes, a board for calculating.

⁷ ‘no longer open to him.’

⁸ A Pythagorean, in the first part of the 4th century, referred to by Horace in *Carm.*, I. 28.

⁹ ‘measuring rule.’

¹⁰ The famous mathematician, defended Syracuse against Marcellus, and slain in the sack of the town, B.C. 212.

¹¹ Cicero was quaestor in West Sicily B.C. 75.

¹² ‘a few poor lines.’

¹³ The gates leading to Agrigentum (*Ἀκράγας*). Another reading is *Achradinas*, i. e. of Achradina, the main town of Syracuse.

¹⁴ ‘to the face of the pedestal.’ *exesis*, etc.: ‘the last half of the lines almost worn away.’

¹⁵ ‘calculations.’

A TERRIBLE ROMAN

QUI nondum Stygias descendere quaerit ad umbras
 Tonsorem fugiat, si sapit, Antiochum.
 Alba minus saevis lacerantur bracchia cultris,
 Cum furit ad Phrygios ¹ enthea turba modos;
² Mitior inPLICITAS Alcon secat enterocelas
 Fractaque fabrili dedolat ossa manu.

Tondeat hic inopes ³ Cynicos et Stoica menta
 Collaque pulverea nudet equina iuba.
 Hic miserum Scythia sub rupe Promethea radat,
 Carnificem duro pectore poscet ⁴ avem;
⁵ Ad matrem fugiet Pentheus, ad Maenadas Orpheus,
⁶ Antiochi tantum barbara tela sonent.
 Haec quaecumque meo numeratis stigmata mento,
 In vetuli ⁷ pyctae qualia fronte sedent,
 Non iracundis fecit gravis unguibus uxor :
 Antiochi ferrum est et scelerata manus.
 Unus de cunctis animalibus hircus habet ⁸ cor :
 Barbatus vivit ne ferat Antiochum.

—(Mart., XI. 84.)

¹ 'the excited worshippers of Cybele': cp. Mart., XII. 57, 11, *turba entheata Bellonae* (ἐνθεος).

² 'the surgeon operates more gently for hernia.' Alcon, unknown, a rough practitioner evidently.

³ Because of their insensibility to pain.

⁴ The vulture which gnawed Prometheus' liver.

⁵ Agavè killed her son Pentheus, the Maenads Orpheus.

⁶ 'let but his razor be heard on the strop.'

⁷ πύκτης : the scars on the boxer's face.

⁸ 'has any sense': the Latins thought that the heart was the seat of intelligence: cp. Ennius (apud Cic.), *egregie cordatus homo*, 'a man of wits.'

ANOTHER

QUID tibi nobiscum est, ludi scelerate magister,
 Invisum pueris virginibusque caput?
¹ Nondum cristati rupere silentia galli:
 Murmure iam saevo verberibusque tonas.
 Tam grave percussis incudibus aera resultant,
² Causidicum medio cum faber aptat equo:
 Mitior in magno clamor furit amphitheatro,
³ Vincenti parmae cum sua turba favet.

Vicini somnum—non tota nocte—rogamus :

Nam vigilare leve est, ⁴ pervigilare grave est.

Discipulos dimitte tuos. Vis, garrule, quantum

Accipis ut clames, accipere ut taceas?

—(Mart., IX. 68.)

¹ Schools began early: cp. Mart., XII. 57, 5, *negant vitam/ludi magistri mane.*

² 'when the workman is forging a statue of the advocate sitting on a horse.'

³ 'when his faction applauds the victorious gladiator'—the *Thraex* armed with buckler and small sword.

⁴ 'to keep awake the whole night through.'

A CORINTHIAN BRONZE

Ex hereditate, quae mihi obvenit, emi proxime Corinthium signum modicum quidem, sed festivum et expressum, quantum ego sapio, qui fortasse in omni re, in hac certe ¹ perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intellego. Est enim nudum nec aut vitia, si qua sunt, celat aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem; ossa, musculi, nervi, venae, rugae etiam ut spirantis apparent, rari et cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum, pendent lacerti, papillae ² iacent, venter recessit; ³ a tergo quoque eadem aetas ut a tergo. Aes ipsum, quantum verus color indicat, vetus et antiquum; talia denique omnia, ut possint artificum oculos tenere, delectare imperitorum. Quod me quamquam tirunculum sollicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo), verum ut in ⁴ patria nostra celebri loco ponerem, ac potissimum in Iovis templo; videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, ut soles omnia, quae a me tibi iniunguntur, suscipe hanc curam et iam

nunc iube basim fieri, ex quo voles marmore, quae nomen meum honoresque capiat, si hos quoque putabis addendos. Ego signum ipsum, ut primum invenero aliquem, ⁵ qui non gravetur, mittam tibi vel ipse, quod *maius*, adferam mecum. Destino enim, si tamen officii ratio permiserit, excurrere isto. Gaudes, quod me venturum esse polliceor, sed contrahes frontem, cum adiecero ad paucos dies : neque enim diutius abesse me eadem haec quae nondum exire patiuntur. Vale.
—(Pliny : *Ep.*, III. 6.)

¹ 'very little.'

² 'are flat.'

³ 'the back gives the same appearance of old age, as far as the back would do so.'

⁴ 'my native town' (*patria* to the Roman is his town, not his country).

⁵ 'who will not mind taking it.'

A NOBLE ROMAN LADY

ADNOTASSE videor facta dictaque virorum feminarumque alia clariora esse, alia maiora. Confirmata est opinio mea hesterno ¹ Fanniae sermone. Neptis haec Arriae illius, quae marito et solacium mortis et exemplum fuit. Multa ² referebat aviae suae non minora hoc, sed obscuriora ; quae tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Aegrotabat Caecina Paetus, maritus eius, aegrotabat et filius, uterque mortifere, ut videbatur. Filius decessit eximia pulchritudine, pari ³ verecundia et parentibus non minus ob alia carus, quam quod filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exequias, ut ignoraret maritus ; quin immo, quotiens cubiculum eius intraret, vivere filium atque etiam commodiorem esse simulabat ac persaepe interroganti, quid ageret puer, respondebat : "Bene quievit, libenter cibum sumpsit." Deinde, cum

diu cohibitae lacrimae vincerent prorumperentque, egrediebatur : tunc se dolori dabat ; satiata siccis oculis, composito vultu redibat, tamquam orbitatem foris reliquisset. Praeclarum quidem illud eiusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac paene divinam : "Paete, non dolet." Sed tamen ista facienti, dicenti gloria et aeternitas ante oculos erant ; quo maius est sine praemio aeternitatis, sine praemio gloriae abdere lacrimas, operire luctum amissoque filio ⁴ matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illyrico contra ⁵ Claudium moverat ; fuerat Paetus in partibus, occiso Scriboniano Romam trahebatur. Erat ascensurus navem. Arria milites orabat, ut simul imponeretur. "Nempe enim" inquit "daturi estis consulari viro servulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a quibus vestiatur, a quibus calcietur ; omnia sola praestabo." Non impetravit : conduxit piscatoriam naviculam ingensque navigium minimo secuta est. Eadem apud Claudium uxori Scriboniani, cum illa ⁶ profiteretur indicium, "Ego" inquit "te audiam, cuius in gremio Scribonianus occisus est, et vivis?" Ex quo manifestum est ei consilium pulcherrimae mortis non subitum fuisse. Quin etiam, cum ⁷ Thrasea, gener eius, deprecaretur, ne mori pergeret, interque alia dixisset : "Vis ergo filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum?" , respondit : "Si tam diu tantaque concordia vixerit tecum quam ego cum Paeto, volo." Auxerat hoc responso curam suorum, attentius custodiebatur : sensit et "Nihil agitis" inquit ; "potestis enim efficere, ut male moriar, ut non moriar, non potestis." Dum haec dicit, exiit cathedra adversoque parieti caput ingenti impetu impexit et corruit. Focilata "Dixeram" inquit "vobis inventuram me quamlibet duram ad mortem viam, si vos facilem negassetis." Videntur-

ne haec tibi maiora illo "Paete, non dolet", ad quod per haec perventum est? cum interim illud quidem ingens fama, haec nulla ⁸ circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, ⁹ alia esse clariora, alia maiora. Vale.
—(Pliny: *Ep.*, III. 16.)

¹ 'in a talk with . . .'

² 'told me of many actions of her grandmother as great as that one, but less known.'

³ 'modesty (or 'honour') which equalled his beauty.'

⁴ 'still play the mother': cp. Tac., *Hist.*, I. 30, *egit amicum*.

⁵ In the reign of Claudius Caesar, A.D. 42. Paetus and Arria were condemned in consequence, and Arria encouraged her husband to die.

⁶ 'her conduct was the same towards . . . when the latter volunteered information.'

⁷ Thrasea Paetus, a famous Stoic, condemned by Nero, A.D. 66.

⁸ 'celebrates.'

⁹ 'some are famous, some great.'

TROOPS AT OSTIA MARCH AGAINST ROME

PARVO interim initio, ¹ unde nihil timebatur, orta seditio prope urbi excidio fuit. Septumam decumam cohortem ex colonia Ostiensi in urbem acciri Otho iusserat; armandae eius cura Vario Crispino tribuno e praetorianis data. Is quo magis ² vacuus ³ quietis castris iussa exsequeretur, vehicula cohortis incipiente nocte onerari aperto armamentario iubet. Tempus in suspicionem, causa in crimen, ⁴ adfectatio quietis in tumultum ⁵ evaluit, et visa inter temulentos arma cupidinem sui movere. Fremit miles et tribunos centurionesque proditiōnis arguit, ⁶ tamquam familiae senatorum ad perniciem Othonis armarentur, pars ignari et vino graves, pessimus quisque ⁷ in occasionem praedarum, vulgus, ut mos est, cuiuscumque motus novi cupidum; et ⁸ obsequia meliorum nox abstulerat. Resistentem seditiōni tribunum et severissimos

centurionum obtruncant; rapta arma, nudati gladii; insidentes equis urbem ac Palatium petunt.

Erat Othoni celebre convivium primoribus ⁹ feminis virisque; qui trepidi, fortuitusne militum furor an dolus imperatoris, manere ac deprehendi an fugere et dispergi periculosius foret, modo constantiam simulare, modo ¹⁰ formidine detegi, simul Othonis vultum intueri; utque evenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur. Sed haud secus discrimine senatus quam suo territus et praefectos praetorii ad mitigandas militum iras statim miserat ¹¹ et abire propere omnes e convivio iussit. Tum vero passim magistratus proiectis insignibus, vitata comitum et servorum frequentia, senes feminaeque per tenebras diversa urbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta et ut cuique humillimus cliens, ¹² incertas latebras petivere.

Militum impetus ne foribus quidem Palati coërcitus, quo minus convivium inrumperent, ostendi sibi Othonem expostulantes, vulnerato Iulio Martiale tribuno et Vitellio Saturnino praefecto legionis, dum ruentibus obsistunt. Undique arma et minae, modo in centuriones tribunosque, modo in senatum universum, lymphatis caeco pavore animis, et quia ¹³ neminem unum destinare irae poterant, licentiam in omnes poscentibus, donec Otho contra decus imperii toro insistens precibus et lacrimis aegre cohibuit, redieruntque in castra inviti neque innocentes. Postera die velut capta urbe clausae domus, rarus per vias ¹⁴ populus, maesta plebs; deiecti in terram militum vultus ac plus tristitiae quam paenitentiae. Manipulatim adlocuti sunt Licinius Proculus et Plotius Firmus praefecti, ex suo quisque ingenio ¹⁵ mitius aut horridius. Finis sermonis in eo, ut ¹⁶ quina milia nummum singulis militibus numerarentur: tum Otho ingredi castra ausus. ¹⁷ Atque illum tribuni centurionesque circumsistunt, abiectis militiae

insignibus otium et salutem flagitantes. Sensit invidiam miles et ¹⁸ compositus in obsequium auctores seditionis ad supplicium ultro postulabat.—(Tacitus: *Hist.*, I. 80–82.)

¹ Unde = *a quo* (*initio*).

² 'undisturbed.'

³ Ablative absolute.

⁴ 'elaborate precautions to secure.'

⁵ 'grew.'

⁶ 'on the ground that.'

⁷ 'with an eye to.'

⁸ 'loyal support.'

⁹ Ablative with *celebre*: 'largely attended by.'

¹⁰ 'be exposed by their fear.'

¹¹ *et* = 'and then,' as is suggested by the change of tenses.

¹² 'most unlikely.'

¹³ *neminem . . . poterant*, 'could not sacrifice any definite person to their rage.'

¹⁴ *populus*, 'respectable folk': *plebs*, 'the mob.'

¹⁵ 'the one gently, the other roughly.'

¹⁶ = over £45.

¹⁷ *atque* = 'at once': cf. Virgil, *Georg.*, I. 202.

¹⁸ 'settling down to.'

THE SLAVE MORALISES

STASIMUS. CHARMIDES.

ST. STASIME, fac te propere celerem, recipe te ad dominum domum,

Ne subito metus exoriatur scapulis stultitia tua.

Adde gradum, adpropera: ¹ iam dudum factumst quom abisti domo.

Cave ² sis tibi ne bubuli in te ³ cottabi crebri crepent,

Si ⁴ aberis ab eri quaestione. ne destiteris currere.

Ecce ⁵ hominem te, Stasime, nihili: ⁶ satin in ⁷ thermo-
polio

Condalium es oblitus, postquam ⁸ thermopotasti guttu-
rem?

Recipe te et recurre petere re recenti. CH. Huic,
quisquis est,

Gurgulio est exercitor, is hominem hunc cursuram docet.

ST. Quid, homo nihili, non pudet te? ⁹ tribusne te
¹⁰ poteriis

Memoriae esse oblitum? an vero, quia tu cum frugi
hominibus

Ibi bibisti, qui ab alieno facile cohiberent manus,
Inter eosne homines condalium te redipisci postulas?
Chiruchus fuit, Cerconicus, Crimnus, Cricolabus, Colla-
bus,

Collicrepidae, cruricrepidae ferriteri, ¹¹ mastigiæ:
Quorum hercle unus ¹² surpuerit currenti cursori solum.

CH. Ita me di ament, graphicum furem. ST. Quid ego
quod periit petam?

Nisi etiam laborem ad damnum adponam ¹³ epithecam
insuper.

¹⁴ Quin tu quod periit perisse ducis? Cape vorsoriam:
Recipe te ad erum. CH. Non fugitivost hic homo:
conmeminit domi.

ST. Utinam veteres veterum mores, veteres parsimo-
niae

Potius in maiore honore hic essent quam mores mali.

CH. Di immortales, ¹⁵ basilica hic quidem facinora
inceptat loqui:

Vetera quaerit, vetera amare hunc more maiorum scias.

ST. Nam ¹⁶ nunc homines nihili faciunt quod licet nisi
quod lubet.

¹⁷ Ambitio iam more sanctast, liberast a ¹⁸ legibus:
Scuta iacere fugereque hostis more habent licentiam:
Petere honorem pro flagitio more fit. CH. Morem
inprobum.

ST. Strenuos nunc praeterire more fit. CH. Nequam
quidem.

ST. Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam,
Magis quis sunt ¹⁹ obnoxiosae quam ²⁰ parentes liberis.

²¹ Eae misere etiam ad parietem sunt fixae clavis ferreis,
Ubi malos mores adfigi nimio ²² fuerat aequius.

CH. Lubet adire atque appellare hunc : verum ausculto
perlubens

Et metuo, si conpellabo, ne aliam rem occupiat loqui.

ST. Neque istis quicquam lege sanctumst : leges mori
serviunt,

Mores autem rapere properant ²³ qua sacrum qua
puplicum.

CH. Hercle istis malam rem magnam moribus dignumst
dari.

St. ²⁴ Non hoc puplice animum advorti : nam id genus
hominum hominibus

Univorsis est advorsum atque omni populo male facit.
Male fidem servando illis quoque abrogant etiam fidem,
Qui nil meriti : quippe eorum ex ingenio ingenium
horum probant.

Siquoi ²⁵ mutuom quid dederis, fit pro proprio perditum :
Quom repetas, inimicum amicum invenias benefacto tuo.
Mage si exigere occupias, duarum rerum exoritur
optio :

Vel illut quod credideris perdas vel illum amicum
amiseris.

Hoc ²⁶ venerit mi in mentem, re conmonitus sum modo.

CH. Meus est hic quidem Stasimus servos. ST. Nam
ego ²⁷ talentum mutuom

Quoi dederam, talento inimicum mi emi, amicum
veudidi.

Set ego sum insipientior qui ²⁸ rebus curem puplicis
Potius quam, id quod proximumst, meo tergo tutelam
geram :

Eo domum. CH. Heus tu, asta ilico : audi, heus tu.
ST. Non sto. CH. Te volo.

ST. Quid, si egomet te velle nollo? CH. Ah nimium,
Stasime, saeviter.

ST. Emere meliust ²⁹ quoi imperes. CH. Pol ego emi
atque argentum dedi :

Set si non ³⁰ dicto audiens est, quid ago? ST. Da magnum malum.

CH. Bene mones: ita facere ³¹ certumst. ST. Nisi quidem es obnoxius.

CH. Si bonust, obnoxius sum: sin secust, faciam ut mones.

ST. Quid id ad me attinet bonisne servis tu utare an malis?

CH. Quia boni malique in ea re pars tibist. ST. Partem alteram

Tibi permitto, illam alteram aput me quod bonist adponito.

CH. Si eris meritus, fiet. Respice huc ad me: ego sum Charmides.—(Plaut.: *Trin.*, III. 3.)

¹ 'It is long since.'

² *sis* = *si vis*.

³ *κότταβος*, the rattle of the wine tossed into the cup. Greek words are freely Latinized in comedy.

⁴ A pun, no doubt intentional.

⁵ *homo nihili*, 'a wretch,' 'a nobody.'

⁶ 'isn't it enough?' for *nonne satis?*

⁷ *θερμώλιον*, a tavern.

⁸ A hybrid word, *θερμός*, and *pōtare* (but here—*pōtasti*).

⁹ *tribusne*: the final *s* in Early Latin is negligible in scanning (in short syllables).

¹⁰ *ποτήριον*, 'cups.'

¹¹ *μαστιγίας*, 'jail-birds.'

¹² = *surrumperit*, 'would pick the shoe off a man's foot . . .'

¹³ *ἐπιθήκη*, 'an addition.'

¹⁴ *quin ducis?* = *duc*.

¹⁵ *βασιλικά*, 'work for a king.'

¹⁶ 'men of to-day set nothing by what they may lawfully do, only what . . .'

¹⁷ 'courting popularity.'

¹⁸ Literally 'from,' hence 'by' (law).

¹⁹ For the commoner *obnoxiae*, 'in the power of.'

²⁰ Said sarcastically, by surprise: in Roman law the child is *in patria potestate*.

²¹ Laws were fixed up on brass tablets on temple walls, etc.: cp. Virg., *Aen.*, VI. 622, *fixit leges pretio atque refixit* (took them down again): here the slave pretends the laws are crucified.

²² By regular idiom for *fuisse*.

²³ *qua . . . qua* = *et . . . et, sine . . . seu*.

²⁴ 'to think that . . . is not punished!'

²⁵ *mutuum dare* = lend.

²⁶ *qui*, ablative, 'how.'

²⁷ The play is Greek in origin, hence Greek currency: but here the talent can hardly be the greater one (= £240).

²⁸ Dative as after *consulere, studere*.

²⁹ purpose, 'to give orders to.'

³⁰ *dicto audiens* = *obediens (ob-audiens)*.

³¹ *certum est*, 'I am decided to . . . unless you are under an obligation to him.'

ADVICE TO A PROVINCIAL GOVERNOR

AMOR in te meus cogit, non ut praecipiam (neque enim praeceptore eges), admoneam tamen, ut, quae scis, teneas et observes aut respicias melius. Cogita te missum in provinciam Achaïam, illam veram et meram Graeciam, in qua primum humanitas, litterae, etiam fruges inventae esse creduntur, missum ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est ad homines maxime homines, ad liberos maxime liberos, qui ius a natura datum virtute, meritis, amicitia, foedere denique et religione tenuerunt. Reverere conditores deos et numina deorum, reverere gloriam veterem et hanc ipsam senectutem, quae in homine venerabilis, in urbibus sacra. ¹ Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque. Nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex ² iactatione decerpseris. Habe ante oculos hanc esse terram, quae nobis miserit iura, quae leges non victis, sed petentibus dederit, Athenas esse, quas adeas, Lacedaemonem esse, quam regas; quibus reliquam umbram et residuum libertatis nomen eripere durum, ferum, barbarum est. Vides a medicis, quamquam in adversa valetudine nihil servi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari. Recordare, quid quaeque civitas fuerit, non ut despicias, ³ quod esse desierit; absit superbia, asperitas. Nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, nisi

humilis et sordidus, et qui se primus ipse contemnit?
 4 Male vim suam potestas aliorum contumeliis experitur, male terrore veneratio acquiritur, longeque valentior amor ad obtinendum, quod velis, quam timor. Nam
 5 timor abit, si recedas, manet amor, ac sicut ille in odium hic in reverentiam vertitur. Te vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet officii tui titulum ac tibi ipsum interpretari, quale quantumque sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione civilius, quid libertate pretiosius? Porro quam turpe, si ordinatio eversione, libertas servitute mutetur! Accedit, quod tibi certamen est tecum: onerat te quaesturae tuae fama, quam ex Bithynia optimam revexisti, onerat testimonium principis, onerat tribunatus, praetura atque haec ipsa legatio quasi praemium data. Quo magis nitendum est, ne in longinqua provincia quam suburbana, ne inter servientes quam liberos, 6 ne sorte quam iudicio missus, ne rudis et incognitus quam exploratus probatusque humanior, melior, peritior fuisse videaris, cum sit 7 alioqui, ut saepe audisti, saepe legisti, multo deformius amittere quam non adsequi laudem.

Haec velim credas, quod initio dixi, scripsisse me admonentem, non praecipientem; quamquam praecipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum excesserim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.—(Pliny: *Ep.*, VIII. 24.)

¹ Take together *honor sit antiquitati, etc.*, 'pay its due respect to . . .'

² 'claims,' 'pretensions.'

³ 'because it has ceased to be great.'

⁴ 'authority does ill to try its powers by wrongs inflicted on others.'

⁵ Later Latin idiom, indicative in main clause, subjunctive in condition: cp. Juv., *Sat.*, 10, 141, *quis enim virtutem amplectitur ipsam/praemia si tollas?*

⁶ *i. e.* as quaestor he went out by lot (*sortitio*), as praetor he was chosen by the emperor.

⁷ 'besides,' 'in any case.'

THE SIBYL'S PREDICTION

HAEC dedit Aeneae sortes, postquam ille parentem
Dicitur et raptos ¹ sustinuisse Lares;

Nec fore credebat Romam, cum maestus ab alto

Ilion ardentem respiceretque deos.

(Romulus aeternae nondum firmaverat urbis

Moenia, consorti non habitanda Remo,

Sed tunc ² pascebant herbosa Palatia vaccae

Et stabant humiles in Iovis arce casae.

Lacte madens illic suberat Pan ilicis umbrae

Et facta agresti lignea falce Pales,

Pendebatque vagi pastoris in arbore ³ votum,

Garrula silvestri fistula sacra deo,

Fistula, cui semper decrescit arundinis ordo :

Nam calamus cera iungitur usque minor.

At qua ⁴ Velabri regio patet, ire solebat

Exiguus pulsa per vada linter aqua.

⁵ Illa saepe gregis diti placitura magistro

Ad iuvenem festast vecta puella die,

Cum qua fecundi redierunt munera ruris,

Caseus et niveae candidus agnus ovis.)

“Inpiger Aenea, volitantis frater Amoris,

Troica qui profugis sacra vehis ratibus,

Iam tibi Laurentes adsignat Iuppiter agros,

Iam vocat errantes hospita terra Lares.

Illic sanctus eris, cum te, venerande, ⁶ Numici

Unda deum caelo miserit Indigetem.

Ecce super fessas volitat Victoria puppes,

Tandem ad Troianos diva superba venit.

Ecce mihi lucent Rutulis incendia castris :

Iam tibi praedico, barbare Turne, necem.

Ante oculos Laurens castrum murusque Lavinist

Albaque ab Ascanio condita longa duce.

Te quoque iam video, Marti placitura sacerdos

Ilia, Vestales deseruisse focos,
 Concubitusque tuos furtim vittasque iacentes
 Et cupidi ad ripas arma relicta dei.
 Carpite nunc, tauri, de septem montibus herbas,
 Dum licet : hic magnae iam locus urbis erit.
 Roma, tuum nomen terris ⁷ fatale regendis,
⁸ Qua sua de caelo prospicit arva Ceres,
 Quaque patent ortus et qua fluitantibus undis
 Solis anhelantes abluit amnis equos.
 Troia quidem tunc se mirabitur et sibi dicet
 Vos bene tam longa consuluisse via.
 Vera cano : ⁹ sic usque sacras innoxia laurus
 Vescar, et aeternum sit mihi virginitas."

—(Tib., II. v. 19-64.)

¹ 'supported' (on his shoulders).

² 'were feeding on,' intrans., rare, for *pascabantur*.

³ 'offering,' of a pan-pipe, with the pipes decreasing in a graduated scale in size.

⁴ The *Velabrum*, a low-lying, marshy district near the river, later on drained.

⁵ 'by that road.'

⁶ Aeneas was supposed to have disappeared in the river Numicus (in Latium) and have been 'translated to the skies,' as one of the gods of the land (*di indigetes*).

⁷ 'destined to rule the world' (*fatalis* rarely = 'fatal' in good prose).

⁸ *i. e.* all lands from East to West.

⁹ *sic*. 'as I hope that': cp. Hor., *Carm.*, I. 3, 1, *sic te diva potens Cypri . . . servet*.

THE EXILE OF SCIPIO AFRICANUS

"OSSA DEDIT TERRAE PROINDE AC FAMUL
 INFIMUS ESSET"

I

OPPRESSIT deinde mentionem memoriamque omnem
 contentionis huius majus et cum maiore et clariore

viro certamen ortum. P. Scipioni Africano, ut Valerius Antias auctor est, duo Q. Petillii ¹ diem dixerunt. Id, prout cuiusque ingenium erat, interpretabantur. Alii non tribunos plebis, sed universam civitatem, quae id pati posset, incusabant: duas maximas orbis terrarum urbes ingratas uno prope tempore in principes inventas, Romam ingratiorem, ² si quidem victa Carthago victum Hannibalem in exilium expulisset, Roma victrix victorem Africanum expellat. Alii, neminem unum civem tantum eminere debere, ut legibus interrogari non possit; nihil tam ³ aequandae libertatis esse quam potentissimum quemque posse dicere causam. ⁴ Quid autem tuto cuiquam, nedum summam rem publicam, permitti, si ratio non sit reddenda? Qui ius aequum pati non possit, in eum vim haud iniustam esse. Haec agitata sermonibus, donec dies causae dicendae venit. Nec alius antea quisquam nec ille ipse Scipio consul censorve maiore omnis generis hominum frequentia quam reus illo die in forum est deductus. Iussus dicere causam sine ulla criminum mentione orationem adeo magnificam de rebus ab se gestis est exorsus, ut satis constaret neminem umquam neque melius neque verius laudatum esse. Dicebantur enim ab eo eodem animo ingenioque, quo gesta erant, et ⁵ aurium fastidium aberat, quia pro periculo, non in gloriam referebantur. Tribuni vetera luxuriae crimina Syracusanorum hibernorum et Locris Pleminianum tumultum cum ⁶ ad fidem praesentium criminum retulissent, suspicionibus magis quam argumentis pecuniae captae reum accusarunt: ⁷ filium captum sine pretio redditum, omnibusque aliis rebus Scipionem, tamquam in eius unius manu pax Romana bellumque esset, ab Antiocho cultum; dictatorem cum consuli, non legatum in provincia fuisse; nec ad aliam rem eo profectum, quam ut, id quod Hispaniae Galliae

Siciliae Africae iam pridem persuasum esset, hoc Graeciae Asiaeque et omnibus ad orientem versis regionibus gentibusque appareret, unum hominem caput columnenque imperii Romani esse, sub umbra Scipionis civitatem dominam orbis terrarum latere, nutum eius pro decretis patrum, pro populi iussis esse. Infamia intactum invidia, qua possunt, urgent. Orationibus in noctem perductis prodicta dies est. Ubi ea venit, tribuni in Rostris prima luce consederunt; citatus reus magno agmine amicorum clientiumque per mediam contionem ad Rostra subiit silentioque facto ⁸ "Hoc" inquit "die, tribuni plebis vosque, Quirites, cum Hannibale et Carthaginensibus signis collatis in Africa bene ac feliciter pugnavi. Itaque, cum hodie litibus et iurgiis supersederi aequum sit, ego hinc extemplo in Capitolium ad Iovem optimum maximum Iunonemque et Minervam ceterosque deos, qui Capitolio atque arci praesident, salutandos ibo, hisque gratias agam, quod mihi et hoc ipso die et saepe alias egregie gerendae rei publicae mentem facultatemque dederunt. Vestrum quoque quibus commodum est, Quirites, ite mecum, et orate deos, ut mei similes principes habeatis, ita, ⁹ si ab annis septemdecim ad senectutem semper vos aetatem meam honoribus vestris anteistis, ego vestros honores rebus gerendis praecessi." Ab Rostris in Capitolium ascendit. Simul se universa contio avertit, et secuta Scipionem est, adeo ut postremo scribae viatoresque tribunos relinquerent, nec cum iis praeter servilem comitatum et praeconem, qui reum ex Rostris citabat, quisquam esset. Scipio non in Capitolio modo, sed per totam urbem omnia templa deum cum populo Romano circumiit. Celebratior is prope dies favore hominum et aestimatione vera magnitudinis eius fuit, quam quo triumphans de Syphace rege et Carthaginensibus urbem est invectus.

II

¹⁰ Hic speciosus ultimus dies P. Scipioni illuxit. Post quem cum invidiam et certamina cum tribunis prospiceret, die longiore producta in ¹¹ Literninum concessit certo consilio, ne ad causam dicendam adesset. Maior animus et natura erat ac maiori fortunae ad-suetus, quam ut reus esse sciret et submittere se in humilitatem causam dicentium. Ubi dies venit citari-que absens est coeptus, L. Scipio morbum causae esse, cur abesset, excusabat. Quam excusationem cum tribuni, qui diem dixerant, non acciperent, et ab eadem superbia non venire ad causam dicendam arguerent, qua iudicium et tribunos plebis et contionem reliquisset, et, quibus ius sententiae de se dicendae et libertatem ademisset, his comitatus, velut captos trahens, ¹² triumphum de populo Romano egisset secessionemque eo die in Capitolium a tribunis plebis fecisset:—"habetis ergo temeritatis illius mercedem; quo duce et auctore nos reliquistis, ab eo ipsi relictis estis, et tantum animorum in dies nobis decrescit, ut, ad quem ante annos septemdecim exercitum et classem habentem tribunos plebis aedilemque mittere in Siciliam ausi sumus, qui prenderent eum et Romam reducerent, ad eum privatum ex villa sua extrahendum ad causam dicendam mittere non audeamus"—; tribuni plebis ¹³ appellati ab L. Scipione ita decreverunt: si morbi causa excusaretur, sibi placere accipi eam causam diemque a collegis prodici. Tribunus plebis eo tempore Ti. Sempronius Gracchus erat, cui inimicitiae cum P. Scipione intercedebant. Is, cum vetuisset nomen suum decreto collegarum adscribi, tristio-remque omnes sententiam expectarent, ita decrevit: cum L. Scipio ¹⁴ excusasset morbum esse causae fratri, satis id sibi videri; se P. Scipionem, priusquam Romam re-

disset, accusari non passurum; tum quoque, si se appellet, auxilio ei futurum, ne causam dicat: ad id fastigium rebus gestis, honoribus populi Romani P. Scipionem deorum hominumque consensu pervenisse, ut sub Rostris reum stare et praeberere aures adolescentium conviciis populo Romano, magis deforme quam ipsi sit. Adiecit decreto indignationem: "sub pedibus vestris stabit, tribuni, domitor ille Africae Scipio? Ideo quattuor nobilissimos duces Poenorum in Hispania, quattuor exercitus fudit fugavitque; ideo Syphacem cepit, Hannibalem devicit, Carthaginem vectigalem nobis fecit, Antiochum—¹⁵ recipit enim fratrem consortem huius gloriae L. Scipio—ultra iuga Tauri emovit, ut duobus Petilliis succumberet? Vos de P. Africano palmam peti feretis? Nullisne meritis suis, nullis nostris honoribus umquam in arcem tutam et velut sanctam clari viri pervenient, ¹⁶ ubi, si non venerabilis, inviolata saltem senectus eorum considat?" Movit et decretum et adiecta oratio non ceteros modo, sed ipsos etiam accusatores, et deliberaturos se, quid iuris sui et officii esset, dixerunt. Senatus deinde concilio plebis dimisso haberi est coeptus. Ibi gratiae ingentes ab universo ordine, praecipue a consularibus senioribusque, Ti. Graccho actae sunt, quod rem publicam privatis simultatibus potioem habuisset, et Petillii vexati sunt probris, quod splendere aliena invidia voluissent et spolia ex Africani triumpho peterent. Silentium deinde de Africano fuit. Vitam Literni egit sine desiderio urbis; morientem rure eo ipso loco sepeliri se iussisse ferunt monumentumque ibi aedificari, ne funus sibi in ingrata patria fieret. Vir memorabilis, bellicis tamen quam pacis artibus memorabilior. Nobilior prima pars vitae quam postrema fuit, quia in iuventa bella adsidue gesta, cum ¹⁷ senecta res quoque defloruere, nec praebita est

materia ingenio. Quid ¹⁸ ad primum consulatum secundus, etiam si censuram adicias? Quid Asiatica legatio, et valetudine adversa inutilis et filii casu deformata et post reditum necessitate aut subeundi iudicii aut ¹⁹ simul cum patria deserendi? Punici tamen belli perpetrati, quo nullum neque maius neque periculosius Romani gessere, unus praecipuam gloriam tulit.—(Livy, XXXVIII. c. 50–53.)

¹ 'impeached,' confined to action by magistrates.

² 'seeing that . . .'

³ Genitive with the gerundive and *esse*, in Livy and Sallust, to denote purpose or end: cp. Sall., *Cat.*, VI. 7, *regium imperium quod initio conservandae libertatis fuerat.*

⁴ 'nothing, much less the supreme command, could safely be . . .'

⁵ 'there was nothing to offend men's ears, since all was recounted . . .'

⁶ 'to support.'

⁷ In the war with Antiochus the Great, B.C. 190, when he went as *legatus* to his brother Lucius.

⁸ At Zama, B.C. 202.

⁹ He was given proconsular authority in Spain, when only twenty-four. *praecessi*, 'anticipated.'

¹⁰ 'the last bright day that dawned for Scipio.'

¹¹ His villa at Liternum.

¹² 'triumphed over the Romans.'

¹³ 'appealed to' for *auxilium*.

¹⁴ 'pleaded.'

¹⁵ 'accepts.'

¹⁶ *ubi considat*, purpose, 'that there . . .'

¹⁷ 'as he grew old.'

¹⁸ His first consulate in B.C. 204 with the *provincia belli Africani*: translate 'compared to . . .'

¹⁹ 'or of abandoning the trial as well as his country,' *i. e.* Rome (the Romans speak of a town as a man's *patria*). The Tiberius Gracchus in this episode later married Scipio's daughter Cornelia, and became the father of the famous tribunes.

SCIPIO'S VILLA

In ipsa Scipionis Africani villa iacens haec tibi scribo adoratis manibus eius et ara, quam sepulchrum esse

tanti viri suspicor. Animum quidem eius in caelum, ex quo erat, redisse persuadeo mihi, non quia magnos exercitus duxit, hos enim et Cambyses furiosus ac furore feliciter usus habuit, sed ob egregiam moderationem pietatemque, quam magis in illo admirabilem iudico, cum reliquit patriam, quam cum defendit: aut Scipio Romae esse debebat aut Roma in libertate. "Nihil" inquit "volo derogare legibus, nihil institutis. Aequum inter omnes cives ius sit. Utere sine me beneficio meo, patria. Causa tibi libertatis fui, ero et ¹ argumentum: exeo, si plus quam tibi expedit, crevi." Quidni ego admirer hanc magnitudinem animi, qua in exilium voluntarium secessit et civitatem ² exoneravit? Eo perducta res erat, ut aut libertas Scipioni aut Scipio libertati faceret iniuriam. Neutrum fas erat: itaque locum dedit legibus et se Liternum recepit tam suum exilium rei publicae ³ inputaturus quam Hannibalis. Vidi villam exstructam lapide quadrato, murum circumdatum silvae, turres quoque in propugnaculum villae utrimque subrectas, cisternam aedificiis ac ⁴ viridibus subditam, quae sufficere in usum vel exercitus posset, balneolum angustum, tenebricosum ex consuetudine antiqua: ⁵ non videbatur maioribus nostris caldum nisi obscurum. Magna ergo me voluptas subiit contemplarem mores Scipionis ac nostros: in hoc angulo ille Carthaginis horror, cui Roma debet, quod tantum semel capta est, abluabat corpus laboribus rusticis fessum. Exercebat enim opere se terramque, ut mos fuit priscis, ipse subigebat. Sub hoc ille tecto tam sordido stetit, hoc illum pavementum tam vile sustinuit: at nunc quis est, qui sic lavari sustineat? Pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis et pretiosis orbibus refulserunt, nisi Alexandrina marmora Numidicis ⁶ crustis distincta sunt, nisi illis undique operosa et in picturae modum variata circumlitio prae-

textitur, nisi vitro absconditur camera, nisi ⁷ Thasius lapis, quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas nostras circumdedit, in quas multa sudatione corpora exsaniata demittimus, nisi aquam argentea epitonia fuderunt. Et adhuc plebeias ⁸ fistulas loquor: quid, cum ad balnea ⁹ libertinorum pervenero? Quantum statuarum, quantum columnarum est nihil sustinentium, sed in ornamentum positarum impensae causa! Quantum aquarum per gradus cum fragore labentium! Eo deliciarum pervenimus, ut nisi gemmas calcare nolimus. In hoc balneo Scipionis minimae sunt rimae magis quam fenestrae muro lapideo exsectae, ut sine iniuria munimenti lumen admitterent: at nunc blattaria vocant balnea, si qua non ita aptata sunt, ut totius diei solem fenestris amplissimis recipiant, nisi et lavantur simul et colorantur, nisi ex solio agros ac maria prospiciunt. Itaque quae concursum et admirationem habuerant, cum dedicarentur, devitantur et in antiquorum numerum reiciuntur, ¹⁰ cum aliquid novi luxuria commenta est, quo ipsa se obrueret. At olim et pauca erant balnea nec ullo cultu exornata. Cur enim exornaretur ¹¹ res quadrantaria et in usum, non in oblectamentum reperta? Non suffundebatur aqua nec recens semper velut ex calido fonte currebat, nec ¹² referre credebant, in quam perlucida sordes deponent. Sed, di boni, quam iuvat illa balinea intrare obscura et gregali tectorio inducta, quae scires Catonem tibi aedilem aut Fabium Maximum aut ex Corneliis aliquem manu sua temperasse? Nam hoc quoque nobilissimi aediles fungebantur officio intrandi ea loca, quae populum receptabant, exigendique munditias et utilem ac salubrem temperaturam, non hanc, quae nuper inventa est similis incendio, adeo quidem, ut ¹³ convictum in aliquo scelere servum vivum lavari oporteat. Nihil mihi videtur iam interesse, ardeat

balneum an caleat. Quantae nunc aliqui rusticitatis damnant Scipionem, quod non in caldarium suum latis specularibus diem admiserat, quod non in multa luce decoquebatur¹⁴ et expectabat, ut in balneo concoqueret. O hominem calamitosum! nesciit vivere. Non saccata aqua lavabatur, sed saepe turbida et, cum plueret vehementius, paene lutulenta. Nec multum eius intererat, an sic lavaretur: veniebat enim ut sudorem illic ablueret, non ut unguentum. Quas nunc quorundam voces futuras credis? "Non invideo Scipioni: vere in exilio vixit, qui sic lavabatur." Immo, si scias, non cotidie lavabatur. Nam ut aiunt, qui priscos mores urbis tradiderunt, brachia et crura cotidie abluebant, quae scilicet sordes opere collegerant, ceterum toti nundinis lavabantur. Hoc loco dicet aliquis: "olim liquet mihi immundissimos fuisse. Quid putas illos oluisse?" Militiam, laborem, virum. Postquam munda balnea inventa sunt, spurciores sunt.

—(Seneca: *Ep. Mor.*, 87.)

¹ 'a proof that you are free.'   ² 'relieved' (not in Cicero).

³ 'putting down to the account of': cp. Tac., *G.*, 21, *no data imputant* (not in Cicero in this sense).   ⁴ 'shrubs.'

⁵ 'it did not appear hot unless taken in secret.' (below) . . . *ille Carthaginis horror*. Lucr. 3, 1047, *Scipiades, belli fulmen, Carthaginis horror*.

⁶ Properly, 'metal work in relief,' here mosaics or slabs of marble: *orbibus* (above) is much the same, 'round slabs.'

⁷ Marble from Thasos.

⁸ Water-pipes.

⁹ Freedmen like Pallas and Narcissus under the Emperor Claudius attained wealth and position: cp. Juv., *Sat.*, I, 107, *Si . . . ego possideo plus | Pallante et Licinis*.

¹⁰ 'as soon as pleasure invents some fresh novelty to surpass the first.'

¹¹ *quadrans*, $\frac{1}{4}$ *as*, was the fee in the public baths.

¹² 'nor did they think it mattered what was the clearness of the water . . .'

¹³ 'so hot that an offending slave ought to be boiled alive in it.'

¹⁴ 'and because he did not wait to boil in his bath.'

“ Ἐθίζεσθαι ἑτέρα φύσις ”

¹ MILITIAM vero—nostram dico, non Spartiatarum, quorum procedit agmen ad tibiam, nec adhibetur ulla ² sine anapaestis pedibus hortatio; nostri exercitus primum unde nomen habeant, vides; deinde qui labor, quantus agminis, ferre plus dimidiati mensis cibaria, ferre, ³ si quid ad usum velint, ferre vallum; nam scutum, gladium, galeam ⁴ in onere nostri milites non plus numerant quam umeros, iacertos, manus. Arma enim membra militis esse dicunt; quae quidem ita geruntur apte, ut, si usus fuerit, abiectis oneribus expeditis armis ut membris pugnare possint. Quid? exercitatio legionum, quid? ille cursus, concursus, clamor quanti laboris est! Ex hoc ille animus in proeliis paratus ad volnera. Adduc pari animo inexercitatum militem, mulier videbitur. Cur tantum interest inter novum et veterem exercitum, quantum experti sumus? Aetas tironum plerumque melior, sed ferre laborem, contemnere vulnus consuetudo docet. Quin etiam videmus ex acie efferrī saepe saucios, et quidem rudem illum et inexercitatum quamvis levi ictu ploratus turpissimos edere; at vero ille exercitatus et vetus ob eamque rem fortior medicum modo requirens, a quo ⁵ obligetur.

Ergo haec veteranus miles facere poterit, doctus vir sapiensque non poterit? Ille vero melius, ac non paulo quidem. Sed adhuc de consuetudine exercitationis loquor, nondum de ratione et sapientia. Aniculae saepe in ediam biduum aut triduum ferunt. Subduc cibum unum diem athletae, Iovem Olympium, eum ipsum, cui se exercebit, inplorabit, ferre non posse se clamabit. Consuetudinis magna vis est. Pernocant venatores in nive in montibus, uri se patiuntur Indi, pugiles caestibus contusi ne ingemescunt quidem.

Sed quid hos, quibus Olympiorum victoria ⁶ consulatus ille antiquus videtur? gladiatores, aut perditii homines aut barbari, quas plagas perferunt! quo modo illi, qui bene instituti sunt, accipere plagam malunt quam turpiter vitare! quam saepe apparet nihil eos malle quam vel domino satis facere vel populo! mittunt etiam vulneribus confecti ad dominos, qui quaerant, quid velint; si satis iis factum sit, se velle ⁷ decumbere. Quis mediocris gladiator ingemuit, quis vultum mutavit umquam? quis non modo stetit, verum etiam decubuit turpiter? quis, cum decubisset, ferrum recipere iussus collum contraxit? Tantum exercitatio, meditatio, consuetudo valet. Ergo hoc poterit

⁸ Samnis, spurcus homo, vita illa dignus
locoque,

vir natus ad gloriam ullam partem animi tam mollem habebit, quam non meditatione et ratione conroboret?

⁹ Crudele gladiatorum spectaculum et inhumanum non nullis videri solet, et haud scio an ita sit, ut nunc fit. Cum vero sontes ferro depugnabant, auribus fortasse multae, oculis quidem nulla poterat esse fortior contra dolorem et mortem disciplina.—(Cicero: *Tusc. Disp.*, II. 16, 17.)

¹ 'as to service in war'—the construction is interrupted.

² The anapaest is the marching measure: Thucyd. v. 70 (at the battle of Mantinea), οἱ Λακεδαιμόνιοι χωροῦντες ὑπ' αὐλητῶν πολλῶν νόμφ ἐγκαθεστῶτων, Milton, *P. L.*, 1550.

'anon they move

in perfect phalanx to the Dorian mood
of flutes and soft recorders.'

³ 'to carry what they need.'

⁴ Take together *in onere numerant*, 'count a burden.'

⁵ 'to bind him.'

⁶ *i. e.* appears to them as the highest prize of life.

⁷ Applied especially to the fall of the gladiator.

⁸ A particular kind of gladiator, so *Thraex*.

⁹ Such humanitarian sentiment was rare among Romans at that age.

ΚΡΑΤΙΣΤΑ ΓΑΣ ΕΠΑΥΛΑ

IULI iugera pauca Martialis
 Hortis Hesperidum beatiora
 Longo Ianiculi iugo recumbunt :
 Lati collibus ¹ eminent recessus
 Et ² planus modico tumore vertex
 Caelo perfruitur serenior
 Et curvas nebula tegente valles
 Solus luce nitet ³ peculiari :
 Puris leniter admoventur astris
 Celsae culmina delicata villae.
 Hinc septem dominos videre montis
 Et totam licet aestimare Romam,
 Albanos quoque Tusculosque colles
 Et quodcumque iacet ⁴ sub urbe frigus,
⁵ Fidenas veteres brevesque Rubras,
 Et ⁶ quod virgineo cruore gaudet
 Annae pomiferum nemus Perennae.
 Illinc ⁷ Flaminiae Salariaeque
 Gestator patet essedo tacente,
⁸ Ne blando rota sit molesta somno,
 Quem nec rumpere nauticum ⁹ celeuma
 Nec clamor valet helciariorum,
¹⁰ Cum sit tam prope Mulvius sacrumque
 Lapsae per Tiberim volent carinae.
 Hoc rus, seu potius domus vocanda est,
 Commendat dominus : tuam putabis,
 Tam non invida tamque liberalis,
 Tam comi patet hospitalitate :
 Credas ¹¹ Alcinoi pios Penates
 Aut facti modo divitis ¹² Molorchi.
 Vos nunc omnia parva qui putatis,
¹³ Centeno gelidum ligone Tibur
 Vel Praeneste domate pendulamque
 Uni dedite Setiam colono,

14 Dum me iudice praeferantur istis
Iuli iugera pauca Martialis.—(Mart., IV. 90.)

¹ 'wide sheltered lawns crown the height.' (of the Janiculum, across the river).

² 'the flat summit, slightly raised.'

³ = *proprio*: *peculium* ('little savings'), originally the property which the son or a slave might keep.

⁴ 'every cool suburban retreat.'

⁵ *Fidenae*, five miles north-east of Rome: *Rubra*, Cic., *Phil.*, II. 77, *Saxa Rubra*, the Red Rocks, nine miles north of Rome, on the Via Flaminia [above, *Tusculos* = 'the hills of Tusculum,' a Latin town south-east of Rome].

⁶ The allusion is unknown: Anna Perenna was the sister of Dido.

⁷ *Via Flaminia*, the great north road built by Flaminius, B.C. 220: *Salaria*, the 'salt' road, running east into Sabellium, by which the salt was carried east.

⁸ = *ut non*, so far off that his wheels cannot be heard.

⁹ *celeuma, helciarii*, Greek words: 'the call,' 'the bargemen.'

¹⁰ 'though the Mulvian bridge seems at our feet.'

¹¹ Alcinoüs of Phaeacia, the host of Ulysses in Homer.

¹² Molorchus, the shepherd of Cleonae, in Argolis, who entertained Heracles, and was rewarded by him.

¹³ Who have estates at Tibur on the Anio worked by a hundred slaves: Setia in South Latium, its slopes being famous for wine: *dedite*, 'surrender.'

¹⁴ 'provided that.'

CAMPAIGNING IN AFRICA UNDER THE EMPIRE

(THE END OF THE WAR WITH TACFARINAS)

Is demum ¹annus populum Romanum longo adversum Numidam Tacfarinatem bello absolvit. Nam priores duces, ubi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant; iamque ²tres laureatae in urbe statuae, et adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui, Ptolemaeo Iubae filio iuventā ³incurioso, ⁴libertos regios et

servilia imperia bello mutaverant. Erat illi praedarum receptor ac socius populandi rex ⁵Garamantum, non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus copiis, quae ex longinquo in maius audiebantur; ipsaque e provincia, ut quis fortuna inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Caesar post res a Blaeso gestas, quasi nullis iam in Africa hostibus, reportari nonam legionem iusserat, nec pro consule eius anni P. Dolabella retinere ausus erat, iussa principis magis quam incerta belli metuens.

Igitur Tacfarinas disperso rumore rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari eoque paulatim Africa decedere, ac posse reliquos circumveniri, si cuncti, quibus libertas servitio potior, incubuissent, auget vires positisque castris Thubuscum oppidum circumsidet. At Dolabella ⁶ contracto quod erat militum, terrore nominis Romani et quia Numidae peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obsidium locorumque opportuna permunivit; simul principes Musulamiorum defectionem coeptantes securi percutit. Dein, quia pluribus adversum Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non ⁷ gravi nec uno incursu consectandum hostem ⁸ vagum, excito cum popularibus rege Ptolemaeo quattuor agmina parat, quae legatis aut tribunis data; et praedatorias manus delecti Maurorum duxere: ipse consultor aderat omnibus.

Nec multo post adfertur Numidas apud castellum semirutum, ab ⁹ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positus mapalibus consedis, fisis loco, quia vastis circum saltibus claudebatur. Tum expeditae cohortes alaeque, quam in partem ducerentur ignarae, cito agmine rapiuntur. Simulque coeptus dies et concentu tubarum ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros, praepeditis Numidarum equis aut diversos pastus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes,

dispositae turmae, cuncta proelio provisa: hostibus contra omnium nesciis non arma, non ordo, non consilium, sed pecorum modo trahi, occidi, capi. Infensus miles memoria laborum et adversum eludentis optatae totiens pugnae se quisque ultione et sanguine explebant.¹⁰ Differtur per manipulos, Tacfarinatem omnes, notum tot proeliis, consecentur: non nisi duce interfecto requiem belli fore. At ille deiectis circum stipatoribus vinctoque iam filio et effusis undique Romanis, ruendo in tela captivitatem haud inulta morte effugit isque finis armis impositus.—(Tacitus: *Annales*, IV. 23–25.)

¹ A.D. 24.

² To three commanders: Furius Camillus, A.D. 17; L. Apronius, A.D. 20; and Junius Blaesus, A.D. 22.

³ 'negligent.'

⁴ Translate *libertos . . . imperia* by hendiadys.

⁵ Probably inhabitants of modern Fezzan.

⁶ 'concentrating.'

⁷ 'heavily equipped.'

⁸ 'so mobile.'

⁹ = *se ipsis*.

¹⁰ 'word went round.'

STREET ENCROACHMENTS

ABSTULERAT totam temerarius institor urbem

¹ Inque suo nullum limine limen erat.

Iussisti tenuis, ² Germanice, crescere ³ vicos,

Et modo quae fuerat semita, facta via est.

Nulla ⁴ catenatis pila est praecincta lagonis

Nec praetor medio cogitur ire luto,

⁵ Stringitur in densa nec caeca novacula turba

Occupat aut totas nigra popina vias.

Tonsor, ⁶ copo, cocus, lanius sua limina servant.

Nunc Roma est, nuper magna taberna fuit.

—(Mart., VII. 61.)

¹ 'a man's doorstep was no more his own.'

² *i. e.* Domitian Caesar; he took the title after his campaign against the Chatti, 84 A.D.

³ Literally a quarter, or district, as *Tuscan vicus*.

⁴ Flagons of wine hung up on chains.

⁵ *i. e.* the barber has to shave in the open street: *caeca*, drawn from its case; or does it mean 'at random'?

⁶ Or *caupo*, the costermonger.

TOWN LIFE, ITS TRIALS

¹ Iam parce lasso, Roma, gratulatori,

Lasso clienti. Quamdiu saluator

² Anteambulones et togatulos inter

³ Centum merebor plumbeos die toto,

Cum ⁴ Scorpis una quindecim graves hora

Ferventis auri victor auferat saccos?

Non ego meorum ⁵ praemium libellorum

—Quid enim merentur?—Apulos velim campos;

Non Hybla, non me spicifer capit Nilus,

Nec quae paludes delicata Pomptinas

Ex arce clivi spectat uva ⁶ Setini.

Quid concupiscam quaeris ergo? Dormire.

—(Mart., X. 74.)

¹ The poor man, who has to live by paying court to his rich patron, and earning the doles, *sportula*, twenty-five asses in value: Juv., I. 119, *comites, quibus hinc toga, calceus hinc est, | et panis fumusque domi* (their clothes, their shoes, food and fuel): *parce*, 'show some mercy to . . .'

² The first business of the day is the morning levée at the patron's house, when the hateful *toga* must be worn.

³ The hundred *quadrantes* = twenty-five asses.

⁴ A famous charioteer in the circus, who died young. A jockey earns a fortune, a poet starves. Juv., VII. 114, *hinc centum patrimonium causidicorum, | parte alia solum russati pone Lacernae* (the fees of a hundred barristers about equal the winnings of one driver of the 'Reds').

⁵ 'I ask not as the profits of my book of epigrams.'

⁶ Setia, in South Latium, famous for its wine. Juv., X. 26, *lato Setinum ardebit in auro*.

A BAD WOMAN AND A WICKED SLAVE

CUM vagus et exsul erraret atque undique exclusus Oppianicus in ¹Falernum se ad L. Quinctium contulisset, ibi primum in morbum incidit ac satis vehementer diuque aegrotavit. Cum esset una Sassia eaque Sex. Albio quodam colono, homine valenti, qui simul esse solebat, familiarius uteretur, quam ²vir dissolutissimus incolumi fortuna pati posset, et ius illud matrimonii castum atque legitimum ³damnatione viri sublatum arbitraretur, Nicostratus quidam, fidelis Oppianici servolus ⁴percuriosus et minime mendax, multa dicitur domino renuntiare solitus esse. Interea Oppianicus cum iam convalesceret neque improbitatem coloni in Falerno diutius ferre posset et huc ad urbem profectus esset (solebat enim extra portam ⁵aliquid habere conducti), cecidisse de equo dicitur et homo infirma valetudine ⁶latus offendisse vehementer et, posteaquam ad urbem cum febris venerit, paucis diebus esse mortuus. ⁷Mortis ratio, iudices, eius modi est, ut aut nihil habeat suspicionis aut, si quid habet, id intra parietes in domestico scelere versetur. Post mortem eius Sassia moliri statim, nefaria mulier, coepit insidias filio; quaestionem habere de viri morte constituit. Emit de A. Rupilio, quo erat usus Oppianicus medico, Stratonem quendam. De hoc Stratone et de Ascla quodam servo suo quaesituram esse dixit. Praeterea servum illum Nicostratum, quem nimium loquacem fuisse ac nimium domino fidelem arbitrabatur, ab hoc adulescente Oppianico in quaestionem postulavit. Hic cum esset illo tempore puer et illa quaestio de patris sui morte constitui diceretur, etsi illum servum et sibi benivolum esse et patri fuisse arbitrabatur, nihil tamen est ausus recusare. Advocantur amici et hospites Oppianici et ipsius mulieris multi, homines honesti atque omnibus

rebus ornati. Tormentis omnibus vehementissime quaeritur. Cum essent animi servorum et spe et metu temptati, ut aliquid in quaestione dicerent, tamen, ut arbitror, ⁸ auctoritate advocatorum adducti in veritate manserunt neque se quicquam scire dixerunt. Quaestio illo die de amicorum sententia dimissa est. Satis longo intervallo post iterum advocantur. Habetur de integro quaestio; nulla vis tormentorum acerrimorum praetermittitur; adversari advocati et iam vix ferre posse, ⁹ furere crudelis atque importuna mulier sibi nequaquam, ut sperasset, ea, quae cogitasset, procedere. Cum iam tortor atque essent tormenta ipsa defessa neque tamen illa finem facere vellet, quidam ex advocatis, homo et honoribus populi ornatus et summa virtute praeditus, intellegere se dixit non id agi, ut verum inveniretur, sed ut aliquid falsi dicere cogentur. Hoc postquam ceteri comprobarunt, ex omnium sententia constitutum est satis videri esse quaesitum. Redditur Oppianico Nicostratus, ¹⁰ Larinum ipsa proficiscitur cum suis maerens, quod iam certe incolumem filium fore putabat, ad quem non modo verum crimen, sed ne ficta quidem suspicio perveniret, et cui non modo aperta inimicorum oppugnatio, sed ne occultae quidem matris insidiae nocere potuissent. Larinum postquam venit, quae a Stratone illo venenum antea viro suo datum sibi persuasum esse simulasset, instructam ei continuo et ornatam Larini medicinae exercendae causa tabernam dedit. Unum, alterum, tertium annum Sassia quiescebat, ut velle atque optare aliquid calamitatis filio potius quam id struere et moliri videretur. Tum interim ¹¹ Q. Hortensio Q. Metello consulibus, ut hunc Oppianicum ¹² aliud agentem ac nihil eius modi cogitantem ad hanc accusationem detraheret, invito despondit ei filiam suam, illam, quam ex genere susceperat, ut eum nuptiis adligatum simul et testa-

menti spe devinctum posset habere in potestate. Hoc ipso fere tempore Strato ille medicus domi furtum fecit et caedem eius modi. Cum esset in aedibus armarium, in quo sciret esse nummorum aliquantum et auri, noctu duos conservos dormientes occidit in piscinamque deiecit; ipse armarii fundum exsecuit et HS * et auri quinque ¹³ pondo abstulit. uno ex servis puero non grandi conscio. Furto postridie cognito omnis suspicio in eos servos, qui non comparebant, commovebatur. Cum exsectio illa fundi in armario animadverteretur, quaerebant homines, quonam modo fieri potuisset. Quidam ex amicis Sassiae recordatus est se nuper in auctione quadam vidisse in rebus minutis aduncam ex omni parte dentatam et tortuosam ¹⁴ venire serrulam, qua illud potuisse ita circumsecari videretur. ¹⁵ Ne multa, perquiritur a coactoribus, invenitur ea serrula ad Stratonem pervenisse. Hoc initio suspicionis orto et aperte insimulato Stratone puer ille conscius pertimuit, rem omnem dominae ¹⁶ indicavit; homines in piscina inventi sunt, Strato in vincula coniectus est, atque etiam in taberna eius nummi, nequaquam omnes, reperiuntur.—(Cicero: *Pro Cluent.*, §§ 175–180.)

¹ sc. *agrum*.

² 'her bad husband before his fortunes were broken.'

³ 'that the marriage bond was destroyed by the verdict against her husband.'

⁴ 'very exact.'

⁵ 'a lodging.'

⁶ 'hurt his side.'

⁷ *i. e.* the cause was clear, yet his wife Sassia insisted on an enquiry (by torture of the slaves).

⁸ 'influenced by the position of . . .'

⁹ 'raved at the thought that . . .'

¹⁰ In Apulia.

¹¹ B.C. 69.

¹² 'careless,' 'unsuspecting,' opposed to *id agere*, 'intent.'

¹³ *pondo*, old ablative, literally 'by weight,' used indeclinably = 'pounds weight.'

¹⁴ From *veneo*, 'for sale.'

¹⁵ *ne multa*, sc. *dicam*.

¹⁶ *index*, *indicare*, 'information,' always applied to some one in the plot.

πλωτὴ νῆσος

AD quae noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita neglegimus, seu quia ita natura comparatum, ut proximorum incuriosi longinqua sectemur, seu quod omnium rerum cupido languescit, cum facilis occasio, seu quod differimus tamquam saepe visuri, quod datur videre, quotiens velis cernere. Quaecumque de causa permulta in urbe nostra iuxtaque urbem non oculis modo, sed ne auribus quidem novimus, quae si tulisset Achaia, Aegyptus, Asia aliave quaelibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perlecta, lustrata haberemus. Ipse certe nuper, quod nec audieram ante nec videram, audivi pariter et vidi. Exegerat prosocer meus, ut ¹ Amerina praedia sua inspicerem. Haec perambulanti mihi ostenditur subiacens lacus nomine Vadimonis; simul quaedam incredibilia narrantur. Pervenit ad ipsum. Lacus est in similitudinem iacentis rotae circumscriptus et undique aequalis: nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria et quasi artificis manu cavata excisa. Color caeruleo albidior, viridior et pressior, sulphuris odor ² saporque medicatus, vis, qua fracta solidantur. Spatium modicum, ³ quod tamen sentiat ventos et fluctibus intumescat. Nulla in hoc navis (sacer enim), sed innatant insulae herbidae omnes harundine et iunco, quaeque alia fecundior palus ipsaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura ac modus; cunctis margo derasus, quia frequenter vel litori vel sibi inlissae terunt terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas; quippe in speciem carinae humili radice ⁴ descendunt. Haec ab omni latere perspicitur eadem, aqua pariter ⁵ suspensa et mersa. Interdum iunctae copulataeque et continenti similes sunt, interdum discordantibus ventis digeruntur, non numquam destitutae tranquillitate

singulae fluitant. Saepe minores maioribus velut cum-bulae onerariis adhaerescunt, saepe inter se maiores minoresque quasi cursum certamenque desumunt; rur-sus omnes in eundem locum adpulsae, qua steterunt, ⁶ promovent terram et modo hac, modo illa lacum red-dunt auferuntque ac tum demum, cum medium tenuere, non contrahunt. Constat pecora herbas secuta sic in insulas illas ut in extremam ripam procedere solere nec prius intellegere mobile solum, quam litori abrepta quasi inlata et imposita circumfusum undique lacum paveant, mox, quo tulerit ventus, egressa ⁷ non magis se descendisse sentire, quam senserint ascendisse. Idem lacus in flumen egeritur, quod, ubi se paulisper oculis dedit, specu mergitur alteque conditum meat ac, si quid, antequam subduceretur, accepit, ⁸ servat et profert. Haec tibi scripsi, quia nec minus ignota quam mihi nec minus grata credebam. Nam te quoque ut me nihil aequae ac naturae opera delectant. Vale.—(Pliny : *Ep.*, VIII. 20.)

¹ At Ameria, in Umbria. Lake Vadimonis is in N. Etruria.

² 'with medicinal taste, and the virtue of healing fractures.'

³ 'yet large enough to . . .'

⁴ 'reach downward.'

⁵ 'hanging in and on.'

⁶ 'extend the dry land,' *i. e.* project into the lake as if part of the shore: they constantly break the line of the shore.

⁷ 'do not notice that they stepped on land any more than that they left it.'

⁸ 'produces it again lower down.'

SILIUS ITALICUS

"SILI, CASTALIDUM DECUS SORORUM"

MODO nuntiatus est ¹ Silius Italicus in Neapolitano suo inedia finisse vitam. Causa mortis valetudo. Erat illi natus insanabilis clavus, cuius taedio ad mortem

inrevocabili constantia decucurrit usque ad supremum diem beatus et felix, nisi quod minorem ex liberis duobus amisit, sed maiorem melioremque florentem atque etiam consularem reliquit. Laeserat famam suam sub Nerone (credebatur sponte accusasse), sed in Vitelli amicitia sapienter se et comiter gesserat, ex proconsulatu Asiae gloriam reportaverat, maculam veteris² industriae laudabili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine invidia: salutabatur, colebatur multumque in lectulo iacens cubiculo semper non ex fortuna³ praesenti doctissimis sermonibus dies transigebat, cum a scribendo vacaret. Scribebat carmina maiore cura quam ingenio, non numquam iudicia hominum recitationibus experiebatur. Novissime ita suadentibus annis ab urbe secessit seque in Campania tenuit ac ne adventu quidem novi principis inde commotus est: magna Caesaris laus, sub quo hoc liberum fuit, magna illius, qui hac libertate ausus est uti. Erat φιλόκαλος⁴ usque ad emacitatis reprehensionem. Plures isdem in locis villas possidebat adamatisque novis priores neglegebat. Multum ubique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur, Vergili ante omnes, cuius natalem religiosius quam suum celebrabat,⁵ Neapoli maxime, ubi monimentum eius adire ut templum solebat. In hac tranquillitate annum quintum et septuagensimum excessit delicato magis corpore quam infirmo; utque novissimus a Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile: ⁶ ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit. Quod me recordantem fragilitatis humanae miseratio subit. Quid enim tam circumcisum, tam breve quam hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero ⁷ modo modo fuisse? cum interim ex iis, qui sub illo gesserant

consulatum, nemo iam superest. Quamquam quid hoc miror? nuper L. Piso, pater Pisonis illius, qui a Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogavisset. Tam angustis terminis tantae multitudinis ⁸ vivacitas ipsa concluditur, ut mihi non venia solum dignae, verum etiam laude videantur illae regiae lacrimae. Nam ferunt Xerxen, cum inensum exercitum oculis obisset, inlacrimasse, quod tot milibus tam brevi inmineret occasus. Sed tanto magis hoc, quidquid est temporis futilis et caduci, ⁹ si non datur factis (nam horum materia in aliena manu), certe studiis proferamus et, quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. Scio te stimulis non egere: me tamen tui caritas evocat, ut ¹⁰ currentem quoque instigem, sicut tu soles me. Ἀγαθὴ δ' ἔστι, cum invicem se mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.—(Pliny: *Ep.*, III. 7.)

¹ A.D. 25-100, a Spaniard, author of the *Punica*, consul A.D. 68 (last year of Nero), pro-consul in Asia under Vespasian.

² *i. e.* his profession as a *delator*.

³ *praesenti* (MSS. *frequenti*), 'not as his conditions of life suggested' (in his illness).

⁴ 'critical to a point of thinness' or 'over-refinement.'

⁵ Virgil was buried at Parthenope (Naples): cp. the epilogue to *Georgic IV*.

⁶ 'he was the last of the consuls of Nero's time to die, and Nero died when he was consul.'

⁷ 'a moment ago.'

⁸ 'the length of life.'

⁹ 'let us all the more display it by our writings, if we cannot by our deeds.'

¹⁰ Cp. the phrase, '*currentem ut aiunt incitare*' (Cicero ad Quint. Frat.).

A CRITIC OF THE DAY

Si vis auribus ¹ Atticis probari,
 Exhortor moneoque te, libelle,
 Ut docto placeas Apollinari.
 Nil exactius eruditiusque est,
² Sed nec candidius benigniusque :
 Si te pectore, si tenebit ore,
 Nec ³ rhonchos metues maligniorum,
⁴ Nec scombris tunicas dabis molestas.
 Si damnaverit, ad ⁵ salariorum
 Curras scrinia protinus licebit,
⁶ Inversa pueris arande charta.

—(Mart., IV. 86.)

¹ 'cultivated,' or 'critical.'

² 'but at the same time,' 'but . . . either.'

³ 'sneers': cp. Mart., I. 3, 4, *nimum Martia turba sapit.* | *Maiores nusquam rhonchi* (than at Rome).

⁴ *i. e.* 'your poems won't be used for wrapping up mackerel on barrows': for the phrase cp. Juv., VIII. 235, *tunica punire molesta* (strait-waistcoat).

⁵ 'sellers of salt fish': *scrinia* properly 'writing-cases': here = cases where the paper is kept for wrapping articles, or simply, stalls.

⁶ 'or else you will be wastepaper for boys to scribble over on the back': parchment being valuable at Rome.

"WHO DRIVES FAT OXEN—"

QUIDAM me modo, Rufe, diligenter
 Inspectum, velut ¹ emptor aut lanista,
 Cum vultu ² digitoque subnotasset,
 "Tune es, tune" ait "ille Martialis,
 Cuius nequitias iocosque novit
 Aurem qui modo non habet ³ Batavam?"
 Subrisi modice, levique nutu
 Me quem dixerat esse non negavi.

“Cur ergo” inquis “habes malas lacernas?”

Respondi: “quia sum malus poeta.”

Hoc ne saepius accidat poetae,

Mittas, Rufe, mihi bonas lacernas.

—(Mart., VI. 82.)

¹ ‘a slave-dealer or a trainer of gladiators.’

² *i. e.* ‘after covertly eyeing him and pointing to him.’

³ ‘any one who isn’t a regular Dutchman.’ But *Batavam* is strange: read *Boeotam*, typical for a boor: cp. Greek proverb Βοιωτιον ὄσ, Hor. *Ep.*, II. 1, 244, *Boeotum in crasso jurares aere natum.*

HOW TO GROW RICH

(TRIMALCHIO TELLS HIS STORY)

NAM ego quoque tam fui quam vos estis, sed virtute mea ad hoc perveni. ¹ Corcillum est quod homines facit, cetera ² quisquilia omnia. “Bene emo, bene vendo”; alius alia vobis dicet. Felicitate dissilio. Tu autem, ³ sterteia, etiamnum ploras? Iam curabo, fatum tuum piores. Sed ut coeperam dicere, ad hanc me fortunam frugalitas mea perduxit. Tam magnus ex Asia veni, quam hic candelabrus est. Ad summam, quotidie me solebam ad illum metiri et ut celerius ⁴ rostrum barbatum haberem, labra de lucerna ungebam. Ceterum, quemadmodum di volunt, dominus in domo factus sum, et ecce cepi ⁵ ipsimi cerebellum. Quid multa? Coheredem me Caesari fecit, et accepi patrimonium lativium. Nemini tamen nihil satis est. Concupivi negotiari. Ne multis vos morer, quinque naves aedificavi, oneravi vinum—et tunc erat ⁶ contra aurum—misi Romam. Putares me hoc iussisse: omnes naves naufragarunt, factum, non fabula. Uno die Neptunus trecenties sestertium devoravit. Putatis me defecisse? non mehercules mi haec iactura gusti fuit, tanquam nihil

facti. Alteras feci maiores et meliores et feliciores, ut nemo non me virum fortem diceret. Scitis, magna navis magnam fortitudinem habet. Oneravi rursus vinum, lardum, fabam, ⁷ sepladium, mancipia. Hoc loco Fortunata rem piam fecit; omne enim aurum suum, omnia vestimenta vendidit et mi centum aureos in manu posuit. Hoc fuit peculii mei fermentum. Cito fit, quod di volunt. Uno cursu centies sestertium ⁸ conrotundavi. Statim redemi fundos omnes, qui patroni mei fuerant. Aedifico domum, venalicia coemo iumenta; quicquid tangebam, crescebat tanquam favus. Postquam coepi plus habere, quam tota patria mea habet, manum de tabula: sustuli me de negotiatione et coepi per libertos faenerare. Et sane nolentem me negotium meum agere exhortavit ⁹ mathematicus, qui venerat forte in coloniam nostram, Graeculio, Serapa nomine, consiliator deorum. Hic mihi dixit, etiam ea, quae oblitus eram; ¹⁰ ab acia et acu mi omnia exposuit; intestinas meas noverat, tantum quod mihi non dixerat, quid pridie cenaveram. Putasses illum semper mecum habitasse. Rogo, Habinna—puto, interfuisti—: “tu domum tuam de rebus pusillis fecisti. Tu parum felix in amicos es. Nemo unquam tibi parem gratiam refert. Tu latifundia possides. Tu viperam sub ala nutricas” et, quid vobis non dixerim? Et nunc mi restare vitae annos triginta et menses quattuor et dies duos. Praeterea cito accipiam hereditatem. Hoc mihi dicit ¹¹ Fatus meus. Quod si contigerit fundos Apuliae iungere, satis vivus pervenero. Interim dum Mercurius ¹² vigilat, aedificavi hanc domum. Ut scitis, casula erat; nunc templum est. Habet quattuor cenationes, cubicula viginti, porticus marmoratos duos, ¹³ susum cellationem, cubiculum in quo ipse dormio, viperae huius ¹⁴ sessorium, ¹⁵ ostiarii cellam perbonam; hospitium hospites capit. Ad summam, Scaurus cum huc

venit, nusquam mavoluit hospitari, et habet ad mare paternum hospitium. Et multa alia sunt, quae statim vobis ostendam. Credite mihi: assem habeas, assem valeas; habes, habeberis. Sic amicus vester, qui fuit rana, nunc est rex. Interim, Stiche, profer ¹⁶ vitalia, in quibus volo me efferri. Profer et unguentum et ex illa amphora ¹⁷ gustum, ex qua iubeo lavari ossa mea.—(Petronius: *Cena Trimalchionis*, 75–77.)

¹ = *corculum*, diminutive of *cor* = wits.

² 'rubbish.'

³ 'lazybones.'

⁴ 'muzzle.'

⁵ = *domini* (a form of *ipse*, *ipsus*).

⁶ 'exchanged for.'

⁷ = Sephasian (Capuan) unguent.

⁸ 'made up a round sum of.'

⁹ 'astrologer.'

¹⁰ 'from the very beginning,' a phrase derived from tailoring.

¹¹ 'oracle.'

¹² 'helps.'

¹³ = *sursum*.

¹⁴ 'dwelling.'

¹⁵ 'for the porter.'

¹⁶ 'grave clothes.'

¹⁷ 'a draught of water.'

THE LIFE OF THE SOLDIER CONTRASTED WITH THAT OF THE LAWYER

¹ RELIQUI temporis spatium in contentionem vocatur: ab utroque dissimillima ratione tractatum est. Servius hic nobiscum hanc urbanam militiam respondendi, scribendi, cavendi, plenam sollicitudinis ac stomachi, secutus est; ius civile didicit; multum vigilavit, laboravit; praesto multis fuit; multorum stultitiam perpessus est, adrogantiam pertulit, difficultatem exorbuit; vixit ad aliorum arbitrium, non ad suum. Magna laus et grata hominibus unum hominem elaborare in ea scientia, quae sit multis profutura. Quid Murena interea?

² Fortissimo et sapientissimo viro, summo imperatori, legatus fuit: qua in legatione duxit exercitum, signa contulit, manum conseruit, magnas copias hostium fudit, urbes partim vi, partim obsidione cepit, Asiam

istam refertam et eandem delicatam sic obiit, ut in ea neque avaritiae neque luxuriae vestigium reliquerit; maximo in bello sic est versatus, ut hic multas res et magnas sine imperatore gesserit, nullam sine hoc imperator. Atque haec quamquam ³ praesente L. Lucullo loquor, tamen ne ab ipso propter periculum nostrum concessam videamur habere licentiam fingendi, ⁴ publicis litteris testata sunt omnia, quibus L. Lucullus tantum huic laudis impertit, quantum neque ambitiosus imperator neque invidus tribuere alteri in communicanda gloria debuit. Summa in utroque est honestas, summa dignitas; quam ego, si mihi per Servium liceat, pari atque eadem in laude ponam. Sed non licet; ⁵ agitatur rem militarem; insectatur totam hanc legationem; assiduitatis et operarum harum cotidianarum putet esse consulatum. "Apud exercitum ⁶ mihi fueris" inquit "tot annos; forum non attigeris; afueris tam diu, ut, cum longo intervallo veneris, cum his, qui in foro habitaverint, de dignitate contendas?" Primum ista assiduitas, Servi, nescis quantum interdum adferat hominibus fastidii, quantum satietatis. Mihi quidem vehementer expedit positam in oculis esse gratiam; sed tamen ego mei satietatem magno meo labore superavi, et tu item fortasse; verum tamen utrique nostrum ⁷ desiderium nihil obfuisse. Sed ut hoc omisso ad studiorum atque artium contentionem revertamur, ⁸ qui potest dubitari quin ad consulatum adipiscendum multo plus adferat dignitatis rei militaris quam iuris civilis gloria? Vigilas tu de nocte ut tuis consultoribus respondeas, ille ut eo, quo intendit, mature cum exercitu perveniat; te gallorum, illum bucinarum cantus exsuscitat; tu ⁹ actionem, ille aciem instruit? tu caves ne tui consultores, ille ne urbes aut castra capiantur; ille ¹⁰ tenet ut hostium copiae, tu ut ¹¹ aquae pluviae arceantur; ille exercitatus est in propagandis finibus, tu

in regendis, ac nimirum, dicendum est enim quod sentio, rei militaris virtus praestat ceteris omnibus. Haec nomen populo Romano, haec huic urbi aeternam gloriam peperit; haec orbem terrarum parere huic imperio coëgit; omnes urbanae res, omnia haec nostra praeclara studia et haec forensis laus et industria latent in tutela ac praesidio bellicae virtutis. Simul atque increpuit suspitio tumultus, artes ilico nostrae conciscunt.

Et quoniam mihi videris istam scientiam iuris tamquam filiulam osculari tuam, non patiar te in tanto errore versari, ut ¹² istud nescio quid, quod tanto opere diligis, praeclarum aliquid esse arbitrere: aliis ego te virtutibus, continentiae, gravitatis, iustitiae, fidei, ceteris omnibus, consulatu et omni honore semper dignissimum iudicavi. Quod quidem ius civile didicisti, non dicam, operam perdidisti, sed illud dicam, nullam esse in ista disciplina munitam ad consulatum viam. Omnes enim artes, quae nobis populi Romani studia concilient, et admirabilem dignitatem et pergratam utilitatem debent habere. Summa dignitas est in eis qui militari laude antecellunt; omnia enim, quae sunt in imperio et in ¹³ statu civitatis, ab eis defendi et firmari putantur; summa etiam utilitas, si quidem eorum consilio et periculo cum re publica tum etiam nostris rebus perfrui possumus. Gravis etiam illa est et plena dignitatis dicendi facultas, quae saepe valuit in consule deligendo, posse consilio atque oratione et senatus et populi et eorum, qui res iudicant, mentes permovere. Quaeritur consul, qui dicendo non nunquam comprimat tribunicios furores, qui concitatum populum flectat, qui ¹⁴ largitioni resistat: non mirum, si ob hanc facultatem homines saepe etiam non nobiles consulatum consecuti sunt, praesertim cum haec eadem res plurimas gratias, firmissimas amicitias, maxima

studia pariat, quorum in isto vestro artificio, Sulpici, nihil est. Primum dignitas in tam tenui scientia non potest esse; res enim sunt parvae, prope in singulis litteris atque ¹⁵interpunctionibus verborum occupatae; deinde, etiam si quid apud maiores nostros fuit in isto studio admirationis, id enuntiatis vestris mysteriis totum est contemptum et abiectum. Posset agi lege necne pauci quondam sciebant; ¹⁶fastos enim volgo non habebant; erant in magna potentia, qui consulebantur; a quibus etiam dies, tamquam a Chaldaeis, petebantur. Inventus est scriba quidam, qui ¹⁷cornicum oculos confixerit, et singulis diebus ediscendis fastos populo proposuerit, et ab ipsis cautis iureconsultis eorum sapientiam compilarit. Itaque irati illi, quod sunt veritine dierum ratione pervolgata et cognita sine sua opera agi lege posset, verba quaedam composuerunt, ut omnibus in rebus ipsi interessent.—(Cicero: *Pro Murena*, ix-xi.)

¹ The remainder of the careers of the two men, already described as far as their quaestorships.

² Lucullus, commander-in-chief in the third war with Mithridates.

³ Lucullus was present as *advocatus*, or backer, of Murena.

⁴ Lucullus' dispatches to the Senate.

⁵ 'Keeps abusing.'

⁶ Ethic dative.

⁷ 'Our being missed.'

⁸ 'How?' old abl. of *quis*.

⁹ 'The line of the pleadings.'

¹⁰ 'Grasps.'

¹¹ Rain water running off A's premises on to B's.

¹² 'That poor craft of yours.'

¹³ 'Civil constitution,' as distinguished from *imperium*, the military aspect of empire.

¹⁴ *i. e.* the proposals by which tribunes were in the habit of trying to bribe the people, such as distribution of public lands.

¹⁵ 'Grammatical connexion.'

¹⁶ 'Calendar of business days,' days on which it was lawful (*fas*) for courts to sit.

¹⁷ Proverb for a piece of sharp practice.

THE ROMAN TOURIST IN EGYPT

M. SILANO L. NORBANO ¹consulibus Germanicus Aegyptum proficiscitur ²cognoscendae antiquitatis. Sed cura provinciae praetendebatur, levavitque apertis horreis pretia frugum multaque in vulgus grata usurpavit: sine milite incedere, ³pedibus intectis et paricum Graecis amictu, P. Scipionis aemulatione, quem eadem factitavisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Poenorum bello, accepimus. Tiberius cultu habituque eius lenibus verbis perstricto, acerrime increpuit, quod contra instituta Augusti non sponte principis Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis nisi permissu ingredi senatoribus aut equitibus Romanis inlustribus, seposuit Aegyptum, ne fame urgueret Italiam, quisquis eam provinciam ⁴claustraque terrae ac maris quamvis levi praesidio adversum ingentes exercitus insedisset.

Sed Germanicus nondum comperto profectionem eam incusari Nilo subvehebatur, orsus oppido a Canopo. Condidere id Spartani ob sepultum illic rectorem navis Canopum, qua tempestate Menelaus Graeciam repetens diversum ad mare terramque Libyam deiectus est. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenae ortum apud se et antiquissimum perhibent eosque, qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum eius adscitos; mox visit veterum Thebarum magna vestigia. Et manebant structis molibus ⁵litterae Aegyptiae, priorem opulentiam complexae: iussusque e senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat habitasse quondam septingenta milia aetate militari, atque eo cum exercitu regem ⁶Rhamsen Libya Aethiopia Medisque et Persis et Bactriano ac Scythia potitum quasque terras Suni Armeniique et contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio

tenuisse. Legebantur et indicta gentibus tributa, pondus argenti et auri, numerus armorum equorumque et dona templis ebur atque odores, quasque copias frumenti et omnium utensilium quaeque natio penderet, haud minus magna, quam nunc ⁷ vi Parthorum aut potentia Romana iubentur.

Ceterum Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum, quorum praecipua fuere ⁸ Memnonis saxea effigies, ubi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens, disiectasque inter et vix pervias arenas instar montium eductae pyramides certamine et opibus regum, lacusque effossa humo, superfluentis Nili receptacula; atque alibi angustiae et profunda altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabilis. Exim ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperii, quod nunc ⁹ rubrum ad mare patescit. ← (Tacitus: *Annales*, II. 59–61.)

¹ A.D. 19.

² This genitive of the gerundive is characteristic of the *Annals*. It here qualifies causally the whole sentence.

³ Wearing Greek sandals and mantle instead of Roman *calceus* and *toga*.

⁴ Cf. Livy, XLV. 11, *claustra Aegypti*, 'Egypt, the key-country,' and Tacitus, *Hist.* III. 8, *Aegyptus claustra annonae*, 'the land that holds the key of our granary.'

⁵ Hieroglyphic writing, "used for religious and state purposes down to the middle of the third century A.D."—G. G. Ramsay.

⁶ Rameses II, B.C. 1324–1258.

⁷ Rome and Parthia are here compared and contrasted. In one sense they are regarded as on a level; in another *vis* is contemptuously contrasted with *potentia*.

⁸ One of a pair of statues of Amenophis III at Thebes.

⁹ *i.e.* the Persian Gulf.

“SPATIUM VITAE EXTREMUM INTER
MUNERA PONIT NATURAE”

QUAE cum ita sint, magna tamen eloquentia est utendum atque ita velut superiore e loco contionandum, ut homines mortem vel optare incipiant vel certe timere desistant. Nam si supremus ille dies non extinctionem, sed commutationem adfert loci, quid optabilius? sin autem perimit ac delet omnino, quid melius quam in mediis vitae laboribus obdormiscere et ita coniventem somno consopiri sempiterno? Quod si fiat, melior Ennii quam Solonis oratio. Hic enim noster:

Nemo me lacrimis decoret, inquit, nec funera
fletu

¹ Faxit

At vero ille sapiens:

Mors mea ne careat lacrimis; linquamus amicis
Maerorem, ut celebrent funera cum gemitu.

Nos vero, si quid tale ² acciderit, ut a deo denuntiatum videatur, ut exeamus e vita, laeti et agentes gratias pareamus emittique nos e custodia et levare vinclis arbitremur, ut aut in aeternam et plane in nostram domum remigremus aut omni sensu molestiaque careamus; sin autem nihil denuntiabitur, eo tamen simus animo, ut horribilem illum diem aliis, nobis faustum putemus nihilque in malis ducamus, quod sit vel a dis immortalibus vel a natura parente omnium constitutum. Non enim temere nec fortuito sati et creati sumus, sed profecto fuit quaedam vis, ³ quae generi consuleret humano nec id gigneret aut aleret, quod cum ⁴ exanclavisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum; portum potius paratum nobis et perfugium putemus. Quo utinam velis passis pervehi liceat! Sin reflantibus ventis reiciemur, tamen eodem paulo tardius referamur necesse est. Quod

autem omnibus necesse est, idne miserum esse uni potest?—(Cicero : *Tusc. Disp.*, I. 49.)

¹ Old form, for *faciat*: cp. *ausim*.

² 'if anything should occur to make it appear that Heaven warns us to . . .'

³ *quae consulerat, gigneret, aleret*, final, 'one designed to . . .'

⁴ Old word, said to be connected with *ancilla*, a slave, 'had borne.'

“DEBEMUR MORTI NOS NOSTRAQUE”

DIFFUGERE nives, redeunt iam gramina campis
Arboribusque comae;

¹ Mutat terra vices et decrescentia ripas
Flumina praetereunt;

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros:

Inmortalia ne speres, monet annus et alnum
Quae rapit hora diem.

Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit aestas
Interitura, simul

Pomifer autumnus fruges effuderit, et mox
Bruma recurrit iners.

Damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
Nos ubi decidimus

Quo pius Aeneas, quo Tullus dives et ² Ancus,
Pulvis et umbra sumus.

Quis scit an adiciant hodiernae crastina summae
Tempora di superi?

Cuncta manus avidas fugient heredis ³ amico
Quae dederis animo.

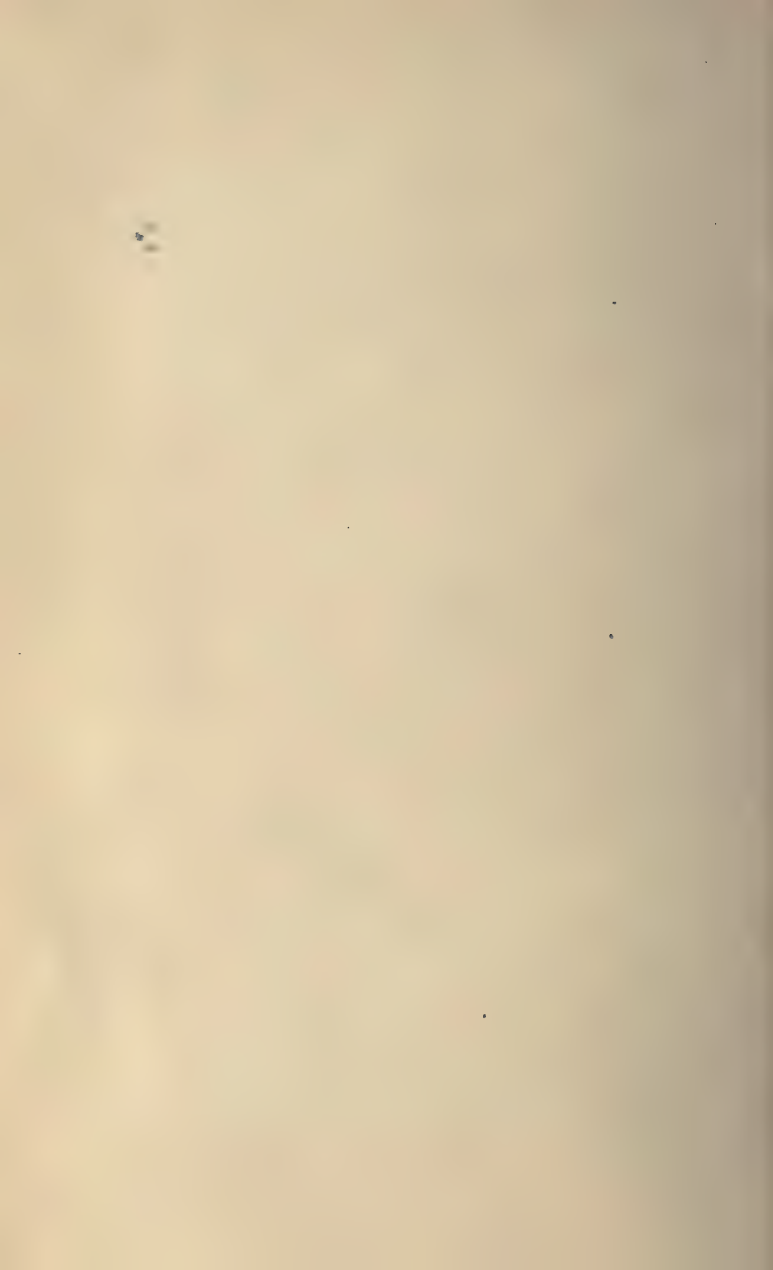
Cum semel occideris et de te ⁴ splendida Minos
Fecerit arbitria,

Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas;

Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum,
Nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
Vincula ⁵ Perithoo.—(Horace: *Carm.*, IV. 7.)

- ¹ Semi-cognate accusative, ‘goes through its changing seasons.’
- ² Lucr. 3, 1037, *lumina sis oculis etiam bonus Ancu’ reliquit.*
- ³ Dative ‘to thy dear heart,’ or ablative ‘in the fondness of thy soul.’
- ⁴ The Greek *σεμνά*, ‘stately,’ ‘solemn.’
- ⁵ Imprisoned in the underworld for trying to carry off Persephone.

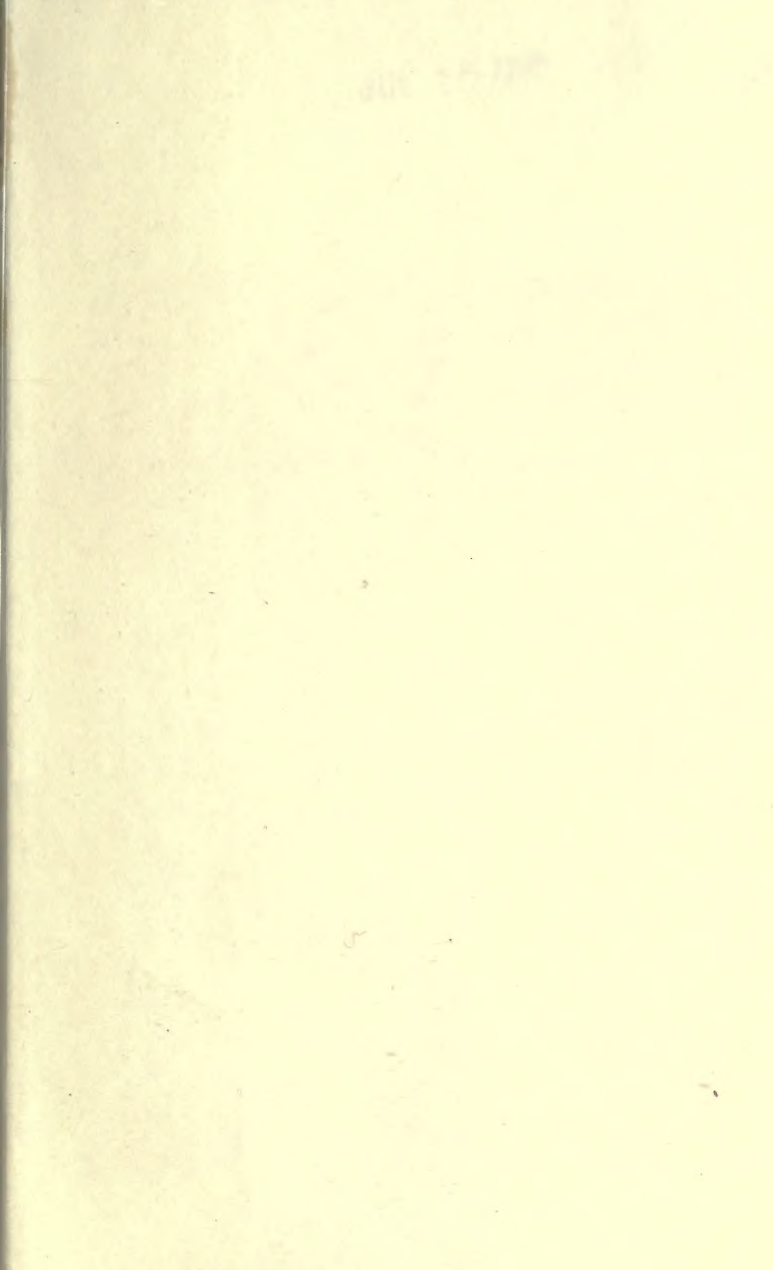

INDEX

	PAGE
Ausonius :	
<i>Idyl XIV</i>	180
Caesar :	
<i>De Bell. Gall.</i> , V. 28-37	81
V. 44	48
VII. 47-52	26
VII. 72-74	99
VII. 86-88	144
Catullus :	
XXXIV	20
Cicero :	
<i>De Off.</i> , §§ 58-60	120
<i>De Or.</i> , III. §§ 3-14	87
<i>In Cat.</i> , II. 8-10	111
<i>In Verr.</i> , II. 5, 61-65	43
<i>Pro Archia.</i> , §§ 23-30	84
<i>Pro Cluent.</i> , §§ 175-180	217
<i>Pro Mur.</i> , IX-XI	228
XXVIII-XXXI	97
<i>Pro. Planc.</i> , §§ 7-16	139
<i>Pro Sest.</i> , 45, 46, 47	28
§§ 111-114	59
<i>Tusc. Disp.</i> , I. 49	232
II. 16, 17	209
V. 20-23	185
Horace :	
<i>Carm.</i> , IV. 7	233
<i>Epod.</i> , 7	88
16	113
Livy :	
V. 40, 41	66
VI. 34	177
VIII. 6-10	164
XXVII. 50, 51	116
XXXIV. 1, 8	178
XXXVIII. 50-53	204

	PAGE
Lucretius :	
V. 1113-1160	34
Martial :	
I. 55	108
II. 90	106
III. 58	75
III. 60	36
IV. 8, 64	169
IV. 86	222
IV. 90	211
V. 20	107
V. 58	106
VI. 80	181
VI. 82	223
VII. 61	213
VIII. 6	37
VIII. 67	38
IX. 59	117
IX. 68	187
X. 47	108
X. 48	170
X. 74	214
XI. 52	171
XI. 84	186
XII. 57	118
Nepos :	
<i>Atticus</i> , XXV. c. 6-10, 13-17	151
Ovid :	
<i>Tristia</i> , IV. 2. 1-56	154
Petronius :	
<i>Cen. Trimalch.</i> , §§ 75-77	225
Plautus :	
<i>Trin.</i> , III. 3	195

	PAGE		PAGE
Pliny the Elder :		<i>Cat.</i> , 34-40	32
<i>Nat. Hist.</i> , 34, 18-25	128	52, §§ 24-55	62
35, 19-28	51	Seneca the Younger :	
Pliny the Younger :		<i>Ep. Mor.</i> , 24, §§ 1-14	92
II. 6	36	87, §§ 1-12	207
II. 17	56	Statius :	
III. 5	131	<i>Silv.</i> , IV. 7	142
III. 6	188	V. 4	63
III. 7	221	Tacitus :	
III. 16	190	<i>Ann.</i> , II. 59-61	230
VII. 27	22	IV. 62, 63	47
VIII. 8	52	IV. 23-25	213
VIII. 20	219	<i>Hist.</i> , I. 80-82	192
VIII. 24	197	IV. 81-84	175
IX. 36	168	Tibullus :	
Propertius :		II. i. 17-60	167
VIII. 9	134	II. v. 19-64	199
IX. 10	68	Velleius Paterculus :	
Quintilianus :		<i>Hist. Rom.</i> , II. 1-4	18
<i>Inst. Orator</i> , I. 2. 1-26,		Virgil :	
and 3. 1-5	105	<i>Georg.</i> , II. 136-176	54
Sallust :		IV. 125-146	100
<i>Jug.</i> , 85	125	<i>Aen.</i> , VI. 788-853	45

JUL 15 1992

